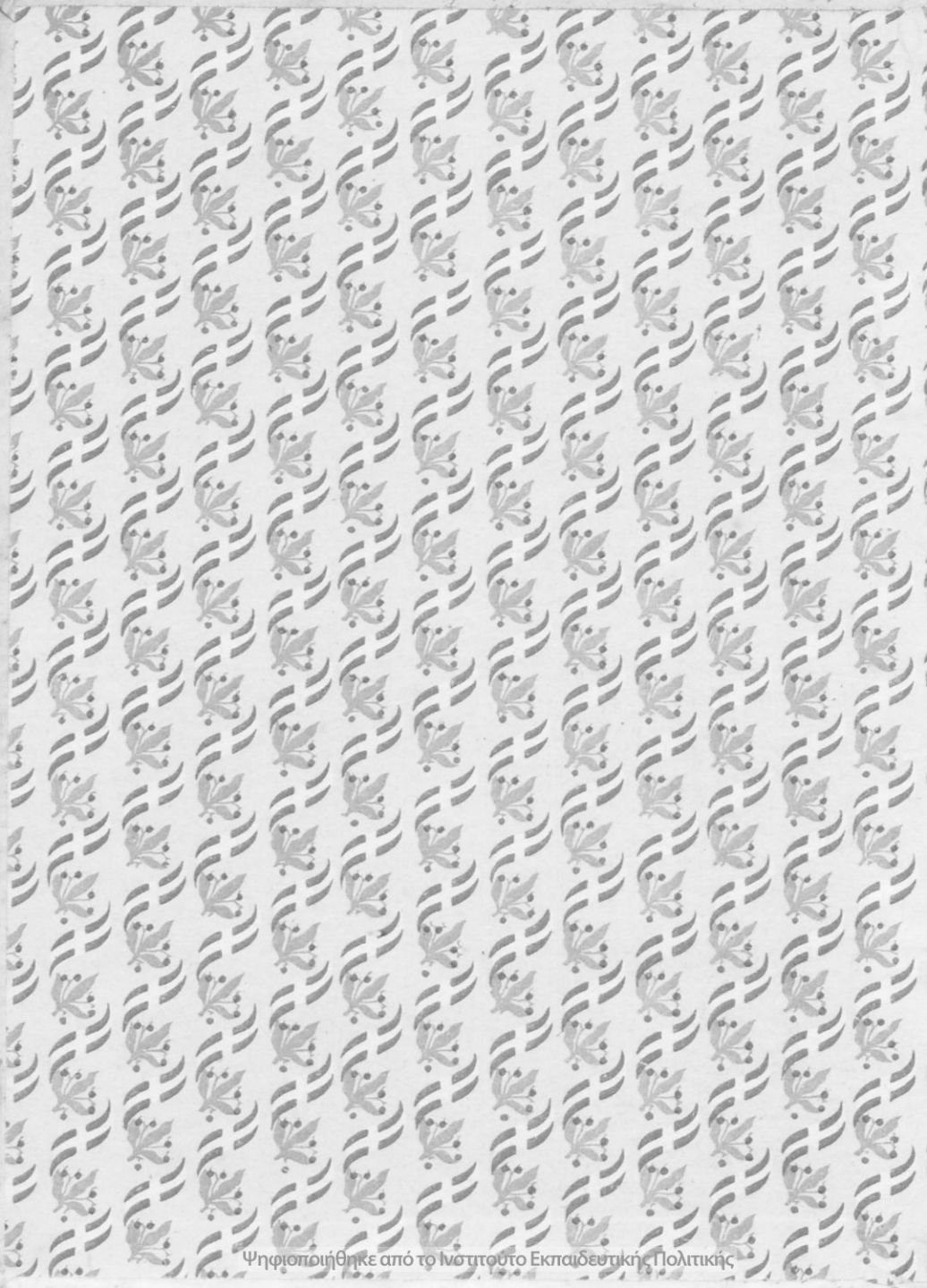

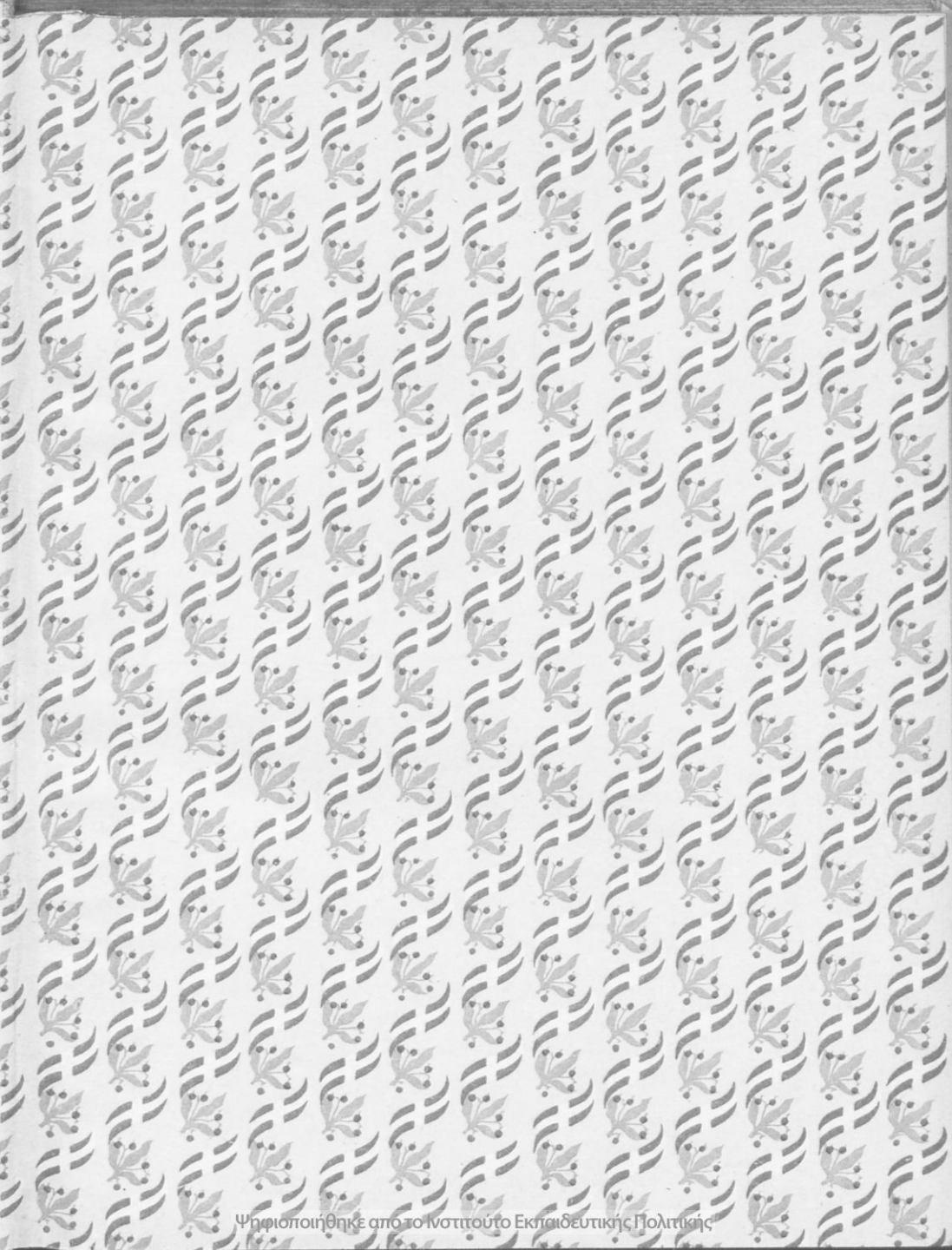

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ
ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ
Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ — Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

Ἑκτης Δημοτικοῦ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1952

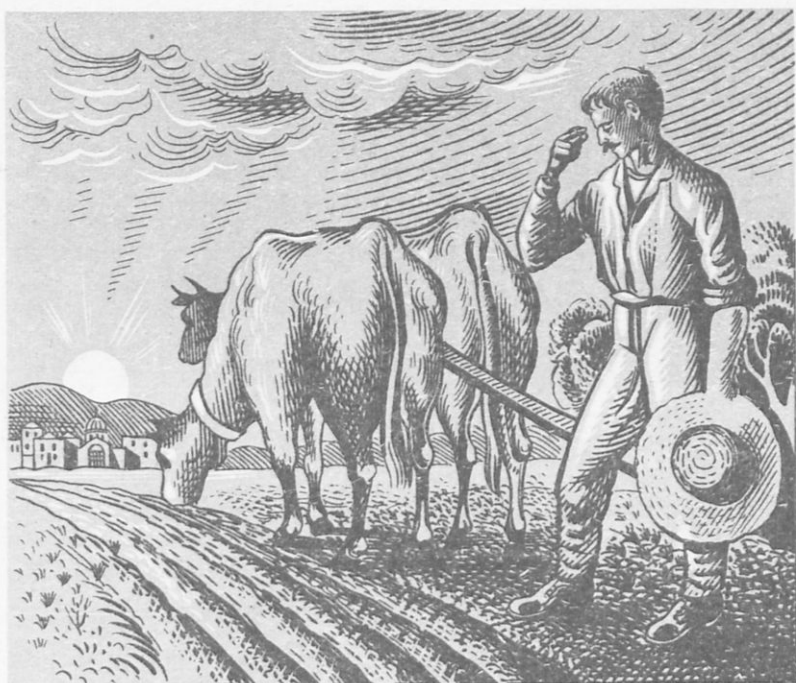

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α΄ Α Π Ο Τ Η Θ Ρ Η Σ Κ Ε Υ Τ Ι Κ Η Ζ Ω Η

Η Κ Α Μ Π Α Ν Α

Ὁ ἥλιος γέρνει στὸ βουνὸ καὶ χάνεται καὶ σβήνει
καὶ πίσω του τ' ὀλόχρυσο τὸ πέρασμά του ἀφήνει.
Χτυπάει ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὰ πόδια,
ὁ ζευγολάτης στάθηκε καὶ σαλαγáει τὰ βόδια.
Γυρίζει, ἀκούει τὸν ἀχό, τρεμουλιαστὰ πὺν φτάνει,
στέκει... κοιτάζει τὸ χωριὸ καὶ τὸ σταυρὸ του κάνει.

Ἄλέκος Φωτιάδης

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές Ὀλύτσικα Ἡπείρου, 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ὅλοι ὑπερήφανοι. Εαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνὰ τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ Ὀλύτσικα, πὺ τέτοια ὦρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὕψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνη τὶς προφυλακὲς μᾶς ἐπάνω σ' αὐτά, σωροὺς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἓνα ἐπάνω στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζωνται στὴν ἀστροφεγγιά, πὺ εἶναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη· γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς Ἀρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἕναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους πὺ ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν στὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυτοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ κανέναν ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μᾶς πετιέται ξαφνικὰ καὶ δὸς του ἐπάνω κάτω νὰ ζεστάνη λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατὸ κρύο μᾶς περονιάζει τὰ κόκκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μᾶς καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιά βραδυά είναι και αύτη και θά περάση, βρὲ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θά περάσουν, εἶπα. Οὔτε κουβέντα πιά...

Γύριζα και δὲν μπορούσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου, ὅτι ἡ βραδυά ἐκεῖνη ἦταν Χριστουγεννιάτικη. Ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τὸ εἶχε σκεφτῆ.

Ἦμουν νευρικός και προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἑαυτό μου στὴ συγκίνηση ποὺ θά δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τοὺς προετοίμαζα.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἕνα γράμμα, νὰ ρωτᾶ πόσες τοῦ μηνὸς εἶχαμε.

— Πρώτα τὸν κὺρ λοχία, τοῦ εἶπε ἕνας.

— Εἴκοσι τέσσερες, τοῦ φώναξα κι ἀποτραβήχτηκα βιαστικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερες! Παραμονὴ Χριστούγεννα σήμερα και δὲν τὸ σκεφτήκαμε... Γιὰ σκεφτῆτε, βρὲ παιδιά... Ἔφτασαν σι' αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στόματα.

Εἶχα ἀρκετὰ τραβηχτῆ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς φαντάρους μου ἕνα ἕνα νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι και νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

— Ἄκοῦς, Χριστούγεννα, κὺρ λοχία, και νὰ μὴν τὸ καταλάβωμε καθόλου. Πῶς θά τὴν περάσουν τὴν αὐριανὴ μέρα τὰ καημένα τὰ σπίτια μας... Ἄχ! δόλια μάνα!

Και κοιτάζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο και ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; Κι ἐγὼ εἶχα σπίτι και μάνα· ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐγὼ ἦμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἦμαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιὰτὶ μιὰ τέτοια μέρα τόσο ὑποφέραμε· ἦμουν ἀκόμη πιὸ εὐτυχῆς ἐγώ, γιὰτὶ

περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ παρουσιάσω στοὺς στρατιῶτες μου, πού ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μὲ ψωμί, καὶ αὐτὸ σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἕνας ἕνας τραβήχτηκαν στὸ καλυβάκι, κι ἔμεινα μόνος.

Παραμονὴ Χριστούγεννα! Πῶς περνούσαμε ἄλλες χρονιὲς μὲ τὸν πατέρα, τὴ μητέρα καὶ τ' ἀδερφάκια μας! Ἀπὸ

νωρὶς ψώνια καὶ ψώνια. Τὰ μικρὰ τί χαρὲς! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέλια κι ἀπαιτήσεις.

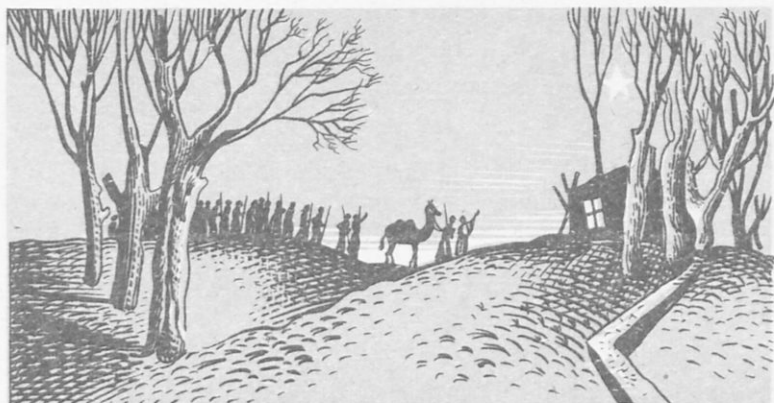
— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ μὲ σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.

— Καλὰ, κοιμήσου τώρα, ἂν θέλῃς νὰ σηκωθῆς.

Πῶς πεταγόμαστε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸν ὕπνο, ὅταν ἀκούγαμε τὸ γλυκὸ, χαρμόσυνο ἦχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο ἐκεῖνο τὸ βράδυ κανένας φόβος· ἕνας ἕνας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιά, χωμένοι στὰ παλιά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησία· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἄρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκκλησία ἐ-

κεῖνο τὸ βράδυ. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα τί χαρά! Χριστόψωμα, γαλοπούλες, φρούτα· παντοῦ ἐορτάσιμα ροῦχα, στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν Ὀλύτσικα, ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορὲς ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε: «καὶ ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι». Καὶ οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στὴ

Μανωλιάσα, πὸν τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάντα πιδ ἤσυχά θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνωθαν πλάϊ τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια! Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, ἀλλὰ τὰ τωρινὰ εἶναι ἐκεῖνα πὸν δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν; Ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους.

Ἐτοιμασίες. Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, πὸν εἶχα προσδιορίσει γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ

Πράγια, μὲ ἔκαναν νὰ τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὄρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί; ποῦ εἶναι ὁ Πράγιας;

— Γεῖά σου, κῦρ λοχία· χρόνια πολλά· μὲ τὸ καλὸ στὰ σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μὲ μακρὸ σπαθί.

Μὲ μακρὸ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες μου, ὅτι κάτι μποροῦσε νὰ βγῆ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη, σκέφτηκα.

— Ὁ Πράγιας, κῦρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψήνει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο· ἔξη ὀκάδες χοιρινὸ πρῶτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πιπέρι· ἓνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καὶ δυὸ ψωμιά χωριάτικα, φίνα· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστής, ὅτι θὰ μᾶς στείλουν καὶ χριστόψωμα, ἀλλὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κῦρ λοχία, δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους, ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν πατρίδα.

— Ἄφησε τὰ σακκίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ πῆγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσης τὸν Πράγια.

Πραγματικὴ λειτουργία.

Ἔφυγε κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους νὰ κοιμοῦνται.

— Ἐ, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σεβάστηκα ἐκείνη τὴ στιγμή τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω καὶ ἄπλωσαν τὰ χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κῦρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τόσον καιρὸ σὲ τέτοια ξυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφήστε τὰ ὄπλα· δὲν εἶναι τίποτε· κάτι ἤθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλο, τακτοποιώντας τοὺς μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, πού τόσο καιρὸ τώρα ἔγιναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέττα τοῦ ὕπνου τους.

— Ἀκοῦστε, παιδιὰ, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὦρα — ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριὰ καὶ στὶς πόλεις χτυποῦν καὶ οἱ Χριστιανοὶ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ ἐπάνω, πού εἴμαστε, δὲν πάσαμε νὰ εἴμαστε Χριστιανοὶ καὶ νὰ ἔχουμε ἀκόμη περισσότερο ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα, νὰ κάνουμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγὼ ξέρω μερικά, καί, ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκανα καλά, παιδιὰ ;

— Καλὰ ἔκανες, κὺρ λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν καὶ οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρὸ μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— « Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε... », ἀκούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση, ἡ φωνή μου.

Μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποῦνται διαρκῶς καὶ ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας κατακυλοῦν στὶς ἀπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παραλύει τὰ σαγόνια καὶ μᾶς κόβει τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἕνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατώτερα :

— « Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει... ».

Βοηθοῦμε ὅλοι, κρατοῦμε τὸ ἴσο. Ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούγεται πιδ ἁρμονική. Δυὸ

στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ πιάνοντας τὰ τουφέκια τους ἐτοιμάζονται νὰ βγοῦν. Τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νὰ ἔρθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καημένοι, ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοποὺς.

Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολύ, πού νόμισα γιὰ μιὰ στιγμή, ὅτι θὰ σταματήση ἡ καρδιά μου. Τὸ στήθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία! Πραγματικὴ λειτουργία ἀπὸ ἀνθρώπους πού εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ πού τὴν καρδιά τους πλημύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἦταν πραγματικὴ προσευχὴ ἐκεῖνη.

— « Ἡ γέννησίς Σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν », ψάλλαμε τώρα. Τὴ στιγμή ἐκεῖνη οἱ διπλοσκοποὶ, πού τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυό, πού βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Ἡ συγκίνησή μας. Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακίδιο, πού εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς. Ἄνοιξα ἓνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα τὸ πῆραν. Τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινὴ ἡμέρα.

Ἦπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ. Ἐτρέμαμε ὅλοι μερικοὶ

δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώνουμε μόνο τὸ πα-
γούρι στὴν ὑγεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νὰ καὶ ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας
τεμαχισμένο σ' ἓνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τὰ ἔχασαν.

— Ἄ! κὺρ λοχία, ποιὸς τὸ περιμένει!

Κι ἔνωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένηια,
τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρὴ μου
φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάρδια ἐκεῖ-
να. Πόσο ἤμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Ἐμπρός, παιδιά· τρῶτε καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα
νὰ τὸ κάνουμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώῃ
κανεῖς. Ἡ συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν
μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμη καὶ
τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν...

Χαράλαμπος Βασιλογιώργης

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ι φῶς και χρῶμα κι ἔμορφιά νὰ σκόρπιζε τ' ἀστέρι,
ὅπου στὴν κούνια τοῦ Χριστοῦ τοὺς μάγους ἔχει φέρει!...

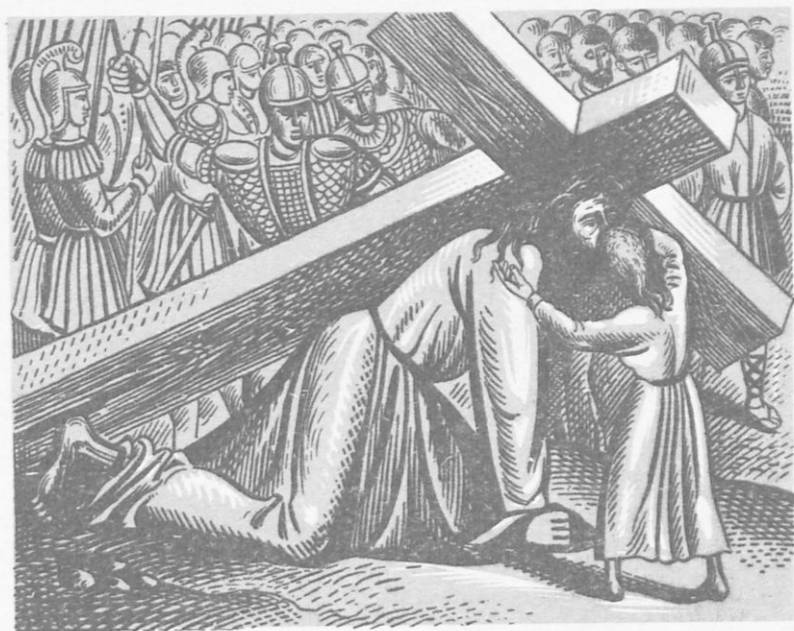
Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἔν' ἄχυρο, ἕνα φτωχὸ κομμάτι,
τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!
Νὰ ἰδῶ τὴν πρώτη του ματιὰ και τὸ χαμόγελό του,
τὸ στέμμα τῶν ἀκτίνων του γύρω στὸ μέτωπό του.
Νὰ λάμψω ἀπὸ τὴ λάμψη του κι ἐγὼ σὰ διαμαντάκι,
νὰ μοσχοβοληθῶ κι ἐγὼ ἀπὸ τὴν εὐωδία,
ποὺ ἀναψε στὰ πόδια του τῶν μάγων ἡ λατρεία...

Ἄχ, ἄχ, χριστουγεννιάτικο τῆς φαμελιάς τραπέζι,
ποὺ ταίρι ταίρι ἢ ὄρεξη μὲ τὴν ἀγάπη παίζει!
Τὰ ποτηράκια ἠχοῦν γλυκά, λαμποκοποῦν τὰ πιάτα,
γύρω φαιδρὰ γεράματα και προκομμένα νιάτα!
Γάλλος στὴ μέση ὀλόξεστος μοσχοβολᾷ, ροδίζει,
μοιράζει ἢ μάνα γνωστικὰ και τὴ χαρὰ σκορπίζει...
Και νά, ἀρχίζει ἀκούραστη ὁ πάππος ὀμιλία,
τῶν Χριστουγέννων μιὰ γνωστὴ πανάρχαια ἱστορία...

Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἔν' ἄχυρο, ἕνα φτωχὸ κομμάτι,
τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!

Κωστῆς Παλαμᾶς

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΓΟΛΓΟΘΑ

ΔΕΝ ήταν τόσο για τὸ Πάσχα, πὸν μαζεύτηκε ἐκείνη τὴ χρονιά τόσοσ κόσμος στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅσο για τὴ δίκη τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλοι τὸν ἔλεγαν κακοῦργο κι ἀπατεῶνα κι ἄλλοι τὸν προσφωνοῦσαν Μεσία, Διδάσκαλο, Προφήτη. Οἱ τελευταῖοι ἦταν ἰδίως ψαράδες τῆς Γαλιλαίας, πὸν εἶχαν ἀκούσει τὶς θεῖες ὁμιλίες του στὴ λίμνη Γεννησαρέτ.

Καὶ γι' αὐτὸ τὴ νύχτα τῆς δίκης ἦταν πολλοί, πάρα πολλοί, μαζεμένοι στὸ πραιτώριο, πὸν δίκαζαν οἱ Ἀρχιερεῖς. Κάθισαν ὅλη τὴ νύχτα μὲ τὸ κρῦο ἔξω, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴ δίκη καὶ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα.

Τὸ πρῶτὸν διαδόθηκε σ' ὅλην τὴν πόλιν, πὼς ὁ Ἰησοῦς καταδικάστηκε νὰ σταυρωθῆ με δύο ληστῆς στὸ λόφο τοῦ Γολγοθᾶ. Κι ὅλος ὁ κόσμος μαζευότανε στὸ δρόμο καὶ στὸ λόφο, γιὰ νὰ δοῦν τὴ θλιβερὴ συνοδεία.

Κόντευε μεσημέρι, ὅταν ἔλαμψαν στὸν ἥλιο τὰ δπλα τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν, ποὺ συνώδευαν τοὺς καταδίκους, φορτωμένους τοὺς σταυροὺς των.

Ὅλοι τότε ἔτρεχαν στὸ δρόμο, σπρώχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ τοὺς δοῦν. Ἰδίως ἤθελαν νὰ ἰδοῦν τὸ Γαλιλαῖο, ποὺ τόσος θόρυβος ἔγινε γι' αὐτόν. Γυναῖκες κρατοῦσαν στὴν ἀγκαλιά τους τὰ μικρὰ παιδιά τους καὶ τοὺς ἔδειχναν με τὸ δάχτυλο τὸν Ἰησοῦ.

Κι ἐκεῖνος βιάδιζε σκυφτὸς ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ κι ὁ ἰδρώτας ἀπ' τὸ μέτωπό του ἔβρεχε τὸ σκονισμένο δρόμο. Λένε, πὼς τὴν ἄλλη μέρα ὁ δρόμος τοῦ Γολγοθᾶ ἦταν γεμάτος ἀπὸ ἀνθισμένους κατάλευκους κρίνους, ποὺ γέμιζαν ἀπὸ εὐωδιά τὸν ἀέρα.

Βαθιὰ θλιμμένοι, βιάδιζαν κοντὰ του μερικοὶ Γαλιλαῖοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν παντοῦ. Τὸν εἶχαν ἀκούσει πολλὲς φορὲς στὴν ὠραία πατρίδα τους νὰ διδάσκη με τὴ μελωδικὴ φωνὴ του στίς ἐξοχές, στὴν ἀκρογιαλιά, στίς καταστόλιστες ἀπὸ παπαροῦνες πεδιάδες, κάτω ἀπ' τὶς ἀνθισμένους πορτοκαλιές. Καὶ τώρα τὸν ἔβλεπαν νὰ σηκῶν τὸ σταυρὸ του καὶ δάκρυα θερμὰ γέμιζαν τὰ μάτια τους.

Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου στεκόταν μιὰ Γαλιλαία κρᾶτώντας ἀπ' τὸ χέρι ἓνα παιδάκι ἕξη χρονῶν. Αὐτό, σὰν εἶδε τοὺς στρατιῶτες με τ' ἀστραφετῆρα δπλα τους, φοβήθηκε καὶ ζάρωσε κοντὰ στὴ μητέρα του. Ἐκεῖνη τοῦ ἔδινε θάρρος, τοῦ γύριζε τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος τῆς συνοδείας καὶ τοῦ ἔδειχνε

τὸν Ἰησοῦ. Μόλις τὸν ἀντίκρυσε τὸ παιδάκι, ἔτρεξε χαρούμενο, πέρασε ἀπ' τὴ γραμμὴ τῶν στρατιωτῶν, πλησίασε τὸν Ἰησοῦ, ἀγκάλιασε τὰ γόνατά του καὶ τὸν ἔβλεπε κατὰματα μ' ἓνα χαμόγελο στὰ χεῖλη. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά, ποὺ εἶχε εὐλογήσει ὁ Χριστὸς λίγες ἡμέρες προτύτερα.

Σὰν εἶδε ὁ Ἰησοῦς, πὼς ἀπ' ὄλο τὸν κόσμον ἓνα παιδάκι μοναχὰ τόλμησε νὰ τοῦ δεῖξῃ συμπάθεια, ἄφησε τὸ βαρὺ σταυρὸ στὴ γῆ κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ παιδί στὸ μέτωπο.

Τάχασαν οἱ στρατιῶτες καὶ σταμάτησαν. Κι ὁ κόσμος, μὴ γνωρίζοντας γιὰ ποῖο λόγο σταμάτησαν, φοβήθηκε κι ἦταν ἔτοιμος νὰ φύγῃ.

— Ἐμπρός! φώναξε ὁ ἀξιωματικός, δὲν ἔχομε καιρὸ νὰ χάνωμε. Εἰσθε τρεῖς, ποὺ θὰ σταυρωθῆτε, κι ἡ ὥρα περνᾷ.

Τὸ παιδί δόθηκε πάλι στὴ μητέρα του, ὁ Ἰησοῦς σήκωσε πάλι τὸ σταυρὸ του, κι ὕστερα ἡ συνοδεία ἐξακολούθησε τὸ δρόμο της γιὰ τὴν κορυφὴ τοῦ Γολγοθᾶ.

Π. Παναγόπουλος

Π Α Σ Χ Α Τ Ω Ν Σ Κ Λ Α Β Ω Ν

Μεγάλο Σάββατο. — Πρεσβυτέρα, θὰ πεταχτῶ ἕως τὸ Πατριαρχεῖο, νὰ δῶ, ἂν θὰ κάνωμε τὸ βράδυ Ἀνάσταση. Εἶναι τὸ πρῶτο Μεγάλο Σάββατο μετὰ τὴν Ἄλωση καὶ δὲν ξέρομε ἀκόμη, ἂν θὰ ἐορτάσωμε καὶ ποῦ θὰ ἐορτάσωμε. Γι' αὐτό, ἂν ἀργήσω, μὴν ἀνησυχῆς, εἶπε στὴν παπαδιά του φεύγοντας τὸ πρῶτὸ ὁ πάτερ Θεόδωρος, παλιὸς παπὰς τῆς Ἁγία - Σοφιάς.

Ἄργα γύρισε σπῆτι πλησίαζε νὰ νυχτώσῃ. Ἐπισκέφτηκε τὸν Πατριάρχη Σχολάριο, συμβουλευτήκε παλιούς ἄρχον-

τες τῆς γειτονιάς, συνεννοήθηκε μὲ πολλὰ χριστιανικά σπί-
τια. Ὅλα κανονίστηκαν. Κατάκοπος λοιπὸν ἦπие λίγο νερὸ
καὶ ἔβαλε δυὸ μπουκιὲς ψωμί, νὰ στυλωθῆ ἀπὸ τὴν κούραση.

Ὑστερα ζήτησε νὰ βρῆ ἀνακούφιση στὴν προσευχὴ ἐμ-
πρὸς στὸ μοναδικὸ εἰκόνημα τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ τοὺς εἶχε
ἀπομείνει ἀπὸ τὴν τραγικὴ καταστροφὴ· γονάτισε καὶ δεή-
θηκε μὲ κατάνυξη:

— « Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάν-
των τῶν διωκόντων με καὶ ῥῦσαί με... » (ψαλμὸς ζ').

Ὅταν τελείωσε, τὸν ρώτησε ἡ παπαδιά του:

— Παπά μου, θὰ κάνωμε ἀπόψε Ἀνάσταση;

— Ναί, πρεσβυτέρα. Ὁ Πατριάρχης εἶπε, ὅτι ὁ Μωάμεθ
ἔδωκε τὴν ἄδεια ν' ἀναστήσωμε· νὰ μὴν ἐορτάσωμε ὅμως στίς
παλιὲς ἐκκλησίες. Μήτε καμπάνες νὰ χτυπήσουν, μήτε λαμπά-
δες ν' ἀνάψουν, μήτε κεριὰ νὰ γυρίσουν στοὺς δρόμους, γιὰ
νὰ φέρουν τὸ ἅγιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως στὰ σπίτια. Γιατὶ
ἀλλιῶς...

— Μπορεῖ καὶ νὰ μᾶς σκοτώσουν, συμπλήρωσε ἡ παπαδιά
τὸ λόγο τοῦ παπᾶ. Ἄ, ζωὴ δυστυχισμένη ποὺ περνοῦμε!

— Σώπα, πρεσβυτέρα, μὴ βαρυνωμᾶς. Ὁ Θεὸς εἶναι
μεγάλος.

— Μεγάλη ἡ Χάρη του... Τὸν προσκυνῶ... Ἀλλὰ νὰ
εἶχαμε τοῦλάχιστο τὰ δυὸ ἀγόρια μας, εἶπε ἡ παπαδιά, ἐνῶ
θερμὰ δάκρυα κατέβαιναν στὸ πρόσωπό της.

— Ὑπομονή, πρεσβυτέρα. Τὰ παιδιά μας πέθαναν γιὰ
τὴν Πίστη καὶ τὴν Πατρίδα. Ἔλεσαν δίπλα στὸν αὐτοκρά-
τορα. Μὴν τὰ κλαῖς... ἀπάντησε ἐκεῖνος μόλις συγκρατών-
τας καὶ τὸ δικό του πόνο.

Καὶ σὲ λίγο συνέχισε:

— Και ὁ Θεὸς μᾶς ἄφησε τὸ Δημητράκη μας, ἐνῶ ἄλλοι ξεκλήρισαν ἀπὸ τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς των. . .

Ἐδῶ σταμάτησε πάλι. Ἀναστενάξε βαθιὰ καὶ μὲ φανερὴ ἀνακούφιση πρόσθεσε:

— Ξέρεις, πῆρα ἀπάντηση ἀπὸ τὸν. . . παλιό μου φίλο, πὺν ἔφυγε στὴ Βενετία, καὶ μοῦ γράφει νὰ τοῦ στεῖλω τὸ παιδί νὰ σπουδάση. Θὰ μεγαλώση καὶ θὰ ἐκδικηθῆ τ' ἀδέρφια του καὶ ὄλη τὴ γενιά μας. Ἄμὴ τί θαρροῦν! Θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα!

— Καὶ δὲν πᾶμε κι ἐμεῖς στὴ Βενετία, παπά μου, νὰ γλιτώσωμε ἀπὸ τοὺς Τούρκους; Θὰ κάνης τὸν ἔφημέριο καὶ θὰ ζήσωμε, εἶπε ἐκείνη μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα, ὅτι ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά τους.

— Ὅχι, πρεσβυτέρα. Τὸ χρέος μου εἶναι ἐδῶ κοντὰ στοὺς Χριστιανούς. Πρέπει νὰ τοὺς παρηγορῶ καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω, ἀποκρίθηκε ζωηρὰ ὁ πάτερ Θεόδωρος.

— Καὶ τόσοι ἄλλοι, πὺν ἔφυγαν;

— Αὐτοὶ ἦταν λαϊκοί, δὲν ἦταν ἱερωμένοι. Μὴν τὰ λὲς αὐτὰ καὶ μὲ πικραίνεις. Ἕνας παπὰς ζῆ καὶ πεθαίνει κοντὰ στὸ ποίμνιό του. Μήπως δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο γιὰ μᾶς ὁ Παλαιολόγος;

Ἡ παπαδιά σῶπασε μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ ἀκούγοντας τὰ σωστὰ λόγια τοῦ παπᾶ της.

Ὁ μικρὸς Δημητράκης, πὺν ἔπαιζε ἕως τῶρα στὴν αὐλή, μπαίνοντας μέσα ρώτησε τὴ μητέρα του:

— Μανούλα, θὰ πᾶμε ἀπόψε στὴν Ἁγία-Σοφιά, νὰ κάνομε Ἀνάσταση;

— Ὅχι, παιδί μου, ἀπάντησε ἀναστενάζοντας ἐκείνη.

— Καὶ δὲ θὰ δοῦμε λοιπὸν τὸν Πατριάρχη μὲ τὰ χρυσά του; ρώτησε πάλι ὁ μικρὸς, πὺν δοκίμαζε μεγάλη εὐχαρίστη-

ση νὰ τὸν καμαρώνη, ὅταν τελοῦσε τὴ μεγαλοπρεπῆ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως.

— Ὅχι, καρδούλα μου. Δὲν τὸν ἀφήνουν οἱ Τοῦρκοι.

— Καὶ τὸν αὐτοκράτορα δὲ θὰ τὸν δοῦμε;

— Ὅχι, Δημητράκη μου. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ αὐτοκράτορας, ἀπάντησε μὲ βαθύτερο στεναγμὸ ἢ παπαδιά.

— Ἄχ! γιατί ἔτσι ἀλόψε, μητέρα; διαμαρτυρήθηκε μὲ βουρκωμένα μάτια τὸ παιδί, ποῦ ἔβλεπε νὰ σβήνουν ἓνα ἓνα τὰ ὄνειρά του γιὰ τὴ χαρούμενη γιορτῆ.

Ἄλλὰ ὅταν ἐπέρασε ἡ πρώτη ἐντύπωση, ξαναρώτησε:

— Καὶ ποῦ εἶναι ὁ αὐτοκράτορας;

— Τὸν πῆρε ὁ ἄγγελος Κυρίου, ἅμα ἤρθαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὸν ἔκρυψε σὲ μιὰ σπηλιά, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα.

— Καὶ τί κάνει ἐκεῖ;

— Καρτερεῖ τὴν ὥρα νὰ ἔρθῃ ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ, γιὰ νὰ διώξῃ τοὺς Τοῦρκους καὶ νὰ πάρῃ πίσω τὴν Πόλη.

— Καὶ δὲν εἶναι δική μας ἡ Πόλη; ἀνέβηκε αὐτόματα ἡ ἐρώτηση στὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ, ποῦ δὲν εἶχε νιώσει ἔως τώρα τὴ συμφορὰ τῶν Ἑλλήνων.

— Δικὴ μας εἶναι, ἀλλὰ τώρα μᾶς τὴν πῆραν οἱ Τοῦρκοι.

— Καὶ τότε πότε θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα, μανούλα;

— Ὅταν τρανέψῃς, γιόκα μου, κι ἀρματωθῆς καὶ κἀνης τὸν ὄρκο στὴν Ἐλευθεριά, ἐσὺ κι ὄλη ἡ νεολαία, νὰ σώσετε τὴ χώρα. . . Τότε θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα καὶ ὁ ἄγγελος καὶ ὁ αὐτοκράτορας, εἶπε σὲ τόνο προφητικὸ ἢ παπαδιά.

— Καὶ τὸ ξέρεῖ ὁ πατέρας;

— Ναί, αὐτὸς μοῦ τὸ εἶπε σήμερα.

Ἄπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη στὸ μυαλὸ τοῦ μικροῦ χαράχτηκε βαθιὰ ἡ παρήγορη σκέψη τοῦ λυτρωμοῦ τῶν σκλαβωμένων. Τὴν εὐλόγησε ἡ Ἐκκλησία καὶ τὴ στάλαξαν τὰ πονεμένα

μητρικά στήθη στὸ αἷμα καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ κι ἔγινε ἓνα μὲ τὴν ὑπαρξή του. Κι ἔτσι τετρακόσια χρόνια ἀπὸ γονεῖς σὲ παιδιά κληρονομίотαν καὶ θέρμαινε τὴν καρδιά τῶν ραγιαδῶν.

Ἀνάσταση. Τὸ σπίτι τοῦ πάτερ Θεόδωρου, φτωχὸ καὶ ταπεινὸ, βρισκόταν κοντὰ στὶς παράλιες πύλες, ὅπου κατοικοῦσαν πιά οἱ χριστιανοί, φεύγοντας ἀπὸ τὰ ὑψώματα καὶ τὶς ὑγιεινὲς συνοικίες, πού τὶς ἄρπαξε ὁ κατακτητής.

Ξεκίνησαν λοιπόν, ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα, ὅλοι μαζί γιὰ τὴν ἐκκλησία. Προπορευόταν λίγα βήματα ὁ παπὰς διαλέγοντας τὰ στενὰ καὶ τοὺς ἔρημους δρόμους, γιὰ νὰ μὴ τοὺς δῆ κανέναν παραστρατημένον ἀλλόθρησκον. Ἀκολουθοῦσε ἡ παπαδιά κρατώντας σφιχτὰ τὸ Δημητράκη ἀπὸ τὸ χέρι.

Χωρὶς νὰ τοὺς συμβῆ καχὸ ἔφτασαν σὲ λίγο. "Ἐνα χαμηλὸ σπίτι χρησίμευε γιὰ ναὸς τῶν κατατρεγμένων Χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι, παίρνοντας τὴν Πόλη, πῆραν καὶ τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ τοὺς ἔκαναν δικὰ τους τζαμιά. "Ἄν ἔμενε κανένας, ἦταν κλειστὸς καὶ ἔρημος. Ποιὸς τολμοῦσε νὰ προσευχηθῆ σὲ ἐκκλησία!

Ὁ πάτερ Θεόδωρος ἐτέλεσε τὴ λειτουργία. Οἱ σκλαβωμένοι Χριστιανοί — παλιοὶ ἄρχοντες ξεπεσμένοι τώρα, ἀξιωματικοὶ κατατρεγμένοι, φτωχοί, ἀπροστάτετοι στὴ δυστυχία τους — τὴν παρακολούθησαν ἀδερφωμένοι μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια.

Ὁ ναὸς τους δὲν εἶχε καμιὰ παλιὰ μεγαλοπρέπεια· οὔτε στύλοι μαρμάρινοι καὶ ψηφιδωτά, οὔτε ἀσημένιες καὶ χρυσὲς εἰκόνες, οὔτε καντῆλες πολύτιμες. Λίγα κεράκια μόνον τρεμόσβηναν καὶ ἀχνοφώτιζαν τὴ φτωχὴ ἐκκλησία τῶν πιστῶν ραγιαδῶν.

Και όμως εκεί μέσα τη βραδυά της Ἀναστάσεως ἡ πίστη τῶν Χριστιανῶν ἀνέβαινε θερμότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά στὸν οὐράνιο Πατέρα. Κι Ἐκεῖνος στοργικὰ τοὺς ἔστειλε τὴν παρηγοριά τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ. Μήπως δὲν ἀναστήθηκε καὶ ὁ «ἑσταυρωμένος Υἱὸς Του;»

Ὁ πᾶτερ Θεόδωρος διάβασε κατανυκτικὰ τὸ Εὐαγγέλιο.

Κάθε λέξη του τονισμένη ἄγγιζε τὰ βάθη τῆς ψυχῆς: ...« Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβ καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα...»

Καὶ ἔπειτα: « Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν...»

Τὸ πλῆθος, συγκρατώντας μόλις τοὺς λυγμούς, ἔψαλλε
κι ἐκείνο τὸ τροπάριο.

Ὅταν τελείωσε ἡ λειτουργία, ὁ πάτερ Θεόδωρος εὐχή-
θηκε :

— Χριστὸς ἀνέστη, Χριστιανοί.

— Ἀληθινὸς ὁ Κύριος!

— Καὶ τοῦ χρόνου ἐλεύθεροι, ἀδέρφια.

— Ὁ Χριστὸς νὰ δώση, φώναξαν ὅλοι, μάταια προσπα-
θώντας νὰ πνίξουν τὴ φωνή, μὴ τοὺς ἀκούσῃ τὸ ξένο
αὐτί.

Τετρακόσια χρόνια κάθε Πάσχα ὁ Ἕλληνας ἱερέας ἀπὸ
τὴν ἅγια Πύλη ξανάλεγε μὲ λαχτάρα :

— Χριστὸς ἀνέστη ! Καὶ τοῦ χρόνου ἐλεύθεροι, ἀδέρφια.

Καὶ ἄλλα τόσα Πάσχα ἐπαναλάμβαναν οἱ σκλαβωμένοι
Ἕλληνες μὲ καημὸ καὶ πίστη :

— Ἀληθινὸς ὁ Κύριος ! Ὁ Θεὸς νὰ δώση !

Καὶ ὅταν ἦρθε τὸ Μεγάλο Πάσχα τοῦ λυτρωμοῦ τὸ
1821, ὁ Δεσπότης Γερμανὸς δεήθηκε στὴν ἅγια Λαύρα :

— « Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθῆτωσαν οἱ ἐχθροὶ
αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες
αὐτὸν... » (ψαλμὸς ξη').

Πότε λοιπόν, παιδιά, θὰ στήσωμε κοντὰ στὸ μνημεῖο τοῦ
ἄγνωστου στρατιώτου τὸ μνημεῖο στὸν ἄγνωστο Ἕλληνα ἱε-
ρωμένο, πὺ μέσα στὴ μαύρη σκλαβιά πρόβαλλε τὰ στήθη του
καὶ ἀνέβαινε ἀκόμη καὶ στὴν ἀγχόνη, γιὰ νὰ θερμάνῃ τὴν
πίστη καὶ τὶς ἐλπίδες τοῦ σκλαβωμένου καὶ κατατρεγμένου
Ἕλλητισμοῦ ;

N. A. Κοντόπουλος

ΕΥΣΕΒΕΙΑ

Καραϊσκάκης. Ὁ Καραϊσκάκης ἄρρωστος βαριά πῆγε
στὴ Δομνίτσα τῆς Εὐρυτανίας, ὅπου ἀρ-
κετὸ καιρὸ τὸν φιλοξενοῦσαν οἱ φίλοι του Γιολδασαῖοι. Με-
ταξὺ ἄλλων τὸν ἔβλεπε ταχτικά καὶ ὁ εὐσεβέστατος παπᾶς

Παπαγιάννης Φαρμάκης. Αὐτὸς ἔλεγε κατόπιν σὲ ὄλους, πόσο μεγάλος ἦταν ὁ πατριωτισμὸς τοῦ καπετάνιου τῆς Ρούμελης καὶ πόσο θερμὴ ἢ πίστη του.

Ὅταν μιὰ μέρα τὸν προσκάλεσε ὁ Καραϊσκάκης, νὰ τοῦ διαβάσῃ εὐχές, γιὰ νὰ γίνῃ καλά, μόλις τὸν εἶδε ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια τοῦ εἶπε :

— Παρακάλει, παπὰ μου, τὸ Θεό, παρακάλει τον νὰ γίνω καλά γιὰ τὸ Γένος.

Καὶ λιπόθυμος ἀπὸ τοὺς πόνους ἔπεσε στὸ κρεβάτι.

Κανάρης κ. ἄ. Ὁ Κανάρης, ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ οἱ σύντροφοί τους, πρὶν μποῦν στὰ πυρπολικά καὶ κινήσουν ἀπὸ τὰ Ψαρὰ γιὰ τῆς Χίου τὸ κατόρθωμα, λειτουργήθηκαν στὴν ἐκκλησία καὶ μετάλαβαν.

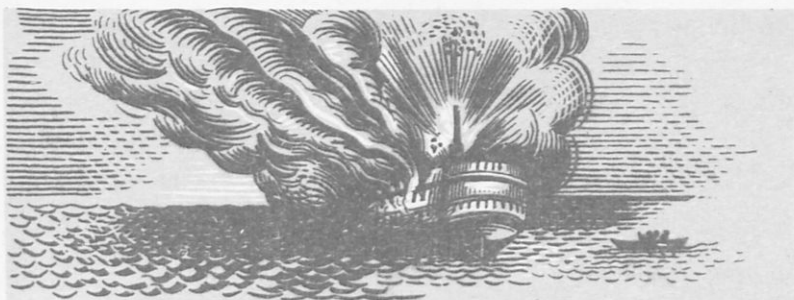
Καὶ πάλι, ἅμα γύρισαν στὰ Ψαρὰ μετὰ τὸ κάψιμο τῆς ναυαρχίδας, τράβηξαν ἴσια στὴν ἐκκλησία. Ἐμπρὸς μπῆκαν οἱ παπάδες μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα, ὕστερα οἱ προύχοντες Ψαριανοὶ μὲ τοὺς νικητὲς στὴ μέση καὶ πίσω ὄλος ὁ λαός, τρελὸς ἀπὸ τὴ χαρά του.

Μετὰ τὴ δοξολογία ἔγινε λιτανεῖα γύρω στὴν πόλη μὲ μεγάλη κατάνυξη. Ὑστερα γύρισαν πάλι στὴν ἐκκλησία, ὅπου ἓνας παπὰς σεβάσμιος ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ὁ Κύριλλος, ἔβγαλε λόγο καὶ ἔκανε παράκληση στὸ Θεὸ γιὰ τὴ νίκη τῶν Χριστιανῶν.

Ἀργότερα ὁ Κανάρης ἔλεγε, πὼς ἀπὸ τὴν τελετὴ καὶ τὴ λιτανεῖα, πὺ ἐγινε στὰ Ψαρὰ, πρὶν κινήσῃ γιὰ τὴ Χίο, τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τὸν ἄρπαξε μιὰ δύναμη ὑπερφυσικὴ καὶ τὸν γιγάντωσε. Ἦρθε στιγμὴ καὶ τοῦ φαινόταν σὰ νὰ εἶχε θέληση θεϊκή.

*Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευὴ Ν. Α. Κομποπούλου)*

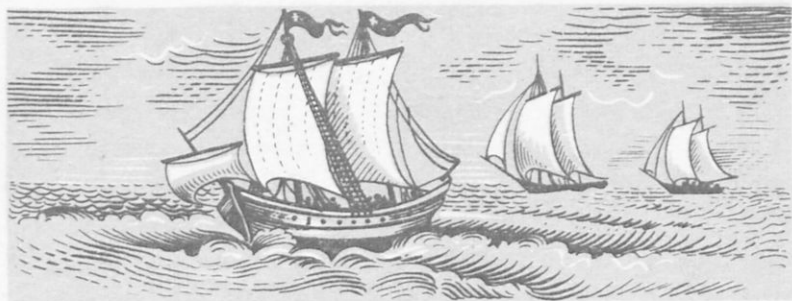

ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

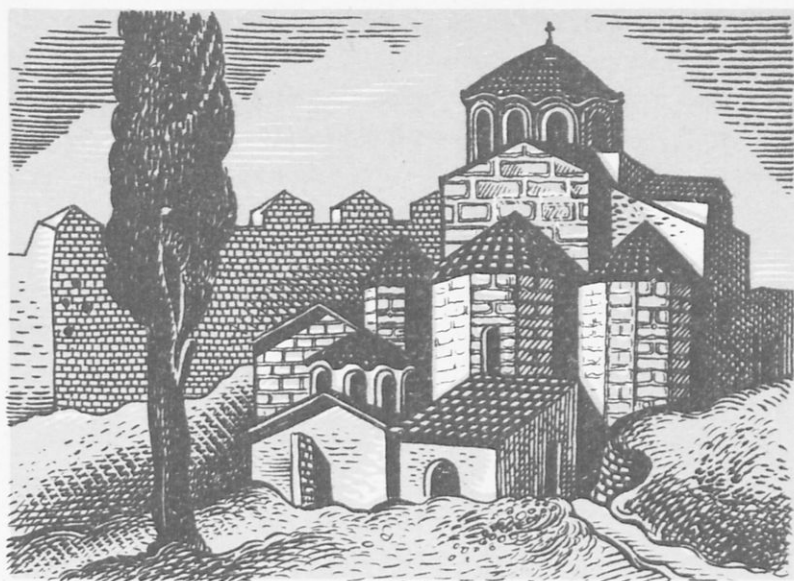
Μεσάνυχτά ὁ πυρπολητὴς ἐγύρισε
καὶ πήδησε ἀπ' τὸ γρήγορο καΐκι
πιστός, νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγία ἀνάπτει ἐν' ἁγιοκέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

(Π α ρ ά δ ο σ η)

ΚΟΝΤΑ στὸ Μυστρά, σὲ μιὰ ψηλὴ κορφή, πὺν φαίνεται ὅλος ὁ κάμπος τῆς Σπάρτης, ἦταν ἓνα κυπαρίσσι, τὸ μεγαλύτερο κυπαρίσσι τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά. Κάποιος κακὸς ἄνθρωπος εἶχε ἀνάψει φωτιά ἐκεῖ κοντὰ καὶ δὲν πρόσεξε κι ἔκαψε τὸ κυπαρίσσι.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἔχει τὴν ἱστορία του:

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ πασὰς τῆς Σπάρτης πῆγε σ' αὐτὴ τὴ θέση, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ. Τοῦ ἔψησαν ἓνα ἀρνὶ καὶ κά-

θισε νὰ φάη. Είχε μαζί του και ἕνα βοσκό, ἕνα νεαρὸ Χριστιανό, νὰ τὸν ὑπηρετῇ.

Μιά στιγμή τὸ παιδί γύρισε τὴ ματιά του και εἶδε τὸν καταπράσινο κάμπο, μὲ τὰ ἄφθονα νερά· τὸ πῆρε τὸ παράπονο κι ἀναστέναξε.

Τὸ εἶδε ὁ πασὰς και τὸ ρωτᾷ :

— Μωρὲ Ρωμιέ, τί ἔχεις κι ἀναστενάζεις;

— Τί νᾶχω, πασά μου, ἀπαντᾷ ὁ βοσκός· συλλογίζομαι ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ μέρη κάποτε ἦταν δικά μας· κι ἔχομε τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, πὼς πάλι δικά μας θὰ γίνουν.

Ὁ πασὰς θύμωσε.

— Τί εἶναι αὐτὰ πού λές; τοῦ ἀπαντᾷ.

Και ἀρπάζει τὴν ξύλινη σούβλα, πού εἶχαν ψῆσει τὸ ἀρνί, και τὴν καρφώνει στὴ γῆ.

— Νά, τὸ βλέπεις αὐτό; τοῦ λέει· ἂν αὐτὸ τὸ ξερὸ ξύλο ἀποχτήση κλαδιά, τότε και σεῖς θὰ πάρετε πάλι αὐτὰ τὰ μέρη.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα ρίζωσε στὴ γῆ, βλάστησε και φούντωσε κι ἔγινε τὸ περὶφανο κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ. Και ἐπειδὴ ὁ πασὰς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῆ ἀπὸ τὴ μύτη, δηλαδή ἀπὸ τὴν κορφή, τὸ κυπαρίσσι εἶχε τοὺς κλάδους του πρὸς τὰ κάτω· ἔγινε θηλυκὸ κυπαρίσσι.

Διασκευὴ Δ. Κ.

ΤΟ ΣΟΥΛΙΟΤΟΠΟΥΛΟ

ΚΩΣΤΑ, ὁ γιός μας πιά
μεγάλωσε· τρέχει στὰ δε-
καλέντε. Διψᾷ στὸν πόλεμο νάρ-
θη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ
μοῦ κλαίγεται τὸ παλληκάρι
μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπή,
κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως
κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ
σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγ-
καλιά μου καὶ δέρνεται. Καὶ
φοβερίζει νὰ κλέψη τὸ καριο-
φίλι τοῦ παπποῦ του, τ ἄγγι-
χτο κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν
καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ
πικρὸ κι ἐκεῖνον. Καὶ θὰ πάη
μονάχος του νὰ κάνη μὲ τοὺς
Τούρκους πόλεμο. Κι ὁ φόβος
ὁ δικός σου μονάχα τὸν τρο-
μάζει· ἄλλιῶς, ποιὸς ξέρει τί
θ' ἀποκοτοῦσε. Χάρη θὰ σοῦ
τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτὸς
θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου καὶ
δὲ θὰ σὲ βαρύνη. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ
σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλιτώσω ἀπὸ τὶς κλάψες του.
Πάρε τον μαζί σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά.
Καὶ κάποτε διανεύει πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο
τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταρα-

χή του ἀπ' τῆ ματιᾶ τοῦ γέρον, πού αὐστηρὰ τὸν θωρεῖ καὶ δὲ μιλᾱ.

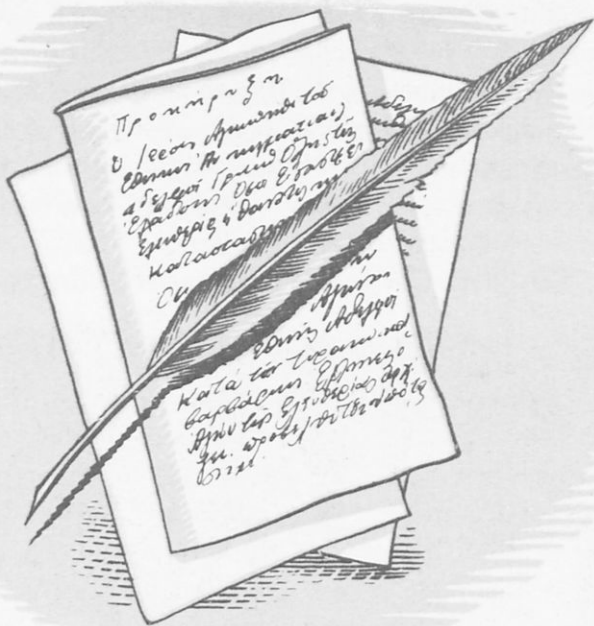
Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλληκάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ τουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὄμο, μὲ τ' ἄλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγισμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολύπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο φαρᾶγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὄλο τὸ νοῦ του στὸ παιδὶ καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλληκάρι τ' ἄπηχτο καὶ τ' ὀδηγᾶ :

— Ἐδῶ, τοῦ λείει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλληκαριά σου. Δεῖξε τὴν ἅμα ἔρθη ἢ ὦρα σου. Ὅμως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται κρατᾶ ἀπὸ πηγὴ τρελὴ — τώρα θ' ἀκοῦς! Νὰ τὸ κοιτρόνι. Κρύβε τὰ ξερβά σου! Ὁ δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου νὰ μὴν ξεπροβάλλη! Τὸ τουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἄρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ! Ἄητὸς τὸ μάτι σου! Ἄγροίκησες; Ἄδειο ἀκόμα τὸ τουφέκι σου; Κι ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρὰ στὸν ὀχτρό σου ἀντίκρου, πού σὲ σκιάζεται! Ἔτοιμος; Τὸ νοῦ σου!

Ὅμως τοῦ κάκου οἱ πατρικῆς οἱ συμβουλές. Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξη τὴν πρώτη τουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἄρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρudo.

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΣΤΩΝ Ὑψηλάντηδων τ' ἀρχοντικό, στὸ Κισνόβι τῆς Ρωσίας, δεκάξη τοῦ Φλεβάρη 1821.

Γύρω στὸ τραπέζι, ἀπ' τὰ πέντε ἀδέρφια οἱ τέσσερες, Ἀλέξανδρος, Δημήτρης, Νικόλας καὶ Γιώργης· κι ἀντικρὺ τους οἱ δυὸ γραμματικοί, Λασσάνης καὶ Τυπάλδος, γράφουν τὴν προκήρυξη. Ἡ ἀπόφαση πιά ἡ τρανὴ εἶναι παρμένη. Μένει νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τοῦ ἀγώνα καὶ στίς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων τὸ σάλπισμα ν' ἀντιλαλήσῃ κι ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς νὰ σείσῃ τὴν Τουρκιά.

Μέσα στὴν ἐπίσημη σιωπὴ, τοῦ Ἀλέξανδρου ἡ φωνὴ ἀργὴ καὶ γαλήνια χύνεται τριγύρω :

Τὴ βρῆκε μὲ τὸ πιὸ μικρὸ ἀδέρφι, τὸ Γρηγόρη, δεκατεσσάρων χρονῶν ἀγόρι, καθισμένο στὸ πλάϊ της.

Ἄφου προσκύνησε τὰ πολυσέβαστα γεράματα τῆς μάνας, τῆς τρανῆς Ἀρχόντισσας, τῆς ἔδωσε τὸ χέρι καὶ τὴν ἔσυρε σιγὰ στὸ θάλαμο, πὺν βρισκόνταν τ' ἀδέρφια του.

— Μητέρα, εἶπε, ἡ σωτηρία τῆς πατρίδας μπορεῖ ν' ἀπαιτήση καὶ τὴ θυσία τοῦ κτήματος, πὺν ἔχομε στὴν Κοζνίτσα. Μᾶς δίνει πενήντα τέσσερες χιλιάδες ρούβλια

τὸ χρόνο. Χαρίζεις αὐτὸ τὸ κτῆμα, μητέρα, στὴν Πατρίδα;

Ἡ Ἀρχόντισσα Ὑψηλάντισσα ἀναδάκρυσε γλυκά.

— Παιδιά μου, εἶπε, ἐγὼ χαρίζω ἐσᾶς, τὰ φίλτατά μου, καὶ θὰ λυπηθῶ τὰ δυὸ ἑκατομμύρια ρούβλια;

Μὲ τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια ἦταν κι ἡ προκήρυξη τελειωμένη. Ὑπόγραψε κι ὁ γιός: Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Γιάννης Βλαχογιάννης

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΕ ΦΕΥΓΕΙ

Η επανάσταση τοῦ 1821 εἶχεν ἀρχίσει. Τῆ μέρα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαῶν φίλοι τοῦ Πατριάρχου κι ἐπίσημα πρόσωπα τὸν παρακαλοῦσαν νὰ φύγη, νὰ σωθῆ. Ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνηση μεταχειριζόταν τὰ πιὸ σκληρὰ μέσα καὶ ὁ καθένας μποροῦσε νὰ μαντέψη τί θὰ γινόταν. Παρακαλοῦσαν λοιπὸν τὸν Πατριάρχη νὰ φύγη κι ἐξασφάλισαν καὶ τὰ μέσα τῆς φυγῆς του.

— Μὴ μὲ παρακινήτε νὰ φύγω, εἶπε ὁ Γρηγόριος στοὺς

φίλους του. Μὴ θέλετε νὰ σωθῶ· ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦταν ὥρα σφαγῆς γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν ἄλλη Χριστιανοσύνη. Ὁραῖο πρᾶγμα ζητᾶτε. Μεταμορφωμένοι μὲ καμιὰ προβιά, νὰ φεύγω στὰ πλοῖα, ἢ κλεισμένος σὲ κανένα φιλικὸ σπίτι, ν' ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὄρφανὰ τοῦ Ἔθνους νὰ τὰ σφάζη ὁ δῆμιος! Εἶμαι πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσω τὸ λαὸ μου, ὄχι νὰ τὸν ρίξω στὰ χέρια τῶν Γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως χρησιμεύσῃ περισσότερο ἀπ' ὅσο θὰ ὠφελήσῃ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλιάδες θὰ ταραχτοῦν γιὰ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Ἴσως δὲν θὰ δοῦν μὲ ἀδιαφορία νὰ ὑβρίζεται ἡ πίστη τους στὸ πρόσωπό μου.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι, ὅπου ὑπάρχουν ὀπλισμένοι Ἕλληνες, θὰ πολεμήσουν μὲ τὴν ἀπελπισία, πὺλ χαρίζει τὴ νίκη. Κάνετε λοιπὸν ὑπομονὴ σὲ ὅ,τι συμβῆ. Σήμερα τῶν Βατῶν ἄς φᾶμε στὸ τραπέζι ψάρια. Τὴν ἄλλη ἐβδομάδα ἴσως φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς. Ὅχι, δὲ θὰ γίνω περιέγελος τοῦ κόσμου καί, ἐνῶ θὰ περνῶ μὲ ἄρχοντες καὶ διάκους στοὺς δρόμους τῆς Ὀδησοῦ ἢ τῆς Ἑπτανήσου, νὰ μὲ δείχνουν μὲ τὸ δάχτυλο τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λένε : « Νά, ὁ λιποτάχτης Πατριάρχης! ».

Ἄν τὸ Ἔθνος μου σωθῆ καὶ θριαμβεύσῃ, ἐλπίζω νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ μὲ τιμὴ καὶ ἔπαινο, ἐπειδὴ ἔπραξα τὸ χρέος μου. Γιὰ τετάρτη φορὰ δὲ θ' ἀνεβῶ πιά στὸ Ἅγιον Ὄρος. Χαίρετε, σπηλιᾶς καὶ κορφὲς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ! Χαῖρε, κύμα τῆς θάλασσας! Χαίρετε Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη, στίς ὁποῖες ποθοῦσα νὰ ιδρύσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδας! Χαῖρε, γῆ τῆς Δημητσάνας, πὺλ μὲ γέννησες! Ἐγὼ πηγαίνω, ὅπου μὲ καλεῖ τὸ χρέος μου, ἢ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ ὁ Οὐράνιος Θεός, πὺλ διευθύνει τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε΄

Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος ; . . . Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου ;
Τὰ φτερωτά σου ὄνειρα ; Γιατί στὸ μετωπὸ σου
νὰ μὴ φυτρώνουν, γέροντα, τόσες χρυσὲς ἀχτίδες,
ὅσες μᾶς δίν' ἡ ὄψη σου παρηγοριῆς κι ἐλπίδες ; . . .
Γιατί στὰ οὐράνια χεῖλη σου νὰ μὴ γλυκοχαράζη,
Πατέρα, ἓνα χαμόγελο ; . . . Γιατί νὰ μὴ σπαράζη
μέσα στὰ στήθη σου ἡ καρδιά ; Καὶ πῶς στὸ βλέφαρό σου
οὔτ' ἓνα δάκρυ ἐπρόβαλε, οὔτ' ἔλαμψε τὸ φῶς σου ; . . .

Τώρα σὲ βλέπει γίγαντα, Πατέρα, ἡ θάλασσά σου . . .
Τὸ λείψανό σου τὸ φτωχό, τὸ ποδοπατημένο,
τ' ἀνάστησε ἡ ἀγάπη μας. Κι ἐδῶ μαρμαρωμένο
θὰ στέκη ὀλόρθο, ἀκλόνητο, κι αἰώνια θεὸ νὰ ζήσει,
νᾶναι φοβέρα ἀδιάκοπη σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση . . .

Ἄρ. Βαλαωρίτης

ΣΙΤΑΡΙ—ΚΡΙΘΑΡΙ

ΟΙ προεστοί τῆς Ἀθήνας εἶχαν σύναξη μυστική στο σπίτι τοῦ γερο - Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, πού ἦταν ἐκεῖ κοντά στή Ρόμβη. Ἄρχισε νά σκοτεινιάζη μέσα στήν κάμαρη, καί δέν τὸ βρῆκαν σωστὸ ν' ἀνάψουν λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῆ κανεῖς, ἂν καί εἶχαν τόση ἐμπιστοσύνη στή νοικοκυρά, ὅση εἶχαν στὸν ἴδιο τὸν ἄντρα της. Ἔπειτα ὅ,τι ἦταν νὰ ξέρεη αὐτή, τὸ ἤξερε πιά. Κι ἀφοῦ οἱ ἄρχοντες εἶχαν φυλακιστῆ στὸ Κάστρο, οἱ γέροι συνάχτηκαν στ' ἀρχοντικό της, γιὰ νὰ σκεφτοῦν γιὰ πράματα σοβαρά.

Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριά εἶχαν ἀρχίσει νὰ συνταράζονται καί τὸ μεγάλο κίνημα δέν ἦταν μακριά.

Ἄπ' τὸ Μενίδι, πού ἦταν τὸ κέντρο τοῦ ἀναβρασμοῦ, ἔφταναν κρυφὲς παραγγελίες στοὺς προεστοὺς τῆς Χώρας καί ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς καί περίμεναν τὶς προσταγές τους.

Μέσα στὸ δωμάτιο τὸ σκοτάδι πύκνωνε καί θάμπωνε κι οἱ γέροι μὸλις ἔβλεπαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπ' τὰ κεφάλια καί τῶν ὀχτώ, πού κάθονταν ἐκεῖ μέσα στὰ ντιβάνια ἀκίνητοι. Ἦξεραν πὼς οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ παίρνουν εἶδηση, πὼς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς. Οἱ Ἀρβανίτες φύλαγαν καλὰ τὶς πόρτες καί κανένα δέν ἄφηναν νὰ πάη ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὰ περιχώρα. Ἔπρεπε ἢ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάνης νὰ σ' ἀφήσουν ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσης ἀπ' τὰ τεῖχη καί νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιὰτὶ στίς πόρτες θὰ σ' ἔπιαναν.

Τέλος ένας ἀπ' τοὺς γέροντες ἀποφάσισε νὰ ξεστομίση τὸ βαρὺ τὸ ρῶτημα :

— Ποιὸς εἶν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἐπάνω του αὐτὴ τὴ δουλειὰ καὶ νὰ βγῆ κρυφὰ ἀπ' τὴ χώρα, μὰ μὲ τὴν ἄδεια τῆς φρουρᾶς ;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὥρα ἔμειναν σιωπηλοί, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

Ἕνας ἑλαφρὸς ψίθυρος ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, τὴν πόρτα ποὺ ὄλοι τὴ θεωροῦσαν κλειστή, τὴν πόρτα ποὺ ἔφερε ἐπάνω στὸ λιακωτό. Μέσα στὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφὴ, ἀμίλητη, συμμαζωμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὅλων τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνώρισαν τὸ Θωμάκο, τὸ μικρότερο ἀπ' τὰ δυὸ ἐγγόνια τοῦ νοικοκύρη.

Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παλπούς του τότε :

— Τί μπήκες ἐδῶ μέσα ; εἶπε ὁ γερο-Θωμάς. Ποιὸς σ' ἔστειλε ; Ἐχεις πολλὴ ὥρα ἐδῶ ; Ἀπὸ ποῦ πέρασες ; Ἐγὼ εἶχα τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη.

— Μπήκα, εἶπε τὸ παιδί. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακωτό.

— Πῶς τὸ ἔκανες αὐτό ! εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότατα. Τίνος τῆ γνώμη πήρες ; Ποῖός σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάνης αὐτό ;

— Ὅχι, μοναχός μου ! εἶπε ζωηρὰ τὸ παλληκάρι καὶ προχώρησε δυὸ βήματα. Ἡ μιλιὰ του ἀντηχοῦσε καθαρὴ κι ἀπονήρευτη μέσα στὸ σκοτάδι. Κατάλαβα, εἶπε, πὼς θὰ λέγατε γιὰ τὴν Πατρίδα . . . κι ἤθελα ν' ἀκούσω.

Τοῦ γέροντα ἡ καρδιὰ ἤρθε στὸν τόπο τῆς. Τὸ ἐγγόνι τοῦ γερο - Θωμᾶ ἦταν ἀθῶο, κίνδυνος δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἤθελε ν' ἀκούσῃ πὺν μιλοῦσαν γιὰ τὴν Πατρίδα. Ὁ παππούς του ἦταν ἐτοιμος νὰ τὸ ὀρμη-νέψῃ πρῶτα, κι ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε.

Τὸ παιδί τὸν πρόλαβε :

' — Ἐγὼ πάω ! εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν εἰ-τό του.

— Ποῦ ;

— Στο Μενίδι . . . Δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο ; Θὰ πάω ἐγώ !

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου ; εἶπε ὁ παππούς του.

— Μὲ τ' ἄλογο καβάλα . . . Θὰ πάρω τὸν καρά, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω. Θᾶχω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ ὀμιλίες τῶν γερόντων. Τὸ παιδί, ὀρθὸ πάντα, μὰ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιά τους, ἄκουγε χωρὶς νὰ θέλη.

Πέρασε ἀπ' τὴ Μενιδιάτικη πόρτα ὁ Θωμάκος τραγουδώντας, τὸ πρωί, ἀργά, καμαρωτά, γιὰ νὰ μὴ δώση καμιὰ ὑποψία. Στοῦ Ἄγα τὴ Βρύση πότησε τ' ἄλογο. Ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ Μενίδι, τελείωσε τὸ σκοπὸ του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε. Γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγιο γραμμένο στὰ φυλλοκάρδια του, ποὺ ὁ Χατζη-Μελέτης, τῆς Χασιάς ὁ Καπετάνιος, κι ὁ Μητρο Λέκας, τοῦ Μενιδιοῦ, μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστεύτηκαν, γιὰ τὸν εἶδαν τόσο μικρό. Μὰ τὸ παιδί αὐτὸς ὁ λόγος τὸ μεγάλωσε καὶ τὸ ἔκανε ἄντρα ἄξιο νὰ φυλάξῃ τὸ διαμάντι τ' ἀξετίμητο, καὶ στὸ φῶς νὰ μὴν τὸ δείξῃ, παρὰ μονάχα στῶν προεστῶν τῆς Ἀθήνας τὴν καρδιά νὰ τὸ ἐμπιστευτῇ.

Γύρισε, ὅπως πῆγε, ἤσυχα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο. Καὶ τράβηξε ἴσια στοῦ παπποῦ του. Ἐκεῖ δὲ βρῆκε τὸ γέρο παππού. Μὰ ἦ γιὰγιά του ἦταν ἀνήσυχη. Καὶ σὲ λίγο, νὰ κι ἔφτασε κι ὁ παππούς.

— Ἦρθες, παιδί μου ; εἶπε. Πᾶμε μέσα . . .

Πέρασαν στὸ πιὸ βαθὺ δωμάτιο, ποὺ δὲν εἶχε κανένα παράθυρο.

— Λέγε τώρα γρήγορα. Τί ἀπόκριση φέρνεις ἀπὸ τοὺς χωριάτες ;

— Στις είκοσιέξη τοῦ Ἀπριλιοῦ νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦνε ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἀνάμεσα πόρτας Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπαν, τόσο νὰ φέγγη, ὅσο νὰ ξεχωρίζεται τὸ στάχυ, τὸ σιτάρι ἀπ' τὸ κριθάρι.

— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι! Τρέχα τώρα ἔξω νὰ παίξεις μὲ τ' ἄλλα παιδιά. Καὶ σὲ κανένα τίποτε νὰ μὴ μιλήσης! Ἀγκαλά, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σοῦ τὸ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχός σου . . .

— Καλά, παππού, εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο, κι ἔτρεξε στὰ παιγνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξαφνικά, κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἔκλειναν τοὺς Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη.

Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκενὴ Ν. Α. Κομπούλου)

ΤΟ ΤΣΟΠΑΝΑΚΙ

ΟΤΑΝ άρχισε ή μάχη στά Δερβενάκια, ένα τσοπανάκι λεροφορεμένο, άοπλο, αλλά με μάτια γοργοκίνητα, με τή μαγκούρα του τήν ποιμενική, πλησίασε στό μέρος πού ήταν ό Κολοκοτρώνης κι έβλεπε κι αυτό με περιέργεια και θαυμασμό τόν πόλεμο πού γινόταν παρακάτω.

Ὁ Κολοκοτρώνης παρατήρησε τὸ θαυμασμό του καὶ τὰ ἔξυπνα καὶ ζωηρὰ μάτια του καὶ τοῦ εἶπε :

— Τί στέκεσαι καὶ βλέπεις, καὶ δὲν πᾶς καὶ σὺ νὰ πολεμήσης, βρὲ Ἕλληνα ;

— Δὲν ἔχω ἄρματα, καπετάνιε !

— Ἐχεις τὴ μαγγούρα σου, ἄρμα εἶναι κι αὐτή, νά! πηγαινε νὰ σκοτώσης κανένα ἐχθρὸ μ' αὐτή, νὰ πάρης τ' ἄρματα του καὶ ν' ἀρματωθῆς καὶ νὰ φορέσης τὰ ροῦχα του.

— Μὰ λές;

Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ πηδώντας μὲ τὴ βοήθεια τῆς μαγγούρας του — ὄπ! ὄπ! — ἀνακατεύτηκε μὲ τοὺς πολεμιστές.

Τὸ βράδυ, ὅταν τελείωσε ἡ μάχη, ἔνοπλος καὶ ἀγνώριστος μὲ ροῦχα κάποιου Τούρκου, πού εἶχε σκοτώσει, ξαναστάθηκε ἐπιδειχτικὰ ἐμπρὸς στὸν Κολοκοτρώνη.

— Τί εἶσαι σὺ, βρὲ Ἕλληνα; τὸν ρωτᾷ ὁ ἀρχιστράτηγος.

— Δὲ μὲ γνωρίζεις, καπετάνιε; Ἐγὼ εἶμαι πού μ' ἔστειλες τὸ μεσημέρι νὰ πολεμήσω μὲ τὴ μαγκούρα μὲ τὴν προσταγή σου καὶ μὲ τὴν εὐχή σου, καπετάνιε, ἔκανα ὅπως μοῦ εἶπες...

*Γιάννης Βλαχογιάννης
(Δασκευὴ Ν. Α. Κοττοπούλου)*

ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΜΑΣ ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΗ

Ἡ ἀπόδειξη. Ὁ Κανάρης γύριζε τὸ 1825 ἀπρακτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου εἶχε πάει νὰ κάψῃ τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφτανε ἡ πίκρα

του γιὰ τὴν ἀποτυχία, ἄκουγε καὶ τὰ μουρμουρητὰ τῶν ναυτῶν του, ποῦ μέρες εἶχαν νὰ φᾶν καὶ νὰ πιοῦν νερό. Τὸ καράβι τοὺς εἶχε σώσει ἀπὸ μέρες τὶς προμήθειές του.

Πλέοντας λοιπὸν στ' ἀνοιχτά, κάποιος ναύτης τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέει :

— Καπετὰν Κωνσταντή, ἓνα καράβι ἀπὸ μακριά.

— Καλά, τοῦ ἀποκρίνεται ἤσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν κοντὰ καὶ οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη παρατήρησαν, ὅτι ἦταν ἓνα μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιοφόρο.

— Ἐμπρός, παιδιά, πιάστε τοὺς γάντζους, προστάζει ὁ πυρπολητής.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ναῦτες πῆραν τὰ τουφέκια τους, ἄλλοι κατέβασαν μιὰ βάρκα καὶ μὲ τοὺς γάντζους κόλλησαν στὸ ξένο πλοῖο. Τότε ὁ Κανάρης μὲ τὸν ἀχώριστό του σύντροφο Μικὲ καὶ μερικοὺς ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ μὲ τὴν πιστόλα στὸ χέρι καὶ παρουσιάζεται στὸν πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ μὲ τρόμο ὁ Αὐστριακός, γιὰτὶ νόμισε, πὼς ἦταν πειρατές.

— Θέλομε νὰ μᾶς δώσης ψωμί, τυρί, νερὸ καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο ἔχεις, γιὰτὶ πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος κατάλαβε τότε μὲ ποιоὺς εἶχε νὰ κάνη καὶ προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ τοὺς φέρουν ψωμιά, τυρί, ἓνα βαρέλι σαρδέλες καὶ ἀρκετὸ νερό. Ἀφοῦ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης εἶπε στὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο :

— Λεφτὰ δὲν ἔχω τώρα νὰ σὲ πληρώσω· γράψε λοιπὸν πόσα κάνουν σ' ἓνα χαρτὶ καὶ φέρε το νὰ σοῦ τὸ ὑπογράψω.

— Δὲν κάνει τίποτε, ἀποκρίθηκε ὁ πλοίαρχος γνωρίζοντας τὴ φτώχεια τῶν ἐπαναστατῶν.

— Φέρε το, είπα, και γράψε δυο χιλιάδες γρόσια! άπάντησε θυμωμένος ο πυρπολητής.

Τό υπόγραψε και τό δίνει στον πλοίαρχο λέγοντας:

— Τό Έθνος μας θα σε πληρώση!

— Άλλά έσείς δέν έχετε έθνος, τόλμησε νά πη έκείνος.

Άστραψαν τά μάτια του Κανάρη, άγρίεψε τό πρόσωπό του και μέ θυμό και περιφρόνηση είπε:

— Σά δέν έχωμε Έθνος, θα κάνωμε!

Έτσι χωρίστηκαν, ο ένας πιστεύοντας στα λόγια του, που ήταν πεποιθήση όλων των σκλαβωμένων, και ο άλλος κουνώντας τό κεφάλι του από δυσπιστία στα όνειροπολήματα των ραγιάδων.

Ἡ ἐξόφληση. Πέρασαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερη. Ὁ Κανάρης, σεβαστὸς πιά ναύαρχος, ἦταν Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, καὶ ὁ καπετὰν Μικὲς πλοίαρχος σ' ἐμπορικὸ σκάφος.

Ὁ Μικὲς ἔτυχε κάποτε στὸ Γαλάζι τῆς Ρουμανίας ν' ἀγοράζῃ σιτάρι. Ἐκεῖ βρῆκε καὶ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, ποὺ τότε μόνο τὸν ἀναγνώρισε, ὅταν τοῦ θύμισε τὴν παλιὰ δυσάρεστη συνάντηση· τὸν παρακίνησε μάλιστα νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ, καὶ μὲ κόπο τὸν κατάφερε νὰ δεχθῇ.

Ἐνα πρωὶ λοιπὸν ὁ Μικὲς καὶ ὁ Αὐστριακὸς πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο καὶ ζήτησαν νὰ ἰδοῦν τὸν Κανάρη. Ἄμα μπῆκαν, ὁ Μικὲς τοῦ εἶπε:

— Ἐξοχώτατε, θυμᾶσαι, ποὺ ὑπόγραψες μιὰ ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ' ἓνα πλοίαρχο Αὐστριακὸ κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

— Ἄ, ναί, θυμοῦμαι, ἀπάντησε, ἀφοῦ σκέφτηκε λίγο ὁ Κανάρης.

— Νὰ λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν κοίταξε καλὰ καλὰ καὶ ἔπειτα μὲ ἐθνικὴ περηφάνια λέει στὸν Αὐστριακὸ:

— Βλέπεις, πλοίαρχέ μου, πὼς ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ὅ,τι λέμε τὸ κάνομε!

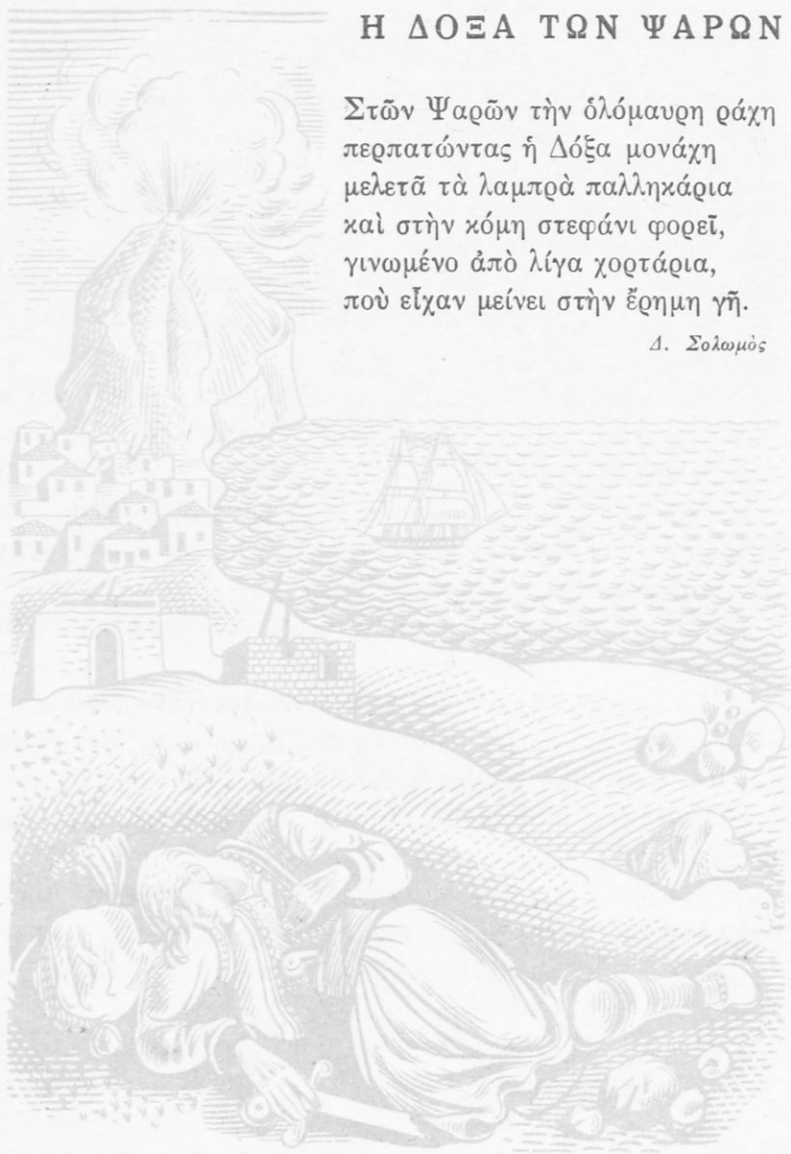
Ὑπόγραψε κατόπιν ἓνα ἔνταλμα καὶ τὸ ἔδωσε στὸν πλοίαρχο, γιὰ νὰ πληρωθῇ...

N. A. Κοττόπουλος

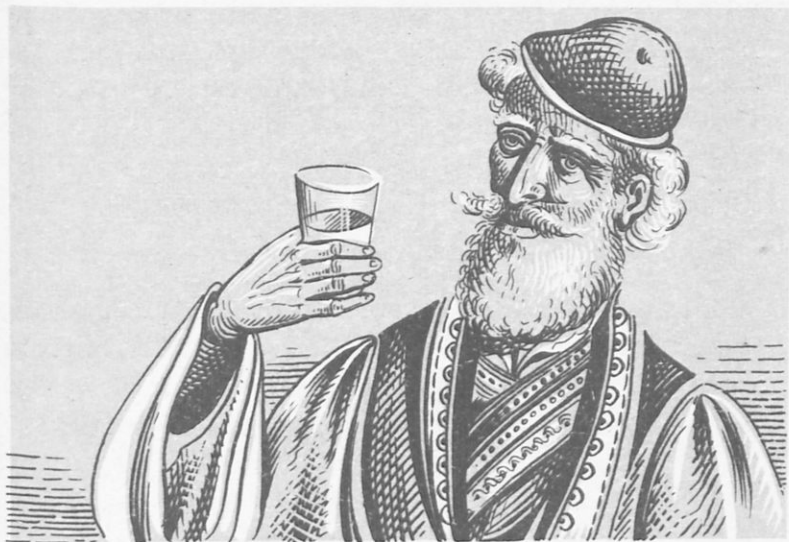
Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δ. Σολωμὸς

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Τὸ θολὸ νερό. Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε:

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι! Οὔτε στὸν « κλεισμό » δὲν πίναμε τέτοιο νερό...

Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ' ἓνα πήδημα νὰ φτάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο καὶ χρεωστοῦσε μάλιστα χάρη σὲ μένα, πὺν παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀχροατὴς του...

— Οὔτε στὸν « κλεισμό », παιδί μου, μὰ τοῦτο τὸ Σταυρό! νὰ τὸν κάνω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μου.

Τὸν καιρὸ πὺν ὁ Μπραϊμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε,

ὅτι θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγὰδια στὸν Ἀϊ-Νικόλα, στίς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρὸ, ἀρμυρὸ, θολό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάνωμε τὸ θέλημα τοῦ Μπραῖμη καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε καὶ ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστοῦμε.

Μιὰ φορὰ κάναμε ἀνακωχὴ καὶ μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορές τὸ ἔκαναν αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἤθελαν νὰ ἰδοῦν τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμη

Ὁ Θανάσης, ὁ Ραζή-Κότσικας, ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ δῆτε καὶ μένα.

Κράζει τίς γυναῖκες, ποὺ μᾶς ἔδεναν τὰ φουσέκια καὶ μᾶς ἔφεραν τὸ φαῖ, καὶ τίς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίξουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορές ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα καθάριση καλὰ, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸν Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν συμβουλεύει τί νὰ κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικίικο, τότε ἦταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν « πῶς τὰ περνᾶμε » καὶ ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε

πού εἶστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῆτε τώρα καὶ κανεὶς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βίό σας, νὰ ζήσωμε, ὅπως καὶ πρὶν, ἦσυχοι καὶ ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζή-Κότσικας τοὺς λέει :

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, πού περιμένομε ὦρα τὴν ὦρα τὸν καπετὰν Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Τὸ καθαρὸ νερό. Κάναμε καὶ ἄλλες ὁμιλίες καὶ κάποια ὦρα οἱ μπέηδες ἔκαναν, πὼς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρῃ μὲ τ' ἀσημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερό, πού εἶχαν καθαρίσει οἱ γυναῖκες, καὶ ἓνα μὲ τὸ νερό, πού πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκι μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερό, πού ἔχομε γιὰ τὰ ζῶα μας, δίνεις στοὺς μπέηδες;

Καὶ δίνει μιὰ κλωτσιὰ στὸ ἀσκι καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκι, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καὶ φεύγουν. Πῆγαν στοὺς πασάδες καὶ λένε « τὸ καὶ τό' οἱ Μεσολογγῖτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ ἔχουν γιὰ τὰ ζῶα τους καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα ». Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν τότε, πὼς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσῃς, νὰ

τὰ μάθη ὁ κόσμος, νὰ δῆ πῶς βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μάρμα - Γεωργούλα.

Καὶ νά, πού ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα πού ἔγινα
κι ἐγὼ μάρμα - Ἀντώνης.

Ἀντώνιος Τραυλιαντώνης

ΤΟ ΔΑΥΛΙ ΤΟΥ ΚΑΨΑΛΗ

Οί γέροντες, πού μὲ τοὺς νιοὺς νὰ πᾶν δὲν ἤμποροῦσαν,
στὸ Μεσολόγγι ἀπόμειναν... Ὡς τώρα δὰ θεωροῦσαν
τὴν ἔξοδο ἀπ' τὰ τείχια του κι ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους.

Ὑστερα σὰν τὰ Τούρκικα τ' ἀσκέρια — τὸν ὀχτρό τους,
εἶδαν σὰν κύμα νὰ χυθοῦν στὶς θύρες τους, στὰ τείχια,
τρέχουν κατὰ τὴ θάλασσα, καὶ στοῦ πελάου τὴν ἄκρη,
μέσα σὲ πύργο, ποῦχανε μπαρούτη σωριασμένη,
κλειοῦνται μὲ μιᾶς καὶ σταίνουνε χορὸ, σὰν ἀντρειωμένοι...

Τ' ἀπελπισμένου αὐτοῦ χοροῦ εἶν' ὁ Καψάλης πρῶτος,
τ' Ἄγριφα, πού τὸν γένησαν, ὁμοιάζει τὸ κορμί του,
καὶ τὴν κορφή τοῦ Πίνδου μου ἢ ἄσπρη κεφαλή του.
Κρατεῖ στὸ χέρι του δαυλὶ μὲ φλόγα. Κάθε κρότος,
πού ὄξω ἀπ' τὸν πύργο ἀκούγεται, τὸ χέρι ἐκεῖνο φέρνει
μέσ' στῆς μπαρούτης τὸ σωρό...

Ὅξω ἀπ' τὸν πύργο ἀλαλαγμός! ἦρθ' ὁ ἐχθρός! πλακώνει!
Μέσ' στῆς μπαρούτης τὸ σωρὸ τὸ χέρι ἐκεῖο σιμώνει!
Μὲ μιᾶς ἀστράφτει καὶ βροντᾶ. Σὰν ἀπὸ μέθη, ζάλη,
τρικλίζει ὁ πύργος τρεῖς φορὲς καὶ μέσ' στὰ μεσουράνια
τινάζεται σὰ σύγνεφο καὶ φέρνει κεῖ ἀντάμα
τοὺς γέρους τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ τῶν Τουρκῶν τ' ἀσκέρια.

Κώστας Κροσιάλης

ΣΤΟ «ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΔΥΤΟΝ»

ΠΡΟ τοῦ τελευταίου πολέμου, ζοῦσε στήν « Πόλιν τῶν ἑλευθέρων Πολιορκημένων » ἓνας παλιὸς Μεσολογγίτης καθηγητής, ἀπόγονος ἀγωνιστῶν, ὁ κύρ Διαμαντῆς — ἔλαφρό τὸ χῶμα πὺν τὸν σκέπασε !

Ὁ μακαρίτης ἤξερε τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του ἀπὸ παράδοση μὲ κάθε λεπτομέρεια. Γνώριζε τί ρόλο εἶχαν παίξει στὶς πολιορκίαι καὶ στήν ἔξοδο γνωστὰ καὶ μὴ πρόσωπα. Μιλοῦσε σὲ μᾶς τὰ παιδιὰ γιὰ μερικὸν καπεταναίους καὶ τὰ μάτια του γέμιζαν δάκρυα.

Μὲ τὸν ἴδιο σεβασμὸ μιλοῦσε καὶ γιὰ τοὺς φιλέλληνας, πρὸ πάντων ὅμως γιὰ ἓνα, τὸ Βύρωνα. Στὶς ἐπίσημες γιορτές, πὺν ἔκανε καὶ κάνει κάθε χρόνον ἢ πόλιν, ὁ κύρ Διαμαντῆς τότε ἦταν μόνιμος τελετάρχης καὶ ξεναγὸς σπουδαίων προσώπων. Ἐπὶ πλέον ἦταν καὶ ἐπίτιμος ἐπόπτης τῶν « Ἡρώων ». Ἄρχετὰ παιδιὰ τότε, ὅλα Μεσολογγιτάκια, τὸν βοηθοῦσαμε κατὰ τὶς γιορτές.

Θνημοῦμαι λοιπόν, πὺς κάποιο ἀνοιξιάτικο πρωί, μετὰ τὸ μάθημα, μᾶς κάλεσε — ὅλη τὴ συντροφιά — καὶ μᾶς εἶπε :

— Καιρὸ ἔχετε νὰ φανῆτε στὰ « Ἡρῶα ». Γι' αὐτὸ σᾶς περιμένω τὸ ἀπόγευμα, κατὰ τὸ ἡλιοβασιλεμα, στήν κεντρικὴ πύλη τοῦ κήπου.

« Ἡρῶα » στὸ Μεσολόγγι εἶναι ἓνας ἐκτεταμένος κήπος, πὺν περιλαμβάνει τοὺς σπουδαιότερους προμαχῶνας τοῦ ἱστορικοῦ φρουρίου. Ἐκεῖ μέσα, σ' ἓνα μεγάλο τύμβο, εἶναι τὰ κόκκαλα τῶν ἀγωνιστῶν. Δέντρα, ἀγάλματα, στήλες καὶ παλιὰ κανόνια στολίζουν τὸ σεπτὸ χῶρο.

— Θὰ δῆτε, πρόσθεσε, ἐκεῖνη τὴν ὥρα τὸν Κῆπο μὲ ἄλλη ἐμφάνιση. Ἐπειτα θ' ἀνεβουῦμε στὸν « Προμαχῶνα » καὶ θὰ ποῦμε καὶ τίποτε.

Δὲ χρειάζοταν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ, γιὰ νὰ πᾶμε. Ἔτσι, ὄλη ἡ συντροφιά — καμιὰ δεκαπενταριά παιδιά — βρέθηκε, τὴν ὥρα ποὺ βασιλευε ὁ ἥλιος, μπρὸς στὴν πύλη.

Μᾶς περιμένε ὁ καλόκαρδος ἄνθρωπος. Χαμογέλασε, ὅπως συνήθιζε, καὶ μᾶς εἶπε :

— Καλῶς τὰ παλληκάρια!

Κι ἀμέσως ἔβαλε τὸ κλειδί — εἶχε δικό του — καὶ ξεκλείδωσε.

Μοῦ μένει ἀξέχαστο τὸ τρίξιμο, ποὺ ἄφησε ἡ σιδερένια πύλη, καθὼς κυλοῦσε σὲ στρωμένο χάμου μεταλλικὸ ἔλασμα :

Κανείς δὲ μιλοῦσε. Περάσαμε μέσα δίχως στρίμωγμα· ὅπως μπαίνομε στὴν ἐκκλησία καὶ μάλιστα στὸ ἱερό της. Μήπως ἱερό καὶ ἄδυτο τοῦ Ἔθνους μας δὲν εἶναι ἐκεῖ μέσα ;

Προχωρήσαμε στὸ ἐσωτερικό. Ὑπέροχη ἡ στιγμή. Μύρια πουλιά, ἀποτραβηγμένα στὰ πλούσια φυλλώματα, ἐτελοῦσαν μεγαλειώδη Ἑσπερινό. Φτερωτοὶ ἀοιδοὶ γέμιζαν τὸν ἔρημο καὶ ἤσυχο χῶρο μὲ τὴ μουσική τους. Καὶ τὸ λυκόφωτο, πορφυροχρυσώνοντας τὶς κορυφές τῶν ἀσάλευτων δέντρων καὶ τὰ γλυπτὰ μάρμαρα, ἔδινε στὸν κῆπο μιὰ ἡρεμη, γοητευτική ὁμορφιά.

Πόσες φορὲς εἶχαμε μπῆ στὸν Κῆπο ! Στὴν μνήμη ἐρχόνταν μόνο οἱ ἐπίσημες μέρες, ὅσες κάθε χρόνο μᾶς ἔφερναν ἐκεῖ. Ἡ νύχτα τοῦ Λαζάρου, ἡ ἐπέτειος μὲ τὴν ἤσυχη κοσμοπλήμμυρα, πότε κατασκότεινη καὶ πότε καταυγασμένη ἀπὸ τὰ πυροτεχνήματα, πότε βουβὴ μὲ μόνο ψίθυρο τὰ τρισάγια τῶν ἱερέων μπρὸς στὸν Τύμβο καὶ πότε ἀνταριασμένη ἀπὸ ὁμοβροντίες, πὺ δίνουν κάποια ἰδέα τῆς τραγικῆς νύχτας τοῦ « Χαλασμοῦ ». Τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς τῶν Βατῶν μὲ τὸν κυανόλευκο καὶ δάφνινο διάκοσμο, μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κρατικοῦ μας μεγαλείου καὶ τοὺς λόγους ἐπισήμων ρητόρων.

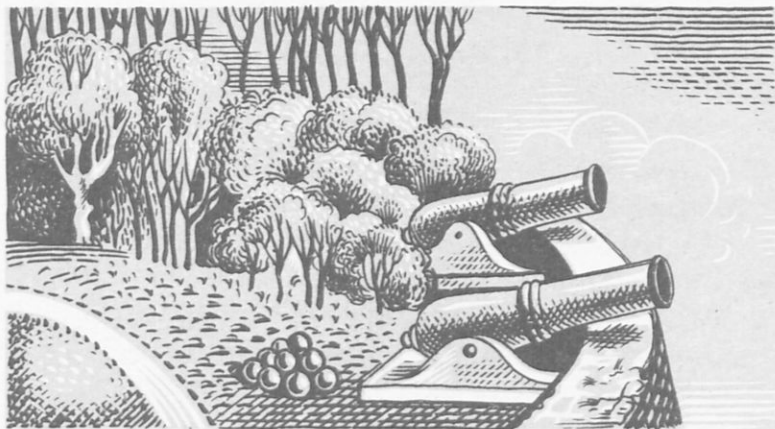
Θυμόμαστε ἀκόμα τὴν εἴσοδο στὸν Κῆπο τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν γυρίζονται οἱ ἐπιτάφιοι καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ πόλη μὲ ἀναμμένα κεριὰ γεμίζει τὸν ἱστορικό χῶρο. Γίνεται τότε μιὰ μεταμεσονύχτια λιτανεία ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεανθρώπου, πὺ μὲ τρυπημένες παλάμες καὶ πληγωμένο πλευρὸ « ὑπνώττει ». Γίνεται ἓνα ἐτήσιο προσκύνημα στὸν τόπο τῆς θυσίας τῶν προγόνων· προσκύνημα ὅμως, πὺ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὴν « Ἱερὰν Πόλιν » καὶ ὄχι, ὅπως ἐκεῖνο τῶν Βατῶν, στὸ Πανελλήνιο.

Πολλές φορές είχαμε μπη στον Κήπο, ποτέ όμως τέτοια ώρα κι εποχή.

— Βλέπετε θέαμα; είπε ο κύρ Διαμαντής. Έγώ τὸ ἀπολαβαίνω κάθε ἄνοιξη. Έδῶ μέσα, μόνος κανείς μὲ τις ἱερές, ἱστορικές ἀναμνήσεις, αἰσθάνεται τόσο λεπτή συγκίνηση!

Ἄς προχωρήσωμε παραμέσα.

Δεξιά τοῦ Τύμβου ὀρθώνεται τὸ ἄγαλμα τοῦ Βύρωνα. Πόσες φορές είχαμε σταθῆ μπρός του καὶ διαβάζαμε τὴ χαραγμένη ἐπάνω σ' αὐτὸ ἀρχαιοπρεπῆ ἐπιγραφή. Τὴν εἶχε μεταφράσει ὁ ἴδιος ὁ κύρ Διαμαντής: « Μπρὸς στῆς Βρετανίας τὸ εὐγενικὸ τέκνο, ποὺ ἔφερε βοήθεια καὶ γλυκεῖα παρηγοριά στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα, στάσου μὲ σεβασμὸ, ξένε... »

Ἐξαφνα κάποια πνοὴ τοῦ μαϊστραλιοῦ, ἴσως ἡ τελευταία, πέρασε. Ἀναδεύτηκαν τὰ φυλλώματα, ὅπου γλίστρησε. Οἱ φωτισμένες ἀκόμη κορυφές τῶν κυπαρισσιῶν ταλαν-

τεύτηκαν ἑλαφρά. Πέταλα λουλουδιῶν ἀκακίας, πέφτοντας σὰ βροχή, ἔραναν τὸ μαρμάρινο κεφάλι τοῦ ποιητῆ κι ἔπεσαν στὸ βᾶθρο τοῦ ἀγάλματος. Ἡ ἴδια μοσχοβολημένη βροχὴ ράντισε τὸ ἐπιβλητικὸ μνημεῖο, ὅπου στὴ μέση ψηλὰ ἓνα λεβέντικο κορίτσι — ἡ Ἑλλάδα — πεσμένο γράφει στὴ μαρμάρινη πλάκα τὸ ὄνομα τοῦ Μπότσαρη.

Ὁ Ἐσπερινὸς τῶν πουλιῶν σιγὰ σιγὰ ἔσβυνε. Καὶ τὸ λυκόφωτο, ξέθωρο πιά, στάλαζε παντοῦ γαλήνη.

Ὁ κῦρ Διαμαντῆς ἔκανε κάποιο νόημα. Κι ἐμεῖς τὸν ἀκολουθήσαμε σιωπηλά.

Ὁ μεγάλος προμαχώνας τῆς πολιορκίας σήμερα ἔχει γί-
νει ἐξώστης τοῦ Κήπου, διατηρώντας τὰ παλιὰ κανόνια, σι-
μὰ σὲ τριανταφυλλιῆς κι ἄλλα ἄνθη. Ἐκεῖ ἀνεβήκαμε κι ἐκα-
θήσαμε.

Κάτω ἡ ἔξοχὴ μὲ τὶς εὐωδίες καὶ τὰ ἀηδονολαλήματα φαινόταν σὰ χαριτωμένη σκιαγραφία.

— Στὶς μέρες μας, παιδιὰ — ἄρχισε ὁ κῦρ Διαμαντῆς — ἔχομε ζωὴ ἡσυχῆ, ζωὴ εἰρήνης. Τότε ὅμως. . . τότε, τὸν καιρὸ τοῦ « κλεισμοῦ », ἡ ζωὴ ἦταν γεμάτη ταραχὴ καὶ κακό. Καταλαβαίνετε; Ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μικρῶν καὶ μεγάλων, τότε, πλανιόταν ἡ σκιά τῶν ἀράπικων καὶ τούρκικων γαταγανιῶν.

Ὁ τόπος μέσα στὴν πόλη, παιδιὰ, ὄλο καὶ στένευε. Γιατὶ ὄλο καὶ αὔξαιναν τῶν σκοτωμένων οἱ τάφοι. Καὶ τὰ στόματα τῶν ζωντανῶν ὄλο στέγωναν. Μὲ ἀκοῦτε, παιδιὰ; Δὲ μιλῶ δυνατὰ· δὲν κάνει!

Πατᾶμε τώρα στὸ παλιὸ κάστρο. Τὸ κάστρο αὐτὸ ὁ Ἴμπραήμ, μιλώντας στὸν Κιουταγή, τὸ ὠνόμασε περιφρονητικὰ « φράχτη ». Τὸ ξέρετε δὲ αὐτό. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Ἴμπραήμ, ἔπειτα ἀπὸ μῆνες, μιλώντας σὲ κάποιο ξένο, ἔλεγε:

« Τὸ κάστρο μένει ἀπροσκύνητο. Κι ἂν οἱ κλεισμένοι μπορέσουν νὰ πάρουν ἔστω καὶ λίγες μέρες τροφές, ἐμεῖς θὰ λιώσουμε, ὅπως λιώνουν ἐκεῖνα κεῖ τὰ χιόνια... » Κι ἔδειξε τὰ χιόνια τοῦ Παναχαϊκοῦ ἀπέναντι.

Ἔβαλε τσιγάρο στὴν πίπα του. Τὸ ἄναψε. Κοίταξε κι αὐτὸς λίγο τὴ σκοτεινὴ πιά ἐξοχὴ κι ἐξακολούθησε.

— Σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ κάστρου — τὸ ξέρετε κι αὐτὸ — ἔστεκε στρωτὸς ὁ προμαχώνας τοῦ Φραγκλίνου. Πόσοι ἀγωνιστὲς τὸν πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους! Ἐδῶ ἀνέβαινε κι ὁ Στέντορας τῆς φρουρᾶς, ὁ πυροβολητὴς Γουρνάρας. Ἀνέβαινε κι ἔβριζε τοὺς δυὸ πασάδες ἀρχηγούς. Ἐκεῖνοι ἄκουγαν τὴ βροντερὴ φωνή του ἐκεῖ ἐπάνω στοὺς λόφους τῆς Ἀγριλιᾶς, ὅπου ἔμεναν, κι ἄφριζαν. Καὶ κάθε τόσο ἀναγκάζονταν νὰ μετατοπίζουν τὴν κατασκήνωσή τους.

Ἀπὸ ἐδῶ ἔβλεπε κανεὶς τὸ πρωὶ νὰ ξυπνᾷ τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο. Χρεμέτιζαν πολεμόχαρα τ' ἀράπικα ἄλογα. Σηκώνονταν τὰ κόκκινα καὶ τὰ πράσινα « μπαϊράκια ». Καὶ οἱ μουεζίνηδες, ὀρθοὶ στὰ διάφορα ὑψώματα, ὑμνοῦσαν τὸν Ἄλλάχ.

Σ' αὐτὴ τὴ θέση ἀνέβαινε κι ὁ ἀρχηγός, ὁ καπετὰν Κότσικας, μὲ ἄλλους μαζί. Καὶ παρατηροῦσαν ἀπὸ τὶς πολεμιστρὲς τὰ πολιορκητικὰ ἔργα, ποὺ ἐκτελοῦσαν οἱ ἀραπάδες... »

Μᾶς εἶπε κι ἄλλα ἀκόμη ὁ κύρ Διαμαντῆς. Κατόπιν σηκωθήκαμε καὶ κατεβήκαμε. Μέσα στὸ σκοτεινὸ καὶ ἥσυχο Κῆπο, φάνταζαν μόλις τὰ μάρμαρα. Βγήκαμε μὲ τὴν ψυχὴ γεμάτη ἀλλόκοτη ταραχή.

Θ. Μακρόπουλος

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Πατρίδα, σάν τόν ἥλιο σου, ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει!
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἢ θάλασσα κ' οἱ κάμποι!
Πῶς λουλουδίζουσι τὰ βουνά, τὰ δάση, οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς του θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Σ' ἄπειρα ἀστράφτουσι χρώματα, παντοῦ λογιῆς - λογιῆς,
τ' ἀγέρα τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς!
Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνιάς μαγνάδι
κι ἡ κάθε στάλα ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σάν πετράδι.
Ἡ καθ' ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπή,
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μπῆ.
Φαντάζεις σάν τόν ἥλιο σου καὶ Σὺ, καλὴ Πατρίδα,
καὶ μάγια σάν τὰ μάγια σου στὸν κόσμον ἄλλοῦ δὲν εἶδες
Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὸ πέλαγο ὁ οὐρανός.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλι ὁ ἥλιος σου σὲ ὄλη του τὴ δόξα.

Α. Μαβίλης

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ του 1922 ήταν ο μήνας της μεγάλης εθνικής μας συμφοράς. Ο στρατός μας είχε διασκορπιστή κι έφτανε στον Πειραιά σε κακή κατάσταση. Οί Έλληνες κάτοικοι της Μικρᾶς Ἀσίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν ὄρφάνια τους καὶ τὴ γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἦρθε ἓνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους».

Ἄλλὰ ποιός ἦταν αὐτὸς ὁ ἐθνομάρτυρας, πὺν δὲ θέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχισμένο ποιμνίό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποιός ἦταν τάχα ὁ μεγάλος αὐτὸς Χρυσόστομος, πὺν προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησία του, ἀντὶ νὰ γίνῃ περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθη-
κε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του,
ἔλεγε στὸν πατέρα του :

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω Δεσπότης καὶ νὰ πάω
στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ἡ ψυχὴ του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαν-
τεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη,
γιατὶ ἀπ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα, ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ
συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ὁ πατέρας του εἶχε πουλήσει τὸ μονάκριβο πατρικὸ του
κτῆμα, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ
σπουδάσῃ στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, στὴν Πόλη. Καὶ
τώρα πούλησε ἓνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπό-
μεινε, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ
τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης
Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὸς ἦταν ὁ καλύτερος
μαθητὴς. Ὁ διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσό-
στομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα
τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζὶ
του ὡς διάκω. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε Πατρι-
άρχης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτο-
σύγκελλος τῶν Πατριαρχείων, σὰ νὰ λέμε ἀναπληρωτὴς τοῦ
Πατριάρχου. Καὶ ἦταν τότε μόλις 30 ἐτῶν. Κι ὕστερα ἀπὸ
πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στὰ Πατριαρχεῖα, ἔγινε Μη-
τροπολίτης Δράμας.

Ὅταν ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ
φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε :

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία

καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραπτὸ ἡ κορώνα, πού τὰ ἄγια σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νὰ χάση τὴ λάμψη της, θὰ προτιμήσω νὰ μεταβληθῆ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κομιτατζήδες τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν περιφέρεια τῆς Δράμας.

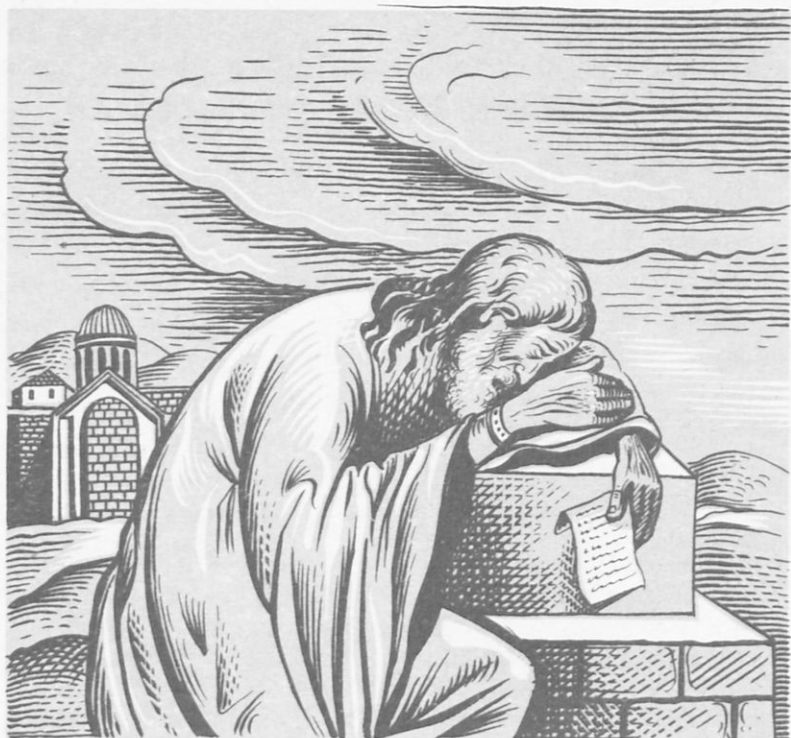
Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνὰ στὰ Πατριαρχεῖα καὶ στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὰ ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ στρατολογή Ἑλληνες ἀντάρτες. Ὅταν τὰ παλληκάρια αὐτὰ σκορπίστηκαν στὰ γύρω βουνὰ καὶ χτύπησαν ἀλύπητα τοὺς κομιτατζήδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. Ἀλάφρωσε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἄφοβα περιόδευε τὰ χωριά, πού εἶχαν γίνεи μὲ τὴ βία βουλγάρικα, συγκέντρωνε τοὺς χωριανοὺς στὶς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε μ' ὄλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καὶ τὰ χωριά ἔνα ἔνα γύριζαν στὴν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ' αὐτό· μὲ τὴ φροντίδα του χιτίζονται ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μουσικοὶ καὶ ὀδοιπορικοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ ἄσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελά, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἓνα σταυροδρόμι ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. Ὅλος ὁ πόνος τοῦ Χρυσοστόμου φανερώνεται σ' ἓνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο:

«Ἐκλαψα, ἔκλαψα σὰ μικρὸ παιδί — γράφει — γιὰ τὸ

θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιός ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἴσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη ».

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἓνα ταξίδι στὰ Ἱεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἅγίους Τόπους, νὰ φιλήσῃ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἰδῇ τὰ ἤσυχια νερὰ τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχὴ του. Ἀπὸ ἐκεῖ, εἶχε ἀκόμη ἓνα προσκύνημα νὰ

κάνη! Πέρασε απ' την 'Αθήνα, να ιδῆ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, να καμαρώση τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ να νιώση μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο της. Ἔτυχε μάλιστα ἐκείνη τὴ χρονιά (1906) να γίνωνται κι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς να ἔχυσε, ἀντικρῦζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὠραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλληκαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περιέμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν να τὸν μισοῦν περισσότερο κι απ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν, ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν να περιοδεύσῃ στὰ χωριὰ καὶ βιάζουν τὰ Πατριαρχεῖα να τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο να μετατεθῆ σὲ καμιὰ ἄσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν Ἑλληνα Πρόξενο στὴν Πόλη: «Φροντίστε τοῦλάχιστο να μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ να μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμμῆ. Προτιμῶ να πέσω σὰν ἀετός, παρὰ να πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ να σταυρωθῶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχω να δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, να τῆς δώσω τοῦλάχιστο τὸ αἷμα μου».

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἐξορίες καὶ πολλὰς ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1910, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης.

Ἀρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ να ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὅμως ἐξορία τὸν περιέμενε· καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβαστῆ ἐκεῖ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία να δεχτῆ στὴν προκουμαία τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ να εὐλογήσῃ τὶς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ

Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατεύσῃ τοὺς φοβισμένους Τούρκους, πὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Μητρόπολη. Πῆγε στὴ φυλακὴ καὶ ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στὶς Τουρκικὲς συνοικίαι καὶ μοίραζε φάρμακα καὶ τροφὲς σὲ φτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τὴν καλωσύνη αὐτή!...

Ἦρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὐγουστος τοῦ 1922. Ὁ στρατός μας, νικημένος, ἔφθανε στὴ Σμύρνη καὶ ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Ἡ Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. Ὅλοι ἀνησυχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ καὶ ἐλιές στοὺς πρόσφυγες...

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Καθολικῶν τοῦ ἔξασφαλίζει θέση σ' ἓνα πλοῖο κι ἐξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγη μαζί του. Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ Ἕλλη-
νες κληρικοί. Ὁ καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένη μὲ τὸ
ποιμνιὸ του.

Φεύγουν καὶ τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες Χριστιανῶν
καταφεύγουν σὲ σπίτια Εὐρωπαίων καὶ στὸ προαύλιο τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στις 27 τὸ ἀπόγευμα μῆξε ὁ πρῶτος Τουρκικὸς στρα-
τὸς στὴ Σμύρνη.

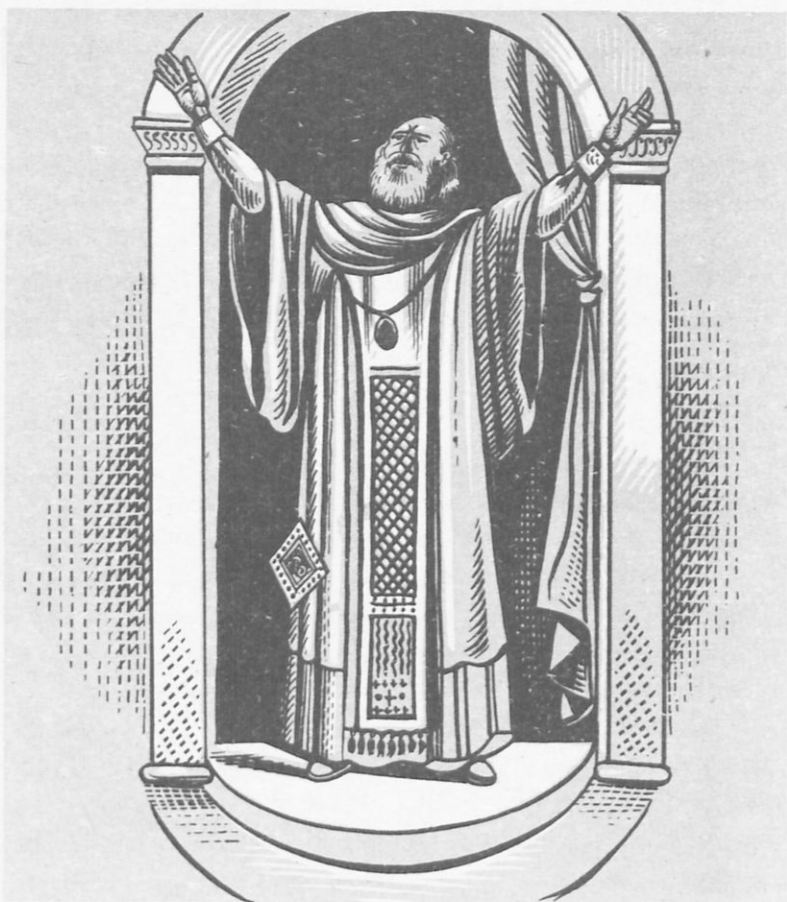
Ὁ Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὴν
ἀϋπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχηθῆ.
Ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους Χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν Ὁραία Πύλη ὁ Μητροπο-
λίτης, ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λαμπερὰ μάτια. Γο-
νατίζει μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ προσεύχεται. Σηκώ-
νεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἀγίου καὶ λέγει:

— Ἡ Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας
καὶ τὸ θάρρος μας καὶ τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀ-
φήνει τοὺς Χριστιανούς. Στις τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς
ναυτικὸς καὶ στὰ βάσανα ὁ καλὸς Χριστιανός. Προσεύχεστε
καὶ θὰ περάση καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἑλιές καὶ ρύζι γιὰ τὰ
μικρὰ παιδιὰ. Ἄπ' τὴν κορφὴ τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ
τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὐτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἓνας ἀστυνόμος μὲ λί-
γους στρατιῶτες. Ὁ κόσμος ὄλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες
καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

Ὁ ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο, ὅτι τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. Ἐκεῖνος ἐγενεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρῆ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὀχτῶ τὸν ξαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδελφὸ του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ.

Κι ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν εἶδε πιά τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανεὶς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πῶμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὅπως κάποτε τὸ πῶμα τοῦ Πατριάρχη μας.

Δ. Κοιτογιάννης

ΣΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

Φτερουγίζουν στή μορφή του πόθοι κι ὄνειρα μεγάλα,
κι ἂν τὸν πνίξαν στήν κρεμάλα,
θ' ἀντηχοῦν ἀγγελικά τοῦ Δεσπότη οἱ προσευχές...
γιὰ παλληκαριῶν ψυχές.

Ἄφοβος, ἀντρειωμένος
γιὰ τὴν Πίστη, γιὰ τὸ γένος,
βροντῆ κάνει τὴ λαλιά του
καὶ πετᾷ μὲ τὸν αἰτό,
ποὺ ραγιαδῶν βογγητὸ
τὸν ξυπνᾷ μέσ' στή φωλιά του.

Νάτος ὁ Μητροπολίτης! μὲ τὰ χέρια σηκωμένα
τοὺς ἀγῶνες εὐλογεῖ
καὶ μὲ μάτια βουρκωμένα
«χαῖρε, λέγει, ἡρώων γῆ!»

Γ. Σουρῆς

Η
ΕΘΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΚΑΙ Η
ΕΘΝΙΚΗ ΔΟΞΑ
ΤΟΥ 1940-44

ΧΡΟΝΙΑ τώρα έλειπε στην 'Αμερική ο Κώστας. "Αφησε τους δικούς του στην Τερψιθέα — ένα χαρούμενο, μα φτωχικό χωριό της Ρούμελης — και ζήτησε προκοπή πέρα απ' τη μεγάλη θάλασσα του 'Ατλαντικού, κοντά σε πολλούς άλλους χωριανούς του. Και με την εύχη των γονέων του και την ελόγια του Θεού πήγαιναν πολύ καλά οι δουλειές του.

Τόν μικρότερο αδερφούλη του, τὸ Γιώργο, τὸν ἄφησε δέκα χρονῶν. Κι ὅταν ὁ Γιώργος ἔφτασε στὰ δέκα πέντε,

ἄρχισε νὰ γράφῃ αὐτὸς πιά στὸν Κώστα, γιατί ὁ πατέρας τοὺς γήρασε καὶ δὲν ἔβλεπε καὶ καλὰ γιὰ νὰ γράφῃ.

Πέρασαν ἄλλα τρία χρόνια κι ὁ Γιώργος πῆγε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφτηκε στὸ Πανεπιστήμιο. Λογάριαζε νὰ γίνῃ γιατρὸς κι ὕστερα νὰ πάῃ κι αὐτὸς γιὰ λίγα χρόνια στὴν Ἀμερική, νὰ δῆ καὶ νὰ χαρῆ τὴν προκοπὴ τοῦ Κώστα καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὶς σπουδές του σ' ἓνα Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο.

Μὰ τὰ ὥραϊα αὐτὰ σχέδια τοῦ Γιώργου δὲν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Ξαφνικὰ μιὰ μεγάλη συμφορὰ ἀπλώθηκε σ' ὅλη τὴ χώρα μας· ἡ Πατρίδα μας βρέθηκε σκλαβωμένη.

Καὶ τὰ βάσανά της διηγεῖται ὁ Γιώργος σὲ πολλὰ γράμματα, πὺ ἔστειλε στὸν Κώστα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα χρόνια μαύρης σκλαβιάς.

Π Ρ Ω Τ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Ἦταν, Κώστα μου, 28 Ὀκτωβρίου 1940, ἓνα γλυκὸ φθινοπωρινὸ πρωινὸ. Ὅλη ἡ Χώρα μας, σὰν ἓνα ἀπέραντο μελισσολόι, συμπλήρωνε τὸ νοικοκυριὸ της γιὰ τὸ χειμῶνα κι ἐτοιμαζόταν ν' ἀναπαυτῆ ὕστερ' ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς ἀνοιξῆς καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ.

Στοὺς ὄρεινους τόπους οἱ γεωργοὶ μάζευαν τὰ ὄψιμα ἀραποσίτια, τὰ νόστιμα μῆλα, τὰ γλυκὰ κάστανα. Καὶ οἱ τσοπάνηδες ἐτοιμάζονταν νὰ κατεβάσουν στὰ χειμερινὰ λιβάδια τὰ κοπάδια τους.

Στοὺς κάμπους ὁ τρύγος εἶχε πιά τελειώσει κι ὅλος ὁ κόσμος εἶχε σκορπιστῆ στὰ λιοστάσια, μαζεύοντας τὶς ὄριμες ἐλίές.

Στ' ἀκρογιάλια οἱ θαλασσινοὶ λεβέντες εἶχαν γυρίσει ἀπ' τὰ μακρινὰ ταξίδια τους, γιὰ νὰ περάσουν τὸ χειμῶνα κοντὰ

στοὺς δικούς τους, μακριὰ ἀπ' τις φουρτοῦνες καὶ τοὺς καημοὺς τῆς θάλασσας.

Καὶ σ' ὅλη τὴ χώρα μας ἦταν ἀπλωμένη ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Μὰ ξαφνικά, ἓνα μεγάλο καὶ κατὰμαυρο σύννεφο ἀπλώθηκε στὸν καταγάλανο οὐρανὸ μας. Μιὰ βάσκανη μοίρα ἐτοίμασε νέα βάσανα στὴν τόσο ταλαιπωρημένη Φυλὴ μας. Ἡ ἀχαλίνωτη φιλοδοξία τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἰταλῶν Μουσολίνι

τοῦ καλλιέργησε τὸ ὄνειρο ν' ἀναστήσῃ τὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, σκλαβώνοντας τὴ γλυκειά μας Πατρίδα.

Ἰταλικά ἀεροπλάνα, μ' ἑλληνικά χρώματα, γιὰ νὰ ξεγελάσουν τὸν κόσμον, πέταξαν χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰς Πάτρας καὶ βομβάρδισαν ἀλύπητα τὴν πόλιν, σκορπίζοντας τὴ φρίκη καὶ τὸν ὄλεθρον. Κι ὅταν ἀργότερα κυκλοφόρησαν οἱ ἐφημερίδες, μάθαμε τί εἶχε συμβῆ.

Τὴν περασμένη νύχτα, πολὺ ἀργά, ὁ πρέσβυς τῆς Ἰταλίας πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Πρωθυπουργοῦ μας Μεταξᾶ, ζήτησε νὰ τὸν ξυπνήσουν καὶ τὸν εἰδοποίησε, ὅτι ὁ Μουσολίνι ζητεῖ τὴν ἄδεια νὰ περάσῃ ἐλεύθερα ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς τὰ σύνορά μας μὲ ἄγνωστο σκοπὸ καὶ ἄγνωστὴ κατεύθυνση.

ΟΧΙ! ἀπάντησε μὲ ἀγανάκτηση ὁ αἰμίμηστος Πρωθυπουργός μας.

Αὐτὸ τὸ «ὄχι» ὅμως δὲν ἦταν μιὰ λέξη τοῦ Πρωθυπουργοῦ μας μονάχα! Ἦταν συμπτωκνωμένη ἀπάντηση ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Ἦταν ἡ ἀνάστασις τοῦ «Μολῶν λαβὲ» τοῦ Λεωνίδα στὶς Θερμοπύλες.

Μόλις ξημέρωσε, ὁ Πρωθυπουργός Μεταξᾶς πρῶτα κι ὁ Βασιλεὺς ἔπειτα δημοσίευσαν τὰ ἐξῆς διαγγέλματα.

Α'

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ἡ στιγμὴ ἐπέστη ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της.

Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλεον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἴσῃν πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἐλεύθεροι Ἕλληνες, μοῦ ἐζήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινήν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ Ἑθνικοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν καὶ ὅτι πρὸς

κατάληψιν αὐτῶν ἢ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἤρχιζε τὴν βὴν πρωινήν. Ἀπὴντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται τοῦτο, ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. Ὅλον τὸ Ἔθνος ἄς ἐγερθῆ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ἱεράς μας παραδόσεις.

Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών!

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Β'

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ ποίους ὄρους ἠναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε Ἕλλην καὶ κάθε Ἑλληνὶς θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν Ἱστορίας.

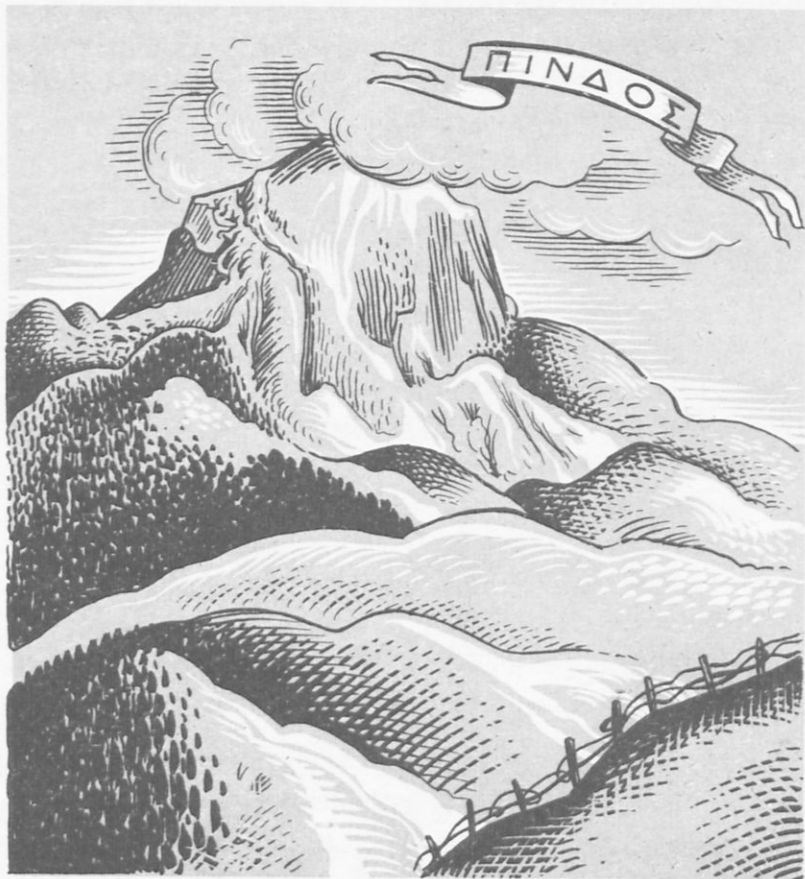
Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς, τὸ Ἔθνος, σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος, θ' ἀγωνισθῆ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β.

Πρὶν ἀκόμη λήξῃ ἡ μικρὴ προθεσμία τοῦ Μουσολίνι, ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς προσπάθησε νὰ περάσῃ τὰ σύνορά μας,

ιδίως από τὰ μονοπάτια τῆς Πίνδου. Ὁ στρατός μας, πού βρέθηκε ἀπέναντί του, ἦταν πολὺ λίγος. Μὰ δὲν ἦταν ἐκεῖ μόνο ὁ λίγος ἑλληνικὸς στρατός· ἦταν καὶ ὁ γρανίτης τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ ἀθάνατη ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀτσάλωσε τὰ κορμιὰ τῶν παλληκαριῶν μας, καὶ στάθηκαν ἐκεῖ βράχοι ἀπάτητοι, ὅσο νὰ φτάσῃ κοντὰ τους στρατιωτικὴ ἐνίσχυση.

Ἀκολούθησε τότε πανελλήνιος συναγερομός. Ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα μας ἔτρεξαν τὰ παλληκάρια μας στὰ σύνορα. Καὶ βάφοντας μὲ τὸ ἄλικο αἷμα τους τὸ ἡπειρωτικὸ χῶμα, ἔσπρωξαν τοὺς Ἴταλοὺς πέρα ἀπ' τὰ σύνορά μας.

Στὸ μεταξὺ ὁ χειμῶνας ἔφτασε καὶ τὰ βουνὰ σκεπάστηκαν μὲ χιόνια.

Τότε όλες οι Έλληνοποῦλες ἔνωσαν βαθιά τὸ χρέος τους γιὰ τ' ἀδέρφια τους, πὸν μὲ χίλιες στερήσεις ἀγωνίζονταν νὰ σώσουν τὴν τιμὴ τῆς Ἑλλάδας μας. Ξενυχτοῦσαν κάθε βράδυ, γιὰ νὰ πλέξουν μάλλινες κάλτσες καὶ γάντια καὶ φανέλες καί, μαζί μὲ ἄλλα δῶρα, νὰ τὰ στείλουν στ' ἀγαπημένα παλληκάρια τῆς Πίνδου.

Εἶναι ἀπερίγραπτοι οἱ ἀγῶνες τῶν παλληκαριῶν μας νύχτα καὶ μέρα στὶς βουνοπλαγιὲς τῆς Πίνδου, γιὰ νὰ φτάσουν στὶς ἀπάτητες κορφές της καὶ νὰ διώξουν ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Ἴταλούς, πὸν τοὺς βοηθοῦσαν φανερὰ καὶ οἱ φίλοι τους Ἀλβανοί.

Καὶ στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς οἱ τσολιάδες μας βρῆκαν πολὺτιμη συνδρομὴ ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες χωρικούς. Οἱ ἄνδρες ὀδηγοῦσαν τὸ στρατὸ ἀνάμεσα στὰ πυκνὰ δάση· καὶ οἱ γυναῖκες — σὰν ἄλλες Σουλιώτισσες — κουβαλοῦσαν στὴν πλάτη τους τὰ πολεμεφόδια, σ' ἀπάτητες χιονισμένες κορφές, ὅπου ἦταν ἀδύνατο νὰ προχωρήσουν τὰ μεταγωγικὰ τοῦ στρατοῦ.

Καὶ ὅταν, μὲ ἀφάνταστες θυσίες, όλες οἱ ὄρεινὲς διαβάσεις ξεκαθαρίστηκαν, ὁ στρατός μας προχώρησε ἀκράτητος στὴ σκλαβωμένη Βόρειο Ἡπειρο. Ἡ Κορυτσά, ἡ Πρεμετή, τὸ Ἀργυρόκαστρο δέχτηκαν μὲ δάκρυα χαρᾶς τὴ δοξασμένη γαλανόλευκη, πὸν κυμάτιζε περήφανα μπροστὰ στὸν ἐλευθερωτὴ στρατό μας. Γιὰ δευτέρη φορὰ μέσα σὲ τριάντα χρόνια, ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἀντίκρυζε πάλι τὸ γλυκὸ φῶς τῆς Ἑλευθερίας.

Ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος ἔμεινε ἐκστατικὸς μπροστὰ στὸ νέο αὐτὸ ἑλληνικὸ θαῦμα. Στὴν ἐθνικὴ μας ἱστορία οἱ φτεροπόδαροι τσολιάδες μας ἔγραψαν νέες σελίδες ἡρωισμού καὶ δόξας.

Τοῦ κάκου ὁ ἴδιος ὁ Μουσολίνι ἦρθε κοντὰ στὸν ντροπιασμένο στρατό του, μὲ τὴ μάταιη ἐλπίδα νὰ τοῦ δώσει νέο θάρρος καὶ νέα ὁρμή. Ὁ βράχος τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς ἔμεινε μέχρι τέλους ἀκλόνητος. Κι αὐτὸ κράτησε ἕξι ὀλόκληρους μῆνες.

Ἄπελπισμένοι πιά οἱ Γερμανοὶ ἀπ' τὴν ἀποτυχία τῶν συμμάχων τους Ἴταλῶν ἀποφάσισαν νὰ περάσουν αὐτοὶ τὰ σύνορά μας ἀπ' τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία. Γιὰ νὰ περάσουν ὅμως τὰ ὄχυρά τοῦ Ροῦπελ, πλήρωσαν βαρὺ φόρο αἵματος. Στὰ ὄχυρά αὐτά, πού ἀποτελοῦσαν βράχους ἀκλόνητους, ἐφώλιαζε ταμπουρωμένος ὁ γρανίτης τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Καὶ τὰ γενναῖα παλληκάρια μας, ὅσα ἔζησαν, δὲν ἐγκατέλειψαν τὰ ὄχυρά, παρὰ μόνον ὅταν οἱ κάμποι πλημμύρισαν ἀπὸ γερμανικὲς μεραρχίες, πού σιγὰ σιγὰ κατέβαιναν πρὸς τὴν

Ἀθήνα. Ὁ ἀλησμόνητος Βασιλιάς μας Γεώργιος, μαζί με τὴν Κυβέρνηση, ἐπῆγαν τότε στὴν Κρήτη, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖ, στὸ ξακουσμένο νησί, θὰ διατηροῦσαν ἕνα κομμάτι ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Καὶ μαζί μ' αὐτοὺς πῆγε στὴν Κρήτη κι ὁ ἀγγλικὸς στρατός, ποὺ ἤρθε νὰ μᾶς βοηθήσει, κι ἔβαψε μετὰ τὸ τίμιο αἷμα του τὰ ἑλληνικὰ χρώματα ἀπ' τὸν Ὀλυμπο ἕως τὸ Ταίναρο καὶ ἕως τὴν Κρήτη.

Οἱ Γερμανοὶ ὅμως ἔριξαν στὴν Κρήτη μετὰ ἀεροπλάνα πολὺ στρατὸ κι ὕστερα ἀπὸ αἱματηροὺς ἀγῶνες ἔπεσε καὶ ἡ Κρήτη μας.

Ὁ Βασιλιάς μας καὶ ἡ Κυβέρνηση ἀναγκάστηκαν τότε νὰ καταφύγουν στὴν Αἴγυπτο, ὅπου τοὺς ἀκολούθησαν χιλιάδες ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες, καὶ ὅσα καρᾶβια γλίτωσαν ἀπ' τοὺς βομβαρδισμοὺς τῶν Γερμανῶν. Ἐκεῖ μετὰ τὴ βοήθεια τῶν Συμμάχων μας κατορθώθηκε νὰ ξαναδημιουργηθῇ ἑλληνικὸς στρατός, ποὺ δόξασε τὴ Σημαία μας στὴ μάχη τοῦ Ἑλ Ἀλαμείν τῆς Ἀφρικής καὶ ἀργότερα στὸ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας.

Ἔτσι, στὴν πολὺπαθὴ Ἑλλάδα μας ἀπλώθηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ πικρὴ σκλαβιά, ποὺ κράτησε τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια. Κι ὅταν οἱ Γερμανοὶ μετὰ τοὺς συντρόφους τοὺς Βουλγάρους ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν, ἄφησαν πίσω τὴν Ἑλλάδα μας ἐρειπωμένη, ὅπως κάποτε στὰ 1821 τὴν ἄφησε ἐρειπωμένη τὸ ἀσκέρι τοῦ Ἱμπραήμ.

Μετὰ τὴν ἐξάμηνη ἀντοχὴ μας ἡ Ἑλλάδα μας ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐπιβραδυνθῇ ἡ ἐκστρατεία τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ ν' ἀλλάξῃ ἐντελῶς ἡ τύχη τοῦ πολέμου.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔπαισαν ποτὲ οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τοῦ πολιτισμένου κόσμου νὰ διαλαλοῦν τὸ νέο ἑλληνικὸ Θαῦμα. Καὶ ποτὲ δὲ θὰ ξεχαστοῦν τὰ λόγια τοῦ γερο-Σμάτς,

τοῦ Στρατάρχη τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς: « Ἀπὸ τώρα καὶ πέρα, εἶπε ὁ πολύτιμος φίλος μας, δὲ θὰ λέμε πιά, ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν σὰν ἥρωες, ἀλλ' ὅτι οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν Ἕλληνες ».

Ἔτσι τελείωνε τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Γιώργου πὺν ἔστειλε στὸν ἀδερφό του Κώστα στὴν Ἀμερική.

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Εἶναι ἀπερίγραπτοι, Κώστα μου, οἱ ἥρωισμοὶ πὺν ἔδειξαν τὰ Ἑλληνόπουλα, ὅσα ὑπηρέτησαν στὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς, στὴν ἀεροπορία καὶ στὸ ναυτικό. Ἀπερίγραπτοι εἶναι καὶ οἱ ἥρωισμοὶ κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, πὺν ὀργανώθηκε ὁ Ἀγώνας τῆς Ἀντιστάσεως. Θὰ σοῦ ἐκθέσω μερικὰ παραδείγματα, πὺν στὴν Ἱστορία μας θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηριστοῦν: « Μικρὲς ἱστορίες καὶ μεγάλες ψυχές ». Εἶναι ἱστορίες ἀληθινές, πὺν μᾶς διηγήθηκαν οἱ χωριανοὶ μας, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Θὰ ἀρχίσω ὅμως ἀπὸ κάτι πὺν ἔγινε στὸ χωριό μας, ὅταν κηρύχτηκε ἡ ἐπιστράτευση.

1. Ἡ ψυχὴ τοῦ πατέρα.

Τὸν θυμᾶσαι, Κώστα, τὸ - γέρο Λεωνίδα τὸν Παπαδόγιαννη; Ἦταν ὀγδόντα χρονῶν καὶ τὸ ἓνα πόδι τοῦ ἔλειπε. Τὸ μονάκριβο παιδί του, ὁ Πάνος, ἦταν δάσκαλος στὸν Κοκκινόβραχο, δυὸ ὄρες μὸλις μακριὰ ἀπ' τὸ χωριό μας. Ὅταν λοιπὸν κηρύχτηκε ἡ ἐπιστράτευση, τὸν εἶδα ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ μπαίνει στὸ σχολεῖο μας καὶ νὰ παίρνῃ τὸ τηλέφωνο. Καὶ τηλεφωνεῖ στὸ παιδί του:

« Πάνο μου, νὰ μὴν χασομερήσης οὔτε στιγμή. Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐχὴ τῶν γονέων σου νὰ τρέξης ἐκεῖ, ποὺ σὲ καλεῖ ἡ Πατρίδα μας ».

Ἐκλαψα ἀπὸ συγκίνηση, Κώστα μου, ἀκούγοντας αὐτὰ τὰ λόγια. Ποιὸς νὰ τὸ πίστευε πὼς ὁ γέροντας αὐτὸς δὲ θὰ ζητοῦσε ν' ἀγκαλιάσει καὶ νὰ φιλήσει τὸ μονάκριβο παιδί του, πρὶν φύγη γιὰ τὸν πόλεμο;

2. Ὁ Ταγματάρχης Παπαδόπουλος.

Ἡ Σκουτάρρα εἶναι μιὰ ὀλόγυμη καὶ ἀπόκρημη κορυφὴ τῆς Πίνδου. Τὴν εἶχαν οἱ Ἴταλοί. Πίσω ἀπὸ κάθε πέτρα της κρυβόταν καὶ ἓνα ὄπλο ἐχθρικό· σὲ κάθε κοίλωμα κι ἓνα πολυβόλο.

Ἡ Σκουτάρρα ὅμως ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ κυριευτῇ. Ἀπὸ τὴν κορυφὴ της μποροῦσε κανεὶς νὰ χτυπήσει τίς διαβάσεις ὄλων τῶν γύρω χαμηλότερων βουνῶν.

— Μιὰ παλιο-Σκουτάρρα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐμπόδιο στὸ δρόμο μας, εἶπε ὁ ταγματάρχης Παπαδόπουλος.

Γίνεται ἀπλὸς στρατιώτης· ἀρπάζει τὸ ὄπλοπολυβόλο στὸ χέρι καὶ μπαίνει μπροστά. Τὰ παλληκάρια του τὸν ἀκολουθοῦν.

Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει μιὰ χιονοθύελλα, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ νωρίς, συνοδεύει τὸ γοργὸ δρόμο τῶν ἡρώων.

Προχωροῦν μὲ πόδι σταθερὸ καὶ ψυχὴ ἀναπτρωμένη. Τὸ φῶς λιγοστεύει, μὰ οἱ λάμπεις τῶν κανονιῶν μας φωτίζουν τὸ γιγάντιο βράχο. Οἱ ἐκρήξεις τῶν ὀβίδων μας κατρακυλοῦν βράχους ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν παλληκαριῶν. Ἔτσι περνοῦν δυὸ ὀλόκληρες ὥρες.

Ἐπειτα οἱ φωτιᾶς λιγοστεύουν· τὰ κανόνια σιγοῦν. Ὁ Παπαδόπουλος μὲ τοὺς σαράντα του εἶχαν διπλωθῇ ἀνά-

μεσα στις μικρές κοιλοότητες του βράχου, πολύ κοντά στην κορυφή. Ο αέρας τους έδερνε άλύπητα· κι εκεί ξενύχτησαν άμίλητοι. Κάθε κίνηση, κάθε θόρυβος, κάθε άναπνοή θα πη θάνατος.

Τη χαραυγή ο αέρας έσταμάτησε· τόν διαδέχτηκε μια παγερή ξαστεριά. Μένει πια ή τελευταία προσπάθεια, τò τελευταίο πήδημα προς την κορυφή, όπου ο έχθρος άγρυπνεϊ.

Τα παλληκάρια μας πηδούν σαν τσακάλια από τα ταμπούρια τους· ο Παπαδόπουλος βρίσκεται λίγα βήματα έμπρός, οί τσολιάδες των άκολουθούν όλοι.

Τα πολυβόλα από πάνω κροταλίζουν, εκείνοι προχωρούν, προχωρούν με τη λόγχη, θερίζουν, άναποδογουρίζουν κοτρώνια και θάμνους.

Πλησιάζουν· πέφτουν μπροστά στα στόμια ιταλικών

πολυβόλων δὲ σταματᾶ κανεῖς. Ὁ λεβέντης ταγματάρχης προχωρεῖ λίγα βήματα ἀκόμα καὶ φτάνει πρῶτος στὴν κορυφή. Στέκει ὄρθιος μὲ τὸ πολυβόλο ἀναμμένο στὰ χέρια. Μιὰ σειρά ξηροὶ κρότοι σφυρίζουν, τὸν σωριάζουν στὸ τέρμα τοῦ δρόμου του.

Κι ὁ Παπαδόπουλος πέθανε· πέθανε σὰν ἀληθινὸ παλληκάρι· ἡ θυσία του ὅμως ἔπιασε τόπο. Ἡ Σκουτάρρα ἦταν πιά σὲ χέρια ἑλληνικά!

3. Βουβὸς πόνος.

Αὐτὴ τὴν ἱστορία μᾶς τὴ διηγήθηκε ὁ Μήτρος ὁ Γιαννόπουλος γυρίζοντας τραυματίας στὸ χωριὸ μας.

Κατεβαίναμε, λέει, στὴν ὑποχώρηση σὲ κακὴ κατάσταση, μέρες ὀλόκληρες, κουρασμένοι καὶ πεινασμένοι καὶ λυπημένοι βαθιά. Στὰ χωριά πού περνούσαμε, ζητούσαμε λίγο ψωμί. Μὰ ἦταν τόσος στρατὸς πού διάβαινε ἀπ' αὐτὰ τὰ χωριά, ὥστε ἦταν ἀδύνατο νὰ βρεθῆ ψωμί.

Περνούσαμε ἀπὸ ἓνα χωριό, πού δὲν ἔμαθα ποτὲ τ' ὄνομά του. Ἀπὸ ἓνα παράθυρο μιὰ μάνα μὲ τὴν κόρη της, κατάμαυρα ντυμένες, μᾶς κοίταζαν ἐρευνητικά, σὰ νᾶθελαν ν' ἀναγνωρίσουν κάποιον ἀνάμεσά μας. Ἀναζητοῦσαν τὸ παλληκάρι τους πού δὲ γύρισε ἀπὸ τὰ ἀλβανικὰ βουνά. Τὸ ἤξεραν πὼς σκοτώθηκε· ἀλλὰ κι ὅλο κοίταζαν μὲ ἀγωνία μήπως τὸ δοῦν.

Κάποια στιγμή ἔνιωσα νὰ μὲ πλησιάξῃ κάποια καὶ νὰ μοῦ δίνει στὸ χέρι ἓνα καρβέλι ψωμί· καὶ χωρὶς νὰ δῶ τὸ κρυμμένο πρόσωπό της, ἔφυγε σκυφτή. Ἦταν ἡ μάνα τοῦ σκοτωμένου παλληκαριοῦ.

Γύρισα νὰ εὐχαριστήσω τὴν πονεμένη μάνα, ἀλλὰ τὸ παράθυρο ἦταν κλειστό.

Μοιράστηκα τὸ καρβέλι μὲ τοὺς συντρόφους μου· μὰ ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ μπουκιά στεκόταν στὸ λαιμό μας. Ἕνας συνάδελφος κατόρθωσε νὰ ψιθυρίσῃ :

« Πόσες μανάδες περιμένουν ἄδικα!... »

Ἕνας ἄλλος δάκρυσε.

Ὁ πόνος τῆς μητέρας γινόταν καὶ δικός μας πόνος.

4. Οί 'Αεροπόροι μας καί τὸ Ναυτικό μας.

Στις ἐφημερίδες διαβάζαμε, Κώστα μου, τοὺς ἥρωισμούς τῶν ἀεροπόρων μας· μὲ τὰ λιγοστὰ ἀεροπλάνα πού εἶχαμε, τσάκισαν τὴν ἰταλικὴ ἀεροπορία καὶ γέμισαν τὴν Ἱστορία μας ἀπὸ ἀπερίγραπτα κατορθώματα καὶ αὐτοθυσίες.

Ὅταν γύρισε στὸ χωριό μας ὁ ἀεροπόρος Φτέρης, μᾶς διηγήθηκε, μᾶζι μὲ πολλὲς ἄλλες, καὶ τὴν ἀκόλουθη ἱστορία :

Σὲ μιὰ ἐξόρμηση πέντε βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων μας, ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἀπομονώθηκε. Δυὸ ἄνδρες ἦταν στὸ ἀεροπλάνο : ὁ κυβερνήτης — ὁ « χειριστῆς » ὅπως ὀνομάζεται στὴν ἀεροπορία — κι ὁ παρατηρητής. Ὁ χειριστῆς εἶχε ἐντολὴ νὰ χτυπήσῃ μιὰ ὠρισμένη τοποθεσία, ὅπου βρισκόνταν ἐχθρικά κανόνια. Τὴν ὥρα ὅμως πού τὸ ἀεροπλάνο πλησίαζε τὴν τοποθεσία αὐτή, πετοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ σύννεφα ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Ἔπεσαν μὲ ὀρμὴ καὶ ἄρχισαν νὰ τὸ χτυποῦν. Χτυπήθηκε ἡ μηχανή του καὶ τὸ ἀεροπλάνο ἔχασε τὴν ταχύτητά του. Ὁ θάνατος ἦταν βέβαιος. Ὁ χειριστῆς θὰ μπορούσε νὰ σωθῆ πέφτοντας μὲ τὸ ἀλεξίπτωτο. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ αὐτὴ σκέφτηκε τὸ συνάδελφό του, πού δὲ θὰ μπορούσε εὐκόλα νὰ πέσῃ κι αὐτὸς μὲ τὸ ἀλεξίπτωτο. Σὰν ἀστραπὴ τοῦ ἦρθε μιὰ σκέψη. Ἐκανε τὴν τελευταία προσπάθεια νὰ δώσῃ μιὰ πλάγια κατεύθυνση στὸ ἀεροπλάνο πού ἔπεφε σὰ σφαῖρα, καὶ τὸ ἔφερε πάνω ἀπὸ κάτι πανύψηλα δέντρα. Στὸ μεταξὺ εἶχε πάρει φωτιά. Τὰ δέντρα τὰ θέρισε κυριολεκτικά. Ἔτσι ὅμως ἔχασε τὴν ταχύτητα κι ἔπεσε στὴ γῆ μὲ λιγώτερη ὀρμὴ. Οἱ φλόγες στὸ μεταξὺ ἔγιναν τεράστιες καὶ εἶχαν ἀγκαλιάσει τὸ χειριστή. Ὁ παρατηρητής πήδησε ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο ἔξω. Εἶχε σωθῆ μὲ μιὰ μικρὴ ἀμυγὴ στὸ κεφάλι. Γιὰ τὸ σύντροφό του εἶχε ἀπελπιστῆ πιά, γιατί αὐτὸς καιγόταν. Στάθηκε

λοιπόν κοντά στο αεροπλάνο και προσπαθοῦσε νὰ τὸ φωτογραφήσῃ, γιὰ τελευταία ἀνάμνηση.

Κάποια στιγμή ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ του :

— Βοήθαμε νὰ βγῶ ἀπ' ἐδῶ.

Σὰν τρελλὸς ὁ ἀγαπημένος φίλος ὄρμησε στὸ φλεγόμενο αεροπλάνο. Ἄρπαξε τὸ σύντροφο στὴν ἀγκαλιά του κι ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε γρήγορα. Ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ πάρουν φωτιά οἱ βόμβες τοῦ αεροπλάνου καὶ νὰ σκορπίσουν ὀλόγυρα τὸ θάνατο. Εὐτυχῶς δὲν ἔγινε αὐτὸ τὸ κακὸ. Ὅταν ἄρχισε νὰ πέφτῃ τὸ αεροπλάνο, ὁ χειριστὴς ἔπρεπε γιὰ τὸ καλὸ του νὰ πετάξῃ τὶς βόμβες στὴ γῆ. Δὲν τὸ ἔκανε ὅμως, γιὰτὶ φοβήθηκε μήπως οἱ βόμβες πέσουν στὶς δικές μας γραμμές.

Οἱ φαντάροι μας ἔτρεξαν στὸν τόπο ποὺ εἶδαν νὰ πέφτῃ τὸ αεροπλάνο καὶ μόλις ἀντίκρουσαν ζωντανούς τοὺς αεροπόρους, ἀναλύθηκαν σὲ δάκρυα χαρᾶς.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ναυτικὸ μας, Κώστα μου, δὲν ὑστέρησε στὸν ἀγῶνα αὐτὸ τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως. Πρὶν κατέβουν οἱ Γερμανοί, τὰ ὑποβρύχιά μας ἔσπειραν τὸν τρόμο στὸ ἰταλικὸ ναυτικὸ καὶ τὸ ἀνάγκασαν νὰ κρυφτῆ στὰ λιμάνια του. Ἰδίως τὸ ὑποβρύχιο « Παπανικολῆς » μὲ τὸν ἥρωικὸ Ἰατρὶδὴ Κυβερνήτη καὶ τὸν ἀλησμόνητο Ἀσλάνογλου, βοηθὸ του, εἶχε ἀφάνταστες ἐπιτυχίες, ποὺ θύμισαν τὰ τρόπαια τοῦ Κατσώνη, τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Παπανικολῆ. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσή μας, ὅσα καράβια σώθηκαν ἀπ' τὶς γερμανικὲς βόμβες, ἔφυγαν στὴν Αἴγυπτο κι ἐξακολούθησαν τοὺς θηριάμβους τους σ' ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς. Ὡς κι αὐτὸς ὁ « γερο - Ἀβέρωφ » — ὁ δαφνοστεφανωμένος ἥρωας τῆς ναυμαχίας τῆς Ἑλλῆς — ἔφτασε ὡς τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανό.

Δημ. Κοιτογιάννης

ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Πότε θὰ Σ' ἀνεβάσουνε τσολιάδες δοξασμένοι
καὶ φανταράκια ἥρωικὰ στὸν τίμιό Σου κοντό,
γιὰ νὰ μιλᾶς περήφανη, ξανὰ καμαρωμένη
μὲ τὸ βοριά, μὲ τὰ στοιχειὰ καὶ μὲ τὸν οὐρανό ;

Πότε θὰ ρθῆ ἡ ὥρα Σου ἐκείνη ἡ μεγάλη
νὰ μᾶς θαμπώσης λεύτερη, Σημαία γαλανή,
μὲ τὰ λευκὰ καὶ γαλανὰ Ἑλληνικά σου κάλλη
καὶ νὰ μᾶς λούση ἡ ἄγια Σου κι αἰώνια ἡλιοβολή ;

Θωρῶ ἀπὸ τῶρα τὴ στιγμὴ μὲ τῆς ψυχῆς τὰ μάτια
καὶ συγκλονίζει με βαθιὰ κι ἀνείπωτη χαρά,
γιατὶ σὲ βλέπω νὰ ὀρμαῖς, νὰ σχίζης τὸ σκοτάδι
καὶ φῶς νὰ χύνης μαγικὸ σὲ κάμπους καὶ βουνά.

Σήκωσε πάλι τ' ἀκριβὸ κι αἰώνιο σύμβολό Σου
στὰ ματωμένα χέρια Σου καὶ ψάλε ὡς μιὰ φορὰ
τὸ θρυλικὸ τὸ « Χαῖρε » Σου, τοῦ Σολωμοῦ τὸν ὕμνο
στὴ λευτεριά, πὺν τὴν γεννοῦν κόκκαλα τὰ ἱερά.

Ἄνοιγουν — δές! — οἱ οὐρανοί, ἡ γῆς ἀναγαλλιάζει,
σὲ τραγουδοῦνε τὰ πουλιά, τὸ κύμα σὲ φιλεῖ.
κι ὁ ἥλιος ἐκατέβηκε καὶ — νάτος! — σ' ἀγκαλιάζει
καὶ στὸ λευκὸ Σου μέτωπο χρυσὸ δίνει φιλί.

Ὅρθώσου τῶρα, σαλπιχτή, μὲ τὸ κομμένο πόδι
καὶ σάλπισε τ' ἀθάνατο τὸ Ἑλληνικὸ Σου «ἐμπρὸς»
καὶ κάμε προσκλητήριο στοὺς ἄξιους Σου συντρόφους,
πὺν τοὺς κρατεῖ ζηλιάρικα ψηλά ὁ οὐρανός.

Μὰ νά, πὺν ἔφτασ' ἡ στιγμὴ, ἡ ἅγια καὶ μεγάλη,
νὰ σ' ἀνεβάσουνε ξανά, Σημαία μου, ψηλά
χέρια γερά ἐνὸς τσολιᾶ στὸ νέο Σου κοντάρι,
πὺν στὸ χαρίζει μὲ χαρὰ ἡ γαλανὴ Ἀθηνα.

Κι ὅλοι νεκροὶ καὶ ζωντανοὶ σὲ βλέπουνε καὶ πάλι
νὰ ὑψώνεσαι ὀλογάλανη στὸ θεῖο Σου κοντὸ
καὶ νὰ μιλαῖς περήφανη καὶ χιλιοδοξασμένη
μὲ τὸ βοριά, μὲ τὰ στοιχεῖά καὶ μὲ τὸν οὐρανό.

Γ. Ρουμάνης

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΤΟΥ 1940·1941

Απεριόριστος είναι ο θαυμασμός, τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι γιὰ σένα, ἡρωική Ἑλληνίδα τοῦ 1940 - 41.

Σὲ πρωτογνώρισα, πὼς ἦσουν ἐσύ, στῆς Πίνδου τ' ἄγρια βουνὰ τὰ κακοτρόχαλα. Ὅταν, μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη, πέτρα τὴν πέτρα σκαρφαλώνοντας, κουβαλοῦσες στὴν κυρτωμένη ράχη σου πολεμοφόδια καὶ τροφές γιὰ τὰ παλληκάρια μας. Τότε πού οὔτε ὁ κίνδυνος, οὔτε οἱ βροχές, οὔτε τὰ χιόνια ἢ τὸ μαῦρο σκοτάδι στάθηκαν ἱκανὰ νὰ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἱεροῦ σου καθήκοντος. Τότε πού ἡ αὐταπάρνηση ἢ δική σου δημιούργησε τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἔγινε θρύλος καὶ παραμῦθι ἀληθινὸ στὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη.

Σὲ παρακολούθησα στὴν ὀργάνωσή σου τὴ θαυμαστὴ
τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλεγγύης τοῦ Μετώπου:

Ὅταν, ὡς ἐπισκέπτρια ταχτικὴ τῶν νοσοκομείων τῶν
ἥρωικῶν τραυματιῶν μας, ἐγινόσουν ἄγγελος παρήγορος, γιὰ
νὰ χύσης βάλσαμο στὸ πονεμένο τους σῶμα, γιὰ νὰ χαρίσης
λίγη παρηγοριά, ἀνακούφιση ἢ ψυχαγωγία στὴ λυπημένῃ
τους ψυχῇ.

Ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἐργασία τῆς ἡμέρας, γύρι-
ζες τὶς νύχτες στὰ σπίτια τῶν στρατιωτῶν μας, συγκεντρῶ-
νοντας πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν τῶν οἰκογενειῶν τους,
γιὰ νὰ γράψης σ' ἐκείνους νὰ μὴν ἀνησυχοῦν γιὰ τοὺς ἐδῶ,
ποὺ τοὺς φροντίζεις καὶ τοὺς προστατεύεις ἐσὺ. Ν' ἀνησυχοῦν
μόνο γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ Αὐτὴ νὰ βλέπουν καὶ γι' Αὐτὴ νὰ
νοιάζονται.

Ὅταν περισυνέλεγες, συσκεύαζες καὶ ἔστελνες στὰ μαχό-
μενα παιδιά μας χιλιάδες δέματα μὲ εἶδη μάλλινα, γλυκά,
τσιγάρα καὶ ὅ,τι ἄλλο χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο ἦταν σ' ἐκεῖνα.

Σὲ πρόσεξα, μὲ τί λαχτάρω προμηθεύοσουν, ἀπὸ τοῦ
ψωμιοῦ σου τὸ ὑστέρημα, τ' ἀπαραίτητο μαλλί, καὶ μὲ τί εὐ-
λαβικὴ στοργὴ τὸ ἐπλεκες, τὸ ἐτοίμαζες καὶ τὸ παράδινες
στὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία, γιὰ νὰ τὸ στείλῃ, ἂν δὲν τὸ ἔστελνες
ἐσὺ ἡ ἴδια. Καὶ ἄκουγα τῆς προσευχῆς σου τὰ λόγια καὶ ἔνωθα
τῆς ψυχῆς σου τὸν Ἐθνικὸ παλμὸ σὰ συνόδευες τὴν ἀπο-
στολὴν τοῦ μ' ἐκεῖνες τὶς ὀλόθερμες εὐχῆς, ποὺ ἐσὺ μόνο ἤξε-
ρες νὰ παρακαλῆς τὸν Παντοδύναμο, γιὰ νὰ σ' ἀκούσῃ.

Καμάρωσα τὸν ἄφταστο ἀνθρωπισμὸ σου καὶ τὴν
παραδειγματικὴ ἀφοσίωσιν τῆς ψυχῆς σου, ὅταν σὲ συνάντησα
τῶν τραυματιῶν μας μᾶνα πονετικὴ, νοσοκόμο ψύχραιμη,

ἄξια κοπέλλα, πὺν ἔβρισκες τὴ δύναμη νὰ κρύβης τὴν ἀδυναμία καὶ τὴ λύπη σου καὶ κάτω ἀπὸ μιὰ ἀδιαφορία φαινομενικὴ νὰ προσφέρῃς πολύτιμες ὑπηρεσίες.

Θαύμασα τὸ μεγαλεῖο τῆς γενναιοψυχίας καὶ τῆς αὐτοθυσίας σου, ὅταν, μόνη σου, προσφέρθηκες νὰ δώσης τὸ αἷμα σου τ' ἀμόλυντο, γιὰ νὰ σώσης ἀπὸ τοῦ χάρου τὰ δόντια κάποιον ἥρωα πὺν κινδύνευε, γιὰτὶ χωρὶς φειδῶ εἶχε προσφέρει τὸ δικό του τὸ αἷμα στὸν ἱερὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας.

Ζήλεσα τῆς ψυχῆς σου τὸ σθένος, ὅταν, καρτερικὰ καὶ περήφανα, πῆρες στὰ χέρια σου τὴν ἀγκλίτσα τοῦ τσοπάνη καὶ τοῦ ζευγολάτη τ' ἀλέτρι, γιὰ νὰ πολεμήσης κι ἐσὺ τὸ δικό σου, τὸν εἰρηνικό, τῆς καθημερινῆς βιοπάλης πόλεμο, νὰ θρέψῃς τὰ παιδιά σου, βλασάρια ἀγαπημένα τοῦ ἥρωα, πὺν γιὰ πάντα κοιμήθηκε στῆς Ἀλβανίας τὰ παγωμένα χιόνια.

Κι ἔμεινα, ἔμεινα ἐκστατικὸς μπροστὰ στὴν τόλμη σου τὴν τόση, ὅταν, ζωσμένη τῶν δοξασμένων πατέρων σου τ' ἄρματα τ' ἀτίμητα, ὄρμησες μέσα στῆς μάχης τὸν καπνὸ, τὸν κίνδυνο ἀψηφώντας, μὲ τὴ σκληρὴ ἀπόφαση στὸ πρόσωπό σου ζωγραφισμένη: Βέβηλο ποδάρι ἐχθρικό νὰ μὴν πατήσῃ στοῦ τόπου σου τ' ἅγια χώματα, ὅσο περνάει ἀπὸ τὸ χέρι σου.

Ναί! γενναία κι ἀσύγκριτη Κρητικοπούλα! Ἡ ἀδερφή σου, σὰν καὶ σένα λεβέντισσα, τὸν ἀνοιξε τὸν πόλεμο στῆς Πίνδου τῆς πανύψηλης βουνοκορφῆς. Ἐσύ, σὰν κι ἐκεῖνη ἀτρόμητη, τὸν ἔκλεισες στῆς ἀνδρειωμένης Κρήτης μας τὶς αἱματοβαμμένες ράχες.

Στὴ μνήμη μου ξανάφερες θρούλους παλιούς καὶ δόξες χιλιοτραγουδισμένες!

Σπαρτιάτισσες, Σουλιώτισσες, Μεσολογγίτισσες, Νη-

σιώτισσες για ἄλλη μιὰ φορὰ ἐσὺ τὶς ξαναζωντάνεψες !

Κι ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ τους καὶ χαίρει, γιατί τόσο πιστὴ φάνηκες στὴ βαρειὰ κληρονομιά, ποὺ σοῦ ἀφῆκαν !

Ἐσὺ δίδαξες τὰ παιδιά σου στὶς μηχανὲς τὶς φονικὲς τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ λυγίζουν ! Τοὺς ἔδωκες τὸ παράδειγμα, περήφανο κι ἀπτόητο τὸ ἀκριβὸ κορμί τους νὰ ὀρθώνουν καὶ μὲ τὸ τραγούδι στὸ στόμα νὰ πέφτουν, ὅταν ἀγωνίζονται γιὰ τῆς φυλῆς τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια, γιὰ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδανικά, γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν, γιὰ τὴν Πατρίδα !

Κλίνω εὐλαβικὰ τὸ γόνυ μου ἐπάνω στὸν ἔνδοξο τάφο σου, Ἄγνωστη Ἑλληνίδα, κι ἀπὸ τὸ δικό σου μεγαλεῖο ἀντλῶ τὴ δύναμη, γιὰ νὰ φανῶ ἀξιὸς σου !

Θεόδωρος Γιαννόπουλος

1 9 4 0 - 1 9 4 1

Σ Τ Ο Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ο

Ἡ σημαία. Ὁ κ. Ἀριστόδημος, καθηγητής, καὶ ὁ γιὸς του, ὁ Λουκάς, 15-16 χρόνων ἀγόρι, βγαίνοντας ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ κήπο μιὰ ἡλιόλουστη Κυριακὴ τοῦ Μαΐου τοῦ 44, κατέβαιναν τὴ λεωφόρο Κηφισίας. Πατέρας καὶ γιὸς συζητοῦσαν γιὰ τὰ βάσανα τῆς πατρίδος.

Ἐξαφνα ἔφτασε στ' αὐτιά τους στρατιωτικὴ μουσικὴ : Τὰ - τὰμ - τατὰμ - τατὰμ - τὰ - τὰμ... « Μαύρη εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά... ». Ἕνας οὐλαμὸς τοῦ λόχου τῆς φρουρᾶς τοῦ « Ἀγνώστου Στρατιώτου » κατέβαινε τὴν πλατεία λεωφόρο.

Ἐμπρὸς πήγαινε ἡ σημαία μὲ τὸ σημαιοφόρο ἀξιωματικό. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἡ τιμητικὴ φρουρά της, ἀπὸ τέσσερες εὐζώνους.

Σὲ ὠρισμένη ἀπόσταση ἀκολουθοῦσε ὁ ταγματάρχης καὶ πίσω του ἄλλοι ἀξιωματικοὶ παραπίσω τὸ ἀπόσπασμα τῶν εὐζώνων. Ὅλοι, ἀξιωματικοὶ καὶ εὐζωνοὶ, ντυμένοι στὴν ἐπίσημη ὀλόλευκη φουστανέλα. Τὰ κορμιὰ ἴσια καὶ περήφανα· τὸ βῆμα γοργὸ τὸ κανόνιζε ἡ μουσικὴ. Πήγαιναν γιὰ τὴν κυριακάτικη ἀλλαγὴ τῆς φρουρᾶς τοῦ « Ἀγνώστου ».

Ὁ κ. Ἀριστόδημος, πρὶν φτάσῃ ἡ σημαία στὸ ὕψος, πὸν βάδιζαν, σταμάτησε, ἔβγαλε τὸ καπέλο του, στάθηκε προσοχὴ, χαιρετώντας ἔτσι τὴ γαλανόλευκη, πὸν μόνη συμβόλιζε τὶς ὥρες ἐκείνες τὴν ἀδούλωτη ψυχὴ τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος. Σὲ προσοχὴ στάθηκε καὶ τὸ παιδί.

Ὅταν πέρασε ἡ σημαία καὶ τὸ ἀπόσπασμα, ὁ καθηγητῆς δὲν ἀκολούθησε τὸ δρόμο του. Ἀνέβηκε στὴν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων, καὶ γρήγορα πατέρας καὶ γιὸς πῆραν θέση ἔμπρὸς στὸ στηθαῖο, πὸν βλέπει κάτω τὸ μνημεῖο τοῦ

« Ἀγνώστου ». Σὲ λίγο ὁ οὐλαμὸς ἐμπῆκε στὴ λεωφόρο Ἀμαλίας καὶ παρατάχτηκε στὴν πλατεία τοῦ μνημείου.

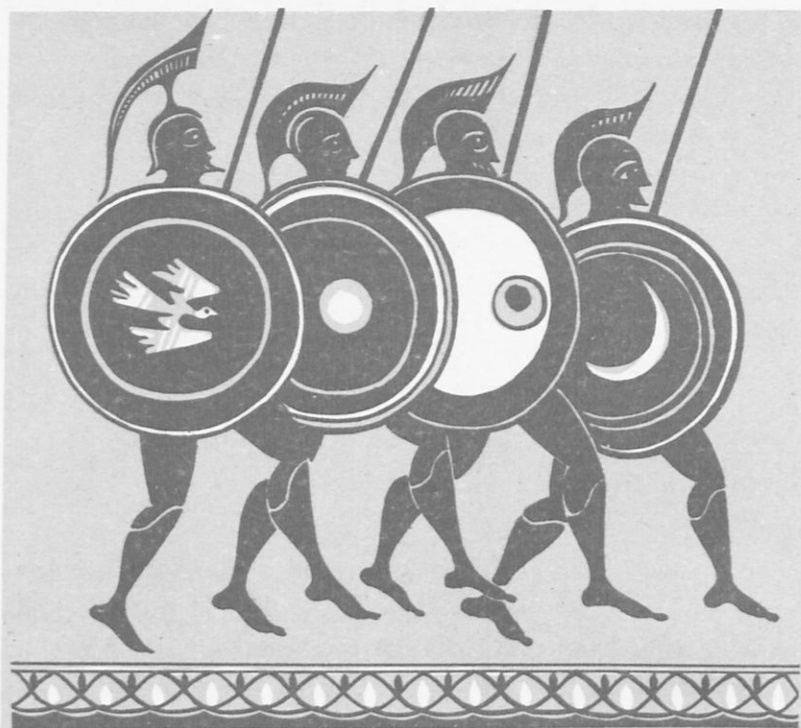
Τὸ πλῆθος, ποῦ εἶχε πιάσει τὰ πεζοδρομία, τὰ στηθαῖα, τὴ στέγη καὶ τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων, ὑποδέχτηκε μὲ ζητωκραυγὲς καὶ χειροκροτήματα τῆ σημαία καὶ τοὺς εὐζώνους. Τὸ ἀνώνυμο αὐτὸ πλῆθος ἤξερε βέβαια, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός του μόνο ἦταν ἀρκετὸς νὰ ὀδηγήσῃ στὰ μαρτύρια τῆς Γκεσταπὸ καὶ τὴν ἐκτέλεση· ἀλλὰ ποῦ νὰ λογαριάσῃ τέτοια ὦρα τέτοια πράγματα. Ἦταν ἔτοιμο, ἀρκεῖ νὰ τοῦ ἔδινε κάποιος τὸ σύνθημα, νὰ χυθῆ, νὰ ξεσکیσῃ, καὶ μὲ τὰ νύχια ἀκόμη, καὶ ἔπειτα ἄς πεθάνῃ. Θὰ πότιζε καὶ αὐτὸ μὲ τὸ δικό του αἷμα καὶ θὰ στερέωνε μὲ τὴ δική του θυσία τὴν Ἐλευθερία, ποῦ εἶναι « ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά ».

Μυσταγωγία. Τὰ χειροκροτήματα καὶ οἱ ζητωκραυγὲς ἔπαψαν, ὅταν ἄρχισε ἡ τελετὴ. Ἡ φρουρὰ πῆρε τὴ θέση της, ἡ μουσικὴ παιάνισε τὸν ἐθνικὸ ὕμνο, ὁ κόσμος βγάζοντας τὸ καπέλο στάθηκε προσοχὴ, οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφεραν τὸ χέρι στὸ φέσι, οἱ εὐζῶνοι παρουσίασαν ὄπλα.

Ὅσοι Γερμανοὶ βρέθηκαν ἐκεῖ, κατὰπιν τὴν προσβολὴ τῶν ζητωκραυγῶν καὶ τῶν χειροκροτημάτων καὶ στάθηκαν προσοχὴ τιμώντας ἄθελα τὴν ἐλεύθερη αὐτὴ σημαία ἐκείνων, ποῦ εἶχαν σκλαβώσει.

Δάκρυα θερμὰ κύλησαν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κ. Ἀριστόδημου καὶ τοῦ ἀγοριοῦ του. Ἐπειτα ὁμως πατέρας καὶ γιὸς δὲν εἶδαν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν...

Ἡ φαντασία γοργῆ τοὺς εἶχε μεταφέρει σὲ ἄλλους καιροὺς καὶ σὲ ἄλλους τόπους. Ἐνα ὄνειρο γλυκὸ πρόβαλε ἐμπρὸς τοὺς.

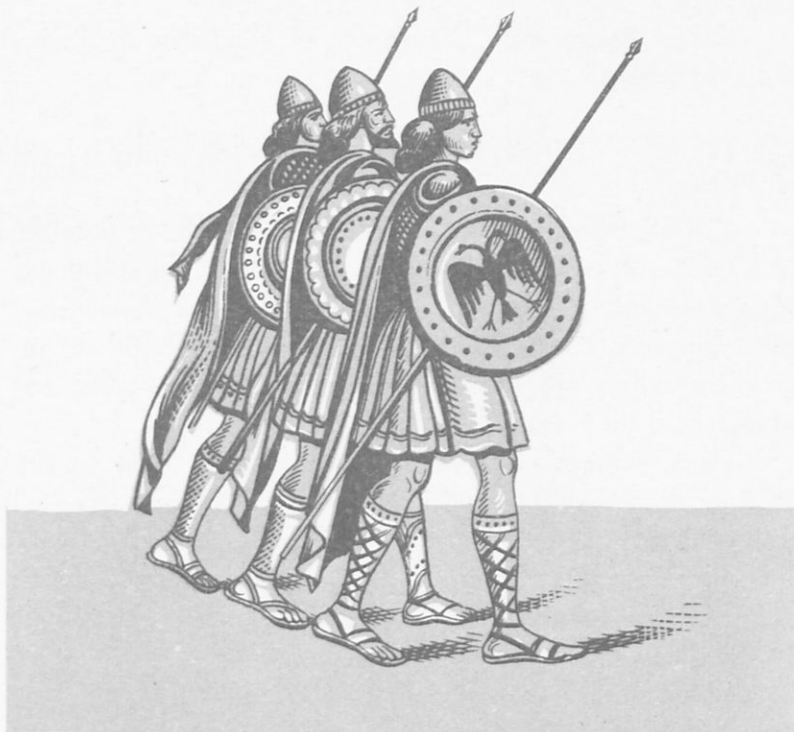
Ἡ πλατεία τάχα ἦταν ἀδειανή. Καὶ ἄκουσαν — τοὺς φάνηκε, ὅτι ἄκουσαν — τύμπανα καὶ σάλπιγγες καὶ βούκινα, ποὺ ἔπαιζαν παιάνες καὶ θούρια ἄλλων καιρῶν. Στὸ ἀνάκρουσμά τους ἄρχισαν νὰ περνοῦν περήφανοι πλῆθος πολεμιστές, ποὺ τοὺς ἔθρεψε ἄλλοτε ἡ εὐλογημένη αὐτὴ γῆ.

Πρῶτοι πρῶτοι πέρασαν πολλοὶ μὲ ἀσπίδες καὶ δόρατα καὶ περικεφαλαῖες τραγουδώντας: « Ἐμπρὸς τῆς Ἑλλάδος παιδιά . . . ». Τοὺς ἀναγνώρισαν. Ἦταν οἱ Μαραθωνομάχοι καὶ οἱ Σαλαμινομάχοι, ποὺ ἦρθαν νὰ τιμήσουν τὸν ἄγνωστο συνάδελφό τους, ποὺ ἀνάγλυφος κείτονταν στὴν πλάκα τοῦ μνημείου.

Καὶ σὰν πέρασαν αὐτοί, ἄλλοι καὶ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν.
Μακεδόνες μὲ τὴ σάρισσα, πὺν τοὺς ὀδηγοῦσε ἔφιππος
ὁ ἀτρόμητος γιὸς τοῦ Φιλίππου. Καὶ αὐτοὶ τραγουδοῦσαν,
« Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμον κυριεύει ὁ βασιλιάς Ἀλέ-
ξανδρος... ».

Βυζαντινοὶ θωρακοφόροι, βαρβαρομάχοι, στὸ ἓνα χέρι
τὸ Σταυρὸ καὶ στὸ ἄλλο τὸ κοντάρι, καὶ πίσω τους ὁ ξακου-
στὸς ὁ Διγενὴς μὲ τοὺς ἀκρίτες ψάλλοντας : « Τῆ Ὑπερμάχῳ
Στρατηγῷ τὰ νικητήρια... ».

Ἀκολουθοῦσε ἡ ἀνάλλαξη κλεφτουριά μὲ τὰ φλάμπου-
ρα ψηλά, τραγουδώντας : « Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη
ζωή... ». Καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση τὸ ἀθάνατο 21, οἱ ἐλευθε-
ρωτὲς τῆς στεριᾶς μὲ τὴν πάλα καὶ τὸ καριοφίλι, καὶ οἱ ἀγω-
νιστὲς τῆς θάλασσας μὲ τὸ δαυλὸ στὸ χέρι.

Καὶ ἔπειτα, ντυμένοι στὸ χακί, οἱ δημιουργοὶ τῆς Με-
γάλης Ἑλλάδος τοῦ 12 - 22. Καὶ τελευταῖοι οἱ γνώριμοι νικη-
τὲς τῶν Ἰταλῶν καὶ οἱ καταφρονητὲς τῆς σιδερόφραχτης
Γερμανίας. Στὰ κεφάλια τους εἶχαν δάφνινα στεφάνια, πὺ
τὰ ἔστειλαν οἱ θαυμαστὲς τους καὶ πὺ ἔγραφαν μὲ χρυσὰ
γράμματα :

« Στους ἥρωες τῆς Ἐλευθερίας οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι
ὅλου τοῦ κόσμου... ».

Γιὰ πόση ὥρα ἔβλεπαν τὸ ὁμορφο ὄραμα ; Μήπως καὶ
αὐτοὶ ἤξεραν !

Καὶ νά, προβαίνει τώρα μιὰ πανώρια γυναίκα, πὺ ἀπὸ
τὰ σκαλιὰ τοῦ μνημείου παρακολουθοῦσε τὴν παρέλαση. Μὲ
βῆμα ἀργὸ καὶ ἐπιβλητικὸ φτάνει ἐμπρὸς στὸν « Ἄγνωστο »,
φιλεῖ τρυφερὰ τὸ μέτωπό του, ἀνάβει τὸ καντήλι του καὶ χά-
νεται ἀνάλαφρη πρὸς τὸν οὐρανὸ σὰ λευκὸ συννεφάκι, πὺ
χάνομε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὰ μάτια μας.

Ὅταν ξύπνησαν ἀπὸ τὸ ὄνειρο, ἡ πλατεία αὐτὴ τῆ φο-
ρὰ ἦταν πραγματικὰ ἀδειανή. Μόνο οἱ δυὸ εὔζωνοι φρουροὶ
ἔστεκαν ἀγαλματένιοι στὴ σκοπιά τους· καὶ γύρω στὰ κηπά-
ρια τῆς πλατείας παιγνίδιζαν οἱ σπουργίτες τραγουδώντας
τὴν ἐλευθερία τους, πὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν
καὶ αὐτῶν οἱ Γερμανοί.

— Εἶδες, παιδί μου ;

— Ναί, πατέρα !

— Είδες καὶ τὴν πατρίδα;

— Ἄχ, ναί, τὴν εἶδα! Τί γλυκειά!

Ἄλλη λέξι δὲν ἀντάλλαξαν· ἐξακολούθησαν σιωπηλοὶ τὸ δρόμο τους. Τοὺς εἶχε συνεπάρει τὸ ὄνειρο.

Ὁ κ. Ἀριστόδημος συλλογιζόταν τὸ αὐριανό του μάθημα. Θὰ μιλοῦσε ἄλλη μιὰ φορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ παιδιὰ της. Καὶ ὁ Λουκᾶς ἀνησυχοῦσε πότε θὰ νυχτώσῃ, γιὰ νὰ ξεγλυστρήσῃ στὴ γειτονιά καὶ νὰ μοιράσῃ τὶς κρυφές ἐφημερίδες, « τὸν παράνομο Τύπο » καὶ ἔπειτα νὰ γράψῃ στοὺς τοίχους μὲ κεφαλαῖα :

ΕΛΛΑΣ — ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

N. A. Κοιτόπουλος

« Τὸ θάρρος καὶ ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς, ποὺ δείχνετε στὶς δύσκολες αὐτὲς περιστάσεις, ἀποτελοῦν γιὰ τὰ Ἕνωμένα Ἕθνη πηγὴν ἐμπνεύσεως ».

Τσῶρτσιλ

Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μόνο οί Μαραθωνομάχοι
δέν σ' ἐδόξασαν, πατριίδα·
δέν σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οί τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

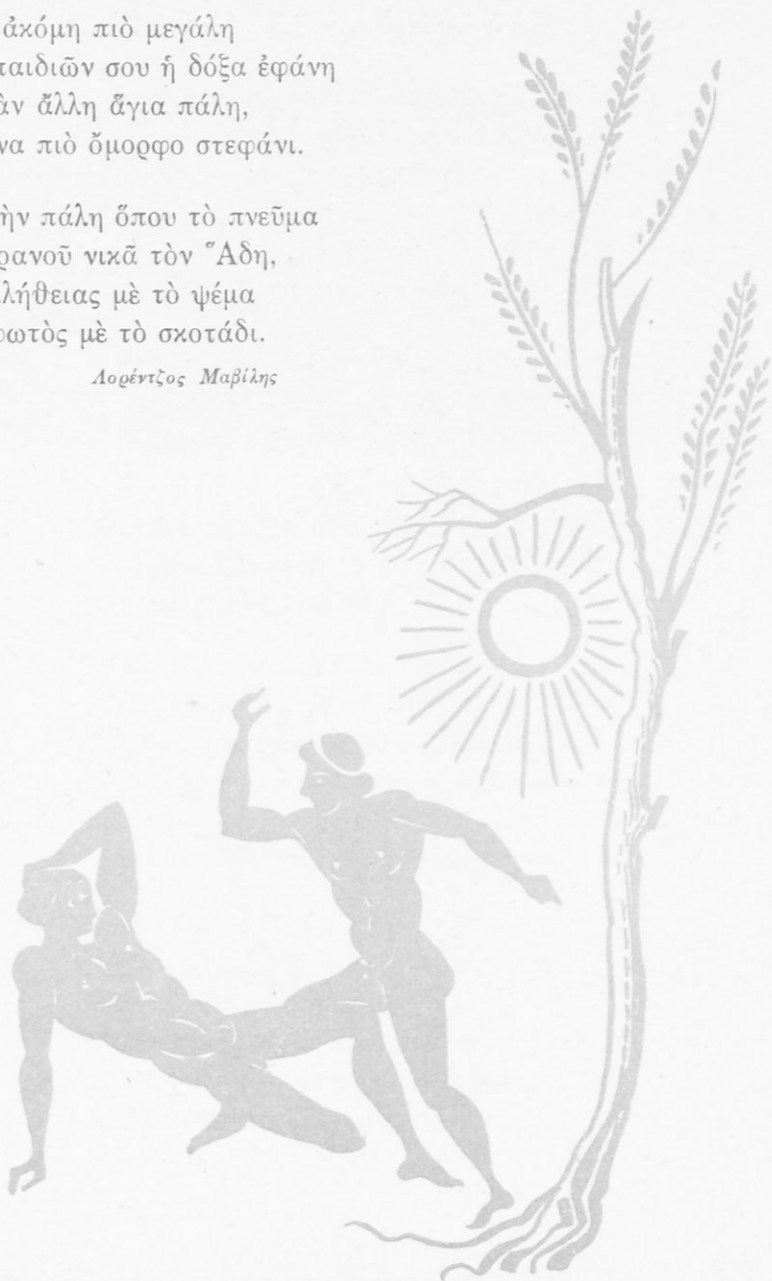
Ἐβαστάξαν τὰ παιδιὰ σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὸ δρυὸ τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἕνα κι ἕνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι ὁμοῖα στέρεοι στὴ γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμη πιὸ μεγάλη
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σὲ μιὰν ἄλλη ἄγια πάλη,
γιὰ ἓνα πιὸ ὁμορφο στεφάνι.

Εἰς τὴν πάλη ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμα
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

Λορέντζος Μαβίλης

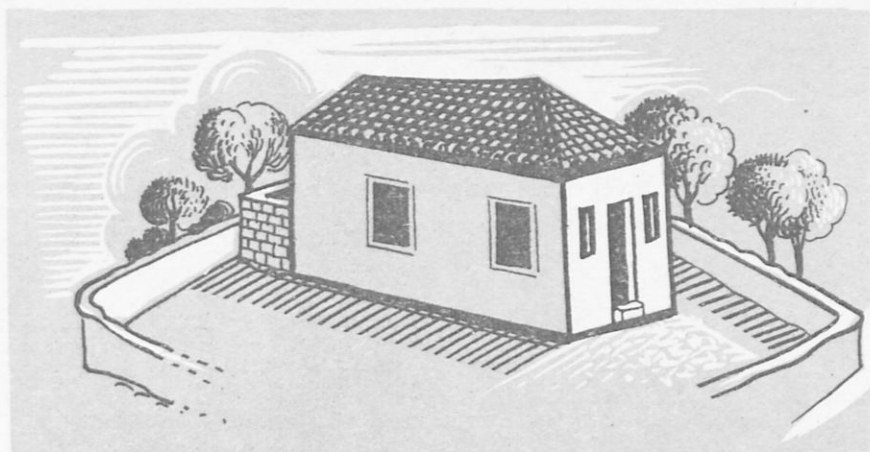
ΞΑΝΑΝΘΙΣΑΝ ΟΙ ΔΑΦΝΕΣ

Τῆς δάφνης ξανανθίσαν τὰ κλωνάρια
ἀπάνω στῆς Ἡπείρου τὶς πλαγιές,
τὰ νέα γιὰ νὰ στολίσουν παλληκάρια,
ποὺ ἀπ' ὅλες τῆς Ἑλλάδος τὶς μεριές
τραβοῦν μ' ὄρμη, μὲ θάρρος καὶ μ' ἐλπίδα,
γιὰ νὰ δοξάσουν πάλι τὴν πατρίδα.

Ὁ βάρβαρος ἐχθρὸς τώρα ἄς τὸ μάθη
κι ἄς φύγη ντροπιασμένος, ταπεινός.
Ἡ δάφνη στὴν Ἑλλάδα δὲν ξεράθη,
τῆς Λευτεριᾶς δὲν σβήστη ὁ αὐγερινός.
Κρατεῖ ἡ Ἑλλάδα κλῶνο ἐλιᾶς, μὰ ξέρει
νὰ σπέρνη κεραυνοὺς μὲ τ' ἄλλο χέρι.

Σπῦρος Παγαμιωτόπουλος

Γ'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Τ Ο Σ Π Ι Τ Ι

Ὡ σπίτι μας, καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνη μ' εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονειῶν μου γηραιά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γλυκειά πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἔσὺ καὶ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ·
σὺ κρύβεις μεσ' τὸ λατρευτό σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Δήθης τὸ νερό.

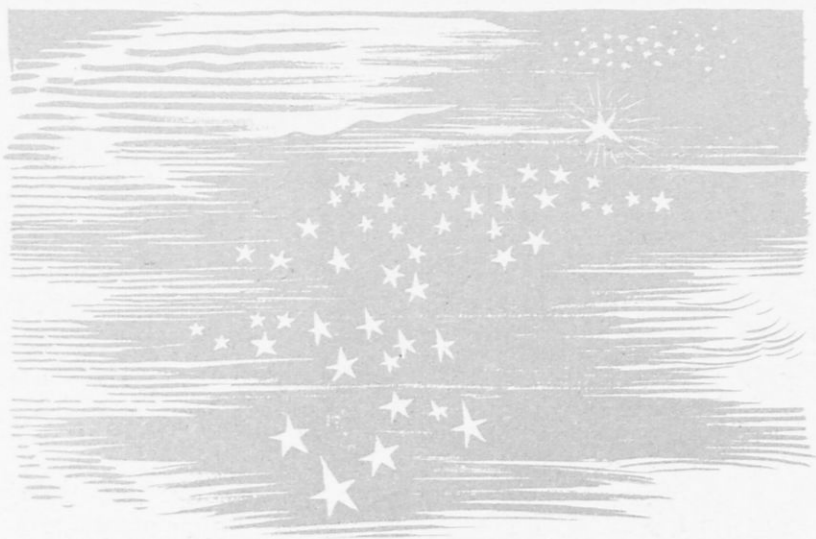
Καὶ τ' ἄψυχα ἀκόμη μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα
πὺν κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ! χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
χίλιες φορὲς ἄς εἶσαι εὐλογημένο
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνη μ' εὐλογία
καὶ νὰ μυρῶνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονειῶν μου γηρατειά.

Γεώργιος Στρατήγης

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Τὸ παιδί. — Γιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;
— Ναί, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τ' ἅγια
Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήση καὶ προφτάση σ' ἐκείνη
τὴν ἀπόκρυφη ὥρα...

— Τὸ ξέρω, γιαγιά μου, τὸ ξέρω. Μπορεῖ νὰ ζητήση ὅ,τι
θέλει ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ τοῦ γίνεται.

— Ναί, μὰ φτάνει νὰ ζητήση ἓνα πράμα μονάχα...

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήση. Κοντὰ στὴν κάμα-
ρά του, ἐπάνω ψηλά, ἦταν ἡ θύρα, πού ἐβγαζε στὸ λιακωτό.
Χωρὶς νὰ τὸ δῆ κανεῖς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι
του, πῆρε τὸ προσκεφάλι του καὶ πῆγε νὰ ξαπλωθῆ ἐκεῖ ἔξω.

Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα καὶ ἡ ἐλπίδα.

Ἦταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἀπλωνόταν κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόφεγγε κανένα φανάρι σὰ μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἁγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος, σὰ μαῦρο βελοῦδο καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός. Καὶ τὸν κοίταζε μὲ ἀνήσυχια μάτια τὸ παιδάκι καὶ περιέμενε ἤσυχια ν' ἀνοίξη. Ὅ,τι ζητοῦσε τότε, θὰ γινόταν. Ἀλλὰ φτάνει νὰ ζητοῦσε ἓνα μονάχα — καὶ τὸ παιδάκι εἶχε τὸ σκοπὸ του...

Οἱ ὄρες περνοῦσαν ἔτσι καὶ οἱ πετεινοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνὴ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Ἦρθε τέλος πάντων καὶ ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἄνοιξε ὁ οὐρανός. Μέσα στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρόβαλε ἔξωφρα μιὰ λάμψη ζωηρή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. Ἐνα φῶς γλυκὸ χύθηκε τότε στὴν Κτίση καὶ τὰ ἁγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μέσα στοῦ φωτεινὸ ἀνοιγμα καὶ ἓνα ὀλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέξη στὸν οὐρανό, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο του, στὴ θάμβωσή του, στὴ σαστιμάρα του, λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήση καὶ ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῆ ἓνα λόγο. Καὶ σβηνότιαν πιὰ ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ :

— Πλουτο !

Γύρισε τρέμοντας στο κρεβατάκι του. Σκεπάστηκε από το κεφάλι και προσπάθησε να κοιμηθῆ. Ἄλλὰ τὸν ἄφησε τὸ μικρὸ γιὰ πολλὴ ὥρα ἄγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, πὺν βασάνιζε ἀκόμη τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τὸ ἄλλο, πὺν βασάνιζε τὸ μυαλό του... Τί λαμπρὸ καὶ ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός; πρόφτασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή;

Ἄχ! καὶ θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλουτο, τὸ ἓνα πρᾶμα, πὺν ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Τὸ ὄνειρο. Ὅταν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδε ἓνα παράξενο ὄνειρο· τόσο ζωηρό, πὺν ἀκόμη καὶ τώρα δὲν ξέρει ἔαν κοιμόταν πραγματικὰ ἢ ἂν ἄγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε, ὅτι μπῆκε ἔξαφνα στὴν κάμαρά του ἓνας ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδί μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπὸ τὴν ὀμορφιά καὶ ἡ φορεσιά του ἀπὸ τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ἕως κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. Ἐνα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἓνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί μὲ θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἄγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος, εἶμαι ὁ Πλουτος, πὺν ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος, πὺν ὀδηγεῖ τὰ βήματά μου, εἶδε τὴ φωτιά τῆς καρδιάς σου καὶ μὲ ἔστειλε. Μιὰ στιγμή πρωτύτερα ἂν πρόφταινες νὰ εἰπῆς τὸ ὄνομά μου, θὰ ἐρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερότητα. Ἄλλὰ τώρα, πὺν ἄργησες νὰ μιλή-

σης και ἔγινε ζήτημα ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρις ἢ ὄχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔρθω μονάχα νὰ σέ ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ κάνω· ἐπιμένεις ἀκόμη στὸ λόγο σου; ἔμένα ζητᾶς καὶ ἐπιθυμεῖς πραγματικά, ἀφοῦ ξέρεις, ὅτι μονάχα ἓνα πράμα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσης; ἂν εἶναι ἔτσι, πές μου το καὶ μένω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγήκε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε :

— Ἐσένα θέλω, Πλοῦτε μου, σέ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου. Εἶδα, ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα μὲ σένα καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐσὺ εἶσαι τὸ ὄνειρό μου.

— Βλέπω, ὅτι μὲ ἀγαπᾶς πραγματικά καὶ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὁμορφη

ζωή, πού θά περνούμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θά σκύβῃ στὸ διά-
βα μας, σὰ θά βγαίνωμε συντροφεμένοι. Θά κατοικοῦμε σέ

παλάτια ὀλομάρμαρα, θά κοιμώμαστε σέ ὀλόχρυσο κρεβάτι,
θά σκεπαζώμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά. Τὸ γυαλιστερό
ἀτλάξι καὶ τὸ χνουδωτὸ βελούδο θά μᾶς τριγυρίζουν παν-
τοῦ, στὸ πάτωμα, στοὺς τοίχους, στὸ ταβάνι, σὰ καθίσματα,
παντοῦ, ὅπου θ' ἀκουμπᾶ τὸ κορμὶ ἢ θ' ἀναπαύεται τὸ βλέμ-
μα. Θά φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θά ἔχωμε

δούλους και δοῦλες και γνώριμους πολλούς. Βαλσαμωμένους θὰ εἶναι ὁ ἀέρας πού θ' ἀναπνέωμε ἀπὸ τ' ἄνθη και τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπη στὸ χρυσάφι και στὸ κρυσταλλο.

Θὰ βγαίνωμε στὸν περίπατο μὲ ἀμάξια καταστόλιστα, θὰ πηγαίνωμε στὰ θέατρα, στοὺς χορούς, στὰ ἵπποδρόμια, πάντα στὴν καλύτερη θέση. Θὰ ταξιδεύωμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι ἢ τὸ χειμῶνα. Και θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστή σὰ φωλιά, ἓνα ντούλάπι λουστραρισμένο, μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμάτο χρυσὰ φλωριά τόσα, ὥστε νὰ μπορούμε νὰ κάνωμε κάθε ἐπιθυμία, πού θὰ μᾶς γεννιόταν...

— Ἄ, τί καλά! φώναξε τὸ παιδάκι. Και τὸ γέλιο δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη μας και ἡ χαρὰ ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτε μου. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος και εὐτυχής.

Ὁ νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἐπάνω στὸ ραβδί του και εἶπε μὲ περίλυπη φωνή :

— Αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα, πού θέλω νὰ σοῦ πῶ... Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ, ὅτι δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο κι ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρὰ... ἄ, ὄχι, ὄχι...

— Μὰ γιατί;

— Γιατί;... Δὲ σὲ ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη πού μοῦ ἔχεις νὰ τὸ σκεφτῆς ποτέ;... Και τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάνω ἐγώ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος και ἡ θλίψη; Ποιὸς ξέρει ἂν δὲ θὰ μὲ θέλῃς, γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς και γιατρικά; Ποιὸς σοῦ εἶπε, ὅτι μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνία βασάνου σὲ δικαστήριο; Ποιὸς σοῦ εἶπε ἂν μ' ἐμένα θὰ εὖρης τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, τὴν ἀδελφικὴ φιλία, ἐκεῖνη πού θέλεις; Ποιὸς σοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι μαζί μου θ' ἀπολαύσης τίς

χάρες τῆς καλῆς καρδιᾶς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ, τῆς καθαρῆς συνειδήσεως; Ποιός σὲ βεβαίωσε ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύῃ ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ ἁρμονία; ... Ἄ! πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένος! Γύρηνες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο πὺν ἔπρεπε νὰ ζητήσης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία... ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; δὲν τὴν ξέρεις; εἶναι ἓνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἢ Εὐτυχία, ὁμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη ἀπλὴ φορεσιά σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχομε, γιατί μὲ ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ « φτώχεια », ὅπως καὶ ἐγὼ πηγαίνω καμιά φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου! Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ καὶ ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἓνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, πὺν γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχη εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρη καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της, νὰ σὲ κἀνη νὰ μὴ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρὰ, ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικήτε στὴν καλύβα ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συχώρεσέ με, δὲν τὸ σκέφτηκα. Ἔκανα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν Εὐτυχία ζητῶ. Ἐνα πράμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συχωρεμένο νὰ ἔχω, καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... Ἄχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ ἐννοῶ.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, ἐγὼ φεύγω. Καὶ φεύγω, ἄκουσε, ὄχι γιατί δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατί δὲν πρόφτασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλη ὥρα. Τί τυχερός πὺν

στάθηκες! Ἄλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια... Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλούτος κι ἔξαφανίστηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἔτσι εἶχε καιρὸ πάλι, τοῦ χρόνου, πὶὸ φωτισμένο καὶ πὶὸ ἥσυχο, νὰ ἀγρυπνήσῃ τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν Εὐτυχία, μονάχα τὴν Εὐτυχία.

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΝΑ ΤΑ ΚΟΥΝΟΥΜΕ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΜΑΣ

ΜΕ φοβερό χειμώνα ταξιδεύοντας κάποτε ο Μιαούλης, καθόταν ατάραχος κοντά στα ξάρτια και έβλεπε τη φουρτουνιασμένη θάλασσα. Κοντά του στεκόταν ο λοστρόμος και περίμενε προσταγή. Άλλά τὸ πλήρωμα ὄλο, συγκεντρωμένο στὸ ἀπάνεμο πρὸς τὴν πλώρη, ἔδειχνε μεγάλο φόβο.

Οί ναῦτες γονατιστοὶ καὶ μὲ δάκρυα παρακαλοῦσαν τὴν Παναγία νὰ τοὺς γλιτώσῃ. Μερικοὶ μάλιστα εἶχαν ἀνεβάσει τὸ εἰκόνισμά Της ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ δεμένο τὸ ἔριξαν στὴν ἄγρια θάλασσα, μὴν καὶ θελήσῃ ἡ Χάρη Της νὰ τὴν ἡμερώσῃ.

Ἄγριεμένος τότε ὁ ναύαρχος προστάζει στὸ λουτρόμο :

— Πήγαινε νὰ τοὺς πῆς νὰ βάλουν τὴν εἰκόνα στὴ θέση της, ν' ἀνάψουν τὸ καντήλι Της καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ μα-
νουβράρουν ὅπως θὰ τοὺς παραγγείλω, γιὰ νὰ γλιτώσουν !
"Ὅχι νὰ κάνουν ἔτσι μὲ τὸ εἰκόνισμα. Ἐτσι δὲν παρακαλοῦν
τὴν Παναγία, τὴ βλαστημοῦν, ὅταν ἔχουν χέρια καὶ ἄρμενα
καὶ κάθονται καὶ κλαῖνε. Ἡ Παναγία θέλει νὰ τὰ κουνῶμε
τὰ χέρια μας, παιδί μου !

Γιάννης Βλαχογιάννης
(Διασκευή Ν. Α. Κοντοπούλου)

ΕΡΓΑΣΙΑ

Ξημερώνει αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο της πουλί,
λὲς καὶ κραῖζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Πρὶν νὰ σβήση κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἐκείθενε οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυχτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλούτος
ἐν ἀγκάθι στὴν καρδιά,
πέστε ἀζήλευτα: εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

Σηκωθῆτε, ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπὸ,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζῃ
μ' ἕναν ἴδρωτα συχνό.

Πάντα, ναὶ τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποί,
νά 'ναι οἱ μόνοι, πού τ' ἀνθρώπου
σῶμα τρέφουν καὶ ψυχή.

Γεράσιμος Μαρκοῦδης

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ

ΕΚΕΙΝΟ τὸ βράδυ — ἓνα ὑγρὸ καὶ ψυχρὸ ἀθηναϊκὸ βρά-
δυ — ὁ Πετρὸς μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυχτερινοῦ σχο-
λείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ κα-

θηγητής του, απάντησε άφηρημένα. Πέρασε ή ώρα. Καί στο τέλος, ένω σχολούσαν οί μικροί έκείνοι βιοπαλαισταί, ό έπιστάτης πλησίασε τó νέο και κάτι του είπε σιγά.

— Έμένα θέλει ό κύριος καθηγητής; ρώτησε με άπορία ό Πετρός.

- Ναί, παιδί μου, φαίνεται πώς κάτι ἔχει νὰ σοῦ πῆ.
— Καλά: πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

Ὁ Πετρῆς, ἓνα γερὸ παλληκάρι δέκα ὀχτῶ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἀνοιξη εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ χωριό του — ἓνα ὄρεινó, θεσσαλικό χωριό. Ὁ πατέρας του δὲ ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἔλειψε ὁ ἥσκιος ἐκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατριστῆ: θὰ πῆγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ βρῆ ἐργασία καὶ νὰ ζήσει. Ἡ μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ ὅμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδερφή του, ποὺ ἦταν παντρεμένη. Ὁ θεῖος του ὅμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς τὸ παιδί ἐπέμενε πολὺ, σῶπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρῆς μὲ τὶς εὐχὲς ὄλων καὶ σὲ δυὸ μέρες βρέθηκε στὴν Πρωτεύουσα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ἦταν πολὺ γοητευτικὲς. Στὰ μάτια του ὄλα ἄστραφταν. Ὅλα φαίνονταν ὑπέροχα, μικρὰ-μεγάλα, ἀκόμη καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα. Ἡ ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεία, σκέφτηκε. Βρῆκε τότε κάποιον συγγενή του. Ἐκεῖνος τὸν φιλοξένησε κι ἀνάλαβε νὰ τοῦ βρῆ ἐργασία. Πραγματικὰ λίγες μέρες ἀργότερα τὸν σύστησε σ' ἓνα καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρωὶ τὸν πῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ὁ Πετρῆς, κατεβαίνοντας στὸ ὑπόγειο ἐργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφὲς καὶ χέρια ἰδρωμένα, ποὺ σήκωναν βαρεῖες σφύρες καὶ χτυποῦσαν πυρωμένα σίδερα. Τὸ κατακόκκινο βουνήσιο παιδί πῆρε βαθειὰ ἀναπνοή. Τοῦ φάνηκε πὼς κατέβηκε σὲ μουντρούμι ὑγρό, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἐργάζοταν λοιπόν; Ἄφησε τὸ φωτεινὸ ὀρίζοντα τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν, γιὰ ναρθῆ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα; Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔκανε στὸν ἑαυτό του.

Τὴ δευτέρα, πὶ ἄσχημη ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἓνα μῆνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, πῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἀνάσταση. Ὅπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἀπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμὸς τῆς στὸ χωρισμό, πού νόμιζε πὼς ἀκόμη τὸν ἄκουγε, τὸν ἐπνιγε. Θυμόταν ἔπειτα τὴν ἀδερφή του, τὰ ἀνηψάκια του, τοὺς θεῖους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἀνοιξη δά, καὶ τέτοια ὥρα. Κατάπιε τὴν πίκρα του καὶ κοίταξε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Καὶ πλοῦτος περίσσιος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στὶς ὄψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνηψιός, ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πῶ πολοί. Οἱ ψαλμωδίες ἔφταναν ἐκεῖ σὰν ψίθυρος.

Πρόσεξε ὁ Πετρὴς τὴν ἐκκλησία: Ἦταν μιὰ παμπάλαια, μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησία. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴν τριγύριζαν γλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παράστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τὶς μέρες τῆς λευτεριάς πιά βρίσκεται στὴ μέση πελώριων, ἀλλὰ κατσουφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὄρεινὸ παιδί.

Ἦγινε μεγαλοπρεπῶς ἡ Ἀνάσταση. Εἶπαν «Χριστὸς Ἀνέστη!» Ὁ Πετρὴς κοίταζε ἀλλόκοτα. Ἐνιωσε ὁ θεῖος τί συνέβαινε στὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε :

— Πάμε τώρα, Πετρή.

Κι ὅταν ἀπομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας μὲ προσοχὴ τὶς ἀναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε :

— Μὴ στενοχωριέσαι, παιδί μου· ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζωμε τὴ Λαμπρὴ. Θὰ συνηθίσῃς...

Ἀκολούθησε ὁ Πετρὴς τὸ θεῖο του μηχανικά, ψιθυρίζοντας :

— Έτσι θα γιορτάζουμε;... Ἀνάσταση δίχως φιλιὰ κι εὐ-
χές; Δίχως μοσχοβολιὲς λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα; Δί-
χως ἀδιάκοπα καμπανίσματα;

Αὐτὴ τὴ χρονιά ἡ ψυχὴ τοῦ παλληκαριοῦ δὲν « ἀναστή-
θηκε ».

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετρὴς ἐγνώριζε καλύτερα τὸν κό-
σμο τῆς μεγάλης πόλης, δοκίμασε κι ἄλλες ἀπογοητεύσεις.
Ὁ κόσμος τώρα δὲν τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν ἀρχή, καλός.
Προπάντων δὲν εἶχε καρδιὰ ἀνοιχτή, ὅπως αὐτός. Δὲν ἦταν
καὶ κακὸς δά, ἀλλά, ἐπειδὴ ὅλοι, ἰδίως οἱ ἐργαζόμενοι, βασα-
νίζονταν πολὺ, γινόνταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἀπότομοι.
Στὶς μεγαλοπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι
κι ὁ ἀφεντικὸς τοῦ παιδιοῦ, ξαναμμένος μπρὸς στὸ ἀμόνι,
θέλοντας νὰ βγάξῃ κανονικὰ τὶς παραγγελίες, γιὰ τὰ ἔξο-
δα τὸν βάρυναν πολὺ, καταντοῦσε τραχὺς καὶ κάποτε ἀνυ-
πόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιά εἶχαν λίγο πολὺ συνηθίσει σ' αὐτὴ τὴ
ζωή, ὁ Πετρὴς ὅμως κατάπινε ὀλοένα τὴ θλίψη του καὶ μα-
ραινόταν. Νὰ ἐξομολογηθῆ τὸν πόνο του στὸ συγγενή του,
ντροπέταν· ἦταν μεγάλο παλληκάρι. Ἔπειτα κι ὁ θεῖος του
ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἦταν.

Μιὰ ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο: τὴ νυχτερινὴ ἐπαγγελ-
ματικὴ σχολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη κι ὅταν ἦταν
κατάκοπος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα χανόταν καὶ
ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητὴς του ὅμως κάτι ἀν-
τιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάστηκε αὐτὸ ὁ Πετρὴς καί, μιὰ καὶ
τὸν κάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ' ἓνα γραφεῖο γεμάτο βιβλία καὶ χαρ-

τιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίσει σιμά του. Ὑπάκουσε. Καὶ τότε ὁ καλὸς ἄνθρωπος τοῦ ζήτησε μὲ γλυκό, πατρικὸ τρόπο νὰ τοῦ ἐμπιστευθῆ, ἂν θέλῃ, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος δίσταζε. Μὲ τὴ φιλικὴ ὅμως ἐνθάρρυνση τοῦ ἄλλου, ἄνοιξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἄκουσε προσεχτικά ὁ κύριος καθηγητὴς κι ὅταν τελείωσε, μίλησε αὐτός:

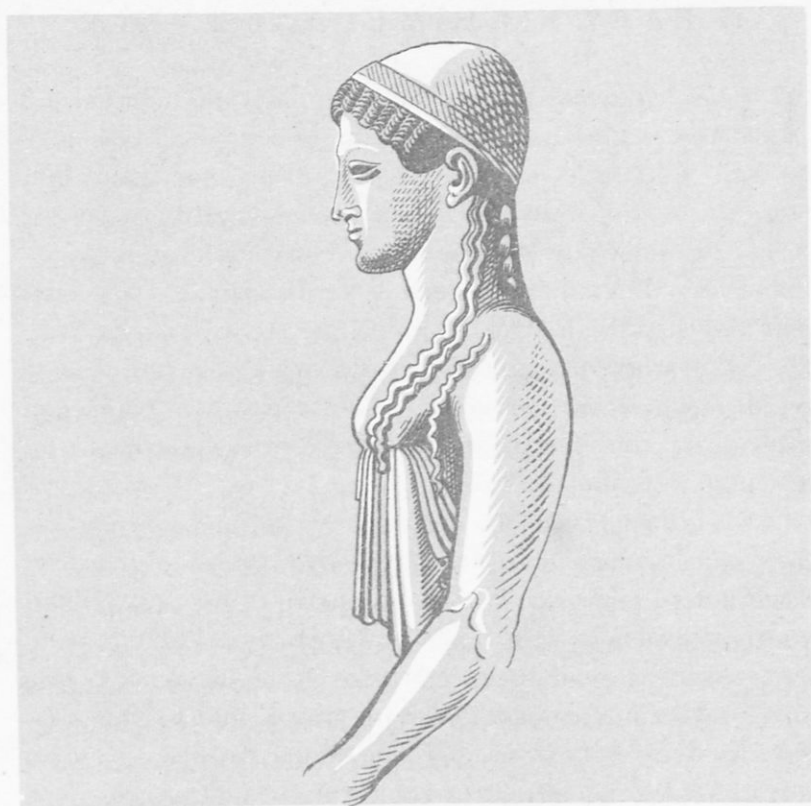
—Ἔτσι λοιπόν; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν; Δὲν ἔχεις κι ἄδικο· ὁ ξεπατρισιμὸς εἶναι ἴσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα τὸ νέο. Καὶ ὅμως στὴν περίπτωσή σου ἐγὼ βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῆς. Μπορεῖς σὲ λίγο καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατασταθῆς πάλι ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσης καλά. Ἀκόμη δὲ καὶ νὰ βοηθῆς τοὺς χωριανούς σου. Δὲν λέγω ἀπίθανα πράγματα, παιδί μου. Ἡ ἐργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ ὅπως λέγουν «ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὠφελείας». Μπαίνει σχεδὸν στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μεγάλος Ἀριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι' αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαινεῖ. Ἔνας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ λίγο θὰ εἶσαι ἐσύ, εἶναι ὄχι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος σ' ἓνα χωριό, πιὸ πολὺ ἀπὸ ἓνα χτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία. Ἡ τέχνη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὰ ἀνάγκες στὴ ζωὴ κι ἀποτελεῖ γιὰ κείνον πού τὴν ἀσκεῖ σταθερὸ πόρο ζωῆς. Μὲ καταλαβαίνεις; Ἄμα τελειοποιηθῆς σ' αὐτὴ, γυρίζεις στὸ χωριό, σιμά στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ βάζεις σ' ἐνέργεια. Ἔπειτα ἐσὺ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ πείρα λεπτὴ γιὰ τὰ κοινωνικά καὶ λοιπὰ ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παρακολουθῆς ὅλα τὰ μαθήματα μ' ἐπιτυχία καὶ νὰ διατυπώνης κάποτε ἐρωτήσεις ἀνθρώπου

καλά κατατοπισμένοι. Ἡ ἐργασία σου θὰ φέρῃ τοὺς γλυκεῖς καρπούς της. Τί λές; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα; Ναί; Πολὺ καλά. Εἶσαι φρόνιμο κι ἄξιο παιδί καὶ ὁ Θεὸς θὰ σέ προστατέψῃ. Συμπλήρωσε τίς γνώσεις σου. Ὑπόμενε τὸν προϊστάμενό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου καὶ ὅταν κρίνῃς, ὅτι ἀπόχτησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πῆγαινε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ...

Ἔφυγε ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Πετρὴς ἐντελῶς ἀλλαγμένος. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος πῶς, μὲ μόνο τὸ λόγο, ἓνας ἄνθρωπος ἀλάφρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβασμὸς του ἀπὸ τότε γιὰ κείνον ἔγινε ἀπεριόριστος. Ἀπὸ τότε ρίχτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιά. Ἰδροκοποῦσε χαρούμενα. Πρόσεχε καὶ σεβόταν τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Καὶ τὸ βράδυ πρῶτος καὶ πάντοτε ἀκούραστος στὴ Σχολή.

Μὲ τὴν ἰδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωριὸ ἠθέλε νὰ μάθῃ, ὅσο τὸ δυνατό πιδ πολλὰ πράγματα. Ἀνακατεύτηκε στὸν ἀθλητισμό. Ἔμαθε τὰ κλασσικὰ ἀγωνίσματα. Πῆγε στὰ ὠραῖα μουσεῖα τῆς Ἀθήνας. Ἔνωσε συγκίνηση μὲρὸς στὰ κειμήλια τοῦ « Ἀγῶνος » στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο. Στὸ Ἀρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἅμα ἀντίκρουσε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Ἔγινε ταχτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μποροῦσε, τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου.

Ἔτσι πέρασε ἓνας χρόνος ἀκόμη. Τελείωσε. Μὲ τίς οἰκονομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεῖος του. Ἀγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἓνα δῶρο γιὰ τὴ μανούλα του. Καὶ κάποια μέρα ἀναχώρησε. Ἐνῶ ἔφευγε, βλέποντας τὴν Ἀθήνα μὲ τὴν Ἀκρόπολη νὰ μένουν πίσω, ἔνωθε γι' αὐτὲς ἀγάπη καὶ σεβασμό. Αὐτοῦ εἶχε μορφωθῆ κι ἐπέ-

στρεφε στὸν τόπο του νὰ ζήσει τίμια, ὠφελώντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωριὸ ἀνοίξε σωστὸ ἐργαστήρι κι ἐπῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ « μάθουν τέχνη ». Ἔγινε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Πήγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμνὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διάφορες ὁμιλίες ἀπόχτησαν σημασία. Ἔγινε μὲ λίγα λόγια « στοιχειὸ προόδου ».

Θ. Μακρόπουλος

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΙΑ

Η 3η Έλληνική Όρεινή Ταξιαρχία είχε πολεμήσει σε μια από τις πιο σκληρές μάχες του δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου. Είχε έρθει από την Αίγυπτο στη νικημένη πια Ίταλία μαζί με τον άλλο συμμαχικό στρατό της θρυλικής 8ης Στρατιάς, για να καταδιώξει τους Γερμανούς. Οι έχθροι υποχωρούσαν, αλλά και πολεμούσαν με μεγάλο πείσμα. Όσο έβλεπαν πως χάνουν τον πόλεμο, τόσο μεγάλωνε η μανία τους. Οί Έλληνες αντιμετώπισαν μπροστά στο Ρίμινι μια ολοκληρωμένη Μεραρχία άλεξιπρωτιστών, οι όποιοι ήταν οι πιο διαλεχτοί στρατιώτες του Χίτλερ κι έως τότε είχαν φημιστή για τα πολεμικά κατορθώματά τους.

Οί έχθροι χτυπούσαν μέρα και νύχτα με άφθονους όλλιμους, κανόνια και βαριά πολυβόλα. Το έλληνικό αίμα έβαφε τώρα και τη νικημένη Ίταλία, πού με τη σειρά της είχε καταντήσει υπόδουλη στον πρώην σύμμαχό της. Άλλά και το έλληνικό πυροβολικό ανταπέδιδε στον έχθρο με το παραπάνω τὰ χτυπήματα προπαρασκευάζοντας την έξόρμηση του πεζικού. Κι όταν δόθηκε το σύνθημα, ακράτητοι οί φαντάροι μας με τὰ έλαφρά αυτόματα και τις χειροβομβίδες στα χέρια και με την πολεμική τους κραυγή « άέρα! άέρα! » στο στόμα, πήδησαν μέσα στις έχθρικές γραμμές. Μερικοί έπεσαν χτυπημένοι. Οί φοβεροί και τρομεροί όμως άλεξιπρωτιστές, πού έτρεμε στο άκουσμά τους όλη ή Εύρώπη, δέν μπόρεσαν να κρατηθούν αντιμετώποι στην έλληνική όρμή. Κι όσοι άπ' αυτούς γλίτωσαν, έσπευσαν να υποχωρήσουν. Έτσι στο Διοικητήριο του Ρίμινι άνυψώθηκε νικήτρια ή γαλανόλευκη. Τά ρωμαϊκά και μεσαιωνικά ιταλικά μνημεία την προσκυνούσαν.

Ἄξιοθρήνητη ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ ἰταλικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ρίμινι. Λίγοι ἄνδρες ἡλικιωμένοι εἶχαν ἀπομείνει ἀνάμεσα στίς χιλιάδες τὰ γυναικόπαιδα. Ἀπό τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου εἶχαν στερηθῆ πολλά τροφίμα, τώρα τελευταῖα ὁμως εἶχε ἀρχίσει ἀληθινὴ πείνα. Ἡ πόλη τους βρισκόταν στὴν περιουχὴ τοῦ μετώπου καὶ τὰ πάντα ἦταν στὴ διάθεση τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, χωρὶς νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ μεταφέρει τίποτε ἀπὸ ἄλλοῦ.

Ἄλλὰ δὲ βασάνιζε τοὺς Ἴταλοὺς μονάχα ἡ πείνα. Ἦταν κι ὁ φόβος τῶν Ἑλλήνων. Ἡ προπαγάνδα τοῦ Μουσολίνι τοὺς εἶχε πείσει πὼς οἱ Ἕλληνες ἦταν σκληροί. Δὲν ξεχνούσαν ἀκόμη πὼς δυὸ ὀλόκληρα χρόνια ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε πεινάσει, εἶχε φυλακιστῆ, εἶχε αἱματοκυλιστῆ ἀπὸ τοὺς δικούς τους στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ τὴν πρώτη μέρα, ὅταν μπήκαν στὴν πόλη τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ τμήματα, κλειδώθηκαν στὰ σπίτια τους.

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν στὴν πόλη. Ἐπισκέπτονταν τίς ὠραῖες καθολικὲς ἐκκλησίες, τὰ ρωμαϊκὰ ἐρεῖπια, τὰ μεσαιωνικὰ κτίρια, τὴν ὠραία παραλία μὲ τὰ περήφημα λουτρόα κι ὅ,τι ἄλλο ἀξιοθέατο ἔχει τὸ Ρίμινι. Οἱ φοβισμένοι Ἴταλοὶ τοὺς παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ παραξενευόνταν, πὺν δὲν τοὺς ἔβλεπαν νὰ πειράζουν τίποτε. Ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ ν' ἀναθαρροῦν.

— Δὲ φαίνονται ὅπως μᾶς τοὺς ἔχουν παραστήσει, ἄρχισαν νὰ σκέπτονται.

Τὴ δεύτερη μέρα ἓνα μικρὸ στρατιωτικὸ τμήμα, πὺν εἶχε ἐγκατασταθῆ στὸ κτίριο ἑνὸς σχολείου, ἔκανε διανομὴ συσσιτίου. Ἡ μυρωδιὰ τοῦ καλομαγειρωμένου φαγητοῦ εἶχε πλημμυρίσει τὴ γύρω φτωχογειτονιά. Ἀληθινὸ μαρτύριο γιὰ τὰ πεινασμένα γυναικόπαιδα! Μερικὰ παιδιὰ δὲν ἄντεξαν

στὸν πειρασμό. Βγῆκαν ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ πλησίασαν δειλὰ δειλὰ στὸν καταυλισμό.

Ὁ Γιάννης, ἓνας Χιώτης φαντάρος, εἶχε πάρει τὴ γεμάτη καραβάνα του καὶ τὸ ἄσπρο ψωμί του καὶ πήγαινε σὲ μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ φάη. Δυὸ μέρης τώρα ἦταν ἀμίλητος. Εἶχε χάσει στὴ μάχη τὸν ἀδερφό του, μόνιμο ἀνθυπολοχαγό. Καὶ μόλις πρωτοαντίκρουσε τὰ παιδιά, κάτι σὰ θυμὸς ἐφούσκωσε τὰ στήθη του.

— Ἐξ αἰτίας σας ἔχασα τὸν ἀδερφό μου, μουρμούρισε ἔτοιμος νὰ τ' ἀποπάρη...

Μὰ γιατί συγκρατήθηκε; Πῶς ἔσβησε ὁ θυμὸς ἀπὸ τὴν ὄψη του καὶ ζωγραφίστηκε ἡ συμπόνια;

Τὰ παιδιά, τέσσερα ἀγόρια δέκα ὡς δεκατεσσάρων χρόνων, φοροῦσαν κάτι βρωμερὰ κουρέλια ἀντὶ γιὰ ρούχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξέβγαιναν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους, ὅμοια μὲ κλάμια ἀπ' τὴν ἀδυναμία. Στὸ νοῦ τοῦ Γιάννη ξαφνικὰ πρόβαλε ὀλοζώντανη ἡ φρικτὴ εἰκόνα τῶν πεινασμένων παιδιῶν τῆς Χίου τὸ χειμῶνα τοῦ 1941-1942, πὸν πέθαιναν στοὺς δρόμους. Ξαναῆρθε μπροστὰ του κι ἡ εἰκόνα τῆς φιλάσθενης μητέρας του, πὸν πέθανε τότε, γιατί δὲν ἔβρισκαν τὸ λίγο ἀπαραίτητο γάλα. Τώρα ἔβλεπε στὴν ἴδια κατάσταση τὰ παιδιά τοῦ ἐχθροῦ. Γιατί δὲ χαίρεται λοιπόν;

— Ἄ! ὄχι! ὄχι! εἶπε μονολογώντας. Τί φταῖνε τὰ ἄμοιρα τὰ παιδιά κι οἱ ἀδύνατες γυναῖκες; Καὶ ποιό τὸ ὄφελος γιὰ τὴν πεθαμένη μητέρα μου καὶ τὸ σκοτωμένο ἀδερφό μου;

Ἀφήνοντας σὲ μιὰ γωνιά τῆς αὐλῆς τὴν καραβάνα, γοργὸς μῆξε στὸ θάλαμο καὶ σὲ λίγο γύρισε μὲ τὸ γεμάτο σακίδιό του. Κάλεσε τὰ παιδιά μὲ νοήματα καὶ τοὺς ἔδωσε ἀπὸ μιὰ κονοέρβα, δυὸ γαλέτες κι ἓνα πακέτο μπισκότα. Ἐκεῖνα τὰ πῆραν καὶ δὲν πίστευαν τὰ μάτια τους. Δὲν

πίστευαν καὶ τὰ μάτια τῶν συναδέλφων τοῦ Γιάννη.

“Ένας συμπολίτης του τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε:

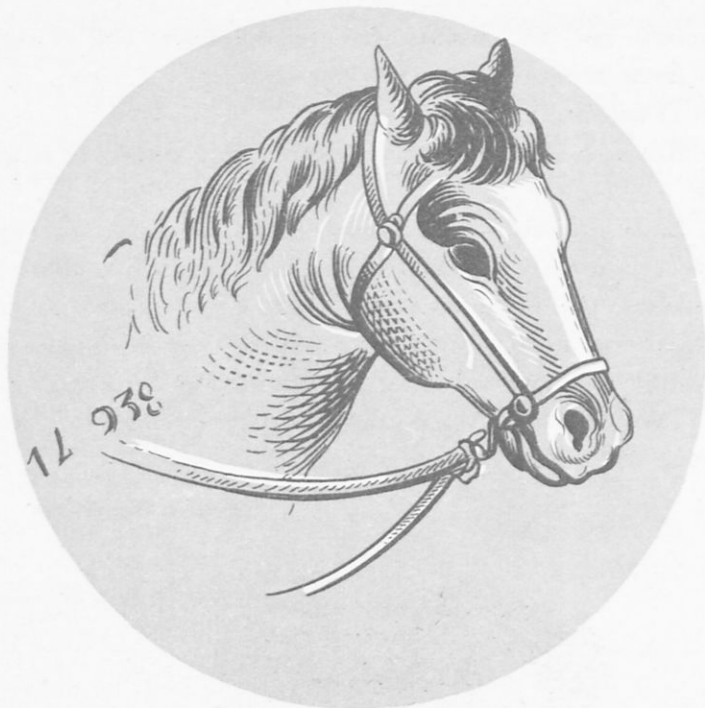
— Τί ἔπαθες, Γιάννη;

— Κάνω μνημόσυνο στοὺς νεκροὺς μας, ἀποκρίθηκε ξερὰ
ξερά.

Σὲ λίγα λεπτὰ κι ἄλλα παιδιὰ καὶ γυναῖκες καὶ γέροι, κουρελοντυμένοι καὶ σκελετωμένοι ἀπ’ τὴν πείνα, εἶχαν περικυκλώσει τὸν ἑλληνικὸ καταυλισμό. Κι οἱ φαντάροι τοὺς ἄδειαζαν στὰ τρεμουλιάρικα χέρια τους ὅσες ἐφεδρικές τροφές εἶχαν στὰ σακιδιά τους. Ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Γιάννη κι ἔκαναν μνημόσυνο στοὺς ἀγαπημένους τους νεκροὺς τῆς πείνας καὶ τοῦ πολέμου.

Γεώργιος Καλαματιανός

Τ' Α Λ Ο Γ Ο

ΕΝΑ κάρο ανέβαινε απ' τὸν Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα. Ἔφερε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καρτσέρης, ἕνας ἄνθρωπος μελαχροινός, μὲ ψαρὰ γένια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν ἀργά, νωθρὰ στὸν ἀνήφορο.

Ἦταν Ἀπρίλης· εἶχε νυχτώσει κι ἄναβαν τὰ φῶτα. Ἀπ' τὸ καμουτσίκι, ἕνα μαδημένο σχοινί, μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς, πὼς ὁ καρτσέρης ἀγαποῦσε τ' ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπερτε στὰ καπούλια του πολὺ ἑλαφρά, σὰν παιγνίδι. Καὶ σ' ὄλο τὸν ἀνήφορο αὐτό, τ' ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μίτη προσταγῆ, παρὰ μόνο φωνή:

— Ἔλα, Κύρκο, ἄϊντε, Κύρκο!

“Ετσι, μ’ αὐτὸ τὸ χᾶδι, ἀνέβαινε, σέρονοντας τὸ κάρο, τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ’ ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸν χτυπᾶς. Δὲν τὰ δέρονουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρῖσκεις, σὰν τοῦτο; Μᾶς τρέφει ὄλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμί ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. “Ἐνα ζῶο νὰ τρέφῃ ὄχτῶ ἀνθρώπους!... Θὰ πῆς: “Ἐγὼ δουλεύω. “Ἀμ’ αὐτὸ δουλεύει πρῶτα καὶ ὕστερα ἐγώ. Γιατί αὐτὸ εἶναι δουλευτής, ποὺ δὲ βρῖσκεται. Εἶναι ἀπὸ τῆ Σερβία. Χρεωθήκαμε νὰ τὸ πάρωμε, δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

Ἐπέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπὴ. “Ἐπειτα ξανάρχισε:

— Ποὺ λές, πόσες ἀραμπαδιὲς ἔφερενε ὁ Κύρκος ἀπ’ τὰ νταμάρια; Κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Πέντε χιλιάδες δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πῆγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν, κι ὁ γέρος ξανάρχισε:

— “Ἄκου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρης ἐσύ. “Ἐγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦπε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρης τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπᾶς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιατρευτῶ κι ἐγώ. Κι ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενοπλένη κι ἡ ἄρρωστη ἢ ἀδερφή σου ἢ Βγενιῶ νὰ κάνῃ χρῶμα, ποὺ βίχει. Νά, τὸ λοιπόν. Πιάσε τὰ λουριά. Κατέβασε κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλῃς ἐδῶ, τὸν ἀνήφορο! “Ἐλα, σιγά! Χαϊδεύε τον στὸ λαιμό. “Αἴντε, Κύρκο!

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ’ ἄλογο κι ἐτραβοῦσε. Ὁ γέρος ἔβλεπε μὲ ἀνάπαυση τὴ λιγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι, ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνῃ καλὸς καροτσέρης!

Πέρασαν μπροστά ἀπὸ κάποιο εἰκόνημα τοῦ δρόμου. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του κι ἔσταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, ὅμως δὲ σταυροκοπήθηκε γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε: « Θεέ μου, κάνε νὰ μὴ βῆχη τὸ κορίτσι, ἢ Βγενιώ. Κάνε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρη στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα — ὅ,τι πῆς ». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δύο χέρια τὴ μέση του, πού τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή:

— Ἄλτ!

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανέας, μὲ τὰ ὄπλα στὸν ὄμο, πλησίασαν.

— Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

— Σ' ἐμένα τὸ λές;

— Αἴντε, γειά σου, κατέβα, νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

— Καὶ γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρο θὰ τὸ πάμε στὸ στρατώνα. Ἐπιστρατεία ἔχουμε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— Ἐπιστρατεία!..

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— Ἔτσι, μὲς στὸ δρόμο; Γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τ' εἶναι τοῦτα; Ἐχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κοιτᾶς, καημένε, ἢ πού φεύγει ἀπόψε τὸ Σύνταγμα; Χωρατεύεις; Κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνῃ πόλεμος, νὰρθῆς νὰ πάρῃς τ' ἄλογό σου καὶ τὸ κάρο, ἢ νὰ πληρωθῆς ἀπ' τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια ποῦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του: « Κάτσε αὐτοῦ ὡς νὰρθῶ » κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἕνας στρατιώ-

της, ἐκεῖ πού πήγαιναν χωρίς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἄμ' ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσουμε γιὰ τὴν Πατρίδα.

Ὁ γέρος, μετὰ κάμποση ὥρα, τοῦ ἀπάντησε.

— Ποιὸς λέει ὄχι; Γιὰ τὴν Πατρίδα εἶναι ὄλα. Μὰ ὁ Θεὸς δίνει σὲ κάποιους, βλέπεις, ἔξη παιδιὰ. Καὶ τούτ' ἡ δόλια καρδιά πού ἔχομε, σάμπως μπορεῖς, ὅποτε θέλεις, νὰ τὴν κάνης πέτρα γιὰ νὰ μὴν ἀκούη; Πάντα καρδιὰ εἶναι.

Ἐφτασαν στὸ στρατόνα κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή. Τὸ Σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θάφενγε τὰ μεσάνυχτα. Ὁ γέρος στάθηκε κι ἄκουγε τὸ θόρυβο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. Ἐνας παπὰς ἀπὸ κάτω, φορώντας φισελίκια σταυρωτὰ στὸ στήθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν Ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζωρμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωτανὰ κορμιὰ τῶν ἐφédρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντήλια ἔπιναν.

Ὁ γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Ὅμως προχώρησε στὸ βάθος, ἐκεῖ πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. Ὁ Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. Ὁ γέρος ἀπλωσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιὰ παράμερα, μιλοῦσε ἓνας ἄνθρωπος μ' ἓνα ἄλογο :

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... Ἔ, δουλευτὴ... Ἔ, παλληκάρι...
Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρονι τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ
Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνῃς καὶ πῶς...
Κι ὅμως γιὰ τὴν Πατρίδα χαλάλι. Ἄιντε στὸ καλὸ...

Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

“Ένας στρατιώτης πλησίαξε ψάχνοντας στο σκοτάδι.

—“Αϊντε, καημένο γέρο! Τη δουλειά σου θάχωμε;” Αϊντε να πάρης τόν άριθμό.

“Ο γέρος μπήκε σ’ ένα γραφείο, πήρε κάποιο χαρτί και τ’όβαλε στόν κόρφο. Έπειτα βρέθηκε στο δρόμο. Πήγαινε άργά, με τò κεφάλι κάτω, πρòς τò μέρος, πού άφησε τὰ βαρέλια με τò παιδί. Πολλοί γύριζαν άπ’ τò στρατώνα, μοναχοί, και μέσα σ’ αυτούς ó καρτσέρης, ó πεζός, ó γέρος, ó πιό μοναχός . . .

Ζαχ. Παπαντωνίου

Α Λ Η Σ Μ Ο Ν Η Τ Η Χ Ρ Ο Ν Ι Α

Προετοιμασίες. Ὁ πατέρας μου, ἅγια τὰ χώματά του, εἶχε τὴν καλὴ συνήθεια καὶ τὴν ἀξιοσύνη νὰ κεντρώνῃ μόνος του τὰ δέντρα. Ὅταν πλησίαζε ὁ καιρὸς, πήγαινε κάθε μέρα καὶ ξαναπήγαινε ἕως τὸ Μεγάλο Χωράφι μας, ποῦ ἦταν γεμάτο δέντρα, ἡμερα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ ἄγρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ἐρευνοῦσε μὲ προσοχὴ ἕνα ἕνα. Ψαχοῦλενε τοὺς κλώνους ποῦ ἠθελε νὰ μπολιάσῃ, ἐξέταζε τὰ μάτια ποῦ θὰ χρησιμοποιοῦσε, παρακολουθοῦσε τοὺς χυμοὺς ποῦ ἔφερναν, βολιδοδοσκοποῦσε τὸν καιρό. Ὅλα τὰ ἐξέταζε.

Λίγα γράμματα ἤξερε καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μονάχος του. Ἀλλὰ διάβαζε κάθε βιβλίον, ποῦ ἔγραφε γιὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ δέντρα· εἶχε καὶ τὴν πείρα του, ποῦ τὸν εἶχε διδάξει ἄλλα τόσα καὶ περισσότερα ἴσως.

Μιὰ ἀλησμόνητη χρονιά μᾶς εἶπε τὸ βράδυ στὸ τραπέζι :

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ μοῦ διαβάσῃ κάτι, γιατί δὲν ἔχω τὰ γυαλιά μου πρόχειρα ;

— Ἐγώ, εἶπε ὁ ἀδερφός μου Ἀνδρέας.

Ἄνοιξε τὸ βιβλίον σὲ μιὰ σελίδα ποῦ ἠθελε, καὶ τὸ ἔδωσε στὸν ἀδερφό μου. Ἐκεῖνος τὸ πῆρε καὶ ἄρχισε νὰ διαβάξῃ σιγαὰ καὶ καθαρά :

Ἡ ἐλιά. Εἶμαι ἡ ἱερὴ ἐλιά, μονάκριβη κόρη τῆς Ἀθηνᾶς. Μὲ δώρησε στοὺς Ἀθηναίους, ὡς παντοτεινὸν δεῖγμα γιὰ τὴν ἀγάπη της πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κλάδοι μου εἶναι τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἔπαθλον τῆς νίκης. Μὲ τὰ κλαδιά μου πρῶτοι στεφανώθηκαν οἱ περίφημοι Ὀλυμπιονίκες. Ποτέ μου δὲν περηφανεύομαι γιὰ τίς ἀρετές μου, ποῦ

ὑμνησαν οἱ ποιητές σας. Ἐωσότου πεθάνω ταπεινή, σᾶς χαρίζω τὰ δῶρα μου.

Ὁ καρπός μου, νόστιμος καὶ θρεπτικός, εἶναι ἡ κυριώτερη τροφή τοῦ ἀγρότη καὶ τοῦ ἐργάτη. Στὶς πόλεις ἡ πα-

ρουσία του ποικίλλει τὸ τραπέζι σας καὶ μεγαλώνει τὴν ὄρεση. Ἐπὶ τὸν ἴδιο ἔχετε τὸ καλύτερο καὶ γευστικώτερο λάδι. Μὲ τὸ λάδι μου γίνονται τόσα μυστήρια τῆς θρησκείας σας. καίει ἢ ἀκοίμητη καντήλα τοῦ ναοῦ σας καὶ τὸ χιλιτραγουδημένον « καντηλάκι » τοῦ σπιτιοῦ σας.

Τὸ φῶς μου θὰ δείχνη, ὅτι ἐδῶ, στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, ζῆ ἡ ἀρετὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας, φωτισμένη ἀπὸ αὐτό· καὶ ἀκόμη, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ φώτισαν οἱ Ἕλληνες ὅλο τὸν κόσμον μὲ τὸ φῶς ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ Θεὰ τῆς Σοφίας καὶ μητέρα μου Ἀθηνᾶ.

Εὐχαριστῶ τὸ εὐλογημένο κτῆμα, ὅπου ζῶ μὲ τὴ φροντίδα καλῶν ἀνθρώπων. Κάθε χρόνο ὀργώνουν καὶ σκαλίζουν τὰ χῶματα· διώχνουν ἔτσι τὰ βλαβερὰ χόρτα καὶ ἐγὼ χορταίνω νεράκι καὶ ἀναπνέω πολὺτιμο στίς ρίζες μου ἀέρα. Ἐνα φρεατάκι γύρω ἀπὸ τίς ρίζες μοῦ χαρίζει περισσότερο βρόχινο νερό, ποὺ τὸ ἀποθηκεύω γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Κόπρος καὶ λιπάσματα δὲν μοῦ λείπουν. Μὲ κλαδεύουν καὶ μὲ καθαρίζουν κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς ξερούς, τοὺς καχεκτικούς καὶ τοὺς λαίμαργους βλαστούς. Ἐτσι ξαναγιάνω γεμάτη χάρη καὶ ζωὴ, γιὰ νὰ δώσω γερούς καὶ ἀφθονοὺς καρπούς.

Ἐπειδὴ ὁ γεωργὸς μου ἔχει καὶ ἄλλες δουλειές, μὴ νομίσετε, ὅτι μένω ποτὲ μοναχῆ. Οἱ καλύτεροι ποὺ ὑπάρχουν φίλοι μοῦ κάνουν καθημερινὴ συντροφιά. Ἄφοβα ἔρχονται καὶ κάθονται στὰ κλαδιά μου τὰ πουλάκια· μὲ εὐφραίνουν μὲ τὰ τραγούδια τους—βλέπετε ἐμεῖς τὰ δέντρα δὲν ἔχομε πόδια σὰν καὶ σᾶς, γιὰ νὰ τρέξωμε στὰ κέντρα ψυχαγωγίας, ν' ἀκούσωμε μουσικὴ—καὶ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς μου, τὸ δάκο, ποὺ ἄλλοι τὸν λένε βασιλόμυγα ἢ χρυσόμυγα, καὶ τὰ ἄλλα καταστρεπτικὰ ἔντομα.

Καὶ ἐγὼ ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία, δίνω, σὲ ὅσα θέλουν στέγη, τὴν κουφάλα μου, νὰ φτιάξουν τὴ φωλιά τους. Χωρὶς αὐτὰ καὶ τὰ ραντίσματα ποὺ μοὺ κάνουν, θὰ ἤμουν πεθαμένη ἢ βαριά ἄρρωστη, καὶ σεῖς χωρὶς καρπὸ καὶ λάδι.

Ὅσοι ἀγαπᾶτε ἐμένα καὶ τοὺς καρπούς μου κεντρώσετε τὶς ξεναδερφάδες μου, τὶς ἀγριελιές, ποὺ μένουν ἀκόμη ἄγριες. Καὶ ἐγὼ θὰ χαίρω νὰ τὶς βλέπω κοντά μου καὶ σεῖς θ' αὐξάνετε τὸν πλοῦτο σας.

Θλίβεται ὁμως ἡ ψυχὴ μου γιὰ τὶς ἡμέρες ἀδερφές μου, ποὺ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν πονετικούς νοικοκυραίους. Ἄν συναντηθοῦμε κάπου, τρομάζω νὰ τὶς ἀναγνωρίσω καὶ τὰ παρόπανά τους δὲν ἔχουν τέλος. Ζοῦν μὴ ζωὴ δυστυχισμένη, πεινασμένες, διψασμένες, ἀκούρευτες, ποὺ τὰ κλαδιά τους μοιάζουν σὰν τῆς τρελλῆς τὰ μαλλιά, χωρὶς φάρμακο, χωρὶς γιὰτρό. Πότε πεθαίνουν καὶ πότε ἀνασταίνονται.

Τὸ ξέρετε δά, εἴμαστε ἐφτάψυχες καὶ αἰωνόβιες, ἀλλὰ προκοπὴ οὔτε αὐτὲς οὔτε οἱ ἰδιοκτῆτες τους βλέπουν ποτέ. Πάντα ἄρρωστες μὲ λιγοστὸ καρπὸ, ἄρρωστο κι ἐκεῖνο. Καὶ — καλύτερα νὰ μὴν τὸ θυμοῦμαι — οἱ καλλιεργητές τους δὲ συλλογίστηκαν ποτὲ τὸ μεγάλο πόνου τους. Τὶς ραβδίζουν ἀλύπητα, γιὰ νὰ πάρουν λίγο καρπὸ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πληγές, ποὺ τοὺς προξενοῦν, καὶ τὴν καταστροφὴ ποὺ φέρνουν, ποὺ εἶναι καὶ δική τους καταστροφὴ.

Μᾶς ἡμέρωσαν τάχα, γιὰ νὰ τοὺς δίνουμε τὸν καρπὸ μας, καὶ ἔπειτα μᾶς ἄφησαν νὰ ζοῦμε πρωτόγονα, δέροντάς μας μάλιστα κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζουν, ὅτι εἶναι ἄστοργοι καὶ τυραννικοὶ ἀφέντες!

Σκέφτηκες ποτέ σου, καλέ μου ἄνθρωπε, τί κερδίζεις ἐσὺ πωλώνοντας τὰ προϊόντα μας καὶ τί τὸ κράτος ἐξάγοντάς τα

στό εξωτερικό; Σκέφτηκες ακόμη τί χάνεις ἐσὺ καὶ τί τὸ ἔθνος, ἐὰν ἀπὸ οἰαδήποτε αἰτία χάνετε τὴν ἐσοδεία μας;

Τὸ μπόλιασμα. Ὅταν τελείωσε τὴν ἀνάγνωση ὁ ἀδερφός μου, ὁ πατέρας μου εἶπε:

— Αὔριο, παιδιά, θὰ μπολιάσω τὰ δέντρα στὸ Μεγάλο Χωράφι· θέλετε νὰ ρηθῆτε καὶ σεῖς νὰ δῆτε τὸ κέντρωμα, ἀφοῦ δὲν ἔχετε σχολεῖο;

— Μάλιστα, πατέρα! ἀπαντήσαμε καὶ οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή, ἐπηρεασμένοι ἀπ' ὅσα ἀκούσαμε καὶ ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν πρόσκληση.

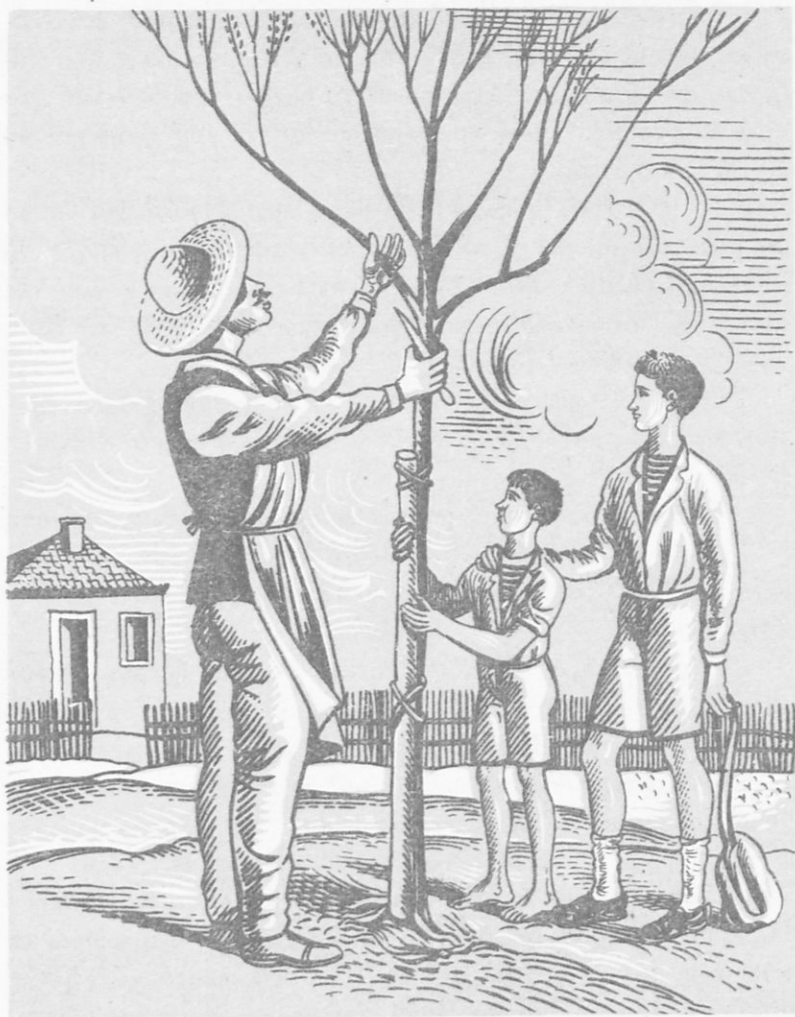
Αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελε καὶ ὁ πατέρας μας.

Ἡ ἰδέα νὰ παρακολοθησῶμε τὸ κέντρωμα — τὸ μπόλιασμα ποὺ λένε ἄλλοι — δὲ μᾶς ἄφησε νὰ καλοπάρωμε ὕπνο. Οὔτε φωνές οὔτε ξεσκεπάσματα τῆς ἀξέχαστης μάνας, γιὰ νὰ ξυπνήσωμε· πρωί, πρωί εἴμαστε στὸ πόδι.

Ὅταν ἀνάτειλε ὁ ἥλιος, βρεθήκαμε στὸ δρόμο. Ἐμπρὸς πῆγαινε ὁ πατέρας ἀμίλητος κοιτάζοντας πότε κατὰ τὸ βουνό, ποὺ ἀνέβαινε τὸ φωτεινὸ τῆς ἡμέρας ἄστρο, καὶ πότε τοὺς μισοανθισμένους θάμνους τῶν γύρω λόφων. Πίσω οἱ δυὸ μας μὲ σιγόγελα καὶ χαρές.

Σὲ ἓνα τέταρτο φτάσαμε. Ὁ πατέρας ἀπόθεσε τὸ σάκο μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του· στάθηκε. Γαλήνη βασίλευε στὸ πρόσωπό του. Ἐκανε τὸ σταυρό του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του ψιθύριζαν τὴν προσευχή του...

Μὲ τὴν ἐρευνητικὴ ματιά του, ἄφωνος καὶ ἀποροφημένος ἐξέτασε ἔπειτα ἓνα ἀγριλίδι, μιὰ ἀγριελιά, ποὺ χρόνια τὸ εἶχε φυτεμένο. Ἐρεύνησε τὸν κορμό, τοὺς κλώνους, τὰ κλαδιά. Ψάχνοντας ἔπειτα μὲ τὰ χέρια βρῆκε τὸ μέρος, ποὺ γύρευε.

— Νά το! εἶπε θριαμβευτικά.

Τὸ ἐξέτασε μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὰ χέρια ἄλλη μιὰ φορὰ
νὰ βεβαιωθῇ γιὰ τὰ μυστικά του. Ἐμεῖς μέναμε σιωπηλοὶ
καὶ ἐκστατικοί.

“Όταν πιά βεβαιώθηκε, πήρε τὸ μαχαιράκι μου καὶ ἔκοψε μὲ προσοχὴ τὸ μπόλι ἀπὸ μιὰ νέα γειτονικὴ ἐλιά, ἕνα ὀριζόντιο φλοιὸ μὲ ἕνα μάτι, ἴσο μὲ τὸ μεγάλο μας νύχι· τὸ χάραξε στὶς ἄκρες, γιὰ νὰ κυκλοφορῇ εὐκόλα ὁ χυμὸς του καὶ νὰ κολλήσῃ καλύτερα.

Ἦρθε ἔπειτα ἡ σειρὰ τῆς ἀγριελιάς· ἔβγαλε ἕνα ὅμοιο κομμάτι φλοιοῦ καὶ τὸ πέταξε κάτω· στὴ θέση του ἔβαλε τὸ μπόλι καὶ τύλιξε μὲ πανὶ τὸ φλοιὸ τῆς ἐλιάς στὸν κλάδο τῆς ἀγριελιάς. Ἀργότερα — σὲ λίγες μέρες — θὰ ἔβγαζε τὸ πανὶ νὰ μείνῃ ἐλεύθερο τὸ μπόλι.

“Όταν τελείωσε ἐδῶ, συνέχισε τὸ ἔργο του σὲ ἄλλα δέντρα, ἀγριελιὲς καὶ ἀγριαχλαδιές. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα κέντρωσε 15 δέντρα.

Σὲ κάθε μπόλιασμα ἦταν τόση ἡ προσοχὴ του καὶ τόση εὐλάβεια ἦταν χυμένη στὸ γαλήνιο πρόσωπό του, ποὺ μᾶς φάνηκε, ὅτι ἦταν ἕνας ἱερέας κάποιας ἄγνωστης σὲ μᾶς θρησκείας.

“Όταν τελείωσε καὶ τὸ τελευταῖο δέντρο, ἤρεμος ἐστράφηκε πάλι κατὰ τὴν ἀνατολή, ἔκανε τὸ σταυρὸ του καὶ μὲ φανερὴ συγκίνηση εἶπε :

— Σὲ εὐχαριστῶ, Θεέ μου, ποὺ μὲ ἀξίωσες καὶ ἐφέτος νὰ ζήσω καὶ νὰ κεντρώσω ἄλλη μιὰ φορὰ!...

Πρὶν φύγωμε, πέρασε ἕνα ἕνα τὰ μπόλιασμένα δέντρα. Πλησίαζε τὸ πρόσωπό του στὸ μπόλι, ἀκουμποῦσε ἐπάνω τὸ αὐτί του, σὰν τὸ γιατρό, ποὺ ἀκούει τὸν ἄρρωστο· κάτι ἤθελε βέβαια ν’ ἀκούσῃ. Τὸ πρόσωπό του τώρα ἦταν χαρούμενο. Ἀπὸ περιέργεια κάναμε καὶ μεῖς τὸ ἴδιο, ἕως ποὺ βαρεθήκαμε, γιατί δὲν ἀκούγαμε τίποτε.

Στὸ δρόμο ποὺ γυρίζαμε, ρώτησε τὸν ἀδερφό μου :

"Ακουσες πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ, Ἄνδρέα, τὴν ὥρα πού ἔβαλες τ' αὐτί σου στὰ δέντρα;

—"Ὁχι, πατέρα!

—Ἐσύ, Νίκο; ρώτησε κι ἐμένα.

—"Ὁχι!

—Ἐγὼ ὅμως ἄκουσα! Τὰ δέντρα δὲν λένε σὲ ὅποιον τύχη τὰ μυστικά τους, ὅπως δὲν τὰ λένε καὶ οἱ ἄνθρωποι. Τὰ λένε μόνο σὲ ὄσους ἀγαποῦν. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ἡ ἐλιά, πού διαβάσαμε χθὲς βράδυ. Εἶπε τὸν πόνο της σὲ κάποιον, πού τὴν ἀγαπᾷ, κι αὐτὸς τὸν ἔγραψε στὸ βιβλίο, νὰ τὸν μάθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

"Ὅταν λοιπὸν τὰ ἀγαπήσετε καὶ σεῖς, θὰ σᾶς μιλοῦν καὶ τότε θ' ἀκοῦτε πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ. "Ὅταν φτάνη δηλαδή σ' αὐτὸ ὁ χυμὸς τοῦ ἀγριόδεντρου, χύνεται τότε σιγὰ σιγὰ μέσα του καὶ ἀνακατεύεται μαζί του καὶ κυκλοφορεῖ καὶ στὸ τέλος νικᾷ. Ἔτσι γίνεται θαυματουργὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀγρίου σὲ ἡμερο δέντρο, γιὰ νὰ μᾶς δίνη ἔπειτα τοὺς ὠραίους καρπούς.

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε· ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσω τὰ λόγια τῆς ἐλιάς, τὸ εὐλογημένο μπόλιασμα καὶ τὴ γεμάτη ἱερότητα γαλήνια μορφή τοῦ πατέρα μου.

N. A. Κοττόπουλος

Η ΕΛΙΑ

Είμαι τού ἡλιου ἡ θυγατέρα
ἢ πιὸ ἀπ' ὄλες χαϊδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ
εἰμ' ἡ ἑλιά ἡ τιμημένη.

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία,
δὲ μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί.
Ὡς τὰ βαθιά μου γηρατεῖα,
δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπή·
μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
κι εἶμαι γεμάτη προκοπή·
εἶμαι ἡ ἑλιά ἡ τιμημένη.

Ἐδῶ, στὸν ἴσκιό μ' ἀποκάτου
ἤρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῆ
κι ἀκούσθηκ' ἡ γλυκεῖα λαλιά του
λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῆ.
Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῆ·
εἰμ' ἡ ἑλιά ἡ τιμημένη.

Κωστής Παλαμᾶς

Α Ν Ο Ι Ε Η

Α Ν Ο Ι Ε Η ! Ἡ νεότητα τοῦ χρόνου ! Τί δύναμη ! Τί ζωηρότητα ! Τί ὄργασμός !

Ἐπὶ τὸν Ἰανουάριο ἀκόμη ἄρχιζε στὸ περιβόλι μας τὸ φανέρωμα τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές

και οι ντροπαλές ροδακινιές προλάβαιναν να πετάξουν πρώτες πρώτες τα μπουμπούκια τους, για να γεμίσουν τους γυμνούς άφυλλους κλώνους τους, ύστερα από λίγες μέρες, με τ' άσπρα και κόκκινα άνθάρια. Άσπρη και κόκκινη και πράσινη, τριχρωμη ή σημαία της άνοιξης.

Την άδερφούλα μου την έτρέλλαιναν, περισσότερο απ' όλα, τ' άνθάρια της ροδακινιάς, ρόδινα, δροσερά, λαμπρά, σαν φτεράκια από φανταστικές πεταλούδες, που κάθισαν πλήθος επάνω στο άφυλλο δέντρο. Είχε δίκιο. Τί παρηγοριά, που δίνει ή άνθηση αυτή ή γλυκειά μέσα στον κατάξερο άκόμη κήπο, μέσα στα κρύα του χειμώνα! Ήταν ο προάγγελος της άγαπητής άνοιξης, που έρχόταν από μακριά . . .

Ήμέρα με την ήμέρα ή χώρα μας γύριζε πάλι το πρόσωπό της κατά τον ήλιο και οι άκτίες του έπεφταν επάνω όλοένα πιο κάθετες, πιο θερμές. Και έβγαιναν τα μπουμπούκια άφθονα και βλάσταιναν τα νέα τρυφερά φύλλα και γύριζαν πίσω τα πουλιά και πλήθαιναν τα ζωύφια και άρχισε μία πολυθόρυβη και πολυσύνθετη ζωή, καταπράσινη, κάτω από το γαλάζιο και γελαστό ουρανό, που φαινόταν και αυτός νέος.

Και έφτανε έτσι ο Μάης ο μορφονιός, το βασιλόπουλο, και τον δεχόταν το περιβόλι μας σα στολισμένο άνάκτορο. Όπου γύμνια, τή σκέπαζε φύλλωμα καινούριο και πυκνό, όπου φύλλωμα καινούριο και πυκνό, το στόλιζαν λογίων λογίων άνθη.

Οι τριανταφυλλιές, σε μακριές σειρές, άνοιγαν τα άριστοκρατικά τους μπουμπούκια: άνθούσε ζωηρό το άγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οι κρίνοι και τα χαμόδεντρα ήταν φορτωμένα από άνθη χωρίς εύωδιά, αλλά με χάρη και χρώ-

ματα. Καὶ στὸ μοσχοβολισμένο ἀέρα πετοῦσαν μὲ γλυκύτατα τραγούδια τὰ πουλιὰ καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα...

Βλέπω ἀκόμη ἔμπρός μου τὸ χαρούμενο, τὸ ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι καὶ ἀχόρταγοι τρέχαμε ἐπάνω κάτω μὲ τὴν ἀδερφοῦλα μου. Ἡ Φύση μᾶς μιλοῦσε μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλιες φωνές. Μᾶς πλημμυροῦσε ἡ εὐφροσύνη τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης. « Ζήσετε, σὰ νὰ μᾶς ἔλεγε, παιδιά μου! Ζήσετε ἀγαπημένα καὶ χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ εὐτυχία σ' αὐτὸν τὸν κόσμο! ».

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Ο ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ

ΕΙΝΑΙ τὸ Βέρμιο ὁ πράσινος θησαυρός· εἶναι τὸ Μακεδονικὸ βουνό, πὸν στεφανώνει τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ἀπέραντου κάμπου πὸν βρέχεται ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ Ἀλιάκμονα, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τῆς λίμνης τῶν Γιανιτσῶν· εἶναι τὸ βουνὸ μὲ τὰ πλούσια νερὰ του, πὸν χαρίζουν τὴ δροσιὰ καὶ τὴ ζωὴ σὲ πόλεις καὶ χωριά, σὲ λαγκαδιὰ καὶ κάμπους· εἶναι τὸ ὀλοπράσινο βουνό, τὸ ἀληθινὸ στολίδι τῆς Μακεδονικῆς γῆς· εἶναι τὸ

βουνό με τις τρεις καμαρωμένες κόρες του, την Ήδεσσα, τη Νάουσα, τη Βέροια· τρεις πανώριες κόρες, τρεις σωστές νεράϊδες, κολυμπούν αδιάκοπα στὸ ὄλοσπρα ἀπ' τοὺς ἀφρούς νερά του.

Περπάτησα πολλές φορές τὸ Βέρμιο, χόρτασα τὴ μουσική τῶν ἀηδονιῶν στὶς πυκνόφυτες λαγκαδιές του· ἀνηφόρισα τὶς εὐκολοπερπάτητες πλαγιές του· ρούφηξα τὸ πιὸ καθάριο ὄξυγόνο στὶς ψηλές κορφές του κι ἀπόλαυσα ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἐξαισιόπανόραμα τῶν πράσινων κάμπων καὶ τῆς γαλανῆς θάλασσας τοῦ Θερμαϊκοῦ. Μιὰ Ὀκτωβριανὴ νύχτα τοῦ 1912 ἀπ' τὰ ψηλώματα αὐτὰ εἶδα μὲ τοὺς συμπολεμιστάς μου τὸ φάρο τοῦ Καραμπουρνοῦ, πὺ στεκόταν ἄγρυπνος φύλακας τῆς σκλαβωμένης ἀκόμα Θεσσαλονίκης· καὶ διατηρῶ ἀκόμα στὸ εἰκονοστάσι μου τὰ πρῶτα Μακεδονικὰ λουλούδια, τὰ πρῶτα κυκλάμινα, πὺ μάζεψα στὸ βουνό αὐτό.

Ξαναπερπάτησα ἀργότερα τὸ Βέρμιο ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές του. Πουθενὰ ἕνας βράχος, πουθενὰ μιὰ γυμνὴ χαράδρα. Παντοῦ δέντρα, μικρὰ καὶ μεγάλα, παντοῦ δάση πυκνὰ ἀπὸ σχίνα καὶ καμαρωτὲς φλαμουριές στολίζουν ὅλο τὸ βουνό· καὶ δίπλα σ' αὐτά, νερά, ἄφθονα νερά, ξεχειλίζουν ἀπὸ παντοῦ, καὶ πληθαίνουν τὴ βλάστηση κι ὁμορφαίνουν τὸν τόπο. Σωστὸς πράσινος θησαυρός.

Ἡ δ ε σ σ α

Θέλω νὰ ξαναδοῦμε τὸν παραδεισένιον αὐτὸ τόπο. Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' τὴν Ἡδεσσα.

Εἶναι χτισμένη στὶς βορειότερες ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ. Στὴ Βυζαντινὴ ἐποχῇ, λεγόταν Βοδενά, ἀπ' τὸ Βόδα, τὸ μεγάλο ποτάμι, πὺ περνᾷ ἀνάμεσά της.

Δώδεκα χιλιόμετρα μακριά ἀπ' τὴν πόλη, κοντὰ σ' ἓνα χαμηλὸ λόφο, ξεπηδοῦν μέσα στὸν κάμπο ὅλα μαζί τὰ νερὰ τοῦ Βόδα· ἀπαράλλαχτα σὰν τὰ νερὰ τῆς Στυμφαλίας. Σκί- ζουν ὀρμητικὰ τὸν κάμπο καὶ φτάνουν στὸ Β λ ά δ ο β ο. Ἐκεῖ ρίχνονται στὸν κατήφορο καὶ σχηματίζουν τοὺς ὀνομαστοὺς καταρράχτες τοῦ Βλαδόβου. Εἶναι ἀπερίγραπτη ἡ γοη- τεία, πὺν νιώθει κανεὶς ἀντικρῦζοντας τοὺς καταρράχτες αὐ- τοὺς. Τὰ νερὰ ξεχύνονται στὸ κενό, σχηματίζουν ἓνα ὀλόασπρο καὶ μεγαλόπρεπο τόξο, καὶ πέφτουν μὲ ὀρμὴ κάτω, σκορπι- ζοντας γύρω ἓνα δυνατὸ βουητό. Τ' ἀφρισμένα νερὰ κι ἡ ἄ- γρια αὐτὴ μουσικὴ προξενοῦν κατάπληξη στὸ θεατὴ.

Πιο κάτω τὰ νερὰ τοῦ Βόδα συγκεντρώνονται πάλι στὴ στενὴ κοίτη τους καὶ διασχίζουν τὸν κάμπο καὶ τὴν πόλη τῆς Ἔδεσσας. Ὅλη ἡ πόλη εἶναι ἓνα παμμέγιστο περιβόλι μ' ὄλων τῶν λογίων τὰ καρποφόρα δέντρα κι ὄλων τῶν λογίων τὰ λουλούδια. Ὁ ξένος, γυρίζοντας ἀνάμεσα σὲ τόση βλάστηση, δὲν ξέρει ἂν πραγματικὰ βλέπη μὲ τὰ μάτια του τὸν παρα- μυθένιο αὐτὸ τόπο ἢ βλέπη κάποιον ἀλησμόνητο ὄνειρο.

Ὁ μικρὸς κάμπος τῆς πολιτείας εἶναι σὰ μικρὸ ὄροπέδιο, πὺν τελειώνει στὸν Παράδεισο· ὁ Παράδεισος εἶναι μιὰ ἀέρανη κι ὀλοπράσινη πλατεία. Ἀπ' αὐτὸν ἀγναντεύει κα- νεὶς, ξαπλωμένο χαμηλότερα, ὅλο τὸ μεγάλο κάμπο μὲ τὴν πλούσια βλάστησή του. Ἀληθινὸς Παράδεισος !

Ὁλόγυρα στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ ἀρχίζει ἓνας ἀπότομος κα- τήφορος. Τὰ νερὰ τοῦ Βόδα, πέφτοντας κάτω, σχηματίζουν νέους καταρράχτες. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ κινοῦνται ἔξη ἐργοστάσια : κλωστήρια, ὑφαντουργεῖα, ἐριουργεῖα, μεταξουργεῖα, κανναβουργεῖα. Τὸ καννάβι, τὸ φέρνουν ἀπ' τὴ Σερβία, γιὰτὶ στὸν τόπο μας δὲν καλλιεργεῖται ἀκόμα πολὺ. Ἀπ' αὐτὸ κάνουν τὰ σκοινιά καὶ τὰ τσουβάλια. Χωρὶς καταρράχτες, τὰ

ἐργοστάσια, γὰρ νὰ κινηθοῦν, θὰ χρειάζονταν χιλιάδες ὀκάδες κάρβουνα. Κι ἔτσι μὲ τὸ λευκὸ κάρβουνο τοῦ Βόδα γίνεται μιὰ μεγάλη οἰκονομία καὶ τὰ πράγματα, πού παράγουν τὰ ἐργοστάσια αὐτά, στοιχίζουσι πολὺ φτηνότερα.

Ἔχει κι ἄλλη ὠφέλεια ὁ τόπος ἀπ' τὰ ἐργοστάσια αὐτά, γιατί δίνουν ἐργασία σὲ χιλιάδες ἐργάτες.

Μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ ἐργάζεται καὶ τὸ ἐργοστάσιο τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ· γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα εἶναι πολὺ φτηνὸ ἐδῶ.

Δυὸ χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Βλαδόβου σώζεται μιὰ καρυδιά, πού στὸν κορμὸ της εἶναι καρφωμένη ἢ ἐξῆς ἐπιγραφή: « Ἐδῶ δολοφονήθηκε καὶ κρεμάστηκε ἀπ' τοὺς Βουλγάρους τὸν Ἰούλιο τοῦ 1907 ὁ καπετὰν Ἄγρας (Τέλλος Ἀγαπηνός) ». Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς γενναίους ἀξιωματικούς μας, πού, πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο τοῦ 1912, εἶχαν ὀργανώσει τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῆς Μακεδονίας, γὰρ νὰ τὴν προστατέψουν ἀπ' τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες, πού τρομοκρατοῦσαν τοὺς Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας. Τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ γενναίου ἀξιωματικοῦ οἱ κάτοικοι τοῦ Βλαδόβου, ἔστησαν λαμπρὸ κενοτάφιο σὲ ξάγναντη θέση κι ὠνόμασαν καὶ τὸ χωριὸ τους Ἄ γ ρ α.

Βέρροια

Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ Βέρροιο, κοντὰ στὸν Ἀλιάκμονα, βρισκόμασθε τὴ Βέρροια. Λίγο ψηλότερα ἀπ' τὴν πόλη βγαίνουν μαζωμένα τὰ νερὰ τοῦ Τριπόταμου. Μὲ τὰ νερὰ αὐτὰ μιὰ ξένη ἐταιρεία ὑπολόγισε νὰ παραγάγῃ τόσο ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, ὥστε νὰ φωτίζει ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ νὰ κινήσῃ ὅλα τὰ ἐργοστάσια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς. Ἐπειδὴ ὁμως μὲ τὴ συγ-

κέντρωση τῶν νερῶν σὲ ὠρισμένο μέρος θὰ ἔμεναν ἀπότιστα κτήματα ἀρκετά, οἱ κάτοικοι τῆς Βέροιας πολέμησαν τὸ σχέδιο αὐτὸ καὶ τὸ ματαίωσαν. Τώρα μὲ τὰ νερὰ τοῦ Τριπόταμου κινοῦνται τὰ λιγοστὰ κλωστήρια τῆς πόλης, φωτίζονται ἡ Βέροια καὶ τὰ Γιαντισὰ καὶ τὸ περίσσιο ρεῦμα τὸ στέλνουν στὴ Νάουσα.

Στὴν Ἔδεσσα ἀφθοιοῦν τὰ φρούτα. Ἐδῶ ἀφθοιοῦν τὰ κηπουρικά. Τρέφουν ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ ἐξάγονται καὶ στὴ Σερβία. Μὲ τὸ δίκιο λοιπὸν ὀνομάζουν τὴ Βέροια λαχανόκηπο τῆς Μακεδονίας.

Ἄπ' τὶς πολλὲς ἐκκλησίες τῆς, ἡ Βέροια θὰ μπορούσε νὰ λέγεται Ἰεροουσαλήμ τῆς Μακεδονίας. Ἔχει 70 ἐκκλησίες. Σώζεται δὲ στὴν αὐλὴ ἐνὸς σχολείου ἓνα πέτρινο βῆμα, φραγμένο μὲ σιδερένια κάγκελα. Εἶναι τὸ βῆμα, ποῦ κήρυξε τὴ νέα θρησκεία ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἡ Βέροια, ὅπως καὶ ἡ Ἔδεσσα καὶ ἡ Νάουσα, εἶναι χτισμένη σ' ἓνα μικρὸ ὄροπέδιο. Τὸ ὄροπέδιο τῆς Βέροιας δὲν τελειώνει στὸν « Παράδεισο », ἀλλὰ στὴν Ἐλιά. Ἄπ' τὸν πανώριο ἀνθόκηπο τῆς Ἐλιάς χαίρονται οἱ κάτοικοι τὸν ὄμορφο κάμπο, ποῦ ἀπέραντος ἀπλώνεται μπροστά τους.

Νάουσα

Ἀνάμεσα στὶς δύο ἀδερφές τῆς, εἶναι φωλιασμένη στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ βουνοῦ ἡ Νάουσα. Εἶναι χαμηλότερα τῆς Ἐδεσσας καὶ ψηλότερα τῆς Βέροιας χτισμένη, ἔχει ὅμως ἀνοιχτότερο ὄριζοντα πρὸς τὸν κάμπο καὶ μεγαλύτερη βιομηχανία.

Ἔχει κι αὐτὴ τὸ ποτάμι τῆς, ἀλλὰ ἡ πολιτεία εἶναι πυκνὰ κατοικημένη κι ἡ βλάστηση ἐδῶ εἶναι πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα. Στολίζουν ὅμως τὴν πόλη πανώρια σχολικὰ κτίρια

πλούσια ἐπιπλωμένα. Χτίστηκαν ἀπὸ δωρεὰς εὐγενικῶν παιδιῶν τῆς Νάουσας, πὺ φρόντιζαν πάντα γιὰ τὴν παιδεία τοῦ τόπου μας.

Πέντε περίπου χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, βγαίνουν τὰ νερά τῆς Νάουσας. Ἐπὶ ἓνα βράχο ξεπειέται ὀλόκληρο ποτάμι καὶ χύνεται κάτω ἀφρισμένο καὶ ὀρμητικό. Ἄμα βρεθῆ κανεὶς ἐκεῖ ξεμοναχιασμένος, μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου, περνᾷ ὥρες ἀφάνταστης εὐτυχίας. Ὁ τόπος ὀλόγυρα εἶναι κατάφυτος ἀπὸ καστανιές, βαλανιδιές, φλαμουριές καὶ θάμνους πυκνοὺς. Ἀηδόνια καὶ κοτσύφια χαίρονται τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τους, πετοῦν ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο καὶ σκορπίζουν τὴν εὐθυμὴ καὶ γλυκεῖα μουσικὴ τους. Ἡ βοῆ τῶν νερῶν — ἄλλη μουσικὴ αὐτὴ — γοητεύει τὸν ὀδοιπόρο. Καὶ τὸ θροῖσμα τῶν πανύψηλων δέντρων συμπληρώνει τὴ θεῖα συναυλία τῆς ἀνθοστόλιστης λαγκαδιᾶς.

Χαίρεται ὁ διαβάτης τὶς φυσικὰς ὁμορφίεσ· μεταρσιωμένος ἀπ' τὸ μαγευτικὸ θέαμα, νιώθει τὴν ἀνάγκη μιᾶς σιωπηλῆς προσευχῆς καὶ ὑψώνει τὰ μάτια του ψηλά, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Δημιουργό, πὺ τοῦ χάρισε τόση εὐτυχία. Καὶ τότε, ἀνάμεσα στὶς ὀλοπράσινες πλαγιὰς τοῦ βουνοῦ, ξεχωρίζει ἓνα ὀλόλευκο μοναστηράκι, φωλιασμένο ἐκεῖ ψηλά, καὶ δύσκολο στοὺς ξένους, σὰν τοῦ ἀετοῦ τὴ φωλιά στοὺς ἀπόκρημνους βράχους. Εἶναι τὸ μοναστηράκι τῆς Ὑπαπαντῆς, ὑψωμένο ἐκεῖ ψηλὰ μὲ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀφοσίωση εὐγενικῆς Ναουσαίας μοναχῆς.

Τὰ πλούσια νερά κατεβαίνουν στὴν πόλη σχηματίζοντας ἔξη μεγάλους καταρράχτες. Δίπλα σ' αὐτοὺς ὑψώνονται τὰ ξακουσμένα ἐργοστάσια τῆς Νάουσας, πὺ δίνουν ἐργασία καὶ ζωὴ στὸν τόπο. Σήμερα τὰ ὑφάσματα τῆς Νάουσας ξεπερνοῦν πολλὰ εὐρωπαϊκὰ στὴν ποιότητα. Κι εἶναι πολὺ φτηνό-

τερα, γιατί εργάζονται με τη δύναμη του νερού και δὲν ξοδεύουν κάρβουνο. Τὸ ἐμπόριο τῆς Νάουσας ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ μπορούμε πιά νὰ ντυνώμαστε με ὑφάσματα ἑλληνικά, καλὰ καὶ φτηνά.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους καταρράχτες τῆς Νάουσας, ὁ ἀλησμόνητος καταρράχτης τῆς Ἀράπιτσας, ἔχει μιὰ θλιβερή, μὰ ἔνδοξη ἱστορία: Στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἡ Νάουσα κι ἡ Χαλκιδικὴ πῆραν τὰ τουφέκια. Οἱ Τοῦρκοι πολιορκήσαν στενά τὴν πόλη. Οἱ ἐπαναστάτες ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγουν. Ἄλλὰ δὲν ἔννοοῦσαν καὶ νὰ παραδοθοῦν. Πῆραν τὴν τολμηρὴ ἀπόφαση νὰ θυσιάστουν ὅλοι. Οἱ ἄνδρες, 1800 περίπου, μαζεύτηκαν στὴν ἄκρη τῆς πόλης, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα ἡ μεγάλη πλατεία τῆς, κι ἐκεῖ ἔπεσαν ὅλοι πολεμώντας γιὰ τὴν ἐλευθερία τους. Κι οἱ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά τους τράβηξαν γιὰ τὴν Ἀράπιτσα. Κι ἐκεῖ ἔρριχναν μὲ τὴ σειρὰ τὰ παιδιά τους στὸ βυθὸ τοῦ καταρράχτη καὶ τραγουδώντας ἔπεφταν κι αὐτὲς κάτω.

Ἀθάνατη Ἑλληνοπούλα! Ἀπ' τὴν ἀρχαία Σπαρτιάτισσα ὡς τὴ γυναῖκα τοῦ Ζαλόγγου καὶ τῆς Νάουσας δὲν ἔσβησε στὴν ψυχὴ σου ἡ φλόγα τῆς φιλοπατρίας. Μαζὶ μὲ τὸ μητρικὸ γάλα, δὲν ἔπαψες ποτὲ νὰ δίνης στὰ παιδιά σου καὶ τὴν ψυχικὴ σου φλόγα. Κανεὶς δὲ θὰ ξεχάσῃ τὶς θυσίες σου, ἀθάνατη Ἑλληνοπούλα!

Δημ. Κοιτογιάννης.

Σ Τ Α Γ Ι Α Ν Ν Ε Ν Α

Ἐπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
ἐσβήσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδὶ βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της,
γιατ' εἶναι χρόνια δύστυχα καὶ τρέμει μὴν τὸ χάση.

Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς τοῦ Βαλαωρίτη στὴ μνήμη μου,
ξεκίνησα ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν ξακουσμέ-
νη Πόλη.

Τὸ αὐτοκίνητο ξεπερνᾷ τὸν ἀπέραντο ἐλαιῶνα τῆς Πρέ-
βεζας, διαβαίνει ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως καὶ
χάνεται μέσα στὶς χαράδρες καὶ τὶς λαγκαδιές τῶν Ἠπειρω-
τικῶν βουνῶν.

Βουνά ψηλά, γυμνά τὰ περισσότερα, ἄγρια, δυσκολοπά-
τητα. Αὐτὰ ἔθρεψαν τὴν κλεφτουριά τοῦ Εἰκοσιένα. Κι αὐτά,
μαζί με τὴ φτώχεια τῆς γῆς, διώχνουν πάντα ἀπὸ κοντὰ τους
τοὺς ἐργατικούς Ἑπειρωῶτες καὶ τοὺς στέλνουν στὰ ξένα.
Κι ἐκεῖ, με τὴν τίμια ἐργασία τους πλουτίζουν καὶ με τὴ
μεγάλη ψυχὴ τους γεμίζουν τὸν τόπο τους καὶ τὴν Ἀθήνα με
Πανεπιστήμια καὶ Ἀκαδημίες καὶ Πολυτεχνεῖα καὶ Στάδια
καὶ Ἀρσάκεια καὶ Ζωσιμάδες σχολῆς κι ἄλλα μεγαλόπρεπα
ιδρύματα. Καὶ τὰ ιδρύματα αὐτὰ μᾶς θυμίζουν κάθε στιγμή
τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀβέρωφ καὶ τοῦ Σίνα, τοῦ Ἀρσάκη καὶ τοῦ
Ριζάρη, τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ τῶν Ζάπτηδων καὶ τόσων ἄλ-
λων μεγαλόκαρδων Ἑπειρωτῶν.

Ἀπὸ τὰ Ἑπειρωτικὰ βουνὰ κατεβαίνει ὁ Λοῦρος με τὰ
γάργαρα νερά του, ποὺ σὲ μεγάλο διάστημα τὸν εἶχαμε σύν-
τροφο δίπλα στὸν ἀμαξωτὸ δρόμο. Στὴν ποταμιὰ του, κάτω
ἀπὸ θεόρατα πλατάνια, περάσαμε μὴν ἀλησμόνητη ὥρα τοῦ
μεσημεριοῦ, σβήνοντας τὴ δίψα μας στὰ ὀλόδροσα νερά του.

Ξεκινοῦμε καὶ ἀρχίζομε πάλι τὸ κνηγητὸ με τὸ ποτάμι,
ἀνάμεσα στὶς ἀτέλειωτες λαγκαδιές. Κάποτε ἀφήνομε τὴν πο-
ταμιὰ κι ἀνηφορίζοντας βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ χάνι τοῦ
Ἐμῖν - Ἀγᾶ. Περήφανα δείχνει τὴν ἐπιγραφή του :

Στατηγεῖο τοῦ 1912-1913

Εἶναι τὸ ταπεινὸ χάνι, ποὺ φιλοξένησε ὀλόκληρο χειμῶ-
να τὸ Στατηγεῖο μας, ὅταν ἐπιχειροῦσε τὸ φονικὸ καὶ πολὺ-
νεκρο λυτρωτικὸν ἀγῶνα. Με συγκίνηση βαθειὰ ἀντικρύζομε
τὸ ξακουσμένο χάνι.

Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζουν οἱ λοφοσειρὲς τῆς Μανωλιάσας καὶ
τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ τῆς Καστρίτσας, ποὺ τὰ παλληκάρια μας
τὶς ἐπότισαν με τὸ αἶμα τους, γιὰ νὰ λυτρώσουν τὰ Γιάννενα

ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Κι ἀπάνω ἀπὸ τὶς λοφοσειρῆς αὐτές, πού μῆνες ὀλόκληρους, μὲ τὰ πυκνὰ κανόνια τους, ἐσκόρπιζαν τὸ θάνατο στὰ Ἑλληνόπουλα, ὑψώνεται ὀλόγυμνη κι ἀπότομη ἡ κορφή τοῦ Ὁλύτσια. Σκαρφαλώνοντας ὀλονυχτὶς στὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους του τὰ εὐζωνάκια μας, πέρασαν τὴν ἀπάτητη ραχοῦλα καὶ ρίχτηκαν ἀθώρητα στὸν κάμπο, ἀφήνοντας πίσω τους καὶ κάστρα καὶ κανόνια τούρκικα κι ἀμέτρητο τὸν ἐχθρικό στρατό. Κι ὁ μαῦρος καβαλλάρης τους, ὁ Βελισσαρίου, ἔστησε στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴν πόλη τὴ σημαία του καὶ κάλεσε τοὺς ξαφνιασμένους Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Κι ἡ 21 τοῦ Φλεβάρη βρῆκε λεύτερα τὰ Γιάννενα.

Εἶχε νυχτώσει πιά σὰν τελείωσαν τὰ 103 χιλιόμετρα, πὺ χωρίζουν τὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὰ Γιάννενα, κι ἔμπαινε τὸ αὐτοκίνητο στὴ χιλιοτραγουδημένη πολιτεία.

Ἄλλὰ τώρα οὔτε «νωρὶς ἐπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε» οὔτε «ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της». Ἄφοβα καὶ χαρούμενα κυκλοφοροῦσαν μικροὶ καὶ μεγάλοι στοὺς λαμπροφωτισμένους δρόμους καὶ στὸ κέντρο τῆς ὁμορφῆς πολιτείας ὑψώνεται ἡ σημαία τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλληνικῆς Μεραρχίας.

Μὰ πρὶν ἀκόμα γνωρίσω τὰ Γιάννενα, ἔνιωσα βαθιὰ στὴν ψυχὴ μου ἓνα χρέος ἱερό. Ἦθελα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ προσκυνήσω τὴ μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ Μαβίλη, τοῦ σεμνοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ σεμνότερου ἥρωα τοῦ Δρίσκου, πὺ εὐτύχησα κάποτε νὰ τὸν γνωρίσω ἀπὸ κοντά.

Εὐγενικός φίλος μὲ δῆγησε στὴν ἄκρη τῆς λίμνης, πὺ στοργικὰ ἀγκαλιάζει καὶ δροσίζει τὰ Γιάννενα, τῆς λίμνης, πὺ τὴν ἀγίασαν μὲ τὸ αἷμα τους τόσα Ἑλληνόπουλα καὶ τόσες Ἑλληνοπούλες παρθένες, θυσία στὴν ἀνήλεη ψυχὴ τοῦ Ἀλῆ.

Ἐκεῖ στὴν ἀερολιμένα, λευκὴ σὰν τὴν ὀλόλευκη ψυχὴ

του, ύψώνεται ή προτομή τής σεβάσμιας μορφής του Λορέν-
τσου Μαβίλη. Κοιτάζει όλόϊσα κατά την κορφή του Δρίσκου,
πού την πότισε με τὸ αἷμα του, πολεμώντας γιὰ τὴν ἐλευθε-
ρία τῆς ἀλύτρωτης πόλης. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ πλούσιο φῶς
τοῦ φεγγαριοῦ, πού ἀσήμωνε τὸ μάρμαρο καὶ τὴ λίμνη, διά-
βασα στὴν εὐγενικιά του φυσιογνωμία τὴ βαθειά του ἱκανο-
ποίηση γιὰ τὴ μεγάλη νίκη.

Πόση συγκίνηση ἔνωσα στὸ ἀντίκρουσμα τῆς λευκῆς προ-
τομῆς! Θυμήθηκα τὸν εὐγενικὸ γέροντα μετὰ τὰ κάτασπρα
μαλλιά καὶ τὴν κόκκινη στολή τοῦ Γαριβαλδινοῦ, σὰν ξεκί-
ναγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι· σκόρπισα γύρω
λίγα λουλούδια, φερμένα ἐλίτηδες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, φίλησα
εὐλαβικά τὴ σεπτὴ προτομή κι ἐγύρισα στὸ ξενοδοχεῖο μετὰ τὴν
ψυχὴ μου γεμάτη ἀπὸ τὴ θυσία τοῦ Μαβίλη. Τίποτε ἄλλο δὲ
χωροῦσε στὴν ψυχὴ μου ἐκεῖνη τὴ βραδυά!

Ὁ ὕπνος μου ὕστερ' ἀπὸ τὴν κούραση μακρινοῦ ταξι-
διοῦ, ἦταν ἀνήσυχος. Κι ἡ λαχτάρα μου νὰ ξημερώσῃ, γιὰ νὰ
γνωρίσω τὴν ποθητὴ πολιτεία, δὲν ἄφηνε τὸ ζωογόνο ὕπνο
νὰ κλείσῃ ἀναπαυτικά τὰ μάτια μου. Καὶ τότε μοῦ συνέβη
κάτι ἀπερίγραπτο: Μπροστὰ στὴν ταραγμένη φαντασία μου
παρουσιάστηκε, σὰν ὄνειρο, ὀλόσωμος καὶ μεγαλόπρεπος ὁ
Μαβίλης. Ἡ ματιὰ του ἦτανε τόσο γλυκεῖα καὶ στοργικὴ, ὥ-
στε καμιὰ ταραχὴ δὲν ἔνωσα. Μοῦ φάνηκε πὼς συνεχίσαμε
παλιὰ ὀμιλία, ἀρχινημένη ἐδῶ καὶ 17 χρόνια! . . .

— Ἐγὼ ἔνα παράπονο ἀπὸ σένα, φίλε μου, ἄρχισε νὰ λέῃ
ὁ Ποιητής. Σ' ἔνα βιβλίό σου ἔγραψες ἕνα κεφάλαιο καὶ
γιὰ μένα· καὶ μ' ὀνομάζεις ἐκεῖ Ποιητὴ καὶ Ἥρωα. Γιατί χα-
ρίζεις ἔτσι εὐκολὰ τὰ μεγάλα ὀνόματα; Ἄν εἶμαι ποιητὴς
ἐγώ, τί εἶναι τότε ὁ Σολωμὸς κι ὁ Βαλαωρίτης κι ὁ Παλα-
μᾶς; Κι ἂν ὀνομαστῶ ἐγὼ ἥρωας, πὼς θὰ ὀνομαστῇ ὁ Βε-

λισσαρίου κι οί ἄλλοι γιγαντομάχοι τῆς Μανωλιάσας καί τοῦ Μπιζανιοῦ;

— Γιατί προτιμήσατε νά πολεμήσετε στήν Ἥπειρο κι ὄχι ἄλλοῦ; ρώτησα τὸν Ποιητή.

— Ζώντας στήν Κέρκυρα, μοῦ ἀπάντησε, εἶχα πιὸ κοντά μου τὸ Σούλι καί τὴ Χειμάρρα καί τὰ Γιάννενα κι ἔνιωθα πιὸ βαθιὰ τὴ σκλαβιά τους. Τὰ βάσανα αὐτοῦ τοῦ τόπου ἀπὸ τὸν Ἄλῃ πασὰ συγκινοῦσαν βαθύτερα τὴν καρδιά μου· καί τὰ τραγούδια γιὰ τὸν Μπότσαρη καί τὸν Κατσαντώνη να-νούριζαν ἀδιάκοπα τὴν ψυχή μου. Θὰ σὲ ὀδηγήσω νά δοῦμε μαζὶ τὰ Γιάννενα, γιὰ νά ἐξηγήσης καί μόνος σου τὴν προτί-μησή μου.

Καί βγήκαμε μαζὶ στὴ φεγγαροφώτιστη πολιτεία, πού κοιμόταν ἡσυχῇ καί ἀμέριμνη, λυτρωμένη πιά ἀπὸ τὸν ἐφιάλ-τη τῆς σκλαβιάς.

— Σὰν Ρουμελιώτης, ἐσύ, μοῦ λέει ὁ Ποιητής, θὰ ξέρης τὸ τραγούδι, πού ἀρχίζει μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

Ἐφ'ὲς ἤμουν στὰ Γιάννενα, ψηλὰ στὴ Λιθαρίτσα.

Νά, αὐτὴ εἶναι ἡ Λιθαρίτσα.

Βρεθήκαμε σὲ μιὰ μικρὴ πλατεία, πού ἦταν ὀλόκληρος ἐξώστης γιὰ τὴν πόλη.

Ἐπ'έρωχο ἦταν τὸ θέαμα, πού ἀπλώθηκε τότε μπροστά μας. Ὀλόγυρά μας, ἀριὰ καί δεντροστόλιστα, ἠσύχαζαν τὰ Γιαννιώτικα σπίτια μὲ τὶς 22 χιλιάδες κατοίκους. Κάτω ἡ λί-μνη ἀγκάλιαζε τὸ κατάφυτο, ξακουσμένο νησί. Ἀπέναντι ὑψωνόταν, ψηλὸ κι ὀλόγυμνο, τὸ Μιτσικέλι, προστατεύοντας στοργικὰ τὴν πόλη ἀπὸ τὸ Θεσσαλικὸ βοριά. Καί μπροστά μας, βαρὺ κι ἐπιβλητικό, ἀκουμποῦσε στὴ λίμνη τὸ Κάστρο, τὸ ξακουσμένο Κάστρο, πού πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Ἄλῃς.

Μέσα στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας καί στὸ ἀχνὸ φῶς τοῦ φεγ-

γαριού, μᾶς φάνηκε πὼς περιπλανιόταν, ἀνάμεσα στὰ συν-
τρίμμια τοῦ Κάστρου, ἢ ἀνήσυχη σκιά τοῦ Ἄλῃ. Καμάρωσε
ὥρα πολλή τὰ δυὸ τζαμιά, πὸν ὑψώνονται δεξιὰ κι ἀριστερὰ
στὸ σιδηρόφρακτο τάφο, πὸν δέχτηκε τὸ ἀκέφαλο πτῶμα του.
Σεργιάνισε χαιρέκακα τὰ σκοτεινὰ μπουντρούμια, πὸν χρόνια
καὶ χρόνια εἶχε κλείσει τὰ καλύτερα παλληκάρια τῆς Ρούμε-
λης. Πλησίασε χαρούμενος στὴ σπηλιά, πὸν κρεουργήθηκε ὁ
Δεσπότης τῶν Τριγάλων Διονύσιος, σὰν ἔκανε τὴν ἀποτυ-
χημένη ἐπανάσταση τοῦ 1612. Ἔριξε ἀστραφτερὴ ματιὰ στὴ
λίμνη, πὸν δέχτηκε τὸ σῶμα τῆς κυρα-Φροσύνης καὶ τόσων
ἄλλων Ἑλληνίδων παρθένων. Στὸ τέλος γύρισε μὲ ἀγωνία
ὥρα πολλή ἐδῶ κι ἐκεῖ, τοῦ κάκου ἀναζητώντας τὰ ἐξαφανι-
σμένα ἐρείπια τοῦ πυρπολημένου παλατιοῦ του· καὶ δὲ βρῆκε
ἀπ' αὐτὰ οὔτε πέτρα ἀπάνω στὴν πέτρα. Καὶ τραβώντας μὲ
λύσσα τὴν πυκνὴ γενειάδα του, χάθηκε σὲ μιὰ σκοτεινὴ τρύ-
πα τοῦ Κάστρου.

Περάσαμε ὕστερα μὲ μιὰ βάρκα τὴ λίμνη καὶ βγήκαμε

στό νησί. Τρία παλιά μοναστήρια, κάτω από αιωνόβια πλατάνια, ξεχώριζαν από τ' άλλα σπιτάκια του νησιού. Σώζονται σ' όλα θαυμάσιες τοιχογραφίες. Στο παλιότερο μάλιστα, του Ἁγίου Νικολάου, χτισμένο στα 1190, εἶδαμε κάτι σπάνιο. Ἐπτὰ ἀρχαῖοι Ἑλληνες σοφοὶ (Θουκυδίδης, Σωκράτης, Ἀριστοτέλης κ. ἄ.) ἦταν ζωγραφισμένοι στὴ σειρὰ καὶ ἐλατρεύοντο σὰν Ἅγιοι.

— Μόνο ἐδῶ, θαρρῶ, εἶπε ὁ Ποιητής, σκέφτηκαν νὰ λατρέψουν τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς· κι ἔκαναν πολὺ σωστά, γιατί κι ἐκεῖνοι βασάνισαν τὸ νοῦ τους, γιὰ νὰ βροῦν τί εἶναι ἀληθινὸ καὶ χρήσιμο στὸν κόσμο. Ὁ Σωκράτης μάλιστα πλήρωσε μὲ τὴ ζωὴ του τὸ κήρυγμά του. Ἦταν, σὰ νὰ ποῦμε, ἕνας ἄλλος πρόδρομος τοῦ Χριστοῦ.

Δίπλα στὸ ἕνα μοναστήρι ἦταν ἕνα παλιὸ διώροφο σπιτάκι· μέσα σ' αὐτὸ τιμωρήθηκε ὁ Ἄλῆς γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες του. Ὁ Σουλτάνος εἶχε στείλει πιστοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ τοῦ φέρουν τὸ κεφάλι τοῦ ἀποστάτη. Ἐκεῖνοι τὸν γέλασαν

ναῖρθη στό νησί, γιατί στήν πόλη ἦταν ἀδύνατο νά τοῦ ἐπι-
τεθοῦν.

Ἐκεῖ ὁμως ὁ Ἄλῆς κατάλαβε τήν ἀπάτη κι ἔτρεξε νά
τρυπώσῃ στό σπιτάκι αὐτό. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὴ μπορώντας
νά πλησιάσουν τὴ σφαλισμένη πόρτα, μπῆκαν στό ὑπόγειο κι
ἀπὸ κεῖ μπόρεσαν νά πυροβολήσουν καὶ νά τὸν ξεκάνουν. Κι
ἐπῆγαν στό Σουλτάνο τὸ κεφάλι, ποῦ ζήτησε. Σώζεται ἀκόμα
τὸ σαθρὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ καὶ ξεχωρίζει σ' αὐτὸ ἡ τρύπα
ποῦ σχηματίστηκε ἀπὸ τὴ φονικὴ σφαῖρα.

Τώρα ἀπόλυτη σιγὴ βασιλεύει ἐκεῖ γύρω καὶ μόνο ἓνας
θεόρατος πλάτανος στήν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ἀπομένει θεατῆς
καὶ μάρτυρας τῆς φοβερῆς σκηνῆς.

Προχωρήσαμε στήν κορφὴ τοῦ νησιοῦ, δίπλα στό ἐκκλη-
σάκι τοῦ προφήτη Ἡλία. Τὸ φεγγάρι μεσουρανοῦσε πιά, σκορ-
πίζοντας παντοῦ τὸ ἀχνόξανθο φῶς του. Ὁ Ποιητὴς γύρισε
ὀλόγυρα τὴ θεία ματιὰ του κι ἐγὼ τὴν ἀκολουθοῦσα.

— Μὲ ρώτησες γιατί προτίμησα νά πολεμήσω στήν Ἡπει-
ρο, μοῦ εἶπε. Ὅλα ὅσα εἶδες μὲ τραβοῦσαν ἐδῶ. Βλέπεις ἐκεῖ
πέρα τὸ καμπαναριὸ τῆς Μητροπόλεως; Δίπλα εἶναι ὁ τάφος
τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου, ποῦ ἄγιασε στὰ 1838. Πιὸ ἀπάνω
εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Τσακάλωφ, διατηρημένο ὅπως ἦταν στὸν
καιρὸ του. Ὅλα ἐδῶ γύρω εἶναι Ἑλληνικά. Κι οἱ Τοῦρκοι
ἀκόμα κι οἱ Ἑβραῖοι, μόνο ἑλληνικὰ μιλοῦσαν. Πῶς λοιπὸν
μποροῦσα νά νιώθω τὰ Γιάννενα σκλαβωμένα;

Κι ἐξακολούθησε:

— Τὰ κανόνια τοῦ Μπιζανιοῦ ἐμπόδιζαν τὴν προέλαση
τοῦ στρατοῦ μας. Τὸν εἶχαν καρφώσει στοὺς βράχους τῆς
Μανωλιάσας. Ἐμεῖς οἱ Γαριβαλδῖνοί, περνώντας ἀπὸ τὴ Θεο-
σαλία καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ Δρίσκο, ἐλπίζαμε νά μποῦμε
πρῶτοι στὰ Γιάννενα.

Καὶ μοῦ ἔδειξε μὲ καμάρι τὸ λόφο τοῦ Δρίσκου, ποῦ πο-
τίστηκε μὲ τὸ αἷμα τόσων παλληκαριῶν.

— Ἄλλὰ τὰ κανόνια τῆς Καστρίτσας, ἔξακολούθησε ὁ Ποιη-
τῆς, δὲ μᾶς ἄφησαν νὰ πετύχουμε τὸ σκοπὸ μας. Κι ἔτσι δὲν
μπήκαμε πρῶτοι στὰ Γιάννενα.

Ἦταν ἡ μόνη στιγμή, ποῦ εἶδα πονεμένο τὸν Ποιητή.
Καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῶ πὼς εἶδα τὴ συγκίνησή του, γύρισα τὴ
ματιὰ μου στ' ἀσημωμένα νερὰ τῆς λίμνης. Μὰ σὰν ξαναγύ-
ρισα νὰ δῶ τὸ σύντροφό μου, δὲν ἦταν πιά κοντά μου ὁ
Ποιητής.

... Καὶ τὸ γλυκό μου ὄνειρο τελείωσε ...

Δημ. Κορτογιάννης

Γ Ρ Ε Β Ε Ν Α

ΟΤΑΝ, μικρό παιδί ακόμα, άκουγα στα κλέφτικα τραγούδια και τ' όνομα τών Γρεβενών, τὰ φανταζόμουνα σκαρφαλωμένα στα κατσάβραχα τής Πίνδου, εκεί στ' άπάτητα λημέρια του Ζιάκα κι όλης τής δοξασμένης κλεφτουριάς του 21.

Φοβοῦμαι αλήθεια, ότι πολλά Έλληνόπουλα δέν έχουν άκούσει ούτε τ' όνομα τής άρματωλικής οικογενείας τών Ζιακέων και τὰ κλέφτικα τραγούδια, τ' άφιερωμένα σ' αυτούς. Τέσσερα αδέρφια βρέθηκαν στο μεγάλο χαλασμό του Μεσολογγίου. Για τον άρματωλό Γιαννούλα Ζιάκα τραγουδάμε ακόμα στη Ρούμελη:

*Γραφ' ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφή κι ἓνα καημένο γράμμα
σὲ σὰς, γερόντ' ἀπ' τ' Ἄγραφα, σὲ σὰς, Κοτζαμπασηδες,
ροήγορα τὸ μουρασαλὲ ἀπ' τὴν Ὁξνὰ καὶ κάτω...*

Κι ὅταν στὸ Σπήλιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, σκοτώθηκε
στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλά-
λησε παντοῦ τὸ μεγάλο χαμὸ κι ἐδιάταξε καὶ τὰ πουλιὰ ἀκό-
μα νὰ πενήθσουν :

*Ἔσεῖς, πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν καὶ ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε παρὰ νὰ βουβαθῆτε.*

Γι' αὐτὸ ἀπὸ παιδί, ὅπως εἶπα παραπάνω, φανταζόμου-
να τὰ Γρεβενά πολὺ μακριὰ ἀπ' τὸν κάμπο.

Κι ἔτσι τὰ φανταζόμουνα καὶ τώρα ἀκόμα, ὅσο πού μ'
ἔβγαλε ἀπ' τὴν πλάνη μου ἓνα ταξίδι ἕως ἐκεῖ. Ἄπ' τὴν Κο-
ζάνη τ' αὐτοκίνητο ὄλο κι ἐκατέβαινε χαμηλότερα κι ὕστερα
ἀπὸ 65 χιλιόμετρα βρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἓνα
βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονα. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύ-
ψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνο μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ πο-
τάμι καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα κι εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀνα-
μνήσεις δοξασμένων παλιῶν καιρῶν.

Ἦταν σούρουπο, ὅταν φτάσαμε στὰ Γρεβενά. Στὴν πλα-
τεῖα τῆς μικρῆς πολιτείας λεύκαζε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ
μαρτυρικοῦ Δεσπότη, τοῦ ἀείμνηστου Αἰμιλιανοῦ. Μὲ συγκί-
νηση βαθεῖα ἀντικρύσαμε τὴν ἀδείλιαστη μορφή του· καὶ μὲ
πιὸ πολλὴ συγκίνηση ἀκούσαμε τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο
ὅλη τὴν ἱστορία του.

Ὁ Αἰμιλιανὸς γεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μ. Ἀσίας στὰ
1874 κι ἐσπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Ἄμα
πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸ Μητροπολίτη
τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ δίδασχε καὶ στὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγο καιρὸ ἔγινε Ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητρο-

πολίτη· βοηθὸς ὄχι μόνον στὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα, ἀλλὰ σύντροφος καὶ δεξιὸν χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Παύλου Μελά καὶ τῶν παλληκαριῶν τῶν Μακεδονικῶν βου-
νῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Μέρα καὶ νύχτα ὁ Αἰμιλιανὸς γύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους χριστιανούς. Ὅλοι τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιὰτὶ κινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν ἐχθροί.

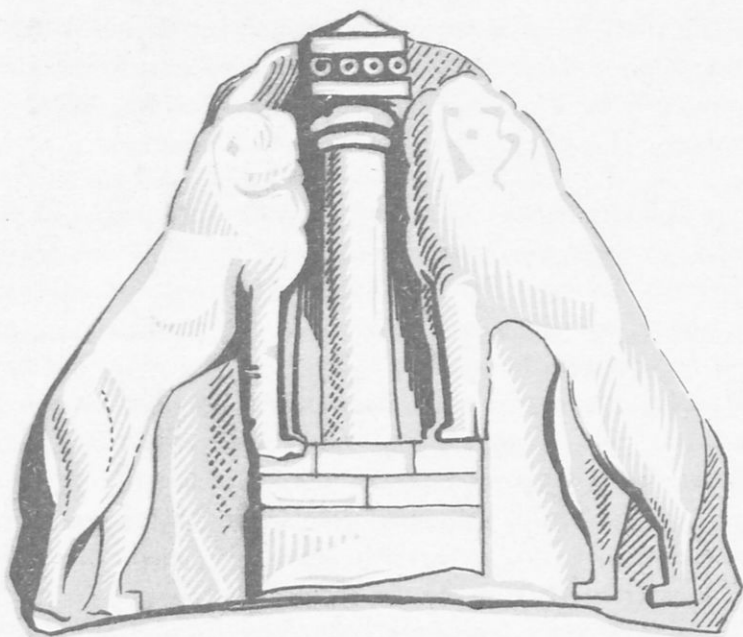
— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπ' τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ περηφάνεια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἶμαι Μητροπολίτης μόνον στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Κι ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖες του. Οἱ χριστιανοὶ μάθαιναν τὰ σχέδια τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν πιά νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὴν πρώτη Ὀκτωβρίου τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, δολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριώτερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸ διάκο του καὶ τὸν ἀγωγιάτη του. Κι ὕστερα ἀπὸ πέντε μέρες βρῆκαν κρεουρογμένα τὰ πτώματά τους.

Ὅλα τὰ χωριά τότε ξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία. Πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ Δεσπότη. Καὶ στὶς 11 Ὀκτωβρίου τὸν ἔθαψαν δίπλα στὴ Μητρόπολη.

Δ. Κοιτογιάννης

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΧΩΡΑ

Οι δυο δόξες. Ένα πρωί, στὰ μέσα τοῦ Μαΐου, ξεκίνησε ὁ ἐκδρομικός μας ὄμιλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τραίνο γιὰ τὶς Μυκῆνες, τὴν ἀρχαία πολιτεία τῶν Ἀχαιῶν.

— Λίγη Ἑλλάδα θέλομε νὰ δοῦμε, εἶπε ὁ πρόεδρος μας στὸν ὑπάλληλο, βγάζοντας τὰ εἰσιτήρια τῶν ἐκδρομέων.

Ναί, λίγη Ἑλλάδα θέλαμε νὰ δοῦμε καὶ νὰ θαυμάσωμε. Ἡ γελαστὴ ἀνοιξιάτικη μέρα ἐτόνωνε τὶς δυνάμεις μας καὶ μεγάλωνε τὴ χαρὰ μας.

Ἄνοιγαμε τὰ μάτια μας καὶ βλέπαμε τόση ὁμορφὴ ἔκτα-

ση τῆς πατρίδος μας, πὸν κάθε κομμάτι της εἶναι ποτισμένο, τρεῖς χιλιάδες τώρα χρόνια, μὲ δόξα καὶ πολιτισμό. Ἄλλὰ στὸ δρόμο μας σταθήκακε μὲ εὐλάβεια ἔμπρὸς σὲ δυὸ δόξες τῆς νεώτερης Ἑλλάδος, μιὰ εἰρηνικὴ καὶ μιὰ πολεμικὴ.

Μόλις φτάσαμε στὴ στενὴ λωρίδα τοῦ φαλακροῦ Ἰσθμοῦ, μὲ περηφάνεια χτυπᾷ ἡ καρδιά μας. Ἐδῶ καὶ ἐξήντα χρόνια ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα διχοτόμησε μὲ ὑπομονὴ καὶ ἰδρωτὰ τὴν κατάξερη καὶ σκληρὴ αὐτὴ γῆ, γιὰ νὰ ἐνώση τις δυὸ θάλασσες καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴ συγκοινωνία.

Μόλις προφτάνομε νὰ δοῦμε σὲ βάθος 50 μέτρων τὴ διώρυγα, πὸν ἤσυχα ἀπλώνει τὰ γαλανὰ νερά της, καὶ νὰ θαυμάσωμε τὸ λαμπρὸ εἰρηνικὸ μεγαλόουρημα.

Καὶ ὅταν πάλι φτάσαμε στὰ Δερβενάκια, τὸ μισοάγριο, ἀλλὰ ὠραῖο τοπίο, ξαναχτυπᾷ δυνατὰ ἡ καρδιά μας. Μιὰ ὀλόλαμπρη σελίδα τοῦ εἰκοσιένα προβάλλει ἔμπρὸς μας.

Ὁ καθηγητῆς, πὸν ἦταν στὴ συντροφιά μας, μᾶς εἶπε λίγα λόγια γιὰ τὰ στενά, πὸν ἔγιναν στὰ 1822 ὁ τάφος γιὰ μιὰ ὀλόκληρη τουρκικὴ στρατιά, τὴ φοβερὴ στρατιά τοῦ Δράμαλη. Κι ἐπάνω ἀπ' ὅλα, κυριαρχεῖ ἡ μορφὴ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ, πὸν πρωτοστάτησε στὴ μάχη.

Τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁι-Σώστη, ψηλὰ ἀπὸ τὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, ὑψώνει τὸ Σταυρό του καὶ εὐλογεῖ τοὺς « ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντας ». Καὶ οἱ καμπανοῦλες του, πὸν ἤχουῖν στὸν ὄρθρο καὶ τὸν ἔσπερινό, νομίζεις ὅτι ψάλλουν, καὶ τώρα ἀκόμη, τὸν εὐχαριστήριο ὕμνο στοὺς γενναίους καὶ στὸ λυτρωτὴ τῆς Πελοποννήσου, στρατηλάτη Γέρο.

Μυκῆνες. Σὲ λίγο περνώντας τὰ στενά, ἀντικρῶζομε τὴν ἀργολικὴ πεδιάδα. Ἀνοίγει τώρα ἄλλη σκηνὴ

τοῦ θεάτρου καὶ μᾶς παρουσιάζει τὴν πρώτη πρώτη Ἑλλάδα, τὴν προϊστορική, μὲ τις Μυκῆνες. Μᾶς τὴν ἐμφανίζει ζωντανή ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιητές, πού ὕμνησαν τὰ κατορθώματά της, τοὺς θρύλους της καὶ τὸ μεγάλο πολιτισμὸ της.

Ἀπὸ τὸ σταθμὸ, ἓνας ἀσφαλτοστρωμένος δρόμος ἴσιος μᾶς φέρνει ἀνατολικά στὸ μικρὸ χωριὸ Μυκῆνες, πού πρῶτα τὸ ἔλεγαν Χαρβάτι. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξακολουθεῖ ἀνηφορικὸς γιὰ τὴν πολιτεία τῶν Ἀχαιῶν.

Στὰ πόδια δυὸ βουνῶν, τοῦ Ἄι-Λιά καὶ τῆς Σάρας, ἐκεῖ ὅπου ἐνώνονται, ὑψώνεται σὲ ἓνα λόφο ἡ ἀκρόπολη τῶν Μυκηνηῶν. Ἐδῶ εἶχαν ἄλλοτε οἱ φημισμένοι Ἀτρεΐδες, οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν, τὴν ἔδρα καὶ τὰ ἀνάκτορά τους.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν πολιτεία ξεκίνησε τὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ ὁ πανίσχυρος Ἀτρεΐδης Ἀγαμέμνων, ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς περὶ φανους καὶ ὑβριστὲς τῆς Ἑλλάδας Τρῶες. Καὶ ἀπὸ τις Μυκῆνες, τὴν προϊστορική πολιτεία κατάγεται ἡ πρώτη ἐθνική μας ἡρωίδα, ἡ κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια· δέχτηκε νὰ θυσιάσῃ ἐπάνω στὸ βωμὸ τὰ νιάτα καὶ τὴ ζωὴ της γιὰ τὴ ζωὴ ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Μὲ τὴ δικὴ της θυσία ἐξιλέωσε τοὺς ὀργισμένους θεοὺς, γιὰ νὰ δώσουν οὐριό τὸν ἄνεμο στοὺς Ἕλληνες νὰ πλεύσουν στὴν Τροία. Δακρύζει κανεὶς ἀκούγοντας τὰ λόγια της:

... Καὶ ἂν ἡ Ἄρτεμις τὸ σῶμα τοῦτο θέλῃ γιὰ τιμὴ,
πῶς μπορεῖ θνητὴ κορούλα μιὰ θεὰ νὰ τὴν ποδίσῃ;
Τὸ ἔχει ἀνάγκη; Τὸ χαρίζω στὴν Ἑλλάδα τὸ κορμί!
Σφάξετέ με καὶ νικᾶτε!...

(Εὐριπίδου « Ἰφιγένεια ἢ ἐν Αὐλίδι ». Μετάφρασις Σ. Μενάρδου)

Σήμερα δὲν ζοῦν πιά οἱ Μυκῆνες· εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ νεκρὴ πολιτεία, ἀνάμεσα σὲ τόσες ἄλλες ἑλληνικές. Ὁ χρόνος

καὶ οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομὲς τὴν μετέβαλαν σὲ ἐρείπια καὶ σωροὺς ἀπὸ χώματα. Καὶ ὅμως ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ θρύλοι τῆς δὲν τὴν ἄφησαν νὰ πεθάνῃ· τῆς ἔδιναν ζωὴ καὶ δύναμη νὰ περιμένη τὸν τυχερό, γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσῃ.

Καὶ βρέθηκαν οἱ τυχεροὶ· οἱ θαυμαστὲς τῆς φήμης τῆς καὶ οἱ σοφοὶ τῆς περασμένης γενεᾶς ἐρεύνησαν μὲ πόθο καὶ λαχτᾶρα τὰ ἐρείπια καὶ τὰ χώματα, γιὰ νὰ βροῦν τὰ μυστικὰ τῆς πεθαμένης ἐποχῆς, πού πολλοὶ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν, ὅτι ἦταν ἓνα τερπνὸ παραμῦθι. Ἔτσι ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἄλλης γῆς φανερώθηκε ἓνας λαμπρὸς πολιτισμὸς, πού δόξασε τὴν εὐλογημένη αὐτὴ χώρα τῶν μεγάλων καὶ ὠραίων.

Ἐνάμεσα στὰ ἐρείπια μόνο τὰ κυκλώπεια τείχη μένουν ὀρθά, γιὰ νὰ δείχνουν μὲ τὸν ὄγκο τους τὴ φοβερὴ τὴ δύναμη τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἡ περίφημη πύλη τους, ἡ πύλη τῶν λεόντων, πού σὰν ἀπὸ θαῦμα σώθηκε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ. Τὰ δυὸ τῆς λεοντάρια στέκονται ὀρθωμένα ἐπάνω στὸ τριγωνικὸ ἀνάγλυφό τῆς, λὲς καὶ εἶναι ἔτοιμα, ἂν καὶ ἀκέφαλα, νὰ βρυχηθοῦν καὶ νὰ σπαράξουν κάθε ἐχθρὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τὴν ἐπίσημη αὐτὴ πύλη μπαινόβγαιναν ἐπάνω στὰ δόλοχρυσά ἄρματα τους οἱ Ἀτρεΐδες βασιλεῖς μὲ τὰ χρυσὰ τὰ ὄπλα. Νά, κοιτάξετε! Οἱ τροχοὶ τῶν βαριῶν ἀμαξιῶν εἶναι χαραγμένοι ἀκόμη στὸ πέτρινο κατώφλι τῆς.

Οἱ τρεῖς πόλεις. Ἄλλὰ τί τοποθεσία ὑπέροχη! Ἀπὸ τίς Μυκῆνες, σὰν ἀπὸ ψηλὴ σκοπιά, βλέπεις νὰ ἀσπρῖζι ἀπέναντι τὸ Ἄργος, πού ἡ ἱστορία καὶ ἡ δύναμή του ζοῦν ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἕως σήμερα.

Καὶ γύρω του, ἀνάμεσα ἀπὸ βουνὰ — ἀνατολικά καὶ δυτικά — ἀπλώνεται ὀλοπράσινη πεδιάδα, χειμῶνα καλοκαίρι, ὀλόφωτη καὶ καρπερή. Εἶναι ἡ περίφημη ἀργολικὴ πεδιάδα,

ἡμερη, μὲ χῶμα ἀφράτο καὶ παχύ, παραδομένη στὴν καθημε-
ρινὴ παραγωγῇ, γιὰ νὰ θρέψῃ μὲ τὰ κηπουρικά καὶ τὰ δεν-
τροκομικά τῆς τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας καὶ ἄλλες ἀκό-
μη πόλεις.

Στὸ βᾶθος, στὰ νότια, κόβεται ἡ πεδιάδα καὶ λαμποκο-
πᾷ ἡ γαλανὴ θάλασσα. Ἐπὶ ἐδῶ ἀπέπλεαν τὰ πλοῖα τῶν
Ἀχαιῶν, γιὰ νὰ τὴν ὀργώσουν ἕως τὴν Κρήτη καὶ τὴν Ἀσία.
Ἐφερναν ἕως ἐκεῖ τὴν κυριαρχία τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἔπαιρναν,
μὲ τὸ καλὸ ἢ τὴ βία, τὰ φημισμένα ἀγαθὰ τῶν μακρυνῶν
αὐτῶν χωρῶν, γιὰ νὰ τὰ φέρουν πίσω στὰ ἀνάκτορα τῶν δυ-
νατῶν καὶ πλούσιων Μυκηνῶν.

Στὸ ἄκρο τοῦ τοπίου, φράζοντας τὴν πεδιάδα στὰ ἀρι-
στερά, προβαίνει ἀπὸ τὴ στεριά μιὰ γλῶσσα πέτρινη καὶ βου-
τᾶ μέσα στὴ θάλασσα. Στὴ χερσόνησο αὐτὴ ἐπάνω εἶναι χτι-
σμένη ἡ πανάρχαια Ναυπλία, τὸ σημερινὸ Ναύπλιο.

Οἱ ἄγριοι βράχοι τῆς δίνουν ὀμορφιά καὶ ρώμη ἀνδρική
ἀπὸ τὴ δικὴ τους ρώμη. Καὶ τί νὰ τῆς πρωτοθυμηθῇ κανεὶς!
Ἔτι δίδαξε πρώτη τὸ κλάδεμα τῆς ἀμπέλου, ὅτι ἔδωσε Ἀρ-
γωναῦτες, ἢ ὅτι ὑπῆρξε ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἀναγεννη-
μένης Ἑλλάδας, ὅπου ὁ Καποδίστριας ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ
νέου κράτους, στερεὰ σὰν τὰ βράχια τῆς;

Πόσο εὐχαριστεῖται καὶ δὲν χορταίνει τὸ μάτι τὸ θέαμα
τῆς ἀργολικῆς πεδιάδας! Ἀλλὰ καὶ πόσο ὁ νοῦς μένει θαμ-
βωμένος μὲ τὴ μεγάλη ἱστορία τῶν τριῶν δοξασιμῶν πόλεων
ποὺ λέγονται: Μυκῆνες, Ἄργος, Ναύπλιο!

Καλότυχῃ Ἑλλάδα! Κάθε τόπος σου εἶναι μιὰ ὀμορφιά
καὶ μιὰ δόξα!

N. A. Κοινόπουλος

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἡ τέχνη του. Ὅταν ἀνεβῆ κανεὶς στὴν Ἀκρόπολη, βλέπει πέρα ἀπὸ τὰ Προπύλαια ν' ἀπλώνονται ἔρημοι σταχτεροὶ βράχοι· ἀλλὰ δὲν ξέρομε, ἂν δὲν ξεχωρίζη ἔτσι ωραιότερα ἐπάνω τους ὁ Παρθενών.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ παρουσιάζουν ὄλη τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τους στὴν ἐξωτερικὴ τους ὄψη, ἐνῶ οἱ χριστιανικοὶ τὰ παρουσιάζουν στὸ ἐσωτερικό. Ὁ λόγος εἶναι φανερός· οἱ

ἀρχαῖοι συγκεντρώνονταν κι ἐθυσίαζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ συγκεντρώνονται μέσα σ' αὐτόν, ὅπου τελεῖται ἡ θεία λειτουργία. Τὴν ὁμορφιὰ λοιπὸν καὶ τὸ μεγαλεῖο τὰ ἐμφανίζουν οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ καλλιτέχνες, ἐκεῖ ὅπου θὰ καταπλήξουν τοὺς πιστοὺς τῆς θρησκείας.

Μόλις λοιπὸν ἀντικρύσης τὸν Παρθενῶνα, νιώθεις ἕνα ἀσυνήθιστο μεγαλεῖο. Νομίζεις, ὅτι δὲν εἶναι ναός, ἀλλὰ ἕνα ἄγαλμα θεοῦ, ποὺ κάθεται στὸ θρόνο του γαλήνιος.

Ὁ Παρθενὼν εἶναι ἕνα ἔργο σοφίας, ἐπιμελείας καὶ συμμετρίας. Καὶ τὸ ἐλάχιστο μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι τέλειο καὶ συμμετρικό, ὄχι μόνο μὲ τὸ διπλανό του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σύνολο, ὥστε ὁ ναὸς νὰ εἶναι τὸ τελειότερο ἀριστούργημα τῆς τέχνης.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἔχει πολλοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς ὑπολογισμοὺς, ὥστε ἡ ματιὰ νὰ γλυστρᾷ ἐπάνω του ἀνεμπόδιση, χωρὶς νὰ προσκρούη πουθενά. Κι ἐνῶ φαίνεται τετράγωνος καὶ ἴσιος, ἐν τούτοις στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει οὔτε μιὰ εὐθεία γραμμή!

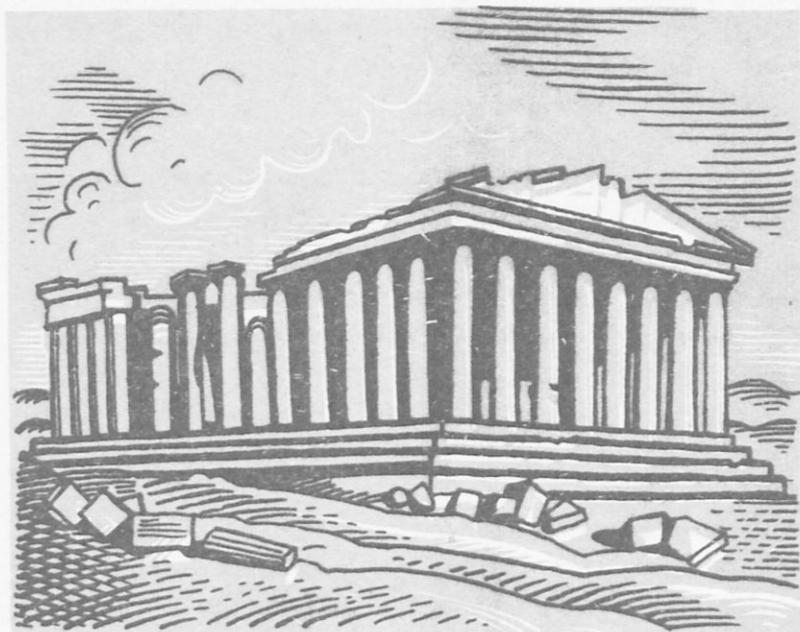
Τὰ σκαλοπάτια, οἱ κίονες καὶ τὰ πλευρά του φουσκῶνουν στὴ μέση, ὥστε μὲ τὴν ἐλαφρὰ καμπύλη τους ἀφαιροῦν ὅλο τὸ βάρος τοῦ μαρμάρου καὶ κάνουν τὴν οἰκοδομὴ νὰ φαίνεται ἐλαφρὴ καὶ εὐλύγιστη.

Ἀκόμη οἱ κίονες, ἀναλόγως μὲ τὴ θέση ὅπου βρῖσκονται καὶ τὸ φῶς ποὺ δέχονται, ἄλλοι εἶναι παχύτεροι καὶ ἄλλοι λεπτότεροι γιὰ λόγους ὀπτικούς· τὸ πολὺ τὸ φῶς ἐλαττώνει τὸ πάχος, ἐνῶ τὸ λίγο τὸ αὐξάνει· ἔτσι φαίνονται ὅλοι ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο πάχος, ἐνῶ δὲν τὸ ἔχουν!

Οἱ εἴκοσι πάλι ραβδώσεις, ποὺ ἔχει ὁ καθένας τους, ὅπως τὸ δέντρο τὸ φλοιό, σπάζουν τὸ φῶς καὶ τὸ ἀναγκάζουν νὰ

γίνεται άπαλό, για να δείχνη καθαρότερες τις γραμμές τής οικοδομής.

‘Ο Παρθενών δέν ζητᾶ να καταπλήξη ούτε με τόν ὄγκο ούτε με τὰ στολίδια του, ἀλλά μόνο με τήν ὁμορφιά του, πού

τῇ γεννᾷ ἢ συμμετρία του. Γι' αὐτὸ μᾶς ἀρέσει καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ πάντα.

‘Οποιαδήποτε ἄλλη οικοδομὴ θὰ ἔχανε τὴν ὁμορφιά της, ἂν μιὰ ἔκρηξη ἐτίναζε τὴ μισὴ στὸν ἀέρα. ‘Ο ναὸς ὁμως τῆς Ἀθηνᾶς δὲ ζημιώθηκε καθόλου, ὅταν οἱ βόμβες τοῦ Ἐνετοῦ Μοροζίνη στὰ 1687 ἐτίναξαν στὸν ἀέρα τὴ στέγη του καὶ ἐσώριασαν συντρίμματα στὴ γῆ μεγάλο μέρος του.

Τούναντιόν πήρε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔκανε σκεπή του, χωρὶς νὰ χάση τίποτε ἀπὸ τὴν ὠραιότητά του. Νομίζεις, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων τὸν ἄφησε ἐπίτηδες ἀσκέπαστο, γιὰ νὰ τὸν στεφανώνη ὁ οὐρανός.

Ἄλλὰ ἂν οἱ ἀρχιτέκτονες Καλλικράτης καὶ Ἰκτῖνος τοῦ ἔδωσαν τὴ συμμετρία καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια μὲ τὴ σοφὴ τέχνη τους, ὁ μεγάλος Φειδίας συμπλήρωσε τὴ χάρη τοῦ ναοῦ μὲ τὰ θαυμάσια γλυπτικὰ κοσμήματα.

Στὴ ζωφόρο, ποὺ εἶναι μιὰ μαρμάρινη ταινία ὀλόγυρα στὸ ναό, λίγο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονες, εἰκόνισε σὲ ἀνάγλυφα τὴ μεγάλη πομπὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ἐπισημότερη γιορτὴ τῆς πόλης, ποὺ εἶχε θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ χαρακτήρα. Καὶ εἶναι τόσο τέλεια καὶ τόσο φυσικὲς οἱ κινήσεις τους, ὥστε ὁ σύγχρονος θεατὴς θὰ νόμιζε, ὅτι βλέπει τοὺς ἴδιους συγγενεῖς καὶ φίλους του νὰ εἰκονίζονται ἐκεῖ ἐπάνω.

Στὰ τριγωνικὰ αἰετώματα πάλι κατασκεύασε ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα τῆς τέχνης, ποὺ ἀποτελοῦσαν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο σχετικὸ μὲ τὴν ἱστορία τῆς πόλης. Στὸ ἀνατολικὸ παρίσταναν τὴ γέννηση τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς καὶ στὸ δυτικὸ τὴν περίφημη ἔριδα Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς πόλης.

Ἄν προσθέσωμε τώρα τὰ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα στὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ, στὶς μετόπες, στὴ στέγη κλπ., καθὼς καὶ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Παλλάδας μέσα στὸ ναό, θὰ ἔχωμε ἓνα σύνολο τέλειο καὶ θαυμαστὸ γλυπτικῆς τέχνης.

Ἡ ἀξία του. Στὸν Παρθενῶνα παρατηροῦμε μιὰ εὐγένεια ἐργασίας, ποὺ δὲν ἀπαντᾶται ἀλλοῦ· καὶ ἡ τελευταία χειρωνακτικὴ ἐργασία, ἀπὸ τὴ φανερὴ ἕως ἐκείνη ποὺ

δὲ φαίνεται καὶ εἶναι κρυμμένη, εἶναι πλήρης καὶ τέλεια. Καθένα μέρος δὲν ἔμεινε, χωρὶς νὰ μὴ τὸ ἔχουν ἐπεξεργαστῆ μὲ τὸν ἴδιο πόθο καὶ τὴν ἴδια τελειότητα.

Κάθε ἐργάτης ἐνιωθε καὶ μετάδινε στὸ μάρμαρο τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ τοῦ γλύπτη! Καὶ αὐτὸ μᾶς δείχνει πόσο πολιτισμένος ἦταν ὁ λαός, πὺ ἔδωσε, τόσο εὐσυνειδήτους καὶ τέλειους, τοὺς ἄγνωστους ταπεινοὺς ἐργάτες.

Καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀξία του εἶναι τοῦτο· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἔργο μιᾶς μεγαλοφυΐας, ἀλλὰ δημιουργημα μιᾶς φυλῆς· ἓνας μόνος νὰς αὐτὸς ἐκφράζει τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴ καὶ τὸ μεγάλο πολιτισμὸ ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κατασκευάσουν πάλι· ὅλες οἱ ἀπομιμήσεις του, πὺ ἔγιναν στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ, ἀπέτυχαν· ὁμοιάζουν μὲ ἄψυχα κατασκευάσματα, ἂν καὶ τὸν ἀντέγραφαν μὲ μεγάλη ἀκριβεία. Γιατί; Γιατί δὲν ἀντιπροσωπεύουν καὶ δὲν ἐκφράζουν καμιὰ ψυχὴ καὶ κανένα πολιτισμὸ.

Ὁ διαυγὴς αἰθέρας τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ μακρινὲς καμπύλες τῶν βουνῶν δημιουργοῦν ἓνα μοναδικὸ φωτεινὸ πλαίσιο, μέσα στὸ ὁποῖο ὑψώνεται ὁ ἱερός βράχος τῆς Ἀκρόπολης.

Καὶ ἡ Ἀκρόπολη δέχεται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὴ λάμψη τῆς γαλανῆς θάλασσας, καὶ τὰ ἐνώνει σὰ μέσα σὲ χωνευτήριο καὶ τὰ κάνει ἓνα νέο φῶς. Ἔπειτα, ὅμοια μὲ μαγικὸ καθρέφτη, τὸ ἀντανაკλᾷ καὶ φωτίζει τὸν κόσμον ὁλόκληρον μὲ τὸ φῶς τὸ δικό της, τὸ δικό της ἡλίου, πὺ λέγεται Παρθενών.

N. A. Κοττόπουλος

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΣΗΜΕΡΟΝ κρεμάται ἐπὶ ξύλου, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν
κρεμάσας . . . ».

Τὰ ἤχουσαν καὶ πάλιν μὲ βαθεῖαν κατάνυξιν οἱ καλοὶ

Χριστιανοί εις τοὺς ναοὺς αὐτὴν τὴν νύκτα τὰ συγκινητικὰ λόγια. Εἶδον εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας στηριγμένον τὸν Σταυρὸν καὶ ἤγγισαν μὲ εὐλάβειαν τὰ χεῖλη των ἐπάνω εἰς τὰ πόδια τοῦ Ἑσταυρωμένου.

Ὅλα τὰ ἤκουσαν καὶ τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ ζωντανὰ τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐβυθίσθησαν εἰς σκέψεις καὶ ἐπῆραν τοὺς δρόμους τῆς φαντασίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔζησαν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ Τὸν συνέλαβον, οὔτε ἔφαγεν, οὔτε ἔπιεν, οὔτε ἐκοιμήθη. Ἐννοοῦν τὴν φοβερὰν ἀγωνίαν Του εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἀρχιερέων, φαντάζονται τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν ταραχὴν Του εἰς τὸ πραιτώριον. Ἀκούουν τὰς ὕβρεις, τὰς κατάρσας, τοὺς ἐμπαιγμούς· αἰσθάνονται τὸ μαστίγωμα καὶ τοὺς πόνους ἀπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Μανθάνουν τὴν καταδίκην. Βλέπουν νὰ τοῦ φορτῶνουν τὸν Σταυρὸν, νὰ ἀναβαίῃ τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον τοῦ Γολγοθᾶ καὶ νὰ γονατίζῃ ἀπὸ τὸ βάρος Του.

Ἴδού, μὲ τὰ ἴδια των τὰ μάτια βλέπουν νὰ στήνῃ οἱ σταυροὶ καὶ νὰ περιχύνη ὁ ἰδρῶς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ βλέπουν νὰ Τὸν καρφῶνουν εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ νὰ μένῃ κρεμάμενος, σιωπηλὸς καὶ ἄφωνος μεταξὺ τῶν δύο κακούργων. Ριγοῦν, ὡς νὰ αἰσθάνωνται τὸν πόνον καὶ τὰς πληγὰς Του.

Ἀκούουν τὰ πρῶτα λόγια τοῦ Χριστοῦ πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀγάπην καὶ συγγνώμην καὶ πρὸς ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὅποιοι Τὸν σταυρώνουν:

« Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι » . . .

Καὶ μόλις τώρα ἐννοοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ὑψηλὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν Του — τὴν ἀγάπην καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη.

Ἀκούουν ἔπειτα τὸν μετανοημένον ληστήν νὰ λέγῃ :

« Μνήσθητί μου, Κύριε... ».

Καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνουν συγκινημένοι καὶ ταπεινωμένοι :

« Μνήσθητί μου, Κύριε... ».

Παρακολουθοῦν τὸν σιγηλὸν θρῆνον τῆς Μανούλας Του, τὴν τρυφερὰν στοργὴν τοῦ Ἰωάννου, τὸν σπαραγμὸν τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούουν καθαρὰ τὴν λέξιν Του « διψῶ » καὶ αἰσθάνονται οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ τὸ μαρτύριον τῆς δίψης Του. ὦ, νὰ ἠμποροῦσαν νὰ σβήσουν τὴν δίψαν τοῦ Ἐσταυρωμένου!

Αἱ σκηναὶ αὐταὶ περνοῦν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των καὶ ὅλα τὰ βλέπουν μὲ συγκίνησιν καθαρὰ καὶ ζωντανά. Ἄλλὰ γνωρίζουν, ὅτι ὁ Σταυρὸς Ἐκείνου εἶναι ὁ φάρος, ποὺ φωτίζει τὸν κόσμον καὶ ἀπομακρύνει τὰ σκοτάδια του· καὶ ὁ θάνατός Του αἰωνία πηγὴ, ποὺ θεραπεύει τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ χαρίζει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ τὸν παράδεισον.

Δι' αὐτὸ μὲ κατάνυξιν ὅλοι ψιθυρίζουν:

« Προσκυνοῦμέν Σου τὰ πάθη, Χριστέ! Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἔνδοξόν Σου ἀνάστασιν! ».

Παντελεήμων Φωστίνης
(Διασκενὴ Ν. Α. Κομπούλου)

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρώτατον ήλιο έπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δὲν έπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη.
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀγέρι,
ποὺ λὲς καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα:
γλυκειὰ ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὄλοι, μικροί, μεγάλοι, έτοιμαστῆτε·
μέσα στὲς ἐκκλησίες τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
ἀνοιξτε ἀγκαλιὲς εἰρηνοφόρες
ὀμπροστὰ στοὺς Ἄγίους καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε: Χ ρ ι σ τ ὸ ς ἀ ν έ σ τ η, ἔχθροὶ καὶ φίλοι.

Διονύσιος Σολωμός

Ο Α·Ι· - Δ Η Μ Η Τ Ρ Η Σ

Στὸ χωριό μας ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφήκαν οἱ γονεῖς μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχομε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.
Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες,
ταπεινοὶ κι οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν ἀφέντη 'Αἰ - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ.
Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους κι ὅλους δὲ μᾶς πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθαίει πιὸ φωτεινό.
Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα, ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

Γεώργιος Ἀθάνας

ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

ΤΑΝ εισέλθης εἰς τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου, ἀμέσως πρὸς τὰ ἀριστερὰ συναντᾷς τὸ εἰκονοστάσιον, ὅπου εἶναι τοποθετημένη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τηνιακιᾶς, ἡ Μεγαλόχαρη. Εἶναι δύο σπιθαμῶν τὸ μῆκος καὶ μιᾶς τὸ πλάτος.

Τὴν περιβάλλει ἓνα πλαίσιον καλλιτεχνικώτατον ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ εἶναι κατάφορτος ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα, ἐνῶ πολλὰ ἄλλα κρέμανται ἐπάνωθεν ἀπὸ τὴν ἀκοίμητον κανδήλαν τῆς.

Εἶναι ταξίματα ὄλων τῶν εἰδῶν: Ὀφθαλμοί, χεῖρες, πόδες, κεφαλαί, ἀνθρωπάκια, καραβάκια, λέμβοι, βόδια, πρόβατα· ὅλα ἀπὸ ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἢ ἀσημόχρυσσα ἐνθυμίζου ἓνα πόνον θεραπευθέντα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς εὐχαριστίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εὗρον τὴν βοήθειαν καὶ τὴν προστασίαν τῆς Μεγαλόχαρης.

Ὁ προσκυνητῆς αὐθορμήτως γονατίζει ἀμέσως ἐπὶ τῶν πλακῶν καὶ ἱκετεύει τὴν Δέσποιναν τῶν οἰκτιρῶν καὶ ἀσπάζεται τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα Τῆς.

Καὶ ὅταν στρέψῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, μένεις κατάπληκτος ἀπὸ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πλουσιωτάτην αὐτοῦ διακόσμησιν.

Πολυέλαιοι, πολυκάνδηλα, κανδήλια, τέμπλον, εἰκόνες, ἀπαστράπτουν ἀπὸ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Ἀναρίθμητα ἀφιερώματα κρεμάμενα ἀπὸ παντοῦ παρουσιάζουν ἓνα μεγαλεῖον,

τὸ ὁποῖον μόνον εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον δύναται νὰ συναντήσῃ κανεὶς.

Καὶ ἡ ψυχὴ ταπεινωμένη εὐρίσκεται ὡς εἰς ὄνειρον, εἰς ἄλλον θεῖον κόσμον.

Ἡ πανήγυρις. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως τοῦ ναοῦ, εἴτε κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου εἴτε κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, τὸ θέαμα ἔξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν αὐλὴν, εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὸν λιμένα, δὲν περιγράφεται. Παντοῦ πληθος πιστῶν ἀμέτρητον, παντοῦ κυματίζει ἡ γαλανόλευκος, παντοῦ θέαμα γραφικόν!

Κατάφορτα ἀπὸ προσκυνητὰς καταπλέουν τὰ ἀτμόπλοια καὶ τὰ ἰστιοφόρα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προκυματαὶ γεμίζουν ἀπὸ τοὺς προσκυνητὰς, ἄρρενας καὶ θήλειες, πάσης ἡλικίας, οἱ ὁποῖοι ἐκκινοῦν διὰ τῆς μεγάλης λεωφόρου, διὰ νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸν ναόν.

Ἐδῶ συναντῶνται οἱ ἄνθρωποι τῶν πόλεων καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου χωρὶς διακρίσεις πλούτου ἢ καταγωγῆς· τοὺς ἐνώνει καὶ τοὺς κάνει ἴσους ἡ πίστις.

Χωρικοὶ καὶ χωρικαὶ μὲ τὰς γραφικὰς ἑλληνικὰς ἐνδυμασίας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦν μίαν ὡραίαν καὶ πολύχρωμον ἀνθοδέσμη. Κινοῦνται βραδέως. Πόσον χαίρει κανεὶς νὰ τοὺς βλέπῃ ἠνωμένους, ἀγαπημένους, θεοσεβεῖς!

Ἡ λεωφόρος, σημαιοστόλιστος δεξιὰ καὶ ἀριστερά, πλημμυρίζει ἀπὸ κόσμον. Οἱ προσκυνηταὶ ἀναβαίνουν σεμνοπρεπεῖς μὲ τὰ δῶρα των, μὲ τὰ ταξίματά των. Πόση εὐλάβεια καὶ πόση εὐχαρίστησις εἰς τὰ πρόσωπά των! Πόσους μῆνας καὶ ἔτη προητοίμαζον τὴν εὐσεβῆ αὐτὴν προσκύνησιν!

Οἱ κῆποι, ἡ πλακόστρωτος αὐλὴ τοῦ ναοῦ ἐπληρώθησαν

έντος ὀλίγου ἀπὸ κόσμον. Μόλις ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ἀνέλθῃ ἐπάνω.

Τὸ μεγαλοπρεπέστατον ὅμως πράγματι τῆς μεγίστης αὐτῆς ἑορτῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Λιτανεία.

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ καταλήγει εἰς τὴν παραλίαν. Τῆς ὅλης πομπῆς προπορεύονται λάβαρα, ἑξαπτέρυγα καὶ φανοί, καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τῆς Θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς Παναγίας, τὴν ὁποίαν σηκώνουν ναῦται τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Συνοδεύουν τὴν τελετὴν αἱ ἀρχαί, τὸ χρυσοστόλιστον ἐπιτελεῖον τῶν πολεμικῶν, τὰ ὁποῖα καταπλέουν εἰς Τῆνον χάριν τῆς ἑορτῆς, καὶ ὄλον τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν. Οἱ κώδωνες τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ δίδουν τὸ σύνθημα μιᾶς γενικῆς κωδωνοκρουσίας ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν γειτονικῶν χωριῶν.

Τὰ πολεμικά, σημαιοστόλιστα, χαιρετίζουν μὲ κανονιοβολισμούς, ἐνῶ τὰ ἄλλα πλοῖα ἀναταράσσουν γῆν καὶ θάλασσαν μὲ τὰς σειρῆνας τῶν πανηγυρίζοντα καὶ ἐκεῖνα τὴν ἑορτήν.

Ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ἀναπέμπει τὰς δεήσεις του πρὸς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον:

... Δέσποινα ἀγαθή, τὰς ἀγίας Σου χεῖρας πρὸς τὸν Υἱόν Σου ἄρον, τὸν φιλόψυχον πλάστην, οἰκτιρῆσαι τοὺς δούλους Σου...

(Ὑμνος εἰς τὴν 15 Αὐγούστου)

Τὸ θυμίαμα ἀναβαίνει πρὸς τὸν Οὐρανόν, καὶ οἱ ἄνθρωποι κλίνουν τὰς καρδίας των καὶ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ἀχράντους πόδας Τῆς τὰ πλήθη τῶν οἰκτιρῶν Τῆς.

Και Ἐκεῖνη δὲν ἀρνεῖται εἰς κανένα τὴν στοργὴν καὶ τὴν παρηγορίαν Της. Αὐτὸ μαρτυροῦν τὰ θαύματά Της, αὐτὸ ὑπόσχεται τὸ στοργικὸν Της βλέμμα ἀπὸ τὴν μικρὰν εἰκόνα Της.

Τὴν μεγάλην Χάριν, τὴν ὁποῖαν ἀφειδῶς σκορπίζει ἡ Παναγία, καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ ναοῦ Της, ἀπηθανάτισεν ἡ λαϊκὴ μουσα. Εἰς κάθε λίκνον βρέφους τὰ τρυφερὰ μητρικὰ χεῖλη τραγουδοῦν ὡς γλυκύτατον νανούρισμα :

ὦ Παναγιά μου Τηνιακιά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μου,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια ! . . .

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης
(Διασκευὴ Ν. Α. Κοιτοπούλου)

ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ

Παναγία Παρθένος! Τὴν εἰκόνα τῆς
κρέμασε ψηλὰ στὴν κάμαρά σου·
στῆς ζωῆς τοὺς δρόμους ὁδηγήτριά σου
κι ὑπνοδότρα θεία στὰ βλέφαρά σου.

Νὰ σκεπάξῃ ἀνάλαφρα τὸν ὕπνο σου
τῶν λευκῶν χειρῶν τῆς ἢ βοήθεια.
Νὰ σοῦ φέρῃ τὰ γλυκύτερα ὄνειρα
καὶ τὴ μέρα νὰ στὰ δείχνῃ ἀλήθεια.

Γεώργιος Δροσίνης

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς Ἀντιόχειαν τὸ ἔτος 344 μ. Χ. Ὁ πατήρ του ἔκαλεῖτο Σεκοῦνδος καὶ ἦτο στρατιωτικός. Ἡ μήτηρ του Ἀνθοῦσα, ἡ ὁποία ἔμεινε χήρα εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἰωάννου. Ἦτο εὐσεβεστάτη γυνὴ καὶ μετέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς ὅλην τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τῆς.

Ὁ Ἰωάννης ηὔτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ καλοὺς διδασκάλους, ὅπως ἦτο ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Λιβάνιος. Οὗτος ἀνεκάλυψε ἀμέσως τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ προεῖπε τὸ ἔνδοξον στάδιόν του.

Ἡ θρησκεία ἐγοήτευε τὸν Ἰωάννην.

Διὰ τοῦτο ἐπιδίδεται εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, μετὰ τοῦ φίλου του Βασιλείου, καὶ ζῆ βίον μοναχοῦ, ἐτοιμαζόμενος νὰ γίνῃ κληρικός. Ὁ Μελέτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μαθὼν ταῦτα, τὸν ἐνθαρρύνει, τὸν βαπτίζει καὶ τὸν χειροτονεῖ ἀναγνώστην τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει τὰς θρησκευτικὰς μελέτας του καὶ ἔγινε πολὺ γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐκεῖνην. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος καὶ ἐχέρησαν καὶ μερικαὶ ἐπισκοπαὶ εἰς Συρίαν, παρεκλήθησαν καὶ οἱ δύο φίλοι νὰ γίνουν ἐπίσκοποι. Ἄλλ' αὐτοὶ ἐκ μετριοφροσύνης εἶχον ἀποφασίσει ν' ἀποφύγουν πᾶν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος ἐπέισθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, αὐτὸς ὅμως ἠρόνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ διετάραξεν ὀλίγον τὰς φιλικὰς σχέσεις των.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του, ὁ Ἰωάννης εἰσῆλθε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία εὗρίσκετο εἰς ἓν μοναστήριον

πλησίον τῆς πόλεως. Βραδύτερον ὁμως ἀσθενήσας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν. Τότε ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς τὸν ἐχειροτόνησε διὰ τῆς βίας σχεδὸν πρεσβύτερον καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὸ κήρυγμα εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο μέγιστος, τὰ δὲ συρρέοντα πλήθη ἀναριθμητά. Ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ ναοῦ τούτου ἔλαμψεν ἡ ρητορικὴ τέχνη τοῦ Ἰωάννου. Καὶ διὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ ὠνομάσθη Χρυσόστομος. Ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὸν καὶ κατάλληλος ἀφορμὴ, ὡς ἑξῆς :

Εἰς τὴν ἀγορὰν, πλησίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπῆρχον οἱ ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Ὁργίσθη ἡμέραν τινα ὁ λαός, διότι ἐπεβλήθησαν νέοι φόροι, καὶ κατέστρεψε τοὺς ἀνδριάντας. Ἡ πράξις ἦτο πολὺ κακὴ καὶ ἡδύνατο γὰ φέρη εἰς μεγάλους κινδύνους τὴν πόλιν, διότι ὅλοι ἐγνώριζον πόσον αὐστηρὸς καὶ ὀργίλος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ. Διὰ τοῦτο, φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς κατοίκους. Τότε ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς εἰς τὴν Ρώμην μὲ ἐπιτροπὴν ἐκ σεβασμίων πολιτῶν, διὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Θεοδοσίον. Ἀντικαταστάτης τοῦ Φλαβιανοῦ ἔμεινεν ὁ Χρυσόστομος. Εἶπε τότε τοὺς περιφήμους « περὶ ἀνδριάντων » λόγους του, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάκιζε μὲν τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἔδιδε δὲ θάρρος πρὸς τὸν περιφοβὸν λαόν.

Τὸ 397 ἀποθνήσκει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος ἀποφασίζει νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν πρῶτον θρόνον τῆς ἐκκλησίας τὸν Ἰωάννην, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη εἶχε διαδοθῆ πανταχοῦ. Διὰ τοῦτο τὸν προσκαλεῖ εἰς Κωνσταντινούπολιν, χωρὶς νὰ δηλώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεώς του. Καὶ ἐκεῖ, παρὰ τὴν θέλησίν του, τὸν προχειρίζουν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινου-

πόλεως. Τὴν χειροτονίαν ἔκαμε κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, εὐρισκόμενος κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Θεόφιλος ἤθελε νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἄλλον κληρικόν, Ἰσίδωρον καλούμενον, ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκτοτε ὁμῶς ἐμίσει τὸν Χρυσόστομον.

Καὶ εἰς τὸ νέον του ἀξίωμα ταχέως διεκρίθη ὁ Ἰωάννης. Ἐξῆ βίον λιτότατον, ἐνδεδυμένος ὡς μοναχὸς μὲ πενιχρότατον ἔνδυμα· ἡ τροφή του ἦτο ἀπλουστάτη, διότι ἦτο ἄκρος φίλος τῆς νηστείας· ἀπέφευγε πᾶσαν ἐπίδειξιν. Ἐξερχόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς δὲν ἤθελε νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἀκολουθίας ὑπηρετῶν καὶ ἱερέων. Ἐδείκνυεν εἰς πάντας τὸ παράδειγμα τῆς λιτότητος, τῆς ἀπλότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ἐνῶ δὲ ἔζη τόσον λιτῶς καὶ οὐδὲν ἔδαλάνα δι' ἑαυτόν, ἐσκόρπιζε τὰ πλουσιώτατα εἰσοδήματα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἐφρόντιζε δι' ὅλους ὡς πατὴρ. Τότε ιδρύθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν φιλανθρωπικὰ καταστήματα, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα καὶ νοσοκομεῖα.

Ὁ Χρυσόστομος ἐφρόντιζε πολὺ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν σεμνότητα τῶν κληρικῶν. Ἦλεγχεν αὐστηρότατα τοὺς παρεκτρεπομένους. Ὅταν ἔμαθεν, ὅτι δέκα τρεῖς ἐπίσκοποι περὶ τὴν Ἐφεσον ἐπῶλουν ἀντὶ χρημάτων τὴν ἱερωσύνην, ἦλθεν εἰς Ἐφεσον, κατήρρεσε καὶ τοὺς δέκα τρεῖς καὶ ἐχειροτόνησεν ἄλλους ἐπισκόπους.

Καθὼς δὲ τὸν κληρὸν, τοιουτοτρόπως συνεβούλευε καὶ καθωδήγει εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν λαόν. Τὰς νουθεσίας του δὲ αὐτὰς δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀπευθύνη καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρκαδίου ἐγίνοντο τότε πολλὰ ἄτοπα, ἐξ

αιτίας τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοξίας. Ὁ Χρυσόστομος ἐκάκιζε καὶ ταύτην ἀφόβως.

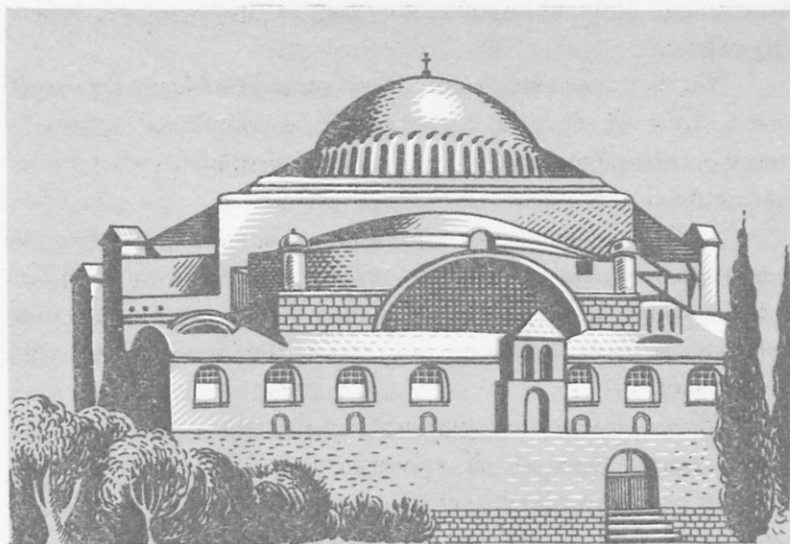
Ἡ τολμηρὰ ὁμως γλῶσσα τοῦ Ἰωάννου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγέννησε πολλοὺς ἐχθροὺς. Περισσότερον πάντων ἐμίσει αὐτὸν ἡ Εὐδοξία. Μὲ τοὺς ἐχθροὺς τούτους ἠνώθη καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος. Οὗτοι ἐρραδιούργησαν ποικιλοτρόπως ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπέτυχον νὰ καταδικασθῇ εἰς ἐξορίαν.

Ὁ λαὸς ὁμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐσέβετο καὶ ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τὸν Ἰωάννην, εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἐξορίας του ἐστασίασεν. Ἀνήρπασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν τὸν ἀπαγόμενον ἱεράρχην καὶ τὸν ἐγκατέστησε καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου του.

Τὸ μῖσος ὁμως τῆς Εὐδοξίας κατὰ τοῦ Ἰωάννου δὲν ἐσβέσθη. Αὕτη κατώρθωσε νὰ ἐξορισθῇ ὁ Ἱεράρχης κρυφίως εἰς Ἀρμενίαν, χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε ὁ λαός. Κατὰ τὴν ἐξορίαν του αὐτὴν ὁ Ἰωάννης ὑπέστη πολλὰς ταλαιπωρίας. Ἀλλ' ὡς νὰ μὴ ἔφθانون αὐταί, ἐξορίζεται μετ' ὀλίγον ἀκόμη μακρὰν, εἰς τὸν Πόντον. Καὶ καθ' ὁδὸν, ταλαιπωρούμενος καὶ βασανιζόμενος, παρέδωκε τὸ πνεῦμα τὸ ἔτος 407 μ. Χ.

Δ. Κυριακὸς

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Τὰ μαρτύρια. Ματαίως ἀφήρσαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ μεγαλοφάνταστον κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰ μαρτύρια τῆς βυζαντινῆς του καταγωγῆς. Ματαίως τὸ ἐστόλισαν μὲ τὴν ἰσλαμικὴν διακόσμησιν.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἀσβεστόχρῆσμα, τὸ ὄποιον τοῦ ἔκαμαν, μισοφαίνονται πάντοτε τὰ παλαιὰ ψηφιδωτά, πὸν ἐσκόρπιζον ἄλλοτε γλυκεῖαν λάμπιν. Κάτω ἀπὸ τὰ στηρίγματα τοῦ θόλου, εἰς τὰς καμπύλας τῶν τόξων καὶ τῶν ἀψίδων, ὡσὰν μέσα

ἀπὸ λευκὴν οὐμίχλην, προβάλλουν μορφαὶ ἀρχαγγέλων, ἀγίων, χερουβείμ.

Εἰς τὸ μέγα ψηφιδωτὸν εἶναι μεγαλειωδῶς ἐνθρονισμένους ὁ Χριστός· εἰς τοὺς πόδας του εἰς αὐτοκράτωρ, ἀπαστράπτων ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, κλίνει εὐλαβῶς τὸ γόνυ καὶ τὸ μέτωπον εἰς τὴν γῆν.

Ἄπὸ τὸ ὄραμα αὐτό, ποὺ μόλις γλυκοφαίνεται, ἀναγεννῶνται δέκα αἰῶνες ἱστορίας σβησμένης, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἱστορία δόξης. Οἱ θόλοι αὐτοὶ εἶδαν ἄλλοτε αὐτοκρατορικὰς στέψεις, στέψεις πατριαρχῶν, ἱερὰς συνόδους, δοξολογίας θριάμβων.

Εἶδαν τὸν πατριάρχην καὶ τὸν αὐτοκράτορα νὰ προχωροῦν τελικῶς μέσα εἰς τὰ σύννεφα τοῦ λιβανωτοῦ καὶ τὰς φλόγας τῶν λαμπάδων, τὴν λάμπην ἀτελειώτων παρελάσεων εἰς τὰς μεγάλας ἐορτὰς τῆς Χριστιανοσύνης.

Εἶδαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς βυζαντινὰς λειτουργίας, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἱεροὶ ψαλμοί, τὰ πολυάρθμα φῶτα καὶ αἱ τελετουργικαὶ κινήσεις τοῦ κλήρου ἐξέπληττον τοὺς βαρβάρους, ποὺ ἤρχοντο εἰς τὸ Βυζάντιον...

Εἰς τὴν βυζαντινὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον τοὺς οἴκους τῶν ὁ Θεός, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Λαός: τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸ Παλάτιον, τὸν Ἰππόδρομον. Εἶναι τὰ τρία κέντρα τοῦ Βυζαντίου.

Ἄπὸ τὸ Παλάτιον δὲν σώζεται πλέον τίποτε· ἀπὸ τὸν Ἰππόδρομον ὀλίγιστα ἴχνη. Ἡ Ἁγία Σοφία μόνον, καλλιτέχνημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας, σώζεται ὁλόκληρος.

Οἱ αἰῶνες τὴν ἐφύλαξαν, καὶ σήμερον ἀκόμη παραμένει ὁ ὠραιότερος τύπος τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ τέχνης.

Ἡ παράδοσις. Ἀπὸ τοῦ 1453, ὅποτε ἡ Ἁγία Σοφία ἔγινε τουρκικὸν τζαμί, δὲν ἔχει βέβαια τὴν πρῶτην τῆς λάμπιν. Ἐχει ὁμως τὸ θέλημα τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων.

Ὅταν αἱ θύραι τῆς Ἁγίας Σοφίας παρεβιάσθησαν ἀπὸ τὰς ἐχθρῖκὰς ὀρδὰς, εἰς λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, καθὼς λέγει ἡ παράδοσις, ἐλειτούργει ἀκόμη ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ. Εἰς τὸν καλπασμὸν τῶν ἵππων τοῦ ἐχθροῦ, εἰς τοὺς ἀπειραριθμοὺς κατακτητὰς, εἰς τὰς φωνὰς τοῦ τρομοῦ τῶν πιστῶν, ὁ ἱερεὺς διέκοψε τὴν λειτουργίαν· ἔλαβε τὸ δισκοπότηρον μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Μεταλήψεως καὶ μὲ σταθερὸν καὶ τελετικὸν βῆμα κατηυθύνθη εἰς τὰ πλάγια τοῦ θυσιαστηρίου.

Οἱ στρατιῶται κραδαίνοντες τὰ ξίφη των ὄρμησαν ἐναντίον του· ὁ ἱερεὺς ὁμως ἐξηφανίσθη εἰς ἓν αἰφνίδιον ἀνοιγμα τοῦ τοίχου, ὃ ὁποῖος ἔκλεισεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξαφάνισίν του. Ἐνόμισαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι ἦτο μυστικὴ θύρα καὶ ἔτρεξαν νὰ τὴν ἀνοίξουν. Τίποτε... Εἶδαν τὸν τοῖχον στερεὸν καὶ συμπαγῆ.

Ἀπὸ τὸν τοῖχον αὐτὸν λέγουν, ὅτι ἀκούεται καὶ τώρα κάποτε κάποτε μία ἀόριστος ψαλμοῦς. Ὁ κρυμμένος λειτουργὸς ὑποψιθυρίζει τοὺς ψαλμούς. Ὅταν ἡ Ἁγία Σοφία γίνῃ πάλιν χριστιανικὴ, θὰ βαδίσῃ πάλιν πρὸς τὸ ἱερὸν καὶ θὰ συνεχίσῃ τὴν λειτουργίαν, ἡ ὁποία διεκόπη τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1453.

(Ἀνέκδοτον)

Χάρης Ἡμερινὸς (Ζαχαρίας Παπαντωνίου)

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

(Ἡ ἀκόλουθος παράδοσις τοῦ λαοῦ γιὰ τὸ δικέφαλο αἰετό, τὸ σύμβολο τῶν Βυζαντινῶν, δείχνει τὴν ἀκλόνητην πίστην του γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους).

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφίᾶς, ποὺ σφάλισεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,

διπλοσφαγμένος ἔπεσε ὁ δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφίας, σπαράζοντας
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλώσε ὁ δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίγειωσε καὶ θέρειψε καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγινε ὁ ἓνας μύριοι Ἀἰτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν,
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
Σὲ Μοναστήρι, σ' Ἐκκλησιὰ καὶ στ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι...

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἐκατόχρονα
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος
κλωσσοῦσε τὴν Ἐκδίκηση ὁ δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ἐάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος :
« Ὡς πότε, παλληκάρια ! »
Καὶ μύριοι Ἀἰτοὶ Δικέφαλοι φτεροῦγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια !

(Πύρινη Ρομφαία)

Γεώργιος Δροσίνης

ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

Ο ΡΗΓΑΣ ἐγεννήθη εἰς Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὰς ἀρχαίας Φεράς, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Φεραῖος. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ζαγοράς. Περὶ τὸ 1780

ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου συνεπλήρωσε τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς τὰ ἐκεῖ λαμπρὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Ὁ Ρήγας ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δούλης πατρίδος του. Ὅτε εὐρίσκετο εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς πατριώτας καὶ ξένους δυναμένους νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸ ἔργον του. Εἶχε συχρῆν ἀλληλογραφίαν μετὰ ἀρματωλῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ ἄλλων προυχόντων τῆς Ἑλλάδος. Συνέγραψε χάρτην τῆς Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐν βιβλίον πολεμικόν, ὀνομαζόμενον « Ἐγκόλιον στρατιωτικόν »· ἔγραψε τὸν ὕμνον: « Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά, μονάχοι σὰ λιοντάρια, στὶς ράγες, στὰ βουνά; ».

Διὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του, μετέβη εἰς Βιέννην καὶ ἐνεθουσίασεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας μεγαλεμπόρους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ μετέβη καὶ ὁ Περραιβός, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν. Ἦσαν φίλοι ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον. Ὁ Ρήγας τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦ ἐξήγησε τοὺς σκοποὺς του ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Οὗτος δὲ ἀπεφάσισε νὰ συναγωνισθῇ μετ' αὐτοῦ.

Ὁ Ρήγας ἠνοιξεν ἀλληλογραφίαν καὶ μὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Βραδύτερον ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν Βιέννην καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Βενετίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ναπολέοντος. Δέκα ἡμέρας πρὶν ἀναχωρήσῃ, ἔστειλεν ὅλα τὰ πράγματά του πρὸς τὸν ἐν Τεργέστη φίλον του Ἀντώνιον Κορωνιόν, δώδεκα κιβώτια πλήρη ἐκ τῶν ποιημάτων του καὶ ἓνα φάκελον γραμμάτων, διευθυνόμενον πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Κατὰ δυστυχίαν ὁ Κορωνιὸς ἔλειπεν εἰς ταξίδιον καὶ τὰ γράμματα τοῦ Ρήγα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Τεργέστην ὁ Ρήγας καὶ

ὁ Περραιβός. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν ὅμως κατέφθασαν τὸ μεσονύκτιον αὐστριακοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς ἀνακρίνουν. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ ἀνάκρισις τοῦ Ρήγα καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν Περραιβόν, ὁ Ρήγας εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς:

— Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μαζί μου· εἶναι ἀπλοῦς συνοδοιπὸρος μου· μεταβαίνει εἰς Παρισίους, διὰ νὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν.

Πιστεύσαντες τοὺς λόγους τοῦ Ρήγα οἱ ἀξιωματικοί, τὸν μὲν Περραιβόν ἀφῆκαν ἐλεύθερον, τὸν δὲ Ρήγαν ἐφυλάκισαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνελήφθη καὶ ὁ Κορωνιὸς καὶ ἐστάλησαν καὶ οἱ δύο εἰς Βιέννην, ὅπου εἶχον συλληφθῆ καὶ ἄλλοι πέντε Ἕλληνες ἔμποροι. Πρὶν ἀναχωρήσουν ἐκ Τεργέστης, ὁ Ρήγας προσελάθησε ν' αὐτοκτονήσῃ μὲ ἐν μικρὸν μαχαιρίδιον. Ἄλλὰ τὰ τραύματά του δὲν ἦσαν ἀρκετὰ σοβαρὰ καὶ δὲν ἀπέθανεν. Ὅταν οἱ φύλακες εἶδον τὸν Ρήγαν αἰμόφυρτον, ἔτρεξαν, ἀφήρεσαν τὸ μαχαιρίδιον καὶ ἀνέφεραν τὸ συμβᾶν εἰς τὸν διοικητὴν, ὁ ὁποῖος ἔστειλεν ἀμέσως ἰατρούς, διὰ νὰ περιποιηθοῦν τὰς πληγὰς του.

Τέλος ἐστάλη εἰς Βιέννην καὶ ἐφυλακίσθη μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Τούρκους, διέταξε νὰ σταλοῦν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλὰ μόλις παρεδόθησαν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ, διότι εἷς φίλος τοῦ Ρήγα, ὁ ἠγεμὼν τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου, κατέλαβεν ὅλας τὰς διαβάσεις τῶν δρόμων, διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, διότι καὶ ὁ Ρήγας ἄλλοτε εἰς Βλαχίαν εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τοῦ Πασβάνογλου, ἐχθροῦ τοῦ Σουλτάνου.

Ἐπειδὴ ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου ἐβλεπεν, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ρήγα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦτο δύσκολος, ἀπεφάσισε νὰ

πνίξη καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸν Ἰστρὸν ποταμόν. Διέταξε νὰ τοὺς ἐξαγάγουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἕνα ἕνα, λέγοντες ὅτι ἐδόθη διαταγὴ νὰ εἰσέλθουν εἰς πλοῖον καὶ νὰ πλεύσουν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ἔπνιξαν εἰς τὸν ποταμόν. Ἐμεινε λοιπὸν ἔσχατος ὁ δυστυχὴς Ρήγας, ὅστις ἀπὸ τὰ κινήματα τῶν στρατιωτῶν ἐνόησεν, ὅτι οἱ σύντροφοί του δὲν εἰσῆλθον εἰς πλοῖον, ἀλλ' εἰς τὸν Ἄδην· ἐνῶ δὲ εἰς στρατιώτης ἐπλησίασε νὰ σύρῃ τὸν ἴδιον, ὁ Ρήγας τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν πυγμὴν εἰς τὸ στήθος τόσον δυνατά, ὥστε τὸν ἔρριψε κάτω ἡμιθανῆ. Ἀνήγγειλαν τὰ διατρέξαντα εἰς τὸν πασάν, ὅστις διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μὲ ὄπλον. Εἰσῆλθον τότε δύο Τοῦρκοι εἰς τὴν φυλακὴν, ἔσυραν τὰ πιστόλια των ἀπὸ τὴν ζώνην των καὶ τὰ διήρθναν πρὸς τὸ στήθος του. Πρῶτοῦ πέσῃ ὁμως ὁ Ρήγας, εἶπε τουρκιστὶ πρὸς τοὺς δολοφόνους του:

—Ἔτσι ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια. Ἄρκετὸν σπόρον ἐσκόρπισα· ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ συνάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν καρπὸν.

Ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι εὐγνωμονοῦσα ὕψωσε τὸν μαρμαρινὸν ἀνδριάντα τοῦ Ρήγα πρὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

X. Περγαμβός

Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ προσέφερεν ανεκτιμήτους υπηρεσίας εις τὸ Ἔθνος ὄχι μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὅτε ἐπρωτοστάτησεν.

Ἄπειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη περὶ μελετωμένης ἐξεγέρσεως, ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξέσπα κατὰ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτον θῦμα τῆς τουρκικῆς θηριωδίας ἔπεσε κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὁ σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Μετ' αὐτοῦ συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολιταὶ Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀ-

θανάσιος καὶ Ἀγγιάλου Εὐγένιος. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐμαρτύρησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἐπίσκοποι Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Δέρκων, ὁ ὑπερεκατοντούτης Ἀρχιερεὺς Μυριουπόλεως καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρος.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπηγγονίσθη ὁ πρῶν Πατριάρχης Κύριλλος μετὰ πολλῶν ἱερέων. Ἐν Θεσσαλονίκη ἐθανατώθη ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Μελέτιος. Ἐν Κρήτῃ ὁ Μητροπολίτης Γεράσιμος μετὰ τεσσάρων Ἐπισκόπων. Ἐν Λευκωσίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς μετὰ 3 Μητροπολιτῶν καὶ 36 ἄλλων κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Ἐμαρτύρησαν πρὸς τούτοις οἱ ἀρχιερεῖς Σωζουπόλεως, Σερρών, Ἄρτης, Λαρίσης, Ἰωαννίνων, Γρεβενῶν καὶ ἄλλοι. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Χίου διήλθον ἐν στόματι ρομφαίας 200 κληρικοί.

Καὶ βραδύτερον ἐν Κορώνη οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καπετὰν πασᾶ, ἐβασάνισαν καὶ ἀπηγγόνισαν τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς πόλεως. Ἐν Μεθώνῃ ὁ Ἐπίσκοπος Γρηγόριος, φυλακισθεὶς, ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Εἶναι ἀμέτρητα τὰ μαρτύρια τῶν κληρικῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἡ ἱστορία ἀναβιβάζει τοὺς μάρτυρας αὐτοὺς εἰς ἑξακισχίλιους. Ἀλλὰ πόσων ἄρα γε τὴν θυσίαν δὲν ἐμάθομέν ποτε καὶ πόσων τὸ φρικτὸν μαρτύριον δὲν ἐκάλυψε τὸ χῶμα τοῦ τάφου; Διὰ τοὺς ἀγνώστους αὐτοὺς μάρτυρας τί ἄλλο ἀρμόζει περισσότερο ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Κάλβου;

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἅς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
πὺρ σᾶς σκεπάζει.

Ἡ Ἐκκλησία ὁμως δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μόνον θύματα κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ πλῆθος κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ στρατιωτικὰ σώματα ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Οὕτως ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἐπίσκοπος Κερτέζης Προκόπιος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἡλείαν. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ἀνταλλάξας τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος μὲ τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ, ἔλαβε μαρτυρικώτατον θάνατον ἐν Θερμοπύλαις, ὡς ἄλλος Λεωνίδας. Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Παπαφλέσσας, ἀπτότητος εἰς τοὺς κινδύνους, ἔπεσεν ἠρωικῶς εἰς τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας.

Ὁ Νεόφυτος Καρύστου, ὁ Νεόφυτος Ταλαντίου, ὁ Ἐπίσκοπος Σάμου ἐπολέμησαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ προσέφερεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ἐπὶ κεφαλῆς 808 περίπου πολεμιστῶν, ἐπολέμησεν ἠρωικῶς εἰς τὸ Βαλτέτσι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους οἱ κληρικοὶ προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας. Ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος ἐγένετο Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μετέσχε τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων. Ὁ Προύσης Ἰωσήφ ἦτο ὁ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευτικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν δουλείᾳ ὁ Κλῆρος ἐστάθη προστάτης καὶ πρόμαχος τοῦ Ἔθνους.

Δημ. Μπαλάνος

ΗΡΩΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

"Αγνωστοι. Τὴν 23ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1803 ἡ ἑλλη-
νική ἱστορία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μοναδικὸν
εἰς ὅλον τὸν κόσμον γεγονός.

"Αγριος καὶ παγερὸς βορρᾶς μὲ ἄφθονον χιόνα ἐμάστιζε
τὰ ἠπειρωτικὰ βουνά· ψυχὴ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας.
Καὶ ὅμως ὀλίγοι ἄνδρεῖοι Σουλῶται μὲ τὰς οἰκογενεῖας των

ἐμάχοντο ἀηλιτισμένοι εἰς τὸ Ζάλογγον τῆς Ἡπείρου ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἄλῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Φεύγοντες ἀπὸ τὴν ἡρωικὴν πατρίδα των, κατόπιν συνθήκης, δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἀσφαλισθοῦν εἰς ἔδαφος φιλικὸν καὶ κατεδιώχθησαν δολίως. Κλεισμένοι λοιπὸν εἰς τὴν ὁμώνυμον μονὴν τοῦ ἀποτόμου ἡπειρωτικοῦ ὄρους Ζαλόγγου προσπαθοῦν νὰ ἀντιστοῦν. Ὀλίγοι μόνον ἐσώθησαν κατόπιν ἡρωικῆς ἐξόδου.

Ἐξήκοντα γυναῖκες ἐξ αὐτῶν εἶχον ἀποχωρισθῆ τῶν ἄλλων καὶ εἶχον ἀποκλεισθῆ εἰς ἓνα ἀπότομον βράχον, ὁ ὁποῖος σήμερον καλεῖται « Στεφάνι ». Τὰ ὀνόματά των δὲν τὰ γνωρίζομεν, ἀλλ' εἶναι ὅλαι ἀπὸ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμησαν καὶ μὲ λίθους ἀκόμη εἰς τὸ Σούλι τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐδειλίασαν λοιπὸν μὲ ξύλα καὶ μὲ λίθους προσεπάθουν νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ὀρμὴν τῶν ἀγρίων Τουρκαλβανῶν. Οἱ ἄνδρες των ἦσαν μακρὰν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τὰς βοηθήσουν.

Οἱ ἐχθροὶ μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ὀρμοῦν σχεδὸν ἔχουν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ βράχου.

Αἱ ἄγνωστοι ἡρώιδες τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔχουν πλέον οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας· ἡ σκλαβιά καὶ ἡ ἀτίμωσις θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν παράδοσίν των. Ἄλλ' ὄχι! Εἰς τὰ στόματα ὄλων ἀναβαίνει φωνὴ ἀπελπισίας: « Καλύτερα νὰ πεθάνωμε παρὰ νὰ σκλαβωθοῦμε ».

Ἔχουν ἤδη σχεδιάσει τὸ παράτολμον σχέδιόν των. Καὶ αἱ ἐξήκοντα Σουλιώτισσαι, ἄλλαι παρθένοι νεαραί, ἄλλαι τρυφεραὶ μητέρες, μὲ τὰ τέκνα εἰς τὴν ἀγκάλην, ἄλλαι γυναῖκες ὄριμοι καὶ ἄλλαι γερόντισσαι σεβασταί, συμπλέκουν τὰς χεῖρας των εἰς πρωτάκουστον ἡρωικὸν χορόν. Αἱ Σουλιώτισσαι

γνωρίζουν νὰ ἀποθνήσκουν χαρούμενοι καὶ ὄχι λυπημένοι.

Ἡ πρώτη ἔχει φθάσει ἤδη εἰς τὴν ἄκραν τοῦ βράχου· φιλεῖ τὴν δευτέραν καὶ μὲ τὸ τέκνον εἰς τὴν ἀγκάλην ρίπτεται εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐνῶ τὸ τραγούδι ἀντηχεῖ εἰς τοὺς γύρω βράχους.

Μὲ τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης ἐκρημνίσθησαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ χοροῦ ὄλαι κάτω εἰς τὸ βάραθρον. Ὁ κρότος τοῦ πίπτοντος σώματος τῆς τελευταίας ἐσφράγισε τὸν χορὸν τοῦ θανάτου τῶν ἡρωίδων. Ἡ ἱστορία δὲν μᾶς παρέδωσε τὰ ὀνόματά των. Κρῖμα νὰ μὴ τὰ ἔχωμεν.

Ἡ Δέσπω. Ἄλλ' ἂν ἡ ἱστορία δὲν διέσωσε τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωίδων τοῦ Ζαλόγγου, ἡ δημοτικὴ ὄμμος Μοῦσα ἀπθάνησε μίαν ἄλλην Σουλιώτισσαν, τὴν Δέσπω :

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

— Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;

— Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται κι οὐδὲ σὲ χαροκόπι·
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημοουλᾶ τὸν πύργο.

— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα· δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι·
ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἄρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στὸ χέρι ν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :

— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μου, ἀγκαλιαστῆτε.
Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε — κι ὅλες φωτιὰ γινῆκαν.

N. A. Κοτιόπουλος

Η ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΕΙΣ τὸ ταπεινὸν χωρίον Πιάδα, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδουρον, ἔγινεν ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐργασίαι τῆς ἤρχισαν τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1821. Ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα εἶχον ἔλθει ἀντιπρόσωποι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο « παραστάται ».

Ἡ συνάθροισις αὐτὴ τῶσων ἐκλεκτῶν πατριωτῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, πρώτην φορὰν μετὰ τῶσους αἰῶνας δουλείας, ἐπροκάλει βαθύ αἴσθημα συγκινήσεως. Δάκρυα χαρᾶς ἔρρεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων, ἀντηλλάσσοντο δὲ χαρμῶσνοι ἀσπασμοὶ ὅπως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς ὁ τόπος τῆς συγκεντρώσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ μικρὸν χωρίον δὲν ὑπῆρχεν οἴκημα κατάλληλον νὰ περιλάβῃ τόσα ἄτομα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ συνεδρίασις ἐγίνετο ἐντὸς ναοῦ τινος ἢ ἐν ὑπαίθρῳ, κατὰ τὸ ἀρχαῖον σύστημα.

Ὁ ὄρκος τῶν πληρεξουσίων ἦτο ὁ ἑξῆς :

« Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος καὶ εἰς τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῆς Πατρίδος νὰ συσκεπτόμεθα ἐν εὐλικρινεῖα καθαρᾷ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν προσωπικῶν συμφερόντων μας καὶ φροντίζοντες μόνον περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντος ».

Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀκόλουθος εἰσαγωγή του εἶναι ὑπέροχος :

« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ἀδαιρέτου Τριάδος.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ

ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεΐσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παρασιατῶν του, εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ Α' τῆς Ἀνεξαρτησίας ».

Εἰς τὸ Σύνταγμα ὀρίζεται τὸ κυανοῦν καὶ λευκὸν ὡς τὰ ἐπίσημα χρώματα τῆς Σημαίας μας. Ὅταν ἐτελείωσαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως, αὕτη τὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν μὲ τὰς ἐξῆς συμβουλίας :

« Τῆς μὲν Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ἐπερατώθη τὸ ἔργον καὶ διαλύεται σήμερον ἔργον δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι νὰ φανῇ εὐπειθὴς καὶ υπάκοος εἰς τοὺς Νόμους καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς τῶν Νόμων Ἑλληνας !

Εἶπατε πρὸ ὀλίγου, ὅτι δὲν θέλετε δουλείαν . . . Ἀλλὰ μόνη ἡ μεταξὺ σας ὁμόνοια καὶ ἀκριβὴς ὑποταγὴ εἰς τὴν Διοίκησιν ἡμπορεῖ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας . . . ».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΚΑΤΑ τὸ 1826 ὁ Γεννάδιος, εὐρισκόμενος εἰς Ναύπλιον, εἶδε συγκεντρωμένους, πειναλέους καὶ δυστυχεῖς, τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου· ἐζήτησαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς θυσίας των, ξηρὸν ἄρτον, διὰ νὰ τραפוῦν, καὶ πυρίτιδα, διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἄλλ' ἢ Κυβέρνησις ἐστερεῖτο τῶν πάντων.

Περίλυπος καὶ περιτρομος συνέρρεεν ὁ λαὸς εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα καὶ οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ.

Τότε ὁ Γεννάδιος ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ρίζαν μεγάλης πλατάνου, εὐρισκομένης εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας, ἔρριψε φλογερὸν βλέμμα ἐπὶ τὸ πλῆθος καὶ ἀνέκραξε μεγαλοφώνως:

— Ἡ Πατρίς καταστρέφεται, ὁ πόλεμος χάνεται, ἡ ἐλευθερία ἀποθνήσκει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια ταχεῖα. Πρέπει οἱ ἄνδρες οὗτοι, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιστοιχίζουσιν, νὰ σπεύσουν ἐκεῖ, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται χρήματα καὶ χρήματα δὲν ἔχομεν. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν χρήματα. Ἄς μὲ μιμηθῇ, ὅστις θέλει.

Καὶ ἐνῶ τὸ πλῆθος τὸν χειροκρότει, ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ πτωχὸν διδασκαλικὸν του βαλάντιον. Τὰ ὀλίγα χρυσᾶ νομίσματα ἦσαν ἡ μόνη περιουσία του, ἦσαν αἱ οἰκονομίαι του πολυετῶν κόπων. Καὶ ὁ κρότος τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἀντήχησεν ὡς μελωδία εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ κρότος αὐτὸς συνεκίνησε μέχρι δακρῶν ὅλους τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους.

— Ἄλλ' ὄχι! ἐπανελάβεν ὁ Γεννάδιος. Ἡ συνεισφορὰ αὕτη δὲν ἀξίζει τίποτε! Χρήματα ἄλλα δὲν ἔχω οὔτε ὀβολόν! Ἐχω ὅμως τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν πωλῶ. Τίς θέλει διδάσκα-

λον διὰ τὰ τέκνα του ἐπὶ τέσσαρα ἔτη; Ἄς καταβάλῃ τοὺς μισθοὺς μου.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἠϋξήσαν τὴν συγκίνησιν τοῦ λαοῦ· ὅλοι ἔκλαιον. Ὅλοι προσέφερον, ἄλλος χρήματα, ἄλλος κόσμημα, ἄλλος ὄπλον. Εἰς ὀλίγον διάστημα συνελέγησαν ἀρκετὰ χρήματα διὰ τὰς σπουδαιοτάτας ἀνάγκας. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθουν καὶ τὴν ἐπαύριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ προσφέρουν καὶ αἱ κυρίαὶ ὅ,τι ἠδύναντο.

Ἀπὸ βαθυτάτης πρῶιας ὁ Γεννάδιος ἐπερίμενεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ἡ λειτουργία ὅμως ἐτελείωσε καὶ αἱ κυρίαὶ δὲν ἐφάνησαν, πλὴν ἐλαχίστων. Πλήρης ὀργῆς ὁ Γεννάδιος ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς παρισταμένους μαθητὰς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ εἶπε μὲ φωνὴν συνταράξασαν τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας :

— Δυστυχημένα παιδιά, σὰς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Ξεύρουν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σφάζει καὶ αἰχμαλωτίζει· ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σὰς αἰχμαλώτους· ἀλλ' ἀδιαφοροῦν, λυπούμεναι ὀλίγον χρυσόν. Ἄλλος προστάτης δὲν σὰς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν Θεόν. Γονατίσατε νὰ τὸν παρακαλέσητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας.

Τὰ παιδιά ἐγονάτισαν ὅλα.

Ἀποκαλύψας τότε τὴν κεφαλὴν του ὁ Γεννάδιος καὶ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν οὐρανόν, εἶπε :

— Ὑψιστε Θεέ! Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθῶων καὶ ὀρφανῶν μὴ ἐγκαταλείψῃς τὰ παιδιά ταῦτα. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Αἱ μητέρες των τὰ ἐγκατέλειψαν. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Χάρισον εἰς αὐτὰ τὸν ἥλιον τῆς Ἐλευθερίας. Βοήθησον τὰ παιδιά ταῦτα νὰ γίνουν ἐλεύθεροι πολῖται καὶ καλοὶ χριστιανοί. Ἄν ὅμως

είναι πεπρωμένον νὰ βλάψουν τὴν πατρίδα των, παράδωσε καὶ αὐτὰ καὶ ἐμὲ εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ, πρὶν ἶδω ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπεινώσιν!

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφήσας τὸν λαὸν κατάπληκτον καὶ χύνοντα ἄφθονα δάκρυα. Αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ἀμέσως ἀφθονώτεραι. Αἱ κυρταὶ ἔστελλον μετὰ πάσης προθυμίας ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ κοσμήματα καὶ αὐτοὺς τοὺς νυμφικούς δακτυλίους των.

Μὲ τοὺς ἐράνους αὐτοὺς ἐξωπλίσθη στρατὸς ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκη, ὅστις ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Ἦτο ὁμως μεγάλη ἀνάγκη ἵππικου. Καὶ ἵππικὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Γεννάδιος ἐπενέβη.

Διὰ κηρύκων ἐκάλεσε τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν πλάτανον. Ἀνυπόμονος νὰ ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν ρήτορα, συνεκεντρώθη ὅλος ὁ λαὸς ἐκεῖ. Ὁ Γεννάδιος, ἀφοῦ παρέστησε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἵππικου, ἐπρόσθεσεν:

— Ἀλλὰ ποῦ θέλομεν εὔρει τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς προύχοντας καὶ ὀπλαρχηγοὺς τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους χάριν διασκεδάσεως. Ὅστις ἔχει ἵππον μόνον δι' ἐπίδειξιν καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται προύχων ἢ ὀπλαρχηγός. Διὰ τῶν ἵππων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἵππικόν· τοὺς λαμβάνομεν;

— Τοὺς λαμβάνομεν, ἀπεκρίθη ὁ λαός.

— Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσουν, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας;

— Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας, ἀπεκρίθη ὁ λαός.

— Ἐμπρὸς λοιπόν! διέταξεν ὁ Γεννάδιος.

Ἄλλὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του, τριακόσιοι πενήκοντα ἵπποι εἶχον ὀδηγηθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν.

Τότε ἐκάλεσεν ὁ Γεννάδιος τὸν Χατζῆ-Μιχάλην καὶ τοῦ εἶπε :

— Σὺ εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἵππικόν. Λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνωσον τὸ ἵππικόν καὶ ἀναχώρησον τάχιστα.

Ὁ ἐχθρὸς ἐνικήθη καὶ ἡ Πατρις ἐσώθη.

(Διασκευὴ Δ. Κορτογιάννη)

Κ. Σάθας

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Γεωργός. Μετά τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστριαίου ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ Ὅθων, ὁ ὁποῖος ἔφθα-

σεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐγκατεστάθη. Σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν βοήθειαν ὄλων ἐπεκράτησεν εἰς τὸ μικρὸν βασιλεῖον ἢ τάξις καὶ ὁ λαὸς ἐπεδόθη εἰς τὰς εἰρηνικὰς του ἐργασίας.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε νὰ ἐκκληρώνεται καὶ ἡ τελευταία του ἐπιθυμία διὰ τὴν πατρίδα: Νὰ ἐπικρατῇ τάξις καὶ νὰ πειθαρχοῦν οἱ πολῖται εἰς τοὺς νόμους. Ἀπεσύρθη λοιπόν, εὐχαριστημένος πλέον, εἰς ἓν μικρὸν κτῆμα, πού εἶχε πλησίον τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐκεῖ παρέμενεν ἐργαζόμενος ὡς ὁ τελευταῖος γεωργός.

«... Ὅσον ἠμπόρεσα — λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του — ἔκαμα τὸ χρέος μου εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά μου. Εἶδα τὴν πατρίδα μου ἐλευθέραν, εἶδα ἐκεῖνο πού ἐποθοῦσα καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατέρας μου καὶ ὁ πάππος μου καὶ ὅλη ἡ γενεά μου καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες... Εἶδα τάξιν... Δὲν ἔκανε ὁ καθένας ὅ,τι ἤθελε...

» Ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς ἓνα περιβόλι, ὅπου εἶχα ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ἐπῆγα, ἐκάθισα καὶ ἐπερνοῦσα τὸν καιρὸν μου καλλιερῶν εὐχαριστούμην νὰ βλέπω νὰ προσδεύουν τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ μικρὰ δένδρα, ὅπου ἐφύτευα μὲ τὰ χέρια μου... ».

Μέσα ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ λόγια δύο πράγματα φαίνονται καθαρὰ: Τὸ χρέος καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια θεωρεῖ ὡς πρώτην καὶ κυρίαν ὑποχρέωσιν τοῦ πολίτου· καὶ δεύτερον ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ὁ γεωργός, ὅταν βλέπῃ νὰ καρποφοροῦν οἱ κόποι του.

Δὲν ἐγνώριζε βεβαίως ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἀφοῦ δὲν ἤξευρε γράμματα. Καὶ ὅμως ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Μοριᾶ δὲν ἔκαμνε παρὰ ὅ,τι ὁ πρόγονός του ὁ Φιλοποίμην, ὁ παλαιὸς στρατηγός — ἀρχιστράτηγος σημερινός — τῆς Ἀχαϊκῆς συμπο-

λιτείας. Ἀντήλλασεν εὐχαρίστως τὴν πάλαν καὶ τὸ καριοφίλι μὲ τὴν ἀξίνην, ὅπως ἐκείνος τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα μὲ τὴν σκαπάνην. Διότι καὶ τὰ δύο μεγάλα τέχνα τῆς Πελοποννήσου ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἐντιμότερα χρήματα τὰ κερδίζει κανεὶς μόνον μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἐξετέλεσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, χωρὶς νὰ τὸ θεωρῇ ὡς προσβολὴν διὰ τὸ μέγαλον ἀξιώμα του, ἤρχισε τώρα εἰς τὰ γηρατεῖα του, ἤσυχος καὶ ἐλεύθερος, νὰ καλλιεργῇ τὸ κτῆμα του, διὰ νὰ ζῆ, ἀντὶ νὰ ζητῇ ἀποζημιώσεις καὶ ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν πατρίδα.

Ἡ διαθήκη του. Ὅταν αἱ Ἀθηναὶ ἐγιναν ἡ ὀριστικὴ πρωτεύουσα τοῦ νεαροῦ βασιλείου, ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Ἔθνους, ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Εἶναι φυσικὸν νὰ φαντασθῇ κανεὶς, ὅτι, κουρασμένος πλέον ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰ βήσασα τοῦ πολέμου, θὰ ἐζήτησε νὰ ἀναπαυθῇ καὶ νὰ ἡσυχάσῃ.

Κάθε ἄλλο· ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἀεικίνητος καὶ ἀκούραστος, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν παλαιὰν ζωτικότητά του. Πότε ἐπεσάτει κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἀνεγερσιν τοῦ Πανεπιστημίου, πὺν ἦτο ἴσως ἡ μεγαλυτέρα χαρὰ τῆς ζωῆς του, καὶ πότε ἔτρεχεν εἰς ὅλην τὴν πόλιν νὰ τὴν περιεργασθῇ. Ἦτο ἐξαιρετικὰ εὐχαριστημένος νὰ βλέπῃ καὶ νὰ χαίρεται τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα· τὰ ἠσθάνετο ὡς ζωντανὰ πλάσματα νὰ τοῦ ὁμιλοῦν διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰ 1838, τὸν Νοέμβριον, εἶχον ἐκδράμει εἰς τὴν βραχῶδη Πνύκα οἱ μαθηταὶ τοῦ μοναδικοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔτυχε νὰ κάμῃ καὶ ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ τὸν συνηθισμένον του περίπατον εἰς τὸν αὐτὸν χώρον, πὺν ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἐκκλησίαν τοῦ

δήμου. Οί μαθηταί — οί περισσότεροι ἦσαν ἄνδρες μὲ μουστάκια — τὸν ἐκύκλωσαν μὲ σεβασμόν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ νὰ χαροῦν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἀνίκητον στρατηγὸν καὶ φημισμένον σοφὸν γέροντα.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἠὲχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς μαθητάς, οἱ ὅποιοι τοῦ ἐδείκνυον τόσην ἀγάπην, καὶ ἠθέλησε νὰ ἀνταποδώσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς φιλοτίμους νέους τὴν στοργὴν μὲ κάτι ὠφέλιμον. Ἀνέβη λοιπὸν εἰς ἓνα βράχον καὶ τοὺς ὠμίλησεν :

« Ἐγώ, παιδιά μου, εἶπε, κατὰ κακὴν μου τύχην ἔμεινα ἀγράμματος καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὰ εἰπῶ ὠραῖα, ὅπως οἱ σοφοὶ καθηγηταί σας. Αὐτὸ μονάχα ἠμπορῶ νὰ σᾶς εἰπῶ : Αἱ γνώσεις σας νὰ μὴ γίνουν ποτὲ ὄργανον διὰ τὰ ἀτομικά σας συμφέροντα· νὰ ἀποβλέπετε πάντοτε εἰς τὸ συμφέρον ὅλων, μέσα εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει καὶ τὸ ἀτομικὸν τοῦ καθενός . . .

» Ἡμεῖς ἠλευθερώσαμεν τὴν πατρίδα ἀπὸ τὸν τύραννον, καὶ σεῖς τώρα μὲ τὴν σειράν σας νὰ τὴν κάμετε πολιτισμένην μὲ τὰ ἔργα σας καὶ μεγάλην μὲ τὰ φῶτα σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, πρέπει νὰ ἔχετε πάντοτε ὁμόνοιαν, ν' ἀγαπᾶτε τὴν θρησκείαν μας καὶ νὰ λατρεύετε τὴν ἐλευθερίαν! »

Οἱ μαθηταί ἤκουσαν μὲ προσοχὴν τὸν σοφὸν Νέστορα τοῦ ἀγῶνος καὶ δακρυσμένοι τοῦ ἐφίλησαν ἀποχωροῦντες τὴν χεῖρα. Εἶχον χαράξει εἰς τὰς καρδίας των τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια, τὰ ὅποια ἦσαν ἡ διαθήκη τοῦ Γέροντος τοῦ Μοριᾶ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς νέους.

N. A. Κοιτόπουλος

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

ΤΟΝ Μιαούλην βαρέως ασθενοῦντα ἐπεσκέφθη ὁ Βασιλεὺς Ὁθων. Ὁ ψυχορραγῶν θαλασσομάχος ἀνακαθίσας ἐπὶ τῆς κλίνης εἶπε πρὸς τὸν Βασιλέα :

« Δὲν μοῦ μένουν πλέον εἰμὴ μόνον ὀλίγαι στιγμαὶ ζωῆς. Βλέπω τὸν θάνατον ἔμπροσθέν μου, ἀλλὰ τὸν βλέπω μὲ πλήρη ἀταραξίαν ψυχῆς καὶ ἀποχαιρετῶ τὸν κόσμον εὐχαριστημένος. Ὅσα ἐπεθύμησα εἰς τὴν ζωὴν μου τὰ ἀπέλαυσα. Εἶδον τὴν πατρίδα ἐλευθερωμένην ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὴν βαρβαρότητα. Εἶδον τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον ἀνεγειρόμενον ἐν μέσῳ τῶν ἑρειπίων τῆς πατρίδος. Εἶδον τέλος τὴν μεγαλειότητά Σου ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἡ Θεία Πρόνοια τῆς εἶχε προωρισμένον. Ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἠσφαλίσθη διὰ πάντα· δὲν μοῦ μένει τίποτε πλέον νὰ ἐπιθυμήσω εἰς τὴν ζωὴν.

» Αἱ τιμαί, μὲ τὰς ὁποίας ἡ Μεγαλειότης Σου μὲ ἀντήμειψε διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αἱ τιμαὶ τὰς ὁποίας ἀπέλαυσα ἐν Βαυαρίᾳ παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ σεβαστοῦ πατρὸς Σου, ἐπεσφράγισαν τὴν εὐτυχίαν τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ζωῆς μου.

» Σοῦ συνιστῶ, Μεγαλειότατε, τοὺς συναγωνιστάς μου· δὲν ἐπολέμησαν μόνον μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πείναν καὶ μὲ τὴν δίψαν καὶ παντὸς εἶδους στερήσεις, ἕως ὅτου ἴδουν τὴν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας.

» Σοῦ συνιστῶ ὁμοίως, Μεγαλειότατε, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου. Τοὺς ἀφήνω κληρονομίαν τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν θρόνον Σου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα.

» Οἱ Ἕλληνες, Μεγαλειότατε, ἦσαν προωρισμένοι καὶ εἰς

τοὺς παλαιοὺς καὶ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους νὰ κατορθώ-
σουν μὲ μικρὰ μέσα μεγάλα ἀποτελέσματα ἦσαν ὅπως πάντο-
τε χωρισμένοι, ἄλλοτε ἀπὸ τὰ μικρὰ σύνορα τῶν χωριστῶν βα-
σιλείων καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἐμφυλίου διαφοράς καὶ φιλονικίας.
Σήμερον ὁμως εἶναι ἠνωμένοι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον Σου.

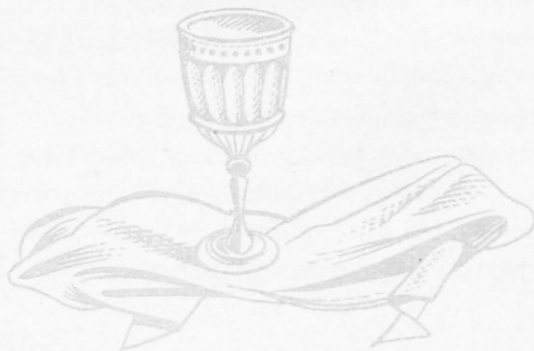
» Δέξου, ὦ Βασιλεῦ, καὶ τελευταίαν φορὰν τὰς θερμὰς εὐ-
χάς, τὰς ὁποίας ἀναπέμπω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν κραταίω-
σιν τοῦ θρόνου Σου καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ Σου ».

Εἰς ταῦτα πολὺν συγκεκινημένος ἀπήντησεν ὁ Βασιλεὺς :
— Δὲν δύναμαι νὰ σοῦ ἐκφράσω πόσον ἐπιθυμῶ νὰ διατη-
ρηθῇ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη καιρὸν ἡ ζωὴ σου διὰ τὴν εὐτυχίαν
τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ νὰ σὲ βλέπω πλησίον μου καὶ νὰ ἀκούω
τὰς φρονίμους συμβουλὰς σου.

Θὰ ἐκτελέσω μὲ πολλὴν προθυμίαν τὰς ἐπιθυμίας σου.
Ἡ ζωὴ σου ἐστάθη σωτήριος διὰ τὴν Πατρίδα καὶ ἔνδοξος
διὰ σὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου ἐνὸς τοιοῦτου πολεμιστοῦ εἶναι πο-
λὺ θλιβερὰ καὶ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ διὰ τὸν Βασιλέα
του. Καὶ ὁ πατήρ μου θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμὲ λύπην.

Μὲ εὐχαρίστησιν ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμο-
σύνην διὰ τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας σου πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μας
Πατρίδα.

ΕΥΑΓΓΕΛΗΣ ΖΑΠΠΑΣ

Στρατιώτης. Εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Ἡπείρου, τὸ Λάμποβον, ἐγεννήθη τὸ 1800 ἀπὸ γονεῖς πτωχοὺς ἓνα ἀγόρι, τὸ ὁποῖον ἐβάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμεγάλωνε καὶ ἦτο ἔξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ὁ Βαγγέλης Ζάππας δὲν ἔμαθε πολλά, διότι τὸ μικρὸν χωρίον του δὲν εἶχε σχολεῖον. Ὅσα ἔμαθε, τὰ ἔμαθε μόνος του ἢ ἐρωτῶν τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος τὰ ἤξευρε καὶ αὐτὸς ὀλίγα.

Ἄλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἠγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὄπλα· ἀπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ εἶχεν ὑπερβῆ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἄλῃ-πασᾶς καὶ τὸν ἔστειλε φρουρὸν εἰς ἓν φρούριον, πλησίον τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης ἀκριβῶς ἑπτὰ ἔτη· ἔγινεν εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἦτο ὁ πρῶτος εἰς τὴν τόλμην καὶ τὴν εὐφυΐαν.

Τὸ 1820 ὁ Ἄλῃ-πασᾶς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σουλτάνος ἀρχιστράτηγον ἔστειλε τὸν Πασόμπην. Τότε ὁ Πασόμπης ἐκάλεσεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἄλῃ-Πασᾶ ἐστέναζον οἱ ἄμοιροι εἰς τὴν ξενιτειὰν καὶ μὲ λαχτάραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης Πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς ἐλευθέραν τὴν ἡρωικὴν των πατρίδα, ἂν τὸν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἔτρεξαν προθύμως, ἠνώθησαν μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν ὅπως πάντοτε, ἡρωικῶς καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἄλλ' ὁ Πασόμπης δὲν παρέδιδε τὸ ποθητὸν Σούλι εἰς τοὺς Σουλιώτας· καὶ οἱ Σουλιῶται δυσηρεστημένοι ἐστρατοπέδευσαν χωριστὰ ἀπὸ τὸ σουλτανικὸν στρατεῖμα. Τότε ὁ Ἄ-

λῆς ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπὸ τὴν δυσαρέσκαιαν αὐτὴν καὶ νὰ ἐλκύσῃ τοὺς Σουλιώτας μὲ τὸ μέρος του.

Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν ἀρχηγὸν τῶν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ μίαν νύκτα ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἐπέρασε μὲ ἓν μονόξυλον εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου τότε εἶχε τὴν κατοικίαν του ὁ Ἄλῆς. Ἡ συμφωνία ἔγινεν εὐκόλως, διότι οἱ Σουλιῶται ἄλλο τι δὲν ἐζήτουν ἢ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος τῶν. Τὴν 6ην δὲ Δεκεμβρίου 1820, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μία συμπτροσοκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὄπλων ἐδόνησε τὸν ἀέρα καὶ τὴν βροντὴν τῶν ἐπανελάβων τὰ πέριξ βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐβροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον :

—Ἐ, σεῖς ! Ἄπὸ τώρα καὶ ἐδῶ ἔχομεν πόλεμον ! Σᾶς τὸ λέγω ἐγώ, ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, διὰ νὰ μὴ μὲ νομίσετε ἄπιστον.

Τὴν συμπτροσοκρότησιν ἐκείνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης· ἔμαθεν, ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἄλῆ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον· τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος τὸν δέχεται εἰς τὸ ὀνομαστὸν σουλιώτικον σῶμα του.

Ὁ Βαγγέλης ἦτο τώρα ὠραῖος καὶ ὑψηλὸς νέος, μὲ μύστακα λεπτὸν καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμούς, μὲ σῶμα εὐκίνητον, ἀληθινὸς λεβέντης. Τόσῃ ἀνδρείαν ἔδειξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλλήκαρόν του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ τολμηρὰ κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο « τὸ δεξί του χέρι ». Τέλος τὸν ἐπῆρε μαζί του εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Ὅταν ὁ Καπετὰν Ζέρβας ἠτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ

διακόσια παλληκάρια εἰς τὴν Ἑπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν του τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν. Τὸ Σούλι τώρα κατεῖχον οἱ Σουλιῶται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατὸς τὸ ἐπολιόρκει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς πολιορκουμένους, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκείνοι ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἀπὸ τὴν κοιλάδα.

Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐκινδύνευε νὰ εὗρῃ σκληρὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρβας, ποιὸς πηγαίνει στὸ Σούλι;

Βαρεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησε μερικὰς στιγμάς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν ἤκούετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλληκάρι.

— Ἐγὼ πηγαίνω, εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάῃ ὁ Βαγγέλης, πηγαίνω καὶ ἐγὼ μαζί του, λέγει ἄλλος ἀνδρεῖος.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἔξυπνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ραμαζάνι καὶ ὅτι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι καὶ ἐξηντημένοι, ἐρρίπτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφήν μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας.

Ἐκείνην τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιόν του. Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσουν, πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὀλόκληρος μὲ χόρτα καὶ φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω καὶ συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν διέσχισε τὸ ἐχθρικὸν στρα-

τόπεδον καὶ κατόπιν του ὁ σύντροφός του. Οἱ ἐχθροὶ ἀνύποπτοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐνόησαν τίποτε. Ἄλλ' ὅταν εἶδον νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δένδρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντας :

— Σουλιῶται! Σουλιῶται! Καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν.

Ἄλλ' οἱ δύο ἀνδρεῖοι εἶχον ἤδη ἀπομακρυνθῆ. Ἀνωρθώθησαν, ἐπέταξαν τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα καὶ ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δάσος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας.

Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμὸν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι.

Ἡ φήμη τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Καὶ ἡ Ἐξουσία, πρὸς ἐκδίκησιν, συνέλαβε τὴν γραιὰν μητέρα του.

— Πές, πὼς δὲν τὸν ἔχεις παιδί πιά τὸν Βαγγέλη, ξέγραψέ τον, διὰ νὰ σωθῆς, τὴν συνεβούλευαν μερικοὶ συγγενεῖς της.

Ἄλλ' ἐκείνη, ἀληθινὴ μήτηρ ἡρώος, ἀπεκρίνετο :

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴν φοβοῦμαι τὴν ἔξορία, μηδὲ τὴν φυλακὴ· δὲν τ' ἀπαρνοῦμαι τὸ παιδί μου.

Καὶ τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν θλιβερὰν εἶδησιν ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατάκαρδα· ἐστέναξε καὶ εἶπεν :

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ γιὰ μένα. Ὅλον τὸ αἷμα μου τὸ χύνω νὰ μὴν πάθῃ μία τρίχα της. Ἄλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία; ἡ μάνα μου γνωρίζει, πὼς τὴν ζωὴ μου τὴν χρεωστῶ στὴν πατρίδα· καὶ στὰ βασανιστήρια νὰ τὴν βάλουν καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῆ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κιν-

δύλους, ἕως οὗτο ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθέρα. Ἡ πατρις ἐτίμησε τὸ ἥρωικὸν τέκνον της, τὸ ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταξιάρχου, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἀγρότης. Τώρα ποὺ ἐπέρασεν ἡ λαχτάρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δύναμις, ποὺ δὲν εὔρισκεν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μεγάλον. Ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζώην, κίνησιν.

Τὸ 1832 ἀφῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωριὸν του, διὰ ν' ἀποχαιρετήσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἠσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἱματώνη, βλέπων τὸ χωριὸν του σκλαβωμένον. Ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφήσει ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του. Ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὴν χεῖρα της, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν της, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

Χρήματα δὲν εἶχεν, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἐλληνικῶν μοναστηρίων.

«Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἄφθονον καρπὸν, καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἔλειναι· διατί νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερον εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον;»

Καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν πλησίων κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτηματῆαι ἐνέπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς του καὶ τὴν «περιτὴν του δραστηριότητα». Ἄλλ' ὅταν ἦλθεν

ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐξήλεον· κανὲν κτήμα δὲν εἶχε δώσει τόσον ἀφθονον καρπὸν.

Τότε ἐφθασεν ἐκεῖ ὁ ἐξαδέλφος του Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἔγινε πολύτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου του.

Αἱ ἐργασίαι προώδευον θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά του ἤρχισε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντοπίους, ποὺ εἰργάζοντο τὰ κτήματά του, δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλανθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δοσοληψίας του καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικήν του καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερον καρπὸν, οἱ ἐντόπιοι μεγαλοκτηματῖαι ἤρχοντο καὶ παρεκάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των· διότι ἐγνώριζον, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορὰς μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλουργὸς Ἠπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάζῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράζῃ ἰδικά του.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστὸν κτήμα διὰ τὰς πολὺ εὐφόρους γαίας του, ἀλλ' ὁ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτήσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ ποταμὸς, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο ἐκεῖ πλησίον, μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεφε τὰ σπαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὑδρομύλους.

Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτῆτου καὶ μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ὑπομονήν του τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἔστρεψεν εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἦνοι-

ξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκεύασε μὲ κορμούς δένδρων, — διότι αἱ πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματα.

Τοιουτοτρόπως τὸ ἀτίθασον ρεῦμα, τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐγένετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἡμέρωσε καὶ ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ μετέβαλεν εἰς πολύτιμον φίλον. Εἰρηρικὸν τώρα καὶ εὐεργετικὸν ἐπότιζε τοὺς ἀπεράντους ἀγρούς καὶ ἔστρεφε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων καὶ ἐσκόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὑδρόμυλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φορὰν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πείναν· οἱ ἄλλοι εἶχον καταστραφῆ ἀπὸ μεγάλας πλημμύρας καὶ οἱ μύλοι τοῦ Ἡπειρώτου Βαγγέλη ἦλθον νύκτα καὶ ἡμέραν δωρεὰν δι' ὅλην τὴν Βλαχίαν!

Πατριώτης. Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγινεν ἑκατομμυριοῦχος.

Ἄλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν δὲν ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τόσον μεγάλη, ὅσον καὶ εἰς τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερῶσει τὴν ζωὴν του, τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν τῆς μακρᾶς σκλαβιάς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἔδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ διωργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἐκθεσις — τὰ « Ὀλύμπια » — εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος χίλιοι περίπου ἐκθέται ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος· διὰ πρώτην φορὰν ἐξετέθησαν ἐκεῖ διάφορα προϊόντα γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ὁ Βαγγέλης ἐνεθαρρύνθη ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπε-

φάσισε νὰ ἰδρῦση καὶ ὠραῖον μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ « Ὀλύμπια », ὥρισε δὲ νὰ γίνεται κατὰ τετραετίαν ἔκθεσις ὄλων τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύωνται τὰ καλύτερα.

Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠνοιχθῆ ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη του, τότε ὁ κόσμος εἶδε μὲ θαυμασμὸν ποίαν ἀγάπην εἶχεν ὁ Ζάππας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλην τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδῶρθη εἰς τὸ Ἔθνος. Ἐκαμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλησμόνησεν ὅμως καὶ τὸ πτωχὸν χωρίον του.

Ἄλλ' ἀπὸ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης του μία πρὸ πάντων φανερῶνει τὴν μεγαλοεργὸν ψυχὴν του :

« Ὅταν φανῆ Ἑλληνας, λέγει ἡ διαθήκη, ὁ ὁποῖος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφεύρεσιν ἢ νὰ πράξῃ μέγαλον κατόρθωμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον καὶ νὰ λαμβάνῃ καὶ μέγα βραβεῖον πρὸς χαρὰν του καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου ».

Συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην του, τὰ ὀσῆα τοῦ Ζάππα μετεκομίσθησαν ἐκ Βλαχίας καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του, ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ εἰς ἓνα τοῖχον τοῦ Ζαππείου.

Κάθε ἐπισκέπτης τοῦ ὠραίου μεγάρου, ἀφοῦ διέλθῃ τὰ μαρμάρινα προπύλαια καὶ προχωρήσῃ εἰς τὴν ὠραίαν στρογγύλην στοὰν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς κίονας, εἰς ἓνα τοῖχον δεξιᾶ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ ἐρυθρᾶς πλακόσ, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμάρινον πλαίσιον, κάτωθεν χρυσοῦ στεφάνου ἀναγινώσκει :

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΚΕΦΑΛΗ
ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ

(Διασκευὴ Ν. Α. Κομπούλου)

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

Η ΧΑΡΤΟΣΑΚΚΟΥΛΑ

Ἅγιον χῶμα. Εἶναι Μεγάλη Ἑβδομάς τοῦ 1941 καὶ οἱ Γερμανοὶ σπεύδουν πρὸς τὴν πρωτεύουσάν.

Εἰς τὸν Ναύσταθμον τῆς Σαλαμῖνος ἐπικρατεῖ ἡσυχία καὶ μόνον ὁ ρόγχος τῶν κυμάτων ἀκούεται. Τὰ πολεμικά μας τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔχουν ἀναχθῆ μακρὰν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, διὰ νὰ ἀποφύγουν νὰ δώσουν συγκεντρωμένον στόχον εἰς τὰς καθέτους ἐφορμήσεις τῶν γερμανικῶν « Στούκας », τὰ ὁποῖα βομβαρδίζουν, χωρὶς διακοπὴν, κάθε πλοῖον καὶ κάθε συγκέντρωσιν. Ὁ σκοπὸς των εἶναι ὄχι μόνον νὰ βυθίζουσιν τὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ νὰ παραλύσουν κάθε ἐνέργειαν καὶ νὰ ἀνακόψουν τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου διὰ τὴν Κρήτην ἢ τὴν Αἴγυπτον.

Καὶ ὅμως δὲν τὸ κατορθώνουν· διότι τὰ πλοῖα, μόλις ἐτοιμασθῶν, ἀποπλέουν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο μὲ ὄλον τὸ πλήρωμά των, διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος. Εἶναι βεβαίως πληγωμένη ἡ Ἑλλὰς θανασίμως ἀπὸ τὰς δύο αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε. Ζοῦν, διὰ νὰ ἐπουλώσουν τὰς πληγὰς τῆς καὶ νὰ τῆς ἀποδώσουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς, οἱ Ἕλληνες, αἱ Ἑλληνίδες, τὰ Ἑλληνόπουλα.

Ἄλλὰ ἂν τὰ ἄλλα πολεμικά ἔχουν ἀναχθῆ εἰς τὰ ἀνοικτὰ νερά, ἐν τούτοις παραμένει ἀκόμη εἰς τὸν Ναύσταθμον ὁ « Ἀβέρωφ », ὁ θρυλικὸς « γέρος », ἀτάραχος. Αἱ ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων δὲν τὸν τρομάζουν καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ μετρηθῆ μαζί των ὡς γηραιός, ἀλλὰ ἐξηγριωμένος λέων, κατὰ πλήθους τίγρεων, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπιτίθενται. Θὰ παλαίση καὶ θὰ νικήσῃ ἢ θ' ἀφήσῃ τὸν τελευταῖον βρυχηθμὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καὶ τώρα εὐρίσκεται ὑπὸ ἀτμὸν ἀνα-

μένων τὸν κυβερνήτην του, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ λάβῃ διαταγὰς.

Εἰς ἀνθυποπλοίαρχος τοῦ πληρώματος τοῦ « Ἀβέρωφ », ὁ ὁποῖος εἶχε καθυστερήσει εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, πλησιάζει βιαστικός, εἰς μίαν στιγμὴν, τὸ θωρηκτὸν μὲ μίαν μικρὰν λέμβον προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν.

— Γεῖά σου, Γιώργη, καὶ καλὴ ἀντάμωση· εἶπεν εἰς τὸν λεμβοῦχον· καὶ ἐπήδησε γρήγορος γρήγορος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλοίου κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα μίαν χαρτοσακκούλαν.

— Γεῖά σου, καπετάνιο, καὶ γρήγορα νὰ μᾶς φέρετε τὴν Ἐλευθερίαν! εἶπε καὶ αὐτὸς καὶ ἀπεμακρύνθη.

Ὅταν ἀνέβῃ ὁ ἀνθυποπλοίαρχος, ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας τὸν ἠρώτησε :

— Τί καλὰ μᾶς φέρνεις στὴ σακούλα ;

— Χῶμα!

— Χῶμα; Καὶ τί τὸ θέλεις ;

— Ναί, χῶμα! Τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν, πρὶν πηδήσω εἰς τὴν βάρκαν. Θέλω νὰ μοῦ θυμίσῃ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς δικούς μου, τὸ παιδί μου! Ἐκατάλαβες; ἀπήντησεν ὁ νεαρὸς ἀνθυποπλοίαρχος, ἐνῶ δάκρυα ἔβρεχον τὸ πρόσωπόν του.

— Ἄ, τώρα ἐνόησα! εἶπε συγκεκινημένος καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας.

Πράγματι ἡ μικρὰ χαρτοσακούλα περιεῖχεν ὀλίγον χῶμα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Ἀττικὴν γῆν, πρὶν τὴν μολύνουν μὲ τὰ πόδια των οἱ κατακτηταί. Ἦτο τιμημένον χῶμα ἀπὸ τὸ Αἰγάλεων, πού ἤκουσεν ἄλλοτε τὸν παιᾶνα τῶν Σαλαμινομάχων.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ κυβερνήτης τοῦ « Ἀβέρωφ » καὶ ἐπληροφόρηθη διὰ τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος.

— Ὁραῖα! Θὰ εἶναι τὸ φυλακτὸν μας, εἶπε, ποῦ θὰ μᾶς προστατεύη ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου. Εἶναι ἡ ἅγια ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ διέταξε νὰ τὸ φυλάξουν πλησίον εἰς τὸ εἰκόνημα τοῦ πλοίου.

Εἰς τὰ ξένα. Ὁ σφριγηλὸς νικητὴς τῆς Ἑλλης, καὶ τώρα συνταξιούχος « γέρος », γίνεται νέος. Ὁ πόλεμος, νομίζει κανεὶς, τοῦ ἔδωσε νεανικὴν ὀρμὴν. Φεύγει φανερὰ ἀψηφῶν τὰ Στούκας καὶ εἶναι ἕτοιμος μὲ τὰς ὀμβροντίας τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων τοῦ νὰ πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς πιλότους, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀστειεύεται. Ἡ ἔλιξ τοῦ πλοίου ἀναποδογυρίζει τὰ γαλανὰ νερὰ καὶ ὁ « Ἀβέρωφ » ἀφήνει ὀπίσω του τὴν δοξασμένην νῆσον. Τὰ μάτια ὄλων εἶναι βουρκωμένα.

— Σοῦ ἀφήνομε γειά, πατρίδα, μάνα μας! Μὴν πικραίνεσαι· θὰ ξαναρθοῦμε γρήγορα ἐλευθερωταί.

— Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ! Μὲ τὴν εὐχὴ μου!

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κυβερνήτης, ἀξιωματικοὶ καὶ πλήρωμα ἐνόμισαν, ὅτι τὸ χῶμα τοῦτο ἦτο πολὺ βαρὺ καὶ ὁ « Ἀβέρωφ » δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ τὸ φορτίον του. Τὸ παρέδωσαν λοιπὸν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πατριαρχικὸν ναὸν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐτοποθετήθη μὲ εὐλάβειαν ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν μέσα εἰς μίαν χρυσοῦν λήκυθον.

Οἱ χρόνοι ἐπερνοῦσαν σκληροί. Εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὴν ὑπαιθρον, εἰς τὰ βουνά, εἰς τὴν ξενιτειάν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες, καθεὶς μὲ τὴν δύναμίν του καὶ μὲ τὸν τρόπον του, εἰργάζοντο,

προέβαινον εἰς δολιοφθοράς ἢ ἐπολέμουν μὲ θάρρος καὶ μὲ ἐπιμονὴν μὲ ἓνα μόνον σκοπὸν: Νὰ γίνουν αἱ σφῦραι, ποῦ θὰ ἔσπαζαν τὰ βάρβαρα δεσμά, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχον ἀλυσοδέσει τὴν Ἑλλάδα οἱ τύραννοι.

Καὶ ὁ « Ἀβέρωφ » ἔκαμνε τὸ καθήκον του· παρὰ τὰ γερατεῖα του ἠϋλάκωνε τοὺς ὠκεανούς καὶ τὰς θαλάσσας, ὑπερήφανος καὶ νέος, καταφρονῶν τὸν ἐχθρόν. Εἰργάζετο καὶ αὐτὸς νυχθημερόν, διὰ νὰ γίνουν αἱ ποθηταὶ σφῦραι.

Καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἦλθεν. Αἱ σφῦραι ἔγιναν καὶ αἱ ἀλύσεις ἔσπασαν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1944 διετάχθη τὸ τιμημένον θωρηκτὸν νὰ εἶναι ἕτοιμον, διὰ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν πλέον Ἑλλάδα.

Ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας μεταφέρει τώρα τὴν χρυσὴν λήκυθον μὲ τὸ ἐλληνικὸν χῶμα εἰς τὸν « Ἀβέρωφ ». Μὲ κατάνυξιν ἀνέπεμψεν ἐπὶ τοῦ πλοίου θερμὴν δέησιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα τὸ παρέδωσε, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἐξόριστον εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς στοργικῆς μητρικῆς γῆς. Πλήρωμα, ἀξίωματικοὶ καὶ κυβερνήτης τὸ παραλαμβάνουν δακρυσμένοι. Τί συγκίνησις ἦτο ἐκείνη!

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἡ ἐκκλησία ὑπῆρξε τὸ μόνον καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων· ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς μας χρόνους τῆς σκλαβιάς ἡ ἐκκλησία τοῦ Αἰγυπτιώτου ἐλληνισμοῦ εἶχε φυλάξῃ μὲ στοργὴν τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, ποῦ τῆς ἐνεπιστεύθησαν τὰ ἐλληνόπουλα. Καὶ τώρα τὰ ἴδια ἐλληνόπουλα τὸ παραλαμβάνουν μὲ σεβασμὸν ἀπὸ τὰ εὐλογημένα χέρια τῆς καὶ τὸ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ἐλευθέραν πλέον Ἑλλάδα.

Μὲ τὴν ἀκατανίκητον δυνάμιν του καὶ τὴν εὐεργετικὴν εὐλογίαὶν του ἔσπασαν οἱ Ἕλληνας τὰ δεσμά τῆς δουλείας.

N. A. Κοντόπουλος

ΧΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Τώρα πού θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρις μου, πολυαγαπημένη.
Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα Ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι·
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη·
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι·
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα πού γεννάει
μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου τὰ θερμὰ φιλιὰ,
τὸ μοσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ γλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴ ἐλιά.

Χῶμα τιμημένο, ὅπου τῶχουν σκάψει,
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα,
χῶμα δοξασμένο, ὅπου τῶχουν βάψει
αἷματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα·
χῶμα πᾶχει θάψει λείψανα ἀγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα ὅπου φέρνει στὸν μικρὸν ἐμένα,
θάρρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια,
κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,
ἀπὸ σὲ θὰ παίρῃ δύναμη, βοήθεια,
μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα ξένα κάλλη.
Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνῃ,
κι ὅπου κι ἂν γυρίζω κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιὰ λαχτάρα μόνη:
πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νάρθῶ.

Κι ἂν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
μοῦγραψε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
τὸ ὕστερον συχῶριο εἰς ἑσένα θαῦρω,
τὸ ὕστερον φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χῶματα πεθάνω,
καὶ τὸ ξένο μνημα θᾶναι πιὸ γλυκό,
σὰ θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἐπάνω,
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα Ἑλληνικό!

(Ἀμάραντα)

Γεώργιος Δροσίνης

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Τὰ πρῶτα ἔργα του. — Ἴσως νὰ ἔχετε ἀκούσει, παιδιά, διὰ τὸν Ἀρχιμήδη, τὸν μέγαν σοφὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶπεν ὁ κ. Φωτεινὸς εἰς τὰ τέκνα του. Σήμερον θὰ σᾶς εἶπω καὶ ἐγὼ ὀλίγα λόγια δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι φημισμένος εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Ἀρχιμήδης ἐγεννήθη τὸ ἔτος 287 π.Χ. εἰς τὰς Συρακούσας, ἑλληνικὴν ἀποικίαν τῆς Σικελίας, ἀπὸ οἰκογένειαν ἀριστοκρατικὴν. Τίποτε δὲν γνωρίζομεν οὔτε διὰ τὴν νεότητά του οὔτε διὰ τὴν παιδείαν του.

Τὸ μόνον πὺν γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ, εἶναι, ὅτι νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ πολιτισμένη ἐκείνη χώρα μὲ τοὺς σοφοὺς της, τὴν μεγάλην πρόοδον καὶ τὴν εὐφορον γῆν της ὡς μαγνήτης εἴλκυσε τὸν νέον, ὁ ὁποῖος ἐφλέγετο διὰ μάθησιν καὶ ἐνέργειαν. Ἡ εὐγένεια, τὰ πλούτη καὶ τὰ ἀξιώματα εἰς τὴν πατρίδα δὲν εἶχον δι' αὐτόν καμμίαν ἀξίαν. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης ἦτο σπουδαῖος μαθηματικός, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώ.

Ἡ γόνιμος γῆ τῆς Αἰγύπτου μὲ τὰ ἀφθονα νερά τοῦ Νείλου τοῦ ἔδωκε τὴν πρώτην εὐκαιρίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐπιστήμην του διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ ἐπλημμύριζον πολλάκις, κατέστρεφον τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐσχημάτιζον θανατηφόρα ἔλη. Αὐτὸς ὅμως τὰ ἐτιθάσευσεν πρῶτον μὲ διάφορα ὑδραυλικά ἔργα — προχώματα κλπ. —, διὰ νὰ μὴ ἐκχειλίζουν. Ἐπειτα τὰ μετέ-

βαλεν ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν εἰς πολῦτιμον φίλον καὶ συνεργάτην μὲ ἐν εὐφρέστατον μηχανήμα, τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον φέρει τὸ ὄνομά του: «ἔλιξ Ἀρχιμήδους».

Μὲ τὴν ἀντλίαν αὐτὴν, πού εἶναι εἰς σωλὴν περιστραμμένος, ὅπως τὰ ἐλατήρια, ἐκανόνιζε μὲ ἀνάλογον κλίσιν καὶ ἀνεβίβαζεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν μόνον ὅσα ὕδατα ἐχρειάζοντο, διὰ νὰ ποτίσῃ τὰ χωράφια καὶ νὰ κινήσῃ τὰ ἐργαστήρια.

Τοιουτοτρόπως ἡ ἀπέραντος χώρα ἠλλαξεν ὄψιν μὲ τὰ δημιουργικὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνος σοφοῦ. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦσαν χέρσοι ἀγροί, κατεστραμμένοι ἀπὸ τὰς πλημμύρας, ἐξεφύτρωσαν γόνιμοι κῆποι· καὶ ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἐν ἔλος, πού ἐσκόρπιζε τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸν θάνατον, ἐβούιζεν ὡς κυψέλη ἐν παραγωγικὸν ἐργαστήριον. Διὰ πρώτην φοράν ὁ ἀνθρώπινος κόπος εὗρισκε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν του.

Ἄλλαι ἀνακαλύψεις. Ὁ Ἀρχιμήδης, ἀφοῦ παρέμεινεν ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Πρὶν ὅμως φθάσῃ ὁ ἴδιος, εἶχε προτρέξει ἡ φήμη του· ὅλα τὰ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ἐκεῖ κάτω, εἶχον γίνει γνωστὰ εἰς τὰς Συρακούσας καὶ τὸ ξενιτεμένον τέκνον των ἦτο πλέον ὀνομαστόν.

Ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενῆς του, τὸν προσεκάλεσε νὰ μείνῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα, διὰ νὰ ἔχῃ τὰς ἀνάσεις καὶ τὰς τιμὰς, πού τοῦ ἤρμοζον. Αὐτὸς ὅμως τὰ κατεφρόνησεν ὅλα καὶ δὲν ἐδέχθη. Ἐπροτίμησε νὰ ζῆ μόνος καὶ ἡσυχος. Ἡ μόνη τιμὴ καὶ ἡ χαρὰ δι' αὐτὸν ἦτο ἡ ἐπιστήμη.

Ὡριμος τώρα πλέον ἀφιερῶθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔλυσε πλεῖστα, ἅλτα ἕως τότε, προβλήματα τῆς ἐπιστήμης, — μαθηματικά, μηχανικά, φυσικά, ἀστρονομικά. Δι'

αὐτὸ ὀρθῶς θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους ὡς ὁ μεγαλύτερος μαθηματικός καὶ μηχανικός τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τοὺς νεωτέρους σοφοὺς τοῦ κόσμου.

Παραλείπω τὰ πολλὰ καὶ θαυμαστά, πὺν ἀνεκάλυψεν ἡ ἐπενόησε, καὶ θὰ σὰς ἀναφέρω ἐν μόνον, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὀλόκληρον ἐπιστημονικὸν κλάδον εἰς τὴν φυσικὴν: Τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους εἰς τὴν ὑδροστατικὴν ἀπ' αὐτὴν, ὅπως θὰ γνωρίζετε, διδασκόμεθα ὅτι: Πᾶν σῶμα ἐμβαπτιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βᾶρος, ὅσον εἶναι τὸ βᾶρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ἐκτοπίζεται.

Ὁ τύραννος Ἰέρων παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ἓνα στέφανον νὰ τὸν ἐξετάσῃ ἂν ἦτο ἀπὸ καθαρὸν χρυσόν· εἶχε τὴν ὑπόψιαν, ὅτι ὁ χρυσοχόος, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε κατασκευάσει, ἐνόθευσεν αὐτὸν μὲ ἄργυρον κρατήσας μέρος τοῦ χρυσοῦ. Τὸν παρεκάλεσεν ὅμως ν' ἀνακαλύψῃ τὸν δόλον, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὸν ὠραῖον στέφανον.

Ἡ λύσις τοῦ δυσκόλου προβλήματος ἐβασάνιζε νυκθήμερον τὸν σοφὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ δὲν κατώρθωνε νὰ τὴν εὔρῃ. Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς τὸ λουτρόν, τὴν ἀνεκάλυψεν. Ὅπως ἦτο παρατηρητικός, ἀντελήφθη, ὅτι τὸ σῶμα του ἐγίνετο ἐλαφρότερον ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ αἰνίγμα ἐλύθη. Συνέλεξε καὶ ἐξύγισε τὸ χυμένον ὕδωρ καὶ ἐβεβαιώθη διὰ τὴν ἀρχὴν του.

Ὁ ἐνθουσιασμός του ἀπὸ τὴν εὐτυχῆ ἀνακάλυψιν ὑπῆρξε πολὺν μέγας. Λέγεται, ὅτι τόση ἦτο ἡ χαρὰ του, ὥστε ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ λουτρόν, ὅπως ἦτο, καὶ ἐντελῶς ἀφηρημένος ἐπέρασεν ὅλους τοὺς δρόμους τῆς πόλεως κραυγάζων: Εὐρηκα! Εὐρηκα!

Μὲ τὴν βοήθειαν τῶρα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἀνεκάλυψε τὴν νοθείαν τοῦ στεφάνου καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς. Ἡ ἐπιστήμη ἤλθε βοηθὸς εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς ἀληθείας πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπάτης!

Κάτι παρόμοιον γίνεται σήμερα με τους νοθευτάς των τροφίμων, τους οποίους ανακαλύπτει το εργαστήριο του χημικού.

Ὁ μέγας νοῦς τοῦ Ἀρχιμήδους δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης. Ἐζήτησε νὰ ἐλαφρώσῃ μὲ τὰς μηχανὰς τοὺς κόπους τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγχρόνως νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἀπόδοσίν του.

Κατεσκεύασε λοιπὸν πλῆθος ὀργάνων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν μοχλῶν, τροχῶν, τροχαλιῶν καὶ σχοινίων κατώρθωσε μὲ μικρὰν μόνον ἐνέργειαν νὰ νικᾷ πολὺ μεγάλας ἀντιστάσεις. Δηλαδή μὲ τὰ ἔξυπνα αὐτὰ μηχανήματα, τὰ ὁποῖα σήμερα λέγονται « ἀπλαῖ μηχαναί », ἐπέτυχε νὰ γίνεται ἐργασία, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐχρειάζοντο ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες χέρια.

Ἐπῆρξε πράγματι ἓνας μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς διαφημίσεις, χωρὶς κέρδη!

Δημιουργὸς ἔργων. Ὁ Ἀρχιμήδης δὲν ἦτο μόνον ἐπιτήδειος εἰς μηχανικὰς ἀνακαλύψεις, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Φωτεινὸς μετὰ μικρὰν διακοπὴν, ἦτο ἀκόμη καὶ ἔξοχος δημιουργὸς μηχανικῶν ἔργων. Συνεδύαζε τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴν ὠφέλιμον πράξιν.

Πρῶτον μηχανικὸν τοῦ ἔργου ἀναφέρεται ἡ « Συρακοσία ». Ἦτο ἐν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐναυπήγησε χάριν τοῦ Ἰέρωνος. Μὲ αὐτὸ ὁ τύραννος ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ διὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιστήμης τοῦ σοφοῦ συγγενοῦς του.

Τὸ μέγεθος καὶ ἡ πολυτέλεια τοῦ πλοίου ἦσαν διὰ τὴν ἐποχὴν μυθικά. Εἶχε 30 κύρια δωμάτια· ἰδιαιτέρον διαμέρισμα ὑποδοχῆς μὲ 4 αἰθούσας, στολισμένας μὲ ψηφιδωτὰ καὶ μάρμαρα πολύχρωμα. Εἶχεν ἐπίσης ναὸν ἀπὸ πολῦτιμα μάρμαρα, βιβλιοθήκην, ἀναγνωστήριον, ὥρολόγιον καὶ κῆπον!

Θαυμάζομεν σήμερον, καὶ δικαίως βέβαια, τὰ μεγάλα καὶ πολυτελέστατα ὑπερωκεάνια καὶ μένομεν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν σοφὴν μηχανικὴν δεξιότητα τῶν ναυπηγῶν των. Καὶ ὅμως τὰ σημερινὰ πλοῖα τὰ ναυπηγοῦν μὲ τὰ ὑλικά καὶ μηχανικά μέσα πλουσιῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, ποὺ παρέχουν κάθε εὐκολίαν εἰς τοὺς σχεδιαστὰς καὶ ἐκτελεστὰς μηχανικοὺς.

Ἄλλὰ τί νὰ εἴπωμεν διὰ τὸν δαιμόνιον Ἀρχιμήδην;

Ἐσχεδίασεν, ἐξετέλεσε καὶ καθεῖλκυσε ὁ ἴδιος, μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας, μὲ τὴν βοήθειαν μόνον τῶν ἀπλῶν μηχανῶν του, τὸ μεγαλοῦργημα αὐτὸ τῆς ἀρχαίας μηχανικῆς· καὶ δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του παρὰ τὰ περιορισμένα μέσα μιᾶς μόνον πόλεως!

Μὲ τόσην ἀκρίβειαν τεχνικὴν τὰ εἶχεν ὅλα ὑπολογίσει, ὥστε ἡ « Συρακοσία » ἀπέπλευσε ἀμέσως διὰ τὴν Αἴγυπτον, χωρὶς καμμίαν, μὰ καμμίαν ἐπισκευήν! Ποῖος ἠμποροῦσε πλεόν ἢ ποῖος δύναται, καὶ σήμερον ἀκόμη, νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ σοφοῦ Ἑλλήνος καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς; Καὶ ποῖα χώρα, ἂν ἦτο τέκνον τῆς, δὲν θὰ ἦτο ὑπερήφανος δι' αὐτό;

**Ἵπερασπιστῆς
τῆς πατρίδος.** Ἄλλὰ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ νοῦ του ἔδειξεν ὁ Ἀρχιμήδης, ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολιοῦρκησαν τὴν γενέτειράν του. Σπαινίως ἡ διάνοια ἐνὸς ἀνθρώπου προσέφερε τόσον σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε, ὅσας ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Ὁ Ἀρχιμήδης, λέγουν οἱ ἱστορικοί, ἔβαλεν ἀμέσως εἰς κίνησιν τὰς μηχανάς του. Μὲ ἄλλας ἀπεδεκάτιζε τὸν στρατὸν τῶν Ῥωμαίων, ρίπτων κατ' αὐτοῦ χάλαξαν-βελῶν καὶ λίθων. Ἴσως αἱ μηχαναὶ του αὐταί, λέγουν σήμερον πολλοὶ εἰδικοί,

νά ἦσαν πυροβόλα, πού ἔβαλλον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀτμοῦ. Καί μὲ ἄλλας, πού ἐκίνουν γερανοὺς, ἀρπάγας καὶ καταπέλ-
τας, ἐβύθιζεν ἢ συνέτριβεν εἰς τοὺς βράχους τὰ πλοῖα τοῦ
ἐχθροῦ.

Τόσον τρομερὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα, ὥστε οἱ Ρω-
μαῖοι, μόλις ἔβλεπον εἰς τὰ τεῖχη καὶ τὸ παραμικρὸν σχοινίον
ἢ μηχανήμα, ἐσκόρπιζον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὡσάν τὰ κυνηγημένα
πουλιὰ κραυγάζοντες :

— Ρωμαῖοι, σωθῆτε! Αὐτὸς ὁ Ἄρχιμήδης μᾶς ἐτοιμάζει
πάλιν νέαν μηχανήν!

Ἄλλοι πάλιν ἱστορικοὶ γράφουν, ὅτι κατώρθωσε νὰ πυρ-
πολήσῃ τὰ Ρωμαϊκὰ πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀγκυροβολημένα εἰς
ἀπόστασιν μικροτέραν βολῆς τόξου ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τὰ ἔκαυσε
μὲ κάτοπτρα συγκεντρῶνων εἰς αὐτὰ ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ
στόλου τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

— Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸ πατέρα; ἠρώτησεν ὁ
δευτερότοκος Λεωνίδα.

— Ἰσως αὐτό, παιδί μου, μᾶς φαίνεται ὑπερβολικόν, διότι
ἢ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ· ἀλλὰ δὲν δύναται
καὶ ἀπολύτως νὰ τὸ ἀρνηθῇ. Ἄν ὅμως ἀναλογισθῶμεν τί
ἀνακαλύψεις καὶ ἐπινοήσεις ἔκαμεν ὁ ἐξάιρετος Συρακόσιος,
δὲν θὰ ἦτο παράλογον νὰ πιστεύσωμεν ὅλα τὰ παράδοξα, τὰ
ὅποια ἀναφέρει δι' αὐτὸν ἡ ἱστορία.

Τρία ὀλόκληρα ἔτη ἀντεστάθησαν αἱ Συρακοῦσαι εἰς
τὴν σκληρὰν πολιορκίαν, χάρις εἰς τὰς μηχανὰς τοῦ τέκνου
των, ἀλλὰ οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν μὲ αἰφνι-
διασμὸν τὴν πόλιν, πρὶν προλάβουν αἱ μηχαναὶ τοῦ Ἄρχιμή-
δους νὰ τοὺς ἐμποδίσουν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐστρατείας Μάρκελλος, πού εἶχε δοκι-

μάσει τὰς συνεπειὰς τῆς σοφίας του, εἶχε δώσει ρητὴν διαταγὴν νὰ μὴ φονεύσῃ κανεὶς τὸν ἔξοχον μηχανικόν· κάποιος ὁμως στρατιώτης ἀπὸ ἄγνοιαν ἢ βαρβαρότητα τὸν ἐφόνευσεν.

Ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου, ἀναφέρει, ὅτι ὁ σοφὸς μηχανικὸς ἐκάθητο εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ ἐμελέτα μερικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε χαράξῃ εἰς τὴν ἄμμον· τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὠρμησεν ἐπάνω του μὲ ὑψωμένον τὸ ξίφος ὁ στρατιώτης.

Ὁ Ἀρχιμήδης ἦτο τόσον προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὥστε τοῦ ἐφώναξεν ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν του :

— Μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε.

Ἄλλοι πάλιν ἱστορικοὶ λέγουν :

— Παρὰ κεφαλὰν καὶ μὴ παρὰ γραμμάν· δηλαδὴ κτύπα με εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ μὴ μοῦ καταστρέψῃς τὰ σχέδια.

Ποῖος γνωρίζει, ἂν μὲ τὰ σχήματα ἐκεῖνα δὲν θὰ ἀνεκάλυπτεν ὁ φημισμένος ἐπιστήμων κάτι καλὸν διὰ τὴν ἀνθρώπινην φύσιν, ἀφοῦ τὰ ἐθεώρει πολυτιμότερα καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Ὁ βάρβαρος ὁμως στρατιώτης ἐξηγριώθη περισσότερον ἀπὸ τὰ ψύχραιμα λόγια τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ τὸν ἐφόνευσεν.

Ἀπέθανε τοιοῦτοτρόπως τὸ 212 π.Χ. ὁ διάσημος σοφός, τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποῖαν εἰργάζετο διὰ τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων· εἶναι ὁ πρῶτος « μάρτυς » εἰς τὴν ἱστορίαν, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε χάριν τῆς ἐπιστήμης· καὶ αὐτὸς ὁ μάρτυς εἶναι Ἕλλην.

Ἀπέθανεν αὐτός, ἀλλὰ ζοῦν μέχρι σήμερον ἡ φήμη του καὶ αἱ σοφαὶ του ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν νὰ εὐεργετοῦν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νὰ τιμοῦν τὴν πατρίδα του, Ἑλλάδα.

N. A. Κοινόπουλος

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟΝ

ΤΟ τραϊνον Πατρῶν — Ἀθηνῶν διήλθε τὴν γέφυραν τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀνῆλθεν ἀσθμαῖνον πρὸς τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους καὶ ἔτρεχε διὰ μέσου τῶν πυκνῶν πεύκων τοῦ δάσους τῆς

Κινέττας. Αίφνιδίως, ἔνεκα βλάβης τῆς μηχανῆς του, ἔσταμάτησε· καὶ οἱ ἐπιβάται διεσπάρησαν εἰς τὰ πέριξ, ἀναμένοντες μὲ ἀγωνίαν τὴν ἐπισκευὴν τῆς μηχανῆς.

Ἦτο μία νεφελώδης φθινοπωρινὴ ἡμέρα. Ἄνεμος ἰσχυρὸς συνετάρασσε τὸ δάσος. Οἱ κλάδοι τῶν πεύκων, ἀπὸ τῶν χαμηλοτέρων μέχρι τῆς κορυφῆς, ἔκλινον πρὸς τὴν γῆν, ὡς νὰ ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν ἐπιβατῶν.

Ἐν μέσῳ τοῦ σάλου αὐτοῦ οἱ ταξιδιωτὰι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των πρὸς ἓνα ἰσχυρὸν κρότον, ὅστις ἠκούσθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἐν μεμονωμένον καὶ ὑπερύψηλον πεῦκον κατέπεσεν εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ ἀνέμου. Ἐκεῖνος ὁ κρότος ἦτο ἡ θανάσιμος ἀγωνία, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάρα τοῦ πεύκου· ἡ κατάρα του πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ὅλοι οἱ ταξιδιωτὰι μὲ πονεμένην καρδίαν ἠκούσαν τὴν ἀγωνίαν τοῦ πεύκου.

—Ὁ θάνατός μου ὀφείλεται εἰς τὴν μοναξιάν μου, ἔλεγε τὸ ταλαίπωρον δένδρον. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἤμην πάντοτε μεμονωμένος. Ἐξῆσα καὶ ἐμεγάλωσα ἐν μέσῳ πολλῶν ἀδελφῶν μου. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐσηματίζομεν τὸ ὀνομαστὸν δάσος τῆς Κινέττας, τόσον πυκνόν, ὥστε μόνον λαγοὶ καὶ ἄλλα ἄγρια ζῶα ἠδύναντο νὰ διασχίσουν τοὺς ἀδιαβάτους θάμνους, οἱ ὅποιοι ἀνεπτύσσοντο μετὰ τῶν πεύκων.

Ἐκάστην ἀνοιξὴν ἐδεχόμεθα τὴν ἐπίσκεψιν χιλιάδων ὠδικῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια μᾶς διεσκέδαζον μὲ τὴν μουσικὴν των. Ἡ αὔρα τῆς θαλάσσης μᾶς ἐδρόσιζε καὶ τὸ βουνὸν μᾶς ἔστελνε τὴν νύκτα τὴν ζωογόνον πνοὴν του.

Χιλιάδες ζῶων κατέφευγον τὸ θέρος ὑπὸ τὴν πυκνὴν σκιάν μας καὶ τὸν χειμῶνα εἰς τὴν θερμὴν ἀγκάλην τῶν θάμνων μας.

Παχύτατον στρώμα ἀπὸ τὰ ξηρὰ φύλλα μας ἐσκέπαζε τὴν γῆν καὶ συνεκράτει τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν· καὶ ἡ μανία τῶν δυνατῶν ἀνέμων μᾶς εὗρισκεν ἠνωμένα καὶ ἰσχυρὰ.

Καὶ εἴμεθα τόσον εὐτυχησμένα!...

Ἄλλὰ τὴν εὐτυχίαν μας αὐτὴν, ἐξηκολούθησε τὸ κατάκοιτον πεῦκον, κατέστρεψεν ὁ ἄνθρωπος. Κατ' ἀρχὰς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν συντρόφων μας. Τὴν ἡσυχίαν μας ἐτάρασσαν οἱ πυροβολισμοὶ τῶν κυνηγῶν· ἤρχοντο μὲ κενὰ σακκίδια καὶ ἔφευγον ἀποκομίζοντες νεκρὰ τὰ ἀγαπημένα μας πτηνὰ καὶ τὰ ἄκακα τετράποδα...

— Γκάπ! Γκούπ! ἀκούομεν μίαν ἡμέραν· ἦλθον οἱ ἄνθρωποι μὲ τοὺς πελέκεις των. Κατ' ἀρχὰς ἐνομίσαμεν, ὅτι θὰ ἀπέκοπτον τοὺς χαμηλοὺς κλάδους μας, ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ δυναμώσωμεν καὶ αὐτοὶ νὰ προμηθευθοῦν καυσόξυλα. Μὲ λύπην μας ὁμως εἶδομεν πολλοὺς ἀδελφούς μας νὰ κόπτονται ἀπὸ τὴν ρίζαν. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἔφθανεν αὐτό, οἱ χωρικοὶ ἐξερρίζωναν ὅλους τοὺς θάμνους, οἱ ὁποῖοι συνεκράτουν τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ ἐφιλοξένουν τὰ ζῶα τοῦ δάσους.

Ἄλλη συμφορὰ μᾶς εὗρισκει, ὅταν πλησιάσῃ τὸ φθινόπωρον· οἱ γείτονες χωρικοὶ μαζὶ μὲ τὸν μοῦστον συνηθίζον νὰ ρίπτουν εἰς τὰ βαρέλια καὶ ὀλίγην ρητίνην. Ἀνοίγουν λοιπὸν τὸν κορμόν μας μὲ κοπτερὰ ἐργαλεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πληγὴν αὐτὴν ἐξέρχεται κατὰ σταγόνας ἡ ρητίνη μας. Καὶ ὄχι μόνον δὲν μᾶς συμπονοῦν διὰ τὸ κακὸν αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλεονεξίαν τρυποῦν εἰς πολὺ βάθος τὸν κορμόν μας· καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πολλὰ ἀπὸ ἡμᾶς ξηραίνονται. Βλέπετε πῶς χάσκουν εἰς τὸν κορμόν μας αἱ πληγαὶ αὐταί; Ἄν ἐγνωρίζομεν γράμματα, θὰ εἶχομεν δίκαιον πλησίον τῶν πληγῶν αὐτῶν, νὰ κρεμάσωμεν μίαν ἐπιγραφὴν:

«Ἐδῶ ἐπέρασεν ὁ ἄνθρωπος».

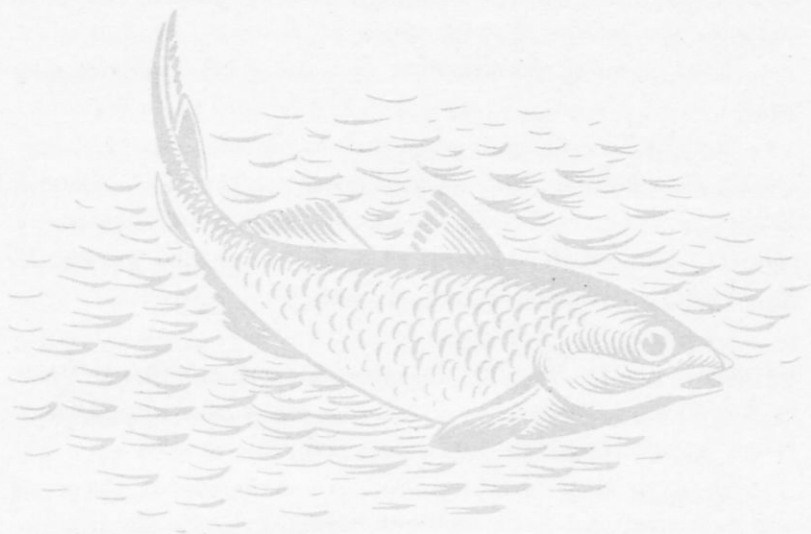
Τὰ βασανά μας ὅμως εἶναι ἀτελείωτα, συνεχίζει μὲ βαθὺ παράπονον τὸ πεῦκον. Διὰ τὴν κατασκευάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ἐχρειάσθη τὴν κόψουν πολλὰ πεῦκα· ἐπονέσαμεν πολὺ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας· εὗρομεν ὅμως δικαιολογημένην τὴν θυσίαν, χάριν ἐνὸς ἔργου ἐκπολιτιστικοῦ. Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐδῶ ἔδειξαν τὴν ἀδιαφορίαν των διὰ τὸ δάσος. Ἀπὸ τὴν ἀτμομηχανὴν ἔπесαν μίαν ἡμέραν ἀναμμένα κάρβουνα καὶ χιδιάδες ἀδελφῶν μας ἀπετεφρώθησαν. Τότε ἀπεμονώθη καὶ ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου.

Ἄλλ' ἢ πυρκαϊὰ αὐτὴ δὲν ἦτο μοναδική· πολλοὶ χωρικοὶ καίουν τὰ δάση ἢ διὰ τὴν σχηματίσουν ἀγρούς εἰς τὸ ἀπεψιλωμένον ἔδαφος ἢ διὰ τὴν βλαστήσῃ ἄφθονον χόρτον εἰς αὐτό, χρήσιμον διὰ τὰ ποιμνία των. Ὅπως βλέπετε ὅμως καὶ μόνοι σας κατὰ τὸ ταξιδιόν σας, οἱ ἀγροὶ αὐτοὶ ἔμειναν καὶ πάλιν χέρσοι· τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν δὲν συγκρατοῦνται πλέον ἀπὸ τὸ δάσος· παρασύρουν λοιπὸν καὶ τὸ χῶμα τῶν ἀγρῶν αὐτῶν καὶ τὸ φέρουν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὅξυς σφυριγμὸς τῆς ἀτμομηχανῆς ἐκάλεσε τοὺς ταξιδιώτας νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὰς θέσεις των. Καὶ ὅταν ἡ ἀμαξοστοιχία ἐξεκίνησεν, ὅλοι οἱ ἐπιβάται ἔβλεπον πρὸς τὴν θάλασσαν ἠσθάνοντο μεγάλην ἐντροπὴν νὰ ἀντικρύσουν τὸ δάσος. Μὲ μεγάλην ἐντροπὴν ἀνεγνώριζον ὡς δικαιοτάτον τοῦ δάσους τὸ παράπονον.

Δημ. Κομπογιάννης.

ΤΟ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΙ

ΤΟ μπαρμπούνι ή τρίγλη ανήκει εις την ομάδα των χρυσερύθρων ιχθύων και είναι διάσημον και ώραϊον. Ὁ θαυμάσιος χρωματισμός του, ή εὐωδία του, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ εὐγευστότατον κρέας του είναι μοναδικά.

Οἱ ἀλιεῖς ἐν τούτοις τὸ περιφρονοῦν, διότι ζῆ μέσα εις τὸν βοῦρκον. Καὶ πράγματι. Μόνον μίαν μικρὰν περίοδον κατὰ τὸ θέρος πλησιάζει τὰς ἀβαθεῖς καὶ ἀμμώδεις ἀκτὰς,

διὰ νὰ ἀφήσῃ τὰ φά του. Ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν δὲν ἐγκαταλείπει τὸν βυθὸν οὔτε στιγμήν.

Ἐκεῖ κάτω τὸ μπαρμποῦνι ἔχει διαρκῶς ἀφθονον φαγητόν.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρι βαθείας νυκτὸς δὲν ἀσχολεῖται εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γεμίζῃ τὴν κοιλίαν του. Ὅλος ὁ βυθὸς εἶναι διὰ τὸ μπαρμποῦνι ἐν τεράστιον στρωμένον τραπέζι. Ἐπ' αὐτοῦ λαμβάνει τὰ πλούσια γεύματά του ἐν μέσφ ἐκρήξεων, ἀνατροπῶν καὶ καπνῶν.

Ὅταν γευματίζῃ ἓνα μπαρμποῦνι, ὁ βυθὸς μεταβάλλεται εἰς πεδῖον μάχης. Νομίζεις ὅτι γίνεται ἔκρηξις ὀβίδων εἰς κάθε σημεῖον τῆς περιοχῆς. Ὁ βυθὸς ἀνασκάπτεται βαθέως. Νέφη ἄμμου ἐγείρονται καὶ ἀναστατώνεται τὸ πᾶν.

Ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος. Τὸ μπαρμποῦνι τρέφεται ἀπὸ σκώληκας καὶ ἄλλα μαλάκια, τὰ ὅποια ζοῦν εἰς τὴν λάσπην τοῦ βυθοῦ. Διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ λοιπὸν τὴν τροφήν του, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνεργῇ ἀνασκαφάς. Καὶ τὰς ἐνεργεῖ μὲ τρομερὰν δραστηριότητα. Οὐδεὶς ἀρχαιολόγος εἰργάσθη ποτὲ μὲ τὸν ζῆλον, τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσει τὸ μπαρμποῦνι εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βυθοῦ.

Ὡς ὄργανον τῶν ἀνασκαφῶν, ὡς ἀρχαιολογικὴν σκαπάνην, ἔχει τὸ ρύγχος του, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοὺς μύστακάς του. Εἶναι μύστακες, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικῶς χαλοῦν κόσμον. Εἶναι ἄλλωστε οἱ μόνοι μύστακες οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὸν βυθόν. Εἶναι λευκοί, κατάλευκοι, ὅπως οἱ μύστακες σεβασμίων γερόντων.

Θὰ ἐρωτήσετε ἴσως: Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν μπαρμποῦνια νεαρᾶς ἡλικίας; Πῶς! ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἔχουν λευκὸν μύστακα. Εἶναι ἀπαίτησις τῆς φύσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ μπαρμποῦνι συμμορφώνεται εὐπειθῶς. Οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ

καταφύγη εἰς τὴν βαφὴν, καίτοι τὴν ἔχει τόσον πρόχειρον εἰς τοὺς βυθούς. Μία σηπία εἶναι ἀρκετὴ νὰ τοῦ προμηθεύσῃ ὄσπιν βαφὴν θέλει.

Δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν τὸ μπαρμποῦνι στρίβῃ τοὺς μύστακας του. Ὅλοι ὅμως γνωρίζουν, ὅτι εἶναι ὑπερήφανον δι' αὐτούς. Τοὺς περιφέρει εἰς τὸν βυθὸν κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικώτατον. Τοὺς κινεῖ διαρκῶς ἑπάνω - κάτω καὶ φροντίζει πάντοτε νὰ τοὺς ἔχῃ καθαρούς.

Διότι τὸ μπαρμποῦνι παρουσιάζει τὸ ἐξῆς περίεργον φαινόμενον. Ἐνῶ ζῆ εἰς τὸν βυθὸν καὶ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὰς ἀκαθαρσίας του, κατορθώνει μολαταῦτα νὰ εἶναι πάντοτε καθαρώτατον. Ἀσφαλῶς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀξιομίμητον παράδειγμα διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Θέμος Ποταμάνος

Τ Ο Μ Ε Λ Τ Ε Μ Ι

Ἦρθες νὰ δροσίσης
τὴ φρυγμένη γῆ
καὶ ζωὴ νὰ χύσης
στὴ νεκρὴ σιγή,
π' ὄλα τὰ βαραίνει,
ὄλα τὰ μαραίνει.

Πνέεις, λούζεις, ραίνεις
τὰ χρυσὰ νησιὰ
κι' ὄλα τ' ἀνασταίνεις
μέσα στὴ δροσιά.
Σὺ τὴ φλόγα παίρνεις,
τὴ χαρὰ σὺ φέρνεις.

Μελτεμάκι, τρέχε
πέλαγα, νησιά,
τὰ φτερά σου βρέχε
μέσα στὴ δροσιά,
χύνε φύκιου ἀλμύρα
καὶ βουνίσια μύρα.

Τὸ μουρμούρισμά σου
μὲς στὴ σιγαλιὰ
καὶ τὸ φύσημά σου
στὴν ἀκρογιαλιὰ
εἶναι ὄλο ὑγεία,
δρόσος κι εὐλογία.

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΩΝ

Ἐκλογή Προεδρείου. Ὀλίγα βήματα ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον Μεγαχώρα, εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κ. Χορτίδου, ἔγινε μίαν προίαν τοῦ Ἰουνίου μία μεγάλη συγκέντρωσις ἀπὸ τὰ κατοικίδια τῆς περιοχῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μεγαχώρας, ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο ἀκόμη; δὲν ἀντελήφθησαν τὴν εἰρηρικὴν συνάθροισιν τοῦ λαοῦ τῶν ζῶων. Τοιουτοτρόπως ἀνενόητα καὶ ἡσυχὰ ἔκαμαν τὸ συνέδριόν των χωρὶς τὴν παρουσίαν ἀνθρώπων.

Πρόεδρος ἐξελέγη ὁμοφώνως ὁ κ. Ἴππος, ὡς τὸ ὠραιότερον καὶ μὲ τὰ περισσότερα προτερήματα ζῶον, καὶ γραμματεὺς ἡ κ. Ὅρνις, ὡς ἡ περισσότερον γραμματισμένη, ὅπως τὸ φανερώουν καὶ τὰ ὀρνιθοσκαλίσματά της.

Ὁ κ. Ἴππος, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν του, ἠύχαρίστησε τοὺς συνέδρους διὰ τὴν τιμητικὴν ἐκλογὴν του. Ἐπειτα ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τοῦ συνεδρίου καὶ ἔδωσε τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Ὄνον, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ πρῶτος. Ἡ κ. Ὅρνις ἔγραφε σκυμμένη τὰ πρακτικά.

Ὁ Ὄνος. — Λυποῦμαι πολὺ, κ. συνάδελφοι, διότι ἐγώ, τὸ ὑπομονητικώτερον ἀπὸ τὰ ζῶα, εὐρίσκομαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν, τώρα εἰς τὰ γηρατεία μου, νὰ διαμαρτυρηθῶ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ καλὸς Θεὸς θὰ μὲ συγχωρήσῃ, ἐλπίζω, διὰ τὴν δικαίαν ἀγανάκτησίν μου.

Τὸ ποτήριον τῆς πικρίας ἐξεχείλησεν ἡ ζωὴ δι' ἡμᾶς εἶναι ἀνυπόφορος πλέον. Δὲν θὰ μεταχειρισθῶ οὔτε ὕβρεις οὔτε ἀπεραντολογίαν. Τοιαῦται συνήθειαι εἶναι ξέναι πρὸς τὰ ζῶα. (*Χειροχροτήματα*). Θὰ ἐκθέσω τὰ πράγματα ἀπλῶς καὶ συντόμως.

Οί κ. κ. ἄνθρωποι μᾶς ἐξημέρωσαν μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι μὲ τὴν βοήθειάν μας θὰ βελτιώσουν τὸν πολιτισμόν. Τὸ ἐδέχθημεν χωρὶς γογγυσμόν, ἂν καὶ ἐφόρτωσαν εἰς τὴν ράχιν μας δυσβάστακτον φορτίον. Τί νὰ γίνῃ; οἰαδήποτε θυσία διὰ τὸν ἱερόν αὐτὸν σκοπὸν εἶναι ἀναγκαία! ἐσκέφθημεν.

Χωρὶς πικρίαν ἐλησμονήσαμεν τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ σκοποῦ λησμονοῦν τὴν ταπεινὴν μας συνεισφοράν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶχομεν ὅμως τὴν κρυφίαν ἐλπίδα, ὅτι, βοηθοῦντες τὸν λογικὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἔργον του, θὰ ἐκαλυτερεύομεν τουλάχιστον τὴν θέσιν μας, ὡς μίαν ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας μας· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δυστυχῶς ἠπατήθημεν.

Γνωρίζετε ὅλοι ὅτι τοὺς παρέχομεν τὸ σῶμα μας, τὴν δύναμίν μας, τὴν ὑπομονήν μας — « γαῖδουρινὴ ὑπομονή », σοῦ λέγουν — πού τὰ ἐκμεταλλεύονται μὲ κάθε τρόπον. Μᾶς φορτώνουν μὲ δυσανάλογα πρὸς τὰς δυνάμεις μας φορτία· μᾶς ζευγνύουν εἰς τὰς ἀμάξας καὶ τὰ ἄροτρα, μίαν πιθαμὴν ζῶα· μᾶς βάζουν εἰς τὰ μαγγανοπήγαδα, ὅπου ἐρχόμεθα γύρω ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ ἀντλήσουν νερὸν νὰ ποτίσουν τὰ περιβόλια των... μᾶς... μᾶς...

Μὲ ὀλίγας λέξεις εἴμεθα οἱ κύριοι ἐργάται τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκοτροφίας των. Ὁ κ. Πρόεδρος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἱππων, γνωρίζει νὰ σᾶς εἴπῃ περισσότερα ἀπὸ ἐμὲ δι' ὅλα αὐτά.

— Μάλιστα! λέγει ἀπὸ τὴν ἔδραν του ὁ κ. Πρόεδρος.

— Εἰς θεῖος ἄγραφος νόμος, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Ὄνος, διατάσσει νὰ ἀμείβεται ὁ ἐργαζόμενος. Δὲν ζητοῦμεν λοιπόν, κ. συνάδελφοι, παρὰ τὴν ἀμοιβὴν μας: Ὀλίγην τροφήν, δηλαδὴ, ὀλίγον ἄχυρον καὶ ὀλίγην κριθὴν ἢ βρώμην· γνωρίζετε ἄλλως τε πόσον εἴμεθα λιτοδίαιτοι. Στοργή, καθαρὸν ὕδωρ

καὶ πτωχὴ στέγη ἀκόμη εἶναι ὄλαι ὄλαι αἱ ἀπαιτήσεις μας. Τοιοῦτοτρόπως θὰ εἴμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον μας.

Ἄλλὰ πῶς μᾶς ἀνταμεῖβουν; Κατὰ πρῶτον μᾶς ξυλοφορτώνουν ἀγρίως, ὡσὰν νὰ μὴ πονῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ δυστυχή ζῶα. Ἡ τροφή μας εἶναι τόσο ὀλίγη, ὥστε κοιμώμεθα πολλάκις μὲ στόμαχον σχεδὸν κενόν. Ποτὲ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει, ἂν τὸ νερό, ποὺ πίνομεν, εἶναι ἀκάθαρτον, ἢ ἂν ὁ οὐρανὸς χρησιμεύῃ, θέρος καὶ χειμῶνα, ὡς στέγη μας.

Τί νὰ εἴπω διὰ τὰ σάγματά μας, τὰ ὁποῖα κατασκευάζει ὁ πρῶτος ἀνίδεος σαγματοποιός; Τὸ σκέπτομαι καὶ ἀνατριχιάζω! Πόσον μᾶς πληγώνουν! Κάθε βῆμα μας ποτίζεται μὲ δάκρυα!

Εἰς τὰ παράπονά μας θὰ μᾶς ἀπαντήσουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν περισσοτέραν ἀπὸ τὰ ζῶα νοημοσύνην καὶ γνωρίζουν τί κάμνουν. Ναί, τὸ γνωρίζω. Ἄλλὰ εἰπέτε μου, κ. ἄνθρωποι, σὰς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν νοημοσύνην, διὰ νὰ κακομεταχειρίζεσθε τὰ πλάσματά του; Δὲν φοβεῖσθε, ὅτι θὰ δώσετε κάποτε λόγον εἰς τὸν Δημιουργὸν διὰ τὴν διαγωγὴν σας! Εἰσθε ἀνεύθυνοι καὶ ἀσύδοτοι, διότι εἰσθε εὐφρέστεροι;

Ποῖος ἐργάτης κάμνει τόσην παραγωγικὴν ἐργασίαν, ὅπως εἶναι ἡ ἰδική μας, χωρὶς καμμίαν ἄλλην ἀμοιβὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λιτὴν τροφήν, ποὺ ζητοῦμεν ἡμεῖς; Καὶ ὅμως οὔτε ἀπρηγγήσαμεν ποτὲ οὔτε πρόκειται νὰ ἀπεργήσωμεν.

Πιστεύω, ὅτι ὅταν μάθουν οἱ κ. ἄνθρωποι τὰ δίκαια παράπονά μας, θὰ τὰ θεραπεύσουν· οὔτε ἀνόητοι οὔτε κακοὶ εἶναι. Ἡ στοργὴ καὶ ἡ περιποίησις πρὸς τὰ ζῶα θὰ ὠφελήσῃ περισσότερο αὐτοὺς καὶ ὀλιγώτερον ἡμᾶς. Ἄς φανοῦν ἀκόμη ὀλίγον γενναϊόδωροι· ὅταν γηράσωμεν ἢ ὅταν ἀρρωστήσωμεν, ἄς μᾶς χορηγήσουν μίαν μικρὰν σύνταξιν νὰ περάσωμεν

ἦσχα τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μας. Μᾶς εἶναι τόσον προσφιλῆς ἡ πτωχὴ καλύβη καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου! Πλησίον των ὁ θάνατος θὰ μᾶς εἶναι γλυκὺς! (*Παρατεταμένα χειροκροτήματα*).

Ὁ Βοῦς. — Ὁ κ. Βοῦς ἔχει τὸν λόγον, εἶπεν ὁ κ. Πρόεδρος. Τὸ ἤρεμον ζῶον ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα ἀργὰ ἀργὰ καὶ μὲ μεγαλοπρέπειαν· ἀλλὰ τί μεγαλοπρέπειαν! Μόνον ὁ Ζεὺς ἐνεφανίζετο ἐνώπιον τῶν ἄλλων θεῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον μὲ τόσην ἡγεμονικότητα. Μὲ ὀφθαλμοὺς γεμάτους καλωσύνην καὶ ὑπομονήν, χωρὶς ρητορείαν ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ :

— Κυρίαί καὶ Κύριοι! Ἦκούσαμεν τὰ δίκαια παράπονα τοῦ συναδέλφου, τὰ ὁποῖα ὀλίγον ἢ πολὺ εἶναι καὶ παράπονα ὄλων μας. Εἶναι λοιπὸν περιττὸν νὰ μακρολογῶμεν καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν γνωστὰ πράγματα. Ὁ καλὸς ἐργάτης δὲν εἶναι ποτὲ φλύαρος.

Ἄλλὰ νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ εἴμεθα ἐγωισταὶ δι' ὅσα προσφέρομεν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμὸν, μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὰ χαρίσματα, πού μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός. Ἡ ζωὴ ἔχει πράγματι ἀξίαν, ἂν θυσιάζωμεν ὅ,τι ἔχομεν καλὸν καὶ πολὺτιμον διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς διαμαρτυρίας. Ὅσον περισσότερα χαρίσματα ἔχει κανεὶς, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ προσφέρῃ. (*Αἰσθησις καὶ χειροκροτήματα*).

Δι' αὐτὸ προτείνω νὰ ἐξουσιοδοτήσωμεν τὸν κ. Πρόεδρον καὶ τὴν κ. Γραμματέα νὰ συντάξουν ἓν σεμνὸν ὑπόμνημα καὶ νὰ τὸ στείλουν εἰς τὸν σύλλογον « Οἱ Φίλοι τῶν Ζῶων ». Αὐτοί, ὡς φίλοι μας, θὰ φροντίσουν νὰ κηρύξουν εἰς ὅλον τὸ Ἕθνος τὰ δίκαιά μας, διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ.

Κάμνω όμως ιδιαίτερον σύστασιν εἰς τὴν κ. Γραμματέα νὰ καθαρογραφῆσῃ καλὰ τὸ κείμενον, διότι τὰ ὀρνιθοσκαλισματὰ τῆς εἶναι πολὺ δυσανάγνωστα, ὅπως εἶναι δυστυχῶς καὶ πολλῶν μαθητῶν. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ βάλωμε τοὺς φίλους μας εἰς τόσους κόπους καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς ἀναγκάζωμεν νὰ ἀναγνώσουν τὰ ἱερογλυφικὰ τῆς κ. Ὕρνιθος.

Ἡ Νῆσσα (Πάπια). — Κύριοι συνάδελφοι! Εἶμαι σύμφωνος νὰ στείλωμεν ὑπόμνημα, ὅπως ἐπρότεινεν ὁ κ. Βοῦς. Ἀλλά, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ τὸ στείλωμεν εἰς τοὺς « Φίλους τῶν Ζῶων ». Πά, πά, πά!

Ἀμφιβάλλω ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι εἰλικρινεῖς φίλοι μας. Σπεύδουν βεβαίως νὰ σώσουν τοὺς σκύλους ἀπὸ « τὴν κλοῦβαν τοῦ μπόγια », κάμνουν διαλέξεις ὑπὲρ τῶν ζῶων, φωνασκοῦν εἰς τὰς ἑφημερίδας· ποτὲ ὁμως δὲν κάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ ἂν δὲν πληρωθοῦν δι' ὅ,τι ὑπὲρ ἡμῶν ἔκαμαν. Διὰ νὰ μὴ ἔχουν φόβον δυσπεψίας, καταβροχθίζουσι μόνον ἀμνὸν τοῦ γάλακτος, ὀρνίθια, χηνόπουλα, παπάκια καὶ λοιπὰ ἀνήλικα. Ἄν ἔχωμεν τέτοιους φίλους, δὲν χρειάζομεθα ἔχθρους.

Ἄμνός, Μόσχος, Ὕρνιθιον κλπ. (ἀπὸ τὴν θέσιν των): Μάλιστα! Εἶναι ἀλήθεια!

Πάπια: Εὐχαριστῶ τοὺς μάρτυρας, οἱ ὅποιοι αὐτοβούλως ἐπιβεβαιῶνουν τὴν γνώμην μου. Καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἀρέσουν τὰ ἔργα καὶ ὄχι τὰ λόγια, πρέπει νὰ στείλωμεν τὸ ὑπόμνημα εἰς ἐκείνους πού πραγματικὰ μᾶς ἀγαποῦν...

Ἐπειτα ἀπὸ μικρὰν σιωπὴν ἡ Πάπια ἐξηκολούθησεν:

Προτείνω λοιπόν, κ. συνέδριοι, νὰ τὸ δώσωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον τῆς Μεγαχώρας καὶ τοὺς μαθητάς του, οἱ ὅποιοι ἔχουν πονετικὴν καρδίαν. Οἷονδήποτε ζῶον περᾶσῃ ἀπὸ ἐκεῖ

τὸ θωπεύουν, τὸ περιποιοῦνται, τοῦ δίδουν ψωμάκι ἀπὸ τὴν σάκκαν των.

Πρὸ μηνὸς καὶ πλέον ἤσαν οἱ μαθηταὶ ἓνα γατάκι πεταμένον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου· τὸ ἐπῆραν καὶ τὸ ἐπῆγαν εἰς τὸν διδάσκαλόν των. Πῶς τὸ ἐδέχθη ὁ πτωχός! Ἔδωκεν ἀμέσως εἰς ἓνα μαθητὴν ἐν χαρτονόμισμα — καὶ νομίζω, ὅτι ἦτο τὸ μοναδικόν του — νὰ ὑπάγη νὰ ἀγοράσῃ γάλα.

Ὁ μικρὸς ἔφερε τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωσε μία εὐσπλαχνικὴ γειτόνισσα, ἔφεραν ὀπίσω καὶ τὸ χαρτονόμισμα. Ἔβαλαν τὸ γατάκι εἰς ἓν μικρὸν χάρτινον κιβώτιον τῆς Οὐνρα καὶ ἤρχισαν νὰ τὸ φροντίζουσιν. Τὸ ἀνέθρεψαν « μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ » μὲ χίλια καλά.

Τώρα τὸ παραπεταγμένον προσφυγγόπουλο εἶναι τὸ χαϊδεμένο τοῦ σχολείου. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ὅταν μεγαλώσῃ, δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν εὐεργεσίαν. Θὰ καταδιώκῃ τοὺς ποντικούς καὶ θὰ εἶναι ὁ πιστὸς φύλαξ τῶν τροφίμων τοῦ σχολείου, πὺν στέλλει ἢ Οὐνρα καὶ τὸ Κράτος διὰ τοὺς μαθητάς.

Νά, λοιπὸν ἄνθρωποι διὰ νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὸ ὑπόμνημά μας! Ὁ διδάσκαλος καὶ οἱ μαθηταὶ θὰ μᾶς συμπονήσουν διὰ τὰ βάσανά μας καὶ θὰ ὑποστηρίξουσιν τὰ δίκαια παράπονά μας. Θὰ τὰ γράψουσιν καὶ εἰς τὰ βιβλία ἀκόμη!

Φωναὶ ἀπὸ παντοῦ: Μάλιστα! Μάλιστα! Ἐγκρίνεται!

(Ἐπίγραφον ἀπὸ τὰ πρακτικά).

N. A. Κοινόπουλος

Κ Α Λ Ο Κ Α Ι Ρ Ι

Τὸ βόδι βαριά στὸ χωράφι
τὰ πόδια ἀργοκίνητο σέρνει,
ἀνοίγει φυσώντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
κι ὀλόγυρα στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ἄνάφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
ἢ θάλασσα ὀλόστρωτη ἀστράφτει,
στὴ γῆ ξαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
νὰ εὐρίσκη στὸν ἥλιο δροσιά καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους, στὶς ράχες, στοὺς κάμπους,
ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
κι ὀλόπυκνα ἀσκέρια στ' ἀπόμεστα στάχνα
ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινουῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου
κι ἔμπρός σου ξανοίγει τ' δλόχαρο βλέμμα
χρυσάφι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

(Ποιήματα)

Στέφανος Μαρτζώκης

Η ΚΥΠΡΟ Η ΑΛΥΤΡΩΤΗ

Ἡ Κύπρῳ μου ἡ ἀλύτρωτῃ σύγκορμα σφιγμένη
σ' ἄλλῃς Μάνας ἀγκαλιὰ λιγοθυμᾷ καὶ κλαίει !
Μὰ κι αὐτὴ τὴ συμπονᾶ καὶ τὴ ρωτᾷ τί θέλει :

- Κύπρῳ μου, τί ὄλο δέρνεσαι καὶ βαργομᾶς καὶ κλαῖς ;
Εἶσαι μαζί μου ἐλεύθερη καὶ πρέπει νὰ τὸ λές !
Ἔχεις, Κύπρῳ, λευτεριά ! ἔχεις Βουλὴ ! ἔχεις χάρες !
ἔχεις καὶ τὰ πρεπούμενα ! ἔχεις κι ἐμᾶς προστάτες !
- Μαζί σου χρόνια πολεμῶ κι ἀλύτρωτ' ἀπομένω,
'τι ἀκόμα δὲν μοῦ χάρισες ἐκεῖνο, πὸν προσμένω.
Πρῶτῃ στοὺς ἀγῶνες σου, αἰῶνια τὸ αἶμα στάζω.
Τὴ Λευτεριά δὲ μοῦδωκες ! Γιὰ τοῦτ' ὄλο στενάζω !

- Στὴν ἀγκαλιά μου, Κύπρο, εἶσαι πάντ' ἀσφαλισμένη!
Εἶσαι πάντ' ἀγαπητή, στὴν ψυχὴ μου θρονιασμένη.
Παίρνεις κι ἀπ' τὴ δόξα μου, σὰν κόρη ἀγαπημένη!
- Ναί! Τὸ ξέρω! Μ' ἀγαπᾶς, καλὴ μου, πέρα ὡς πέρα!
Μά, ἓνα ἄγ' προσμένω κάθε νύχτα, κάθε μέρα!
Μόνο ἓνα τὰ μάτια μου θὰ λαχταροῦν, θὰ κλαῖνε!
Τ' ἀτίμητο στ' ἀτίμητα, πὺν Ἐνωσῆ τὸ λένε!

X. Δημητρακόπουλος

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ εἰπῇ.

Ἄργειε νᾶλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
κι ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα,
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: « Πότε; ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές; »
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάηματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζε αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματομένα,
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ.
Δὲν εἶν' εὐκόλεις οἱ θύρες,
εἰάν ἢ χρεῖα τὲς κουρταλῆ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσαση καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

Ἄλλοι, ὦϊμέ! στή συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε!» ἐλέγαν οἱ σκληροί...

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποὺ ἀκατάπανστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανά.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Διονύσιος Σολωμός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Ν. Α. Κοντοπούλου

Σελίς

1. Ἡ καμπάνα (ποίημα), Ἀλέκου Φωτιάδη	7
2. Χριστούγεννα σὸ μέτωπο, Χαρ. Βασιλογιώργη	8
3. Χριστούγεννα (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	16
4. Πιάσχα τῶν σκλάβων, Ν. Α. Κοντοπούλου	20
5. Εὐσέβεια, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	27
6. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	29
7. Σιτάρι — Κριθάρι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	41
8. Τὸ Τσοπανάκι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	46
9. Τὸ Ἔθνος μας θὰ πληρώσῃ, Ν. Α. Κοντοπούλου	48
10. Ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	52
11. Τὸ νερό τῶν διψασμένων, Ἄντ. Τραυλιαντῶνη	53
12. Στὸν Ἄγνωστο, Ν. Α. Κοντοπούλου	98
13. Ξανανθίσαν οἱ δάφνες (ποίημα), Σ. Παναγιωτοπούλου	106
14. Τὸ σπίτι (ποίημα), Γ. Στρατήγη	107
15. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γρ. Ξενοπούλου	109
16. Νὰ τὰ κουνουῖμε τὰ χέρια μας, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	117
17. Ἐργασία (ποίημα), Γερ. Μαρκορά	119
18. Ἀλησιμόνητη χρονιά, Ν. Α. Κοντοπούλου	138
19. Ἡ Ἑλιά (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	146
20. Ἄνοιξη, Γρ. Ξενοπούλου	147
21. Εὐλογημένη χώρα, Ν. Α. Κοντοπούλου	169
22. Παρθενῶν, Ν. Α. Κοντοπούλου	174
23. Μεγάλῃ Παρασκευῇ, Παντελεήμονος Φωστίνη (διασκευή)	181
24. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	184
25. Ὁ Ἀϊ-Δημήτρης (ποίημα), Γ. Αθάνα	185
26. Παναγία ἡ Τηνιακιά, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου (διασκευή)	186
27. Παναγία Παρθένος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	190
28. Ἡ Ἁγία Σοφία, Χάρη Ἡμερινοῦ (Ζαχ. Παπαντωνίου)	195
29. Ὁ Δικέφαλος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	198
30. Ἡρωίδες τῆς ἐλευθερίας, Ν. Α. Κοντοπούλου	207

31. 'Ο Κολοκοτρώνης μετά τήν ἀπελευθέρωσιν, Ν. Α. Κοντοπούλου . . .	216
32. Εὐαγγέλις Ζάπτας, 'Αρ. Κουρτίδου (διδασκευή Ν. Α. Κοντοπούλου)	222
33. 'Η χαρτοσακκούλα, Ν. Α. Κοντοπούλου	230
34. Χάμα 'Ελληνικό (ποίημα), Γ. Δροσίνη	234
35. 'Αρχιμήδης, Ν. Α. Κοντοπούλου	236
36. Τὸ μελέμι (ποίημα), 'Αρ. Προβελεγγίου	250
37. Συνέδριον κατοικιδίων, Ν. Α. Κοντοπούλου	251
39. 'Η Κύπρος ἡ ἀλύτρωτη (ποίημα), Χ. Δημητρακοπούλου	259
40. Ὕμνος εἰς τήν ἐλευθερίαν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	261

II. 'Εκ τῆς συλλογῆς Δημ. Κοντογιάννη

1. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, Π. Παναγοπούλου	17
2. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστᾶ (διδασκευή)	31
3. Τὸ Σουλιωτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	33
4. Τὸ μεγάλο κήρυγμα, Γιάννη Βλαχογιάννη	35
5. 'Ο Πατριάρχης δὲ φεύγει	38
6. Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (ποίημα), 'Αρ. Βαλαω- ρίτου	40
7. Τὸ δαυλὶ τοῦ Καψάλη (ποίημα), Κώστα Κρυστάλλη	57
8. Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς 'Ελλάδας (ποίημα), Α. Μαβίλη	64
9. 'Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δημ. Κοντογιάννη	65
10. Στὸ Μητροπολίτη Χρυσόστομο (ποίημα), Γ. Σουρῆ	74
11. 'Η 'Εθνικὴ περιπέτεια καὶ ἡ ἐθνικὴ δόξα τοῦ 1940—1944, Δημ. Κοντογιάννη	75
12. Στὴ σημαία τῆς 'Ακροπόλεως (ποίημα), Γ. Ρουμάνη	92
13. Τ' ἄλογο, Ζαχαρία Παπανωνίου	132
14. 'Ο πράσινος θησαυρός, Δημ. Κοντογιάννη	150
15. Στὰ Γιάννενα, Δημ. Κοντογιάννη	157
16. Γρεβενά, Δημ. Κοντογιάννη	166
17. 'Ιωάννης Χρυσόστομος, Δ. Κυριακοῦ	191
18. Ρήγας ὁ Φεραῖος, Χ. Περραιβοῦ	200
19. 'Ο κλήρος κατὰ τὸ 1821, Δ. Μπαλάνου	204
20. 'Η πρώτη 'Εθνικὴ Συνέλευσις	210
21. Γεώργιος Γεννάδιος, Κ. Σάθα (διδασκευή Δ. Κοντογιάννη)	212
22. Τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Μιαούλη	220
23. Τοῦ δάσους τὸ παράτονον, Δημ. Κοντογιάννη	243

III. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ - Θ. Γιαννοπούλου

	Σελίς
1. Στὴν Ἑλληνίδα τοῦ 1940—1941, Θ. Γιαννοπούλου	94
2. Ἡ Δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα), Λ. Μαβίλη	104
3. Ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοψυχία, Γ. Καλαματιανοῦ	128
4. Τὸ μπαρμπούνι, Θέμου Ποταμιάνου	247

IV. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

1. Στὸ «ἐθνικὸν ἄδυτον», Θ. Μακροπούλου	58
2. Ὁ μικρὸς σιδηρουργὸς, Θ. Μακροπούλου	120

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

	Σελίς
1. Ἡ καμπάνα (ποίημα), Ἀλέκου Φωτιάδη	7
2. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο, Χαρ. Βασιλογιώργη	8
3. Χριστούγεννα (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	16
4. Στὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, Π. Παναγοπούλου	17
5. Πάσχα τῶν σκλάβων, Ν. Α. Κοντοπούλου	20
6. Εὐσέβεια, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	27
7. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	29

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ (διασκευή)	31
2. Τὸ Σουλιοτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	33
3. Τὸ μεγάλο κήρυγμα, Γιάννη Βλαχογιάννη	35
4. Ὁ Πατριάρχης δὲ φεύγει	38
5. Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' (ποίημα), Ἀρ. Βαλω- ρίτου	40
6. Σιτάρι — Κριθάρι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	41
7. Τὸ Τσοπανάκι, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευή)	46
8. Τὸ Ἔθνος μας θὰ πληρώσει, Ν. Α. Κοντοπούλου	48
9. Ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	52
10. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλιανῶν	53
11. Τὸ δαυλὶ τοῦ Καψάλη (ποίημα), Κώστα Κρυστάλλη	57
12. Στὸ «ἐθνικὸν ἄδυτον», Θ. Μακροπούλου	58
13. Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας (ποίημα), Λ. Μαβίλη	64
14. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δημ. Κοντογιάννη	65
15. Στὸ Μητροπολίτη Χρυσόστομο (ποίημα), Γ. Σουρῆ	74
16. Ἡ Ἐθνικὴ περιπέτεια καὶ ἡ ἐθνικὴ δόξα τοῦ 1940—1944, Δημ. Κοντογιάννη	75
17. Στὴ σημαία τῆς Ἀκροπόλεως (ποίημα), Γ. Ρουμάνη	92

18. Στήν Έλληνίδα τοῦ 1940—1941, Θ. Γιαννοπούλου	94
19. Στόν Ἄγνωστο, Ν. Α. Κοντοπούλου	98
20. Ἡ Δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα), Λ. Μαβίλη	104
21. Ξαναθίσαν οἱ δάφνες (ποίημα), Σ. Παναγιωτοπούλου	106

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

1. Τὸ σπίτι (ποίημα), Γ. Στρατήγη	107
2. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γρ. Ξενοπούλου	109
3. Νὰ τὰ κουνοῦμε τὰ χέρια μας, Γιάννη Βλαχογιάννη (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	117
4. Ἐργασία (ποίημα), Γερ. Μακροῦρᾶ	119
5. Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	120
6. Ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοφυχία, Γ. Καλαματιανοῦ	128
7. Τ' ἄλογο, Ζαχαρία Παπαντωνίου	132
8. Ἀλησμόνητη χρονιά, Ν. Α. Κοντοπούλου	138
9. Ἡ Ἑλιά (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	146
10. Ἄνοιξη, Γρ. Ξενοπούλου	147

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

1. Ὁ πράσινος θησαυρός, Δημ. Κοντογιάννη	150
2. Στὰ Γιάννενα, Δημ. Κοντογιάννη	157
3. Γρεβενά, Δημ. Κοντογιάννη	166
4. Εὐλογημένη χώρα, Ν. Α. Κοντοπούλου	169
5. Παρθενών, Ν. Α. Κοντοπούλου	174

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Μεγάλη Παρασκευή, Παντελεήμονος Φωστίνη (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	181
2. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	184
3. Ὁ Ἄϊ-Δημήτρης (ποίημα), Γ. Αθάνα	185
4. Παναγία ἡ Τηνιακιά, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου (διασκευὴ Ν. Α. Κοντοπούλου)	186

	Σελίς
5. Παναγία Παρθένος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	190
6. Ίωάννης Χρυσόστομος, Δ. Κυριακού	191

Β'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

1. 'Η 'Αγία Σοφία, Χάρη 'Ημερινού (Ζαχ. Παπαντωνίου)	195
2. 'Ο Δικέφαλος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	198
3. Ρήγας ό Φεραίος, Χ. Περραιβού	200
4. 'Ο κλήρος κατά τό 1821, Δ. Μπαλάνου	204
5. 'Ηρωίδες τής έλευθερίας, Ν. Α. Κοντοπούλου	207
6. 'Η πρώτη 'Εθνική Συνέλευσις	210
7. Γεώργιος Γεννάδιος, Κ. Σάθα (διασκευή Δ. Κοντογιάννη)	212
8. 'Ο Κολοκοτρώνης μετά τήν άπελευθέρωσιν, Ν. Α. Κοντοπούλου	216
9. Τελευταΐαι στιγμαί του Μιαούλη	220
10. Εύαγγέλης Ζάπτας, 'Αρ. Κουρτίδου (διασκευή Ν. Α. Κοντοπούλου)	222
11. 'Η χαρτοσακκούλα, Ν. Α. Κοντοπούλου	230
12. Χώμα 'Ελληνικό (ποίημα), Γ. Δροσίνη	234

Γ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. 'Αρχιμήδης, Ν. Α. Κοντοπούλου	236
--	-----

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Του δάσους τό παράπονον, Δημ. Κοντογιάννη	243
2. Τό μπαρμπούνι, Θέμου Ποταμιάνου	247
3. Τό μελέμι (ποίημα), 'Αρ. Προβελεγγίου	250
4. Συνέδριον κατοικιδίων, Ν. Α. Κοντοπούλου	251
5. Καλοκαίρι (ποίημα), Στ. Μαρτζώκη	257
6. 'Η Κύπρo ή άλύτρωτη (ποίημα), Χ. Δημητρακοπούλου	259
7. Ύμνος εις τήν έλευθερίαν (ποίημα), Διονυσίου Σολωμού	261

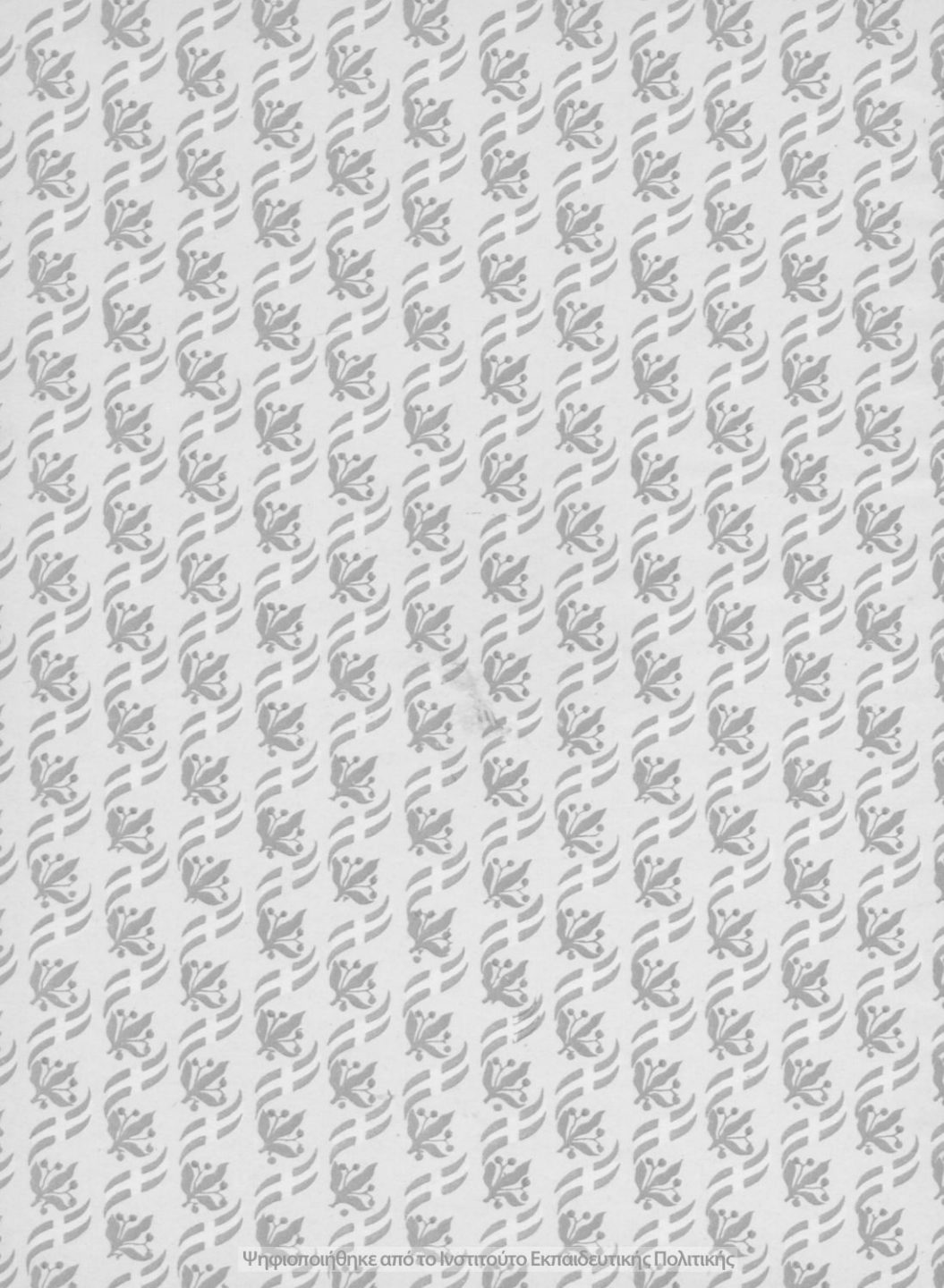
ΕΚΔΟΣΙΣ Γ' 1952 (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΙΑ 180.000
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ Α. ΤΑΣΣΟΥ
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ «ΑΣΠΙΩΤΗ - ΕΛΚΑ» Α.Ε.

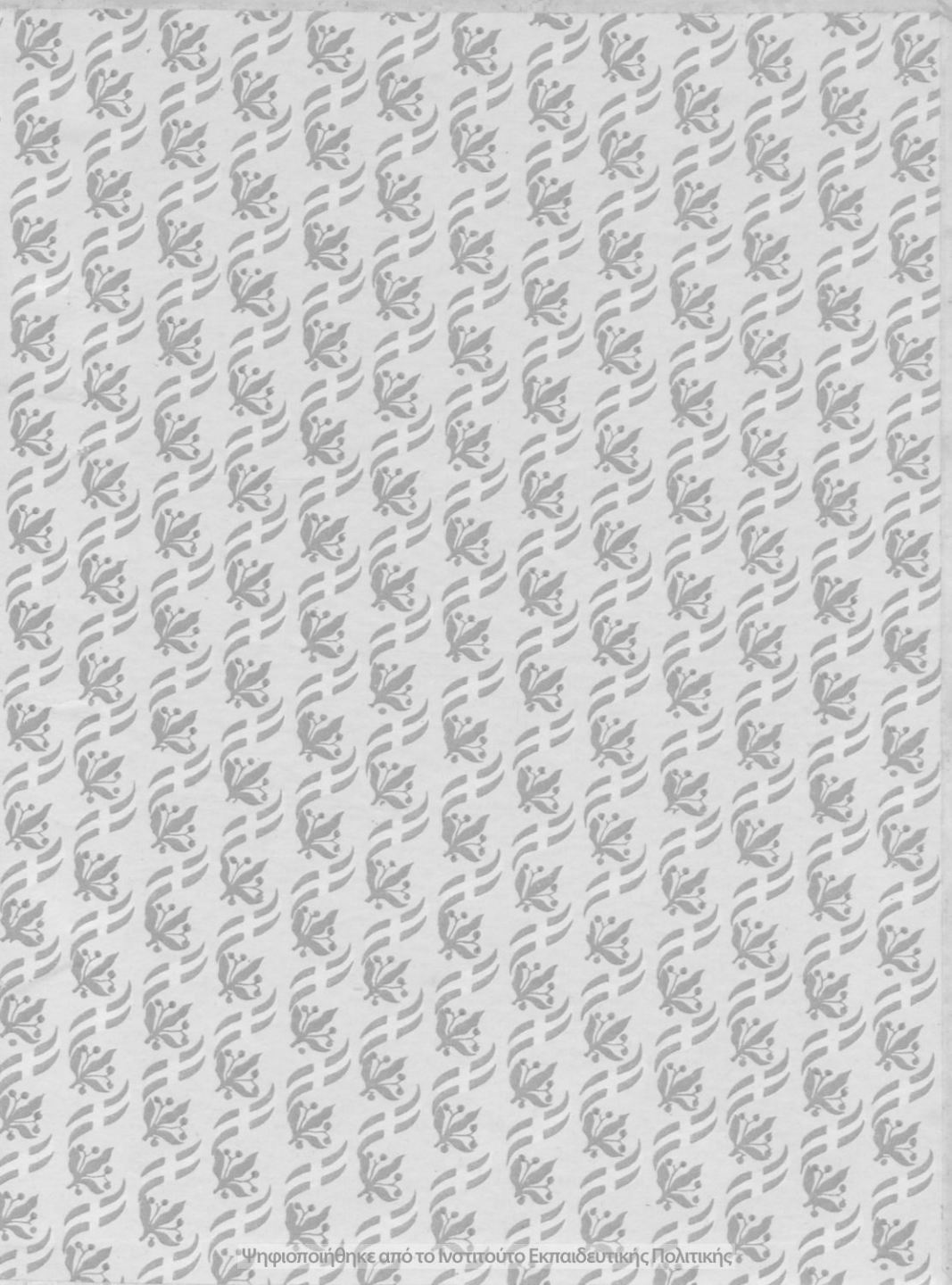
Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάλυμμα βιβλιοσήμον ἐκ τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐάντιτυπον στερούμενον τοῦ κάλυμματος βιβλιοσήμου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρονοδοτῶν, κλεψίτυπον ποινίζεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 (Ἐφ. Κυβ. 1946 Α 108).

Χώρα ἀγαπημένο Χώρα Ἑλληνισό

